

سیاست کلان

فصلنامه کمیسیون مشترک
سل چهارم/شماره چهارم/تابستان ۱۳۹۴

سیاست کلان

ضرورت سیاست گذاری و مطالبات مقام معظم رهبری
بیانات و مطالبات مقام معظم رهبری در رابطه با برنامه های توسعه

تحلیل وضعیت، آسیب شناسی و موانع

بررسی و دسته بندی سیاست های کلی نظام برحسب ماهیت سیاست ها
آسیب شناسی تبدیل سیاست کلی به برنامه با تاکید بر برنامه چهارم و پنجم توسعه اقتصادی،
اجتماعی و فرهنگی
ارزیابی قانون برنامه پنجم توسعه از منظر سیاست های کلی این برنامه و سایر اسناد کلان در
موضوع سیاست داخلی؛ پیشنهاداتی برای برنامه ششم
چالش های حقوقی برنامه های توسعه

سیاست های پیشنهادی، ارزیابی و نقد

بررسی سیاست های کلی برنامه های توسعه نظام جمهوری اسلامی ایران و پیشنهاداتی برای
تدوین سیاست های کلی برنامه ششم توسعه
ایده اولیه برنامه ششم؛ رویکردی نوین
میانی فکری تدوین سیاست های کلی برنامه ششم در امور زیربنایی و تولیدی
شاخص های ارزیابی حوزه های اقتصادی، انرژی، علم و فناوری و فرهنگی سند چشم انداز
الگوی تدوین سیاست های دفاعی و امنیتی؛ چارچوب پیشنهادی سیاست های کلی برنامه ششم
پیش نویس سیاست های کلی برنامه ششم توسعه بر اساس ایده سیاست ها و تطبیق با سیاست های
برنامه پنج ساله گذشته و دولت
جدول تطبیقی سیاست های ارسالی جهت نظر مشورتی و مصوبات مجمع

گزارش و نقد کتاب

همایش «تبیین سیاست های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن»

فصلنامه کمیسیون مشترک
سل چهارم/شماره چهارم/تابستان ۱۳۹۴

۴

سیاست کلان

فصلنامه کمیسیون مشترک
سل چهارم/شماره چهارم/تابستان ۱۳۹۴

ویژه برنامه ششم

دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام

کمیسیون مشترک

فصلنامه سیاست کلان

سال چهارم، شماره چهارم، تابستان ۱۳۹۴

«ویژه برنامه ششم»

□ مطالب مندرج در فصلنامه بیانگر دیدگاه‌های نویسندگان بوده و به معنی تأیید همه یا بخشی از آن نیست.

□ نقل قول مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

□ فصلنامه در پذیرش، رد یا ویرایش مقالات آزاد است.

نشانی: تهران، خیابان پاستور، خیابان خورشید، کوچه ولیعصر،

پلاک ۱۸/۱.

نمابر: ۶۶۹۵۶۱۷۸

تماس با ما: ۶۶۹۵۶۱۷۸

صاحب امتیاز: دبیرخانه مجمع

تشخیص مصلحت نظام

مدیر مسئول: علی احمدی

سردبیر: نوراله قیصری

مدیر داخلی: عبدالعلی کریمی

ویراستار: حمید کریمی

امور اجرایی: علی فرجی،

جلال مشهدی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

عنوان

فهرست

صفحه

ضرورت سیاست گذاری و مطالبات مقام معظم رهبری

بیانات و مطالبات مقام معظم رهبری در رابطه با برنامه های توسعه / کمیسیون مشترک ... ۱۹

تحلیل وضعیت، آسیب شناسی و موانع

بررسی و دسته بندی سیاست های کلی نظام برحسب ماهیت سیاست ها / جانعلی بهزادنسب ۵۱

آسیب شناسی تبدیل سیاست کلی به برنامه با تاکید بر برنامه چهارم و پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی / علی احمدی ۶۵

ارزیابی قانون برنامه پنجم توسعه از منظر سیاست های کلی این برنامه و سایر اسناد کلان در موضوع سیاست داخلی؛ پیشنهاداتی برای برنامه ششم / نوراله قیصری ... ۱۰۹
چالش های حقوقی برنامه های توسعه / سید صمد موسوی خوشدل ۱۲۷

سیاست های پیشنهادی، ارزیابی و نقد

بررسی سیاست های کلی برنامه های توسعه نظام جمهوری اسلامی ایران و پیشنهاداتی برای تدوین سیاست های کلی برنامه ششم توسعه / کمیسیون اقتصاد کلان و بازرگانی ۱۳۷
ایده های اولیه و نهایی برنامه ششم؛ رویکردی نوین در تدوین سیاست های کلی برنامه های توسعه / کمیته مستندسازی کمیسیون مشترک ۱۵۹

مبانی فکری تدوین سیاست های کلی برنامه ششم در امور زیربنایی و تولیدی / علی مبینی دهکردی و مرتضی اسفندیاری ۱۶۷
شاخص های ارزیابی حوزه های اقتصادی، انرژی، علم و فناوری و فرهنگی سند چشم انداز / کمیسیون چشم انداز و نخبگان ۱۸۳

الگوی تدوین سیاست های دفاعی و امنیتی؛ چارچوب پیشنهادی سیاست های کلی برنامه ششم / کمیسیون سیاسی، دفاعی و امنیتی ۱۹۹

پیش نویس سیاست های کلی برنامه ششم توسعه بر اساس ایده سیاست ها و تطبیق با سیاست های برنامه پنج ساله گذشته و دولت / کمیسیون مشترک ۲۱۳
نظر مشورتی مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در مورد سیاست های کلی برنامه ششم / کمیسیون مشترک ۲۵۳

گزارش و نقد کتاب

همایش «تبیین سیاست های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن» ۲۶۵

مقدمه

مطابق اصل ۵۷ قانون اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران، «قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه ی مقننه، قوه ی مجریه و قوه ی قضائیه که زیر نظر ولایت مطلقه ی امر و امامت امت بر طبق اصول آینده ی این قانون اعمال می گردند.» می توان گفت، اصل ۱۱۰ قانون اساسی و بند یک آن که ناظر بر «تعیین سیاست های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام» به عنوان یکی از وظایف و اختیارات رهبری است. از جمله اصول مذکور در اصل ۵۷ است. از این رو از حیث نسبت سیاست های کلی با قانون اساسی بر اساس عرف موجود در تفکیک قوانین به ابعاد ماهوی و شکلی، سیاست های کلی، ماهیت و جهت گیری قوانین و اموری مربوط به هدایت جامعه را توسط رهبری نظام معین می کند. از این منظر سیاست های کلی ابلاغی، تعیین کننده جهتگیری ها و ماهیت قوانین و سند بالادستی قوانین است. تا کنون علاوه بر عناوین خاص، برای سند چشم انداز و برنامه های پنج ساله کشور سیاست کلی تدوین شده است. از این رو برنامه های توسعه پنج ساله علاوه بر سیاست های کلی برنامه که توسط مقام رهبری ابلاغ می گردد دو جزء دیگر نیز دارد، برنامه ی اجرایی تفصیلی در بازه زمانی پنج ساله که به صورت لایحه به مجلس شورای اسلامی تقدیم می شود و قانون برنامه که توسط مجلس شورای اسلامی به تصویب می رسد و متن نهایی و الزام آور برنامه تلقی می شود.

با آغاز برنامه ریزی برای برنامه ششم توسعه بتدریج پرسش هایی، بخصوص در میان مجریان، در باره ضرورت تدوین سیاست کلی برای برنامه مطرح شد. استدلال مطرح شده هم ابعاد حقوقی و هم اجرایی داشت. جان کلام در هردو بعد استدلال مطرح شده این است که از نظر حقوقی «برنامه» ماهیت اجرایی دارد و مفاد آن علی الاصول باید در چارچوب و در جهت اجرای سیاست های کلی باشد. اگر در برنامه های گذشته تدوین سیاست برای برنامه ها ضرورت داشت، به این دلیل بود که در بسیاری از امور سیاست های کلی نظام ابلاغ نگردیده بود. اما در شرایط کنونی با تنوع یابی عناوین و گسترده شدن دامنه و عمق سیاست ها، دیگر ابهامی از حیث ضرورت، جهت گیری و اولویت امور و مسائل کشور وجود ندارد. لذا با وجود سیاست های موجود، دیگر ضرورتی به تدوین سیاست های جدید در سطح برنامه نیست. در ثانی «برنامه» های توسعه ماهیتا اجرایی و در حیطه اختیارات رئیس قوه مجریه است و در طراحی نه به سیاست کلی، بلکه حتی به قانون نیز محتاج نیست. در پاسخ باید یادآور شد که؛ تدوین برنامه توسعه بدین معنا است که، اولاً: کشور هنوز توسعه پیدا نکرده است. به عبارت دیگر کشور هنوز در حال توسعه است. ثانیاً: طی کردن مسیر توسعه یافتگی به صورت طبیعی به زمانی طولانی نیاز دارد. لذا برنامه راهی میانبر برای رسیدن به توسعه در زمانی کوتاه تر است. بعلاوه سیاست های کلی برنامه ششم در شرایطی تدوین می شود که نسبت به اجرای سیاست های کلی در برنامه های گذشته از حیث تحقق و عملیاتی شدن سیاست های کلی و میزان اجرای این سیاست ها در طول برنامه نشانه خوبی را به نمایش نمی گذارد.

ویژگی سیاست های کلی برنامه ششم

با توجه به تجربه برنامه های پیشین و چالش ها و فرصت های پیش رو سیاست های کلی برنامه ششم با ویژگی های زیر تدوین شده است:

- تحقق اهداف چشم انداز با محوریت اقتصاد مقاومتی،
- پیشتازی در عرصه علم و فناوری و تعالی و مقاوم سازی فرهنگی،
- اتکای به تجارب حاصل از برنامه های توسعه، تداوم موفقیت های برنامه های گذشته و رفع موانع توفیق برنامه های پیشین،
- متکی به توانایی ها، استعداد ها و فرصت های وسیع با نظر داشت مشکلات، تهدیدها و مخاطرات،
- استحکام و مقاوم سازی بنیان های سیاسی - اجتماعی در برابر آسیب ها،
- واقعی، شفاف، با قابلیت نظارت مستمر و موثر،
- ناظر به دوره زمانی پنج ساله.

هدف گذاری ها و الزامات

الف: توسعه همه جانبه با رشد اقتصادی شتابان، فراگیر، پایدار، دانش بنیان، بهره ور، عدالت بنیان، درونزا، برونگرا، مردمی، به دور از فساد، با ثبات و تورم حداقلی در محیط کلان اقتصادی

- محوریت قرار گرفتن تولید ملی در سیاست های اقتصادی (تجاری، پولی، مالی و اعتباری)
- حمایت از تولید ثروت از دانش و مشارکت آحاد جامعه در سرمایه گذاری و فعالیت های اقتصادی
- تکمیل زنجیره ارزش در تولید و توزیع کالا و خدمات و اصلاح نظام توزیع
- تحقق نظام اداری، بانکی، مالیاتی و تامین اجتماعی در چارچوب سیاست های کلی نظام
- توسعه نظام جامع تامین مالی (بازار پول و سرمایه) در جهت پاسخ به نیازهای سرمایه گذاری
- حمایت از تولید کالا و خدمات، کسب و کارهای خرد، متوسط و بزرگ و فعالیت های دانش بنیان
- بخش خصوصی و تعاونی توانمند و بازار رقابتی
- تعامل موثر و سازنده و پیش بینی پذیر با جهان
- کوچک، کارآمد و توانمند نمودن کلیت بخش های نظام
- نظام تجهیز و تامین مالی کارآمد
- محیط زیست پایدار
- نظام موثر مبارزه با فقر و افزایش قدرت خرید مردم و کاهش تورم
- بکارگیری دانش و سرمایه انسانی و افزایش بهره وری ملی
- بهره برداری بهینه از منابع نفت و گاز
- استفاده حداکثری از ظرفیت های درونی کشور
- مدیریت مصرف متناسب با نرخ رشد اقتصادی

ب: آمایش سرزمین جهت توسعه متوازن مناطق کشور در محیط آسیای جنوب غربی

- تعیین حوزه های همکاری در منطقه آسیای جنوب غربی
- تقسیم کار و تعیین نقش ملی در مناطق، استانها، نواحی و سواحل و جزایر کشور در ارتباط با مناطق مورد نظر در منطقه آسیای جنوب غربی و اعطای اختیارات لازم به مناطق و استان های کشور

- مشارکت و تعامل، با هدف بزرگ کردن اندازه بازار تولید، تجارت و صادرات غیر نفتی جمهوری اسلامی ایران .
- مشارکت همه جانبه جمهوری اسلامی ایران در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی
- توسعه دریا محور، توسعه اقتصاد دریایی جنوب کشور در محور چابهار - خرمشهر با تاکید بر سواحل مکران
- توسعه بازارهای دریایی و ایجاد مناطق مهم اقتصادی در زمینه های دارای مزیت از جمله نفت و گاز، پتروشیمی، برق، شیلات، خدمات رسانی دریایی، گردشگری و ورزش های آبی، شیرین سازی آب، حمل و نقل، تولید شناورهای سبک و سنگین و تجهیزات و انواع تاسیسات سازه های دریایی مورد نیاز،
- توسعه صنایع و کشاورزی نوین و ایجاد بنادر فراملی و مراکز جمعیتی جدید با پیش بینی اشتغال پایدار و توسعه سواحل و جزایر

ج) منطقی کردن هزینه های جاری

- رعایت انضباط مالی و بودجه ای
- تحقق نظام بودجه به عنوان ترجمان مالی برنامه و هدفمندسازی یارانه ها
- قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمد های نفت و گاز تا پایان برنامه
- ایجاد تحول در نظام درآمدی و هزینه ای دولت
- اصلاح نظام مالیاتی براساس:
- تغییر ساختار بودجه بر اساس سیاست های کلی اصل ۴۴ و نظام اداری
- رعایت انضباط مالی و بودجه ای با اجرای بودجه عملیاتی و احصاء، ثبت و تعیین سقف مجاز بدهی های دولت، دستگاه های اجرایی و شرکت های دولتی و کاهش آن به سقف مجاز در طول سال های برنامه
- تعیین تکلیف قطعی طرح های عمرانی نیمه تمام از طریق تکمیل و بهره برداری در حد منابع دولت؛ واگذاری به بخش غیردولتی؛ مشارکت با بخش غیردولتی در ساخت و بهره برداری و حذف طرح در صورت غیرموجه بودن.

د) تداوم سرعت پیشروی علمی

- بهره گیری از دانش های نو در جهش فناوری و تولید ثروت و (عرضه چندین دستاورد برتر علمی به جهان و یا تعیین حوزه های علمی پیشرو)
- اعتلای کمی و کیفی نظام آموزشی و پژوهشی کشور در راستای حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی

ه) اعتلای فرهنگی و ترویج سبک زندگی اسلامی

- استقرار کامل نظام سلامت،
- رشد کنی و کیفی جمعیت،

- استحکام خانواده
- حاکمیت انضباط اجتماعی با تعیین شاخص های روزآمد
- تحقق نقشه مهندسی فرهنگی کشور
- گسترش اقتصاد فرهنگ و متناسب سازی فرهنگ اقتصادی با سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی
- ارتقای سرمایه اجتماعی و کاهش آسیب های اجتماعی .

اینک سیاست های کلی برنامه ششم توسعه در هشتاد بند ابلاغ شده است. این سیاست ها را می توان در سه بخش دسته بندی کرد. بخش اول: سیاست هایی که در مجموعه سیاست های کلی قبلی ابلاغ شده و به جهت اهمیت و اولویت تحقق آنها در این سیاست ها نیز تکرار شده است. بخش دوم: برشی پنج ساله از سیاست های کلی است که قبلاً ابلاغ شده و بخش سوم شامل سیاست هایی است که به سبب ضرورت تحول در برخی حوزه ها مانند؛ آب و کشاورزی، حمل و نقل، فناوری اطلاعات و ارتباطات، صنعت و معدن و انرژی تدوین شده است. مجموعه حاضر به مثابه سند پشتیبان و برخی مستندات سیاست های کلی برنامه ششم است.

علی احمدی

خرداد ۱۳۹۴

ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه

بسم الله الرحمن الرحيم

جناب آقای دکتر روحانی

رئیس جمهور محترم

با سلام و تحیت،

اینک که در آستانه‌ی ماه‌های آغازین دهه‌ی دوّم چشم‌انداز ۲۰ ساله‌ی کشور قرار داریم، سیاست‌های کلی برنامه‌ی پنج‌ساله‌ی ششم توسعه ابلاغ می‌گردد.

این مجموعه پس از بررسی‌های فراوان و مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام و بر پایه‌ی محورهای سه‌گانه‌ی «اقتصاد مقاومتی»، «پیشتازی در عرصه‌ی علم و فناوری» و «تعالی و مقاوم‌سازی فرهنگی» تنظیم شده است. اتکاء بر توانایی‌های انسانی و طبیعی و امکانات داخلی و فرصت‌های وسیع برآمده از زیرساخت‌های موجود در کشور و بهره‌گیری از مدیریت جهادی و روحیه‌ی انقلابی و تکیه بر اولویت‌های اساسی آمده در سیاست‌های کلی: «اصل ۴۴»، «اقتصاد مقاومتی»، «علم و فناوری»، «نظام اداری» و «جمعیت» و از همه بالاتر توکل به قدرت لایزال الهی می‌تواند ما را به‌رغم تمایل و اراده‌ی دشمنان عنود، با تحقق اهداف برنامه‌ی ششم در ارائه‌ی الگویی برآمده از تفکر اسلامی در زمینه‌ی پیشرفت که به‌کلی مستقل از نظام سرمایه‌داری جهانی است، یاری رساند.

در تدوین این سیاست‌ها تلاش شده است با درنظرگرفتن واقعیت‌های موجود در صحنه‌ی داخلی و خارجی، مجموعه‌ای به‌عنوان سیاست‌های کلی که مبنای تنظیم قانون پنج‌ساله‌ی ششم خواهد بود، تعیین شود که در یک دوره‌ی پنج‌ساله کاملاً دست‌یافتنی باشد.

مراقبت و دقت نظر جناب‌عالی و سایر مسئولان در قوای سه‌گانه و نظارت مجمع تشخیص مصلحت نظام، اطمینان لازم را برای حُسن اجرای این سیاست‌ها در مراحل تنظیم و اجرای برنامه، تأمین خواهد کرد.

لازم است قدردانی خود را از تلاش‌های مجمع تشخیص مصلحت نظام، هیأت دولت، دبیرخانه‌ی مجمع و کارشناسان فعال و همکار در این مجموعه‌ها و سایر دست‌اندرکاران تنظیم و تدوین این سیاست‌ها در روند جدید، ابراز دارم.

نسخه‌ای از این سیاست‌ها هم‌زمان برای مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال می‌گردد.

سیدعلی خامنه‌ای

۹/ تیرماه / ۱۳۹۴

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سیاست‌های کلی برنامه‌ی ششم توسعه

– امور اقتصادی

- ۱- رشد اقتصادی شتابان و پایدار و اشتغال‌زا به گونه‌ای که با بسیج همه‌ی امکانات و ظرفیت‌های کشور، متوسط رشد ۸ درصد در طول برنامه محقق شود.
- ۲- بهبود مستمر فضای کسب و کار و تقویت ساختار رقابتی و رقابت‌پذیری بازارها.
- ۳- مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی با ایفای نقش ملی و فراملی آنها در تحقق اقتصاد مقاومتی.
- ۴- توسعه‌ی پیوندهای اقتصادی و تجاری متقابل و شبکه‌ای کشور به ویژه با کشورهای منطقه‌ی آسیای جنوب غربی، تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی و انعقاد پیمان‌های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت در چارچوب بندهای ۱۰، ۱۱ و ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.
- ۵- گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی و افزایش سهم مؤثر بازار سرمایه در جهت توسعه‌ی سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور با تأکید بر ارتقاء شفافیت و سلامت نظام مالی.
- ۶- تأمین مالی فعالیت‌های خرد و متوسط به وسیله‌ی نظام بانکی.
- ۷- ارتقاء کیفی و کمی نظام جامع صنعت بیمه و ابزارهای آن (بازارهای رقابتی، بیمه‌ی اتکایی و...) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی به منظور توسعه‌ی سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور.
- ۸- جذب سرمایه‌ی ایرانیان خارج از کشور و سرمایه‌گذاران خارجی با ایجاد انگیزه و مشوق‌های لازم.
- ۹- اعمال نظارت کامل و فراگیر بانک مرکزی بر بازار و مؤسسات پولی، بانکی و اعتباری و ساماندهی مؤسسات و بازارهای غیرمشکل پولی و مالی در جهت ارتقاء شفافیت و سلامت و کاهش نسبت مطالبات غیرجاری به تسهیلات.
- ۱۰- تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه‌ی عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده‌ی اقتصادی» و دائمی شدن اساسنامه‌ی صندوق توسعه‌ی ملی با تنفیذ اساسنامه‌ی موجود و واریز سالانه ۳۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز به صندوق توسعه‌ی ملی و افزایش حداقل ۲ واحد درصد سالیانه به آن.
- ۱-۱- استقلال مدیریت حساب‌ها از بانک مرکزی.
- ۱-۲- ارائه‌ی تسهیلات از منابع صندوق توسعه‌ی ملی به بخش‌های غیردولتی به صورت ارزی.
- ۱-۳- استقلال مصارف صندوق توسعه‌ی ملی از تکالیف بودجه‌ای و قوانین عادی.
- ۱-۴- سپرده‌گذاری ارزی حداکثر ۲۰ درصد از منابع ورودی صندوق، نزد بانک‌های عامل در قبال اخذ خط اعتباری ریالی از بانک‌های مذکور برای ارائه‌ی تسهیلات ریالی به بخش کشاورزی، صنایع کوچک و متوسط و تعاونی با معرفی صندوق توسعه‌ی ملی.

- ۱۱- تکمیل زنجیره‌ی ارزش صنعت نفت و گاز و کاهش شدت انرژی.
- ۱۲- حمایت از تأسیس شرکت‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اکتشاف (نه مالکیت)، بهره‌برداری و توسعه‌ی میادین نفت و گاز کشور به‌ویژه میادین مشترک در چارچوب سیاست‌های کلی اصل ۴۴.
- ۱۳- افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر و نوین و گسترش نیروگاه‌های پراکنده و کوچک‌مقیاس.
- ۱۴- تحقق کامل هدف‌مندسازی یارانه‌ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره‌وری، کاهش شدت انرژی و ارتقاء شاخص‌های عدالت اجتماعی.
- ۱۵- واگذاری طرح‌های جمع‌آوری، مهار، کنترل و بهره‌برداری از گازهای همراه تولید در کلیه‌ی میادین نفت و تأسیسات صنعت نفت به مردم.
- ۱۶- افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره‌ی ارزش صنعت نفت و گاز و توسعه‌ی تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (بر اساس شاخص شدت مصرف انرژی).
- ۱۷- دانش‌بنیان نمودن صنایع بالادستی و پایین‌دستی نفت و گاز با تأسیس و تقویت شرکت‌های دانش‌بنیان برای طراحی، مهندسی، ساخت، نصب تجهیزات و انتقال فناوری به‌منظور افزایش خودکفایی.
- ۱۸- افزایش مستمر ضریب بازیافت و برداشت نهایی از مخازن و چاه‌های نفت و گاز.
- ۱۹- تقسیم کار و تعیین نقش ملی در مناطق، استان‌ها، نواحی و سواحل و جزایر کشور با رعایت الزامات آن در چارچوب سیاست‌های کلی مربوط، به‌منظور افزایش تولید ثروت ملی و حمایت دولت از سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستایی.
- ۲۰- اتخاذ برنامه‌ها و اقدامات اجرایی جهت توسعه‌ی روستایی کشور برای تثبیت جمعیت و تشویق مهاجرت به مناطق روستایی و عشایری (کانون تولید و ارزش‌آفرینی) با برنامه‌ریزی و مدیریت بهینه در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی، تعیین سهم واقعی در توزیع منابع و ارتقاء شأن و منزلت اجتماعی، ایجاد فرصت‌های جدید اقتصادی و حمایت‌های ویژه از فعالیت‌های کارآفرینی و اشتغال‌زایی مزیت‌دار بومی و مقاوم‌سازی تأسیسات و زیرساخت‌ها و اماکن روستایی با تأکید بر بند ۹ سیاست‌های کلی کشاورزی.
- ۲۱- توسعه‌ی اقتصاد دریایی جنوب کشور در محور چابهار - خرمشهر با تأکید بر سواحل مکران.
- ۲۲- برنامه‌ریزی برای دستیابی به ضریب جینی ۰/۳۴.
- ۲۳- توسعه‌ی بازارهای دریایی و ایجاد مناطق مهم اقتصادی در زمینه‌های دارای مزیت.
- ۲۴- اولویت بخش ریلی در توسعه‌ی حمل‌ونقل و ایجاد مزیت رقابتی برای آن.
- ۲۵- توسعه‌ی حمل‌ونقل ریلی باری با اولویت تجهیز شبکه و پایانه‌های باری و اتصال شبکه به مراکز بزرگ اقتصادی، تجاری و صنعتی و مبادی ورودی و خروجی مهم کشور و شبکه‌های ریلی منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه کریدور شمال - جنوب با هدف توسعه‌ی صادرات و ترانزیت بار.
- ۲۶- افزایش نرخ رشد ارزش افزوده‌ی بخش‌های صنعت، معدن و صنایع معدنی و افزایش صادرات محصولات آن با اجرای سیاست‌های کلی صنعت و معدن.
- ۲۷- دانش‌بنیان نمودن شیوه‌ی تولید و محصولات صنعتی و خدمات وابسته به آن، نشان‌سازی تجاری و تقویت حضور در بازارهای منطقه و جهان.

- ۲۸- اولویت دادن به حوزه‌های راهبردی صنعتی (از قبیل صنایع نفت، گاز، پتروشیمی، حمل و نقل، مواد پیشرفته، ساختمان، فناوری اطلاعات و ارتباطات، هوافضا، دریا، آب و کشاورزی) و افزایش ضریب نفوذ فناوری‌های پیشرفته در آنها.
- ۲۹- اولویت دادن به تأمین مواد مورد نیاز صنایع داخلی کشور با تأکید بر تکمیل ظرفیت زنجیره‌ی ارزش افزوده‌ی مواد معدنی و اجرای بند ۳ سیاست‌های کلی معدن.
- ۳۰- تدوین و اجرای سند جامع و نقشه‌ی راه تحول نظام استانداردهای کشور و مدیریت کیفیت.
- ۳۱- استقرار نظام جامع و کارآمد آمار و اطلاعات کشور.

– امور فناوری اطلاعات و ارتباطات

- ۳۲- کسب جایگاه برتر منطقه در توسعه‌ی دولت الکترونیک در بستر شبکه‌ی ملی اطلاعات.
- ۳۳- توسعه‌ی محتوا در فضای مجازی بر اساس نقشه‌ی مهندسی فرهنگی کشور تا حداقل پنج برابر وضعیت کنونی و بومی‌سازی شبکه‌های اجتماعی.
- ۳۴- ایجاد، تکمیل و توسعه‌ی شبکه ملی اطلاعات و تأمین امنیت آن، تسلط بر دروازه‌های ورودی و خروجی فضای مجازی و پالایش هوشمند آن و ساماندهی، احراز هویت و تحول در شاخص ترافیکی شبکه به طوری که ۵۰ درصد آن داخلی باشد.
- ۳۵- بهره‌گیری از موقعیت ممتاز کشور با هدف تبدیل ایران به مرکز تبادلات پستی و ترافیکی ارتباطات و اطلاعات منطقه و گسترش حضور در بازارهای بین‌المللی.
- ۳۶- حضور مؤثر و هدفمند در تعاملات بین‌المللی فضای مجازی.
- ۳۷- افزایش سهم سرمایه‌گذاری زیرساختی در حوزه‌ی فناوری اطلاعات و ارتباطات تا رسیدن به سطح کشورهای برتر منطقه.
- ۳۸- توسعه‌ی فناوری فضایی با طراحی، ساخت، آزمون، پرتاب و بهره‌برداری از سامانه‌های فضایی و حفظ و بهره‌برداری حداکثری از نقاط مداری کشور.

– امور اجتماعی

- ۳۹- ارتقاء سلامت اداری و اقتصادی و مبارزه با فساد در این عرصه با تدوین راهبرد ملی مبارزه با فساد و تصویب قوانین مربوط.
- ۴۰- استقرار نظام جامع، یکپارچه، شفاف، کارآمد و چندلایه‌ی تأمین اجتماعی کشور.
- ۴۱- توانمندسازی و خوداتکائی اقشار و گروه‌های محروم در برنامه‌های مربوط به رفاه و تأمین اجتماعی.
- ۴۲- ارتقاء کیفیت و اصلاح ساختار بیمه‌های تأمین اجتماعی پایه (شامل بیمه‌ی درمان، بازنشستگی، ازکارافتادگی و...) برای آحاد مردم.
- ۴۳- اجرای سیاست‌های کلی سلامت با تصویب قوانین و مقررات لازم با تأکید بر:
- ۱- ۴۳- تهیه‌ی پیوست سلامت برای قوانین مرتبط و طرح‌های کلان توسعه‌ای.
- ۲- ۴۳- اصلاح ساختار نظام سلامت بر اساس بند ۷ سیاست‌های کلی سلامت.

- ۳-۴۳- تأمین منابع مالی پایدار برای بخش سلامت و توسعه‌ی کمی و کیفی بیمه‌های سلامت.
- ۴-۴۳- افزایش و بهبود کیفیت و ایمنی خدمات و مراقبت‌های جامع و یکپارچه‌ی سلامت در قالب شبکه‌ی بهداشتی و درمانی منطبق بر نظام سطح‌بندی و ارجاع.
- ۴۴- توسعه‌ی تربیت‌بدنی و ورزش همگانی.
- ۴۵- فرهنگ‌سازی و ایجاد زمینه‌ها و ترتیبات لازم برای تحقق سیاست‌های کلی جمعیت.
- ۴۶- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه‌ی عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده‌ی آنان.
- ۴۷- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در تسهیلات مالی و فرصت‌ها و امکانات و مسئولیت‌های دولتی در صحنه‌های مختلف فرهنگی و اقتصادی.
- ۴۸- هویت‌بخشی به سیمای شهر و روستا و بازآفرینی و روزآمدسازی معماری اسلامی - ایرانی.
- ۴۹- سامان‌بخشی مناطق حاشیه‌نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری‌های عمومی ناشی از آن.
- ۵۰- توسعه‌ی پایدار صنعت ایرانگردی به‌گونه‌ای که ایرانگردهای خارجی تا پایان برنامه‌ی ششم به حداقل پنج برابر افزایش یابد.
- ۵۱- حمایت از صنایع دستی و صیانت از میراث فرهنگی کشور.

– امور دفاعی و امنیتی

- ۵۲- افزایش توان دفاعی در تراز قدرت منطقه‌ای در جهت تأمین منافع و امنیت ملی با تخصیص حداقل ۵ درصد بودجه‌ی عمومی کشور برای بنیه‌ی دفاعی.
- ۵۳- ارتقاء توان بازدارندگی کشور با:
- ۱-۵۳- توسعه‌ی توان موشکی و فناوری‌ها و ظرفیت تولید سلاح‌ها و تجهیزات عمده‌ی دفاعی برترساز با توان بازدارندگی و متناسب با انواع تهدیدات.
- ۲-۵۳- گسترش هوشمندانه و مصون‌سازی پدافند غیرعامل با اجرای کامل پدافند غیرعامل در مراکز حیاتی و حساس کشور.
- ۳-۵۳- افزایش ظرفیت‌های قدرت نرم و دفاع سایبری و تأمین پدافند و امنیت سایبری برای زیرساخت‌های کشور در چارچوب سیاست‌های کلی مصوب.
- ۴-۵۴- تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان.
- ۵۵- تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی با انسداد کامل نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، توسعه و تقویت یگان‌های مرزبانی، مشارکت‌دهی مرزنشینان در طرح‌های امنیتی، توسعه‌ی فعالیت‌های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی.
- ۵۶- برنامه‌ریزی برای کاهش جرم و جنایت با هدف کاهش ۱۰ درصدی سالانه‌ی مصادیق مهم آن.
- ۵۷- مبارزه‌ی همه‌جانبه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در چارچوب سیاست‌های کلی ابلاغی و مدیریت مصرف با هدف کاهش ۲۵ درصدی اعتیاد تا پایان برنامه.
- ۵۸- پیشگیری و مقابله با قاچاق کالا و ارز از مبادی ورودی تا محل عرضه‌ی آن در بازار.

– امور سیاست خارجی

- ۵۹- حفظ و افزودن بر دستاوردهای سیاسی جمهوری اسلامی در منطقه‌ی آسیای جنوب غربی.
- ۶۰- اولویت دادن به دیپلماسی اقتصادی با هدف توسعه‌ی سرمایه‌گذاری خارجی، ورود به بازارهای جهانی و دستیابی به فناوری برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و سند چشم‌انداز.
- ۶۱- توسعه‌ی کمی و کیفی رسانه‌های فرامرزی با زبان‌های رایج بین‌المللی.
- ۶۲- ایجاد زمینه‌های لازم در جهت جلب سرمایه و توان علمی و تخصصی ایرانیان خارج از کشور در توسعه‌ی ملی و تأثیر بر سیاست‌های نظام سلطه در دفاع از منافع ملی.
- ۶۳- بهره‌گیری حداکثری از روش‌ها و ابزارهای دیپلماسی نوین و عمومی.

– امور حقوقی و قضایی

- ۶۴- بازنگری در قوانین جزایی به‌منظور کاستن از محکومیت به حبس و تبدیل آن به مجازات‌های دیگر و متناسب‌سازی مجازات‌ها با جرائم.
- ۶۵- بهبود بخشیدن به وضعیت زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها.
- ۶۶- حمایت قضائی مؤثر در تضمین حقوق مالکیت و استحکام قراردادها به‌منظور توسعه‌ی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری خارجی.
- ۶۷- توسعه‌ی ثبت رسمی اسناد و املاک و مالکیت‌های معنوی و ثبت رسمی مالکیت‌های دولت و مردم بر املاک و اراضی کشور در نظام کاداستر و گسترش فناوری‌های نوین در ارائه‌ی خدمات ثبتی.

– امور فرهنگی

- ۶۸- تلاش شایسته برای تبیین ارزش‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی.
- ۶۹- ارائه و ترویج سبک زندگی اسلامی – ایرانی و فرهنگ‌سازی درباره‌ی اصلاح الگوی مصرف و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی.
- ۷۰- اجرای نقشه‌ی مهندسی فرهنگی کشور و تهیه‌ی پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم.
- ۷۱- حمایت مادی و معنوی از هنرمندان، نوآوران، محققان و تولیدکنندگان آثار و محصولات فرهنگی و هنری مقوم اخلاق، فرهنگ و هویت اسلامی – ایرانی.
- ۷۲- حضور مؤثر نهادهای فرهنگی دولتی و مردمی در فضای مجازی به‌منظور توسعه و ترویج فرهنگ، مفاهیم و هویت اسلامی – ایرانی و مقابله با تهدیدات.
- ۷۳- توجه ویژه به توسعه و تجلی مفاهیم، نمادها و شاخص‌های هویت اسلامی – ایرانی در ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.

– امور علم، فناوری و نوآوری

- ۷۴- دستیابی به رتبه‌ی اول منطقه در علم و فناوری و تثبیت آن با اهتمام به تحقق سیاست‌های کلی علم و فناوری.

- ۷۵- اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و تأکید بر دوران تحصیلی کودکی و نوجوانی.
- ۷۶- افزایش سهم آموزش‌های مهارتی در نظام آموزشی کشور.
- ۷۷- توسعه‌ی علوم پایه و تحقیقات بنیادی، نظریه‌پردازی و نوآوری در چارچوب سیاست‌های کلی علم و فناوری و نقشه‌ی جامع علمی کشور.
- ۱-۷۷- ساماندهی نظام ملی آمار و اطلاعات علمی، پژوهشی و فناوری جامع و کارآمد.
- ۲-۷۷- تحول و ارتقاء علوم انسانی به‌ویژه تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی.
- ۷۸- تنظیم رابطه‌ی متقابل تحصیل با اشتغال و متناسب‌سازی سطوح و رشته‌های تحصیلی با نقشه‌ی جامع علمی کشور و نیازهای تولید و اشتغال.
- ۷۹- گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام‌بخش در حوزه‌ی علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه جهان اسلام و توسعه‌ی تجارت و صادرات محصولات دانش‌بنیان.
- ۸۰- توسعه و ساماندهی نظام ملی نوآوری و حمایت از پژوهش‌های مسأله‌محور و تجاری‌سازی پژوهش و نوآوری، و توسعه‌ی نظام جامع تأمین مالی در جهت پاسخ به نیاز اقتصاد دانش‌بنیان

بخش اول: ضرورت سیاست گذاری و مطالبات مقام معظم رهبری

مقالات

- بیانات و مطالبات مقام معظم رهبری در رابطه با برنامه های توسعه

بیانات و مطالبات مقام معظم رهبری در رابطه با برنامه های توسعه

تدوین: کمیسیون مشترک

چکیده

اهمیت، ضرورت، ابعاد و چگونگی تحقق سیاست های کلی و به ویژه سیاست های برنامه های توسعه همواره یکی از محورهای مهم در تدوین و ارزیابی سیاست های کلی برنامه ششم توسعه بوده است. بیانات و مطالبات مقام معظم رهبری از ضابطه ها و شاخص های اصلی در تشخیص و تعیین این مقولات است. این مقاله گردآوری بیانات و مطالبات معظم له در خصوص برنامه های توسعه به شکل خاص و دیگر برنامه ریزی های کلان به شکل عام است. مطالب ذیل سه عنوان به شرح ذیل دسته بندی شده است:

- بیانات و مطالبات در مورد سیاست های کلی به طور عام
- بیانات و مطالبات در رابطه با برنامه های توسعه
- بیانات و مطالبات در رابطه با یک برنامه پنج ساله خاص

واژگان کلیدی

سیاست گذاری، انضباط سیاستی، اجرای سیاست ها، نظارت مستمر، برنامه های توسعه

الف: بیانات و مطالبات رهبری در مورد سیاست های کلی به طور عام

(۱) مهم ترین وظیفه رهبری تنظیم سیاست های کلی نظام است

الف: مهم ترین وظیفه رهبری در قانون اساسی، تنظیم سیاست های کلی است. فرایند تنظیم سیاست های کلی یکی از منطقی ترین و زیباترین فرایندهاست. حالا عده ای دلشان می خواهد که دائم بر طبل دروغگویی و بهتان زنی بکوبند. ما هم حرفی نمی زنیم و آنها هم هرچه می خواهند می گویند؛ اشکالی هم ندارد.^۱

ب: فرایند تنظیم سیاست های کلی، فرایند بسیار قوی و مستحکمی است. این سیاست ها اول در کمیسیون های دولت تنظیم می شود و بعد به دولت می آید. دولت آنها را بررسی و تصویب می کند و به رهبری پیشنهاد می کند. رهبری هم آن را به مجمع تشخیص مصلحت می دهد. این سیاست ها در کمیسیون های مجمع تشخیص مصلحت با حضور کارشناسان متعدد از بخش های مختلف اقتصادی، فرهنگی، دانشگاهی، علمی که از خود مجمع و بیرون آن هستند، بررسی و تکمیل می شود؛ بعد مجدداً به رهبری می دهند. رهبری هم آن سیاست ها را با آن مبانی و اصول ارزشی نظام جمهوری اسلامی تطبیق می دهد، تصویب می کند و آن سیاست ها به دولت برمی گردد و به مجلس ابلاغ می شود.^۲

ج: نقش رهبری در تنظیم سیاست ها این است که مراقب باشد تا برنامه ریزی هایی که در چهارچوب این سیاست ها می خواهد انجام بگیرد، نظام را به بیراهه و گمراهه نکشاند؛ منافع طبقات محروم و حقوق مردم پامال نشود؛ خواسته ها و منافع قدرت های افزون طلب و سلطه طلب و مداخله گر تأمین نشود. این مراقبت جزو وظایف رهبری است و اگر در این زمینه ها قصوری یا تقصیری پیش آید، متوجه رهبری است.^۳

د: این سیاست ها [زمانی که] ابلاغ شد، آن وقت مجلس موظف است برطبق این سیاست ها قانون بگذراند و دولت هم موظف است سیاست های اجرایی خودش را تنظیم و بر طبق آنها عمل کند. مجموعه ای این ساز و کار مفصل دستگاه های اجرایی و قضایی و تقنینی در این چهارچوب به کار می افتند و کار می کنند که هر کدام مسؤولانی دارند و مسؤولیت هایی، که باید کار را انجام دهند. رهبری در مسؤولیت های این دستگاه ها دخالت نمی کند، مگر خیلی بندرت و در مواردی که احساس کند تخلف آشکاری صورت می گیرد.^۴

۱- بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان (۱۳۸۲/۰۹/۲۶)

۲- همان

۳- همان

۴- همان

۲) اهداف سیاست های کلی نظام

الف: بن بست شکنی

دو بعد در مجمع تشخیص مصلحت وجود دارد که عبارت است از بن بست شکنی و گره گشایی و پویایی از یک طرف، و تعیین و تثبیت سیاست ها و انضباط کلی نظام از سوی دیگر.^۱

ب: انضباط کشور

بخش دیگر، مسأله انضباط کشور از لحاظ سیاست ها است. هندسه کلی عمل و اجرا در کشور، بسته به سیاست ها است. اگر سیاست های کلی یک نظام در جایی تبیین، تثبیت و توزیع نشود، نظام دچار بی رویگی در رفتار خواهد شد. ممکن است یک قانون با قانون دیگر، یک دستگاه با دستگاه های دیگر و دستگاه های مستقلی مثل قوای سه گانه در جاهایی با تصمیم گیری هایی که در آن استقلال قانونی دارند، با هم تعارض پیدا کنند، وقتی سیاست ها مشخص شد، به معنای آن است که هندسه ی کلی حرکت نظام و مسیر کلی معین شده و این چیز بسیار مهمی است.^۲

ج: تضمین ثبات سیاست ها

ما در مواردی در طول سال های بعد از انقلاب شاهد بودیم، ضربه ای که بر اثر تغییر و تبدیل بی رویه سیاست های اجرایی وارد آمده، ضربه ای سنگین بوده و گاهی تا مدت ها جبران ناپذیر بوده است. اگر سیاست های کلی معین شود و سیاست های اجرایی و برنامه ها جهت گیری خود را در این سیاست های کلی تنظیم کند، هرگز چنین اتفاقی نمی افتد.^۳

ویژگی های سیاست های کلی

سیاست ها گرچه سیاست های کلی است، لیکن قانون اساسی که نیست. اولاً باید کلی گویی در سیاست ها نباشد، ثانیاً جهت دار و مشخص و شفاف باشد و قابل حمل بر معنی مختلف نباشد و ثالثاً به تناسب نیازهای کشور باشد.^۴

از نظر رهبری مبنای سیاست ها، قانون اساسی و مجاری دین و همان چیزهایی است که از قانون اساسی استفاده می شود.^۵

۱- بیانات در دیدار اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام (۱۳۸۱/۱۰/۱۷). همچنین رجوع شود به: علی احمدی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۳ و دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، تشخیص مصلحت (کلیات، سوابق و عملکرد)، ۱۳۸۱.

۲- همان

۳- همان

۴- همان

۵- همان

ب: بیانات و مطالبات رهبری در رابطه با برنامه های توسعه (۱) فرق عمده ما با نظام های سرمایه داری

مسئله سیاست ها و برنامه هاست. من فقط یک جمله در باب سیاست های اقتصادی عرض کنم - که بحمدالله، دولت عزیزمان برنامه اول را به اواخرش رساند و به زودی برنامه دوم را بعد از یکسال یا کمتر، شروع خواهد کرد - اساس در نظام اسلامی، عبارت است از رفاه عمومی و عدالت اجتماعی. فرق عمده ما با نظام های سرمایه داری همین است.^۱

(۲) سیاست گذاری توأم با بازرسی

رهبری برای برنامه های کشور سیاست گذاری می کند؛ برنامه را دولت می ریزد و دولت اجرا و بازرسی می کند. من البته در موارد زیادی که شکایتی می شود، یا از چیزی اطلاعی پیدا می کنم، منتظر نمی مانم که کسی بازرسی کند و بیاید به من خبر بدهد. خودم برای بازرسی می فرستم و اگر ببینم ناحقی وجود دارد، تا آن جایی که در حدود اختیارات قانونی من است، اقدام می کنم. یعنی به آن سیاست گذاری اول اکتفا نمی کنم؛ لیکن هیکل کار، سیاست گذاری است.^۲

در سیاست های کلان نظام هم که رهبری باید به دولت اعلام کند و مجلس بر اساس آن سیاست ها مقررات و قوانین را بگذراند - هم در سیاست های برنامه سوم و هم در سیاست های برنامه دوم که مربوط به هفت هشت سال قبل از این بود - همه این مطالب کلی لحاظ شد؛ لیکن بسیج کردن و متوجه کردن افکار عمومی، بخصوص جوانان به اهمیت بعضی از این سرفصل ها، ایجاب می کند که هر کدام از اینها به تنهایی مورد توجه قرار گیرد و دنبال شود.^۳

دولت با کار کارشناسی، سیاست ها را به رهبری پیشنهاد می کند. سیاست ها مسائل بلند مدت نیست؛ پنج ساله است. گاهی در مقطع پنج ساله، سیاستی اولویت پیدا می کند؛ این را دولت می تواند با محاسبات و دقت های خودش پیش بینی و سپس به رهبری پیشنهاد کند؛ رهبری هم به مجمع تشخیص مصلحت می دهد تا بررسی کنند.

(۳) اهمیت تنظیم برنامه های توسعه بر اساس سیاست های کلی نظام

قبل از دادن سیاست ها به ما و ابلاغ سیاست ها، هیچ چیز به عنوان پایه ها و چارچوب برنامه به دستگاه ها ابلاغ نشود تا بر اساس سیاست ها و طبق قانون اساسی، برنامه چارچوب بندی و فصل بندی و سپس تدوین شود.^۴

خب، از دوران بیست ساله چشم انداز - همین طور که اشاره شده - حدود یک چهارم گذشته. یک برنامه، که برنامه چهارم توسعه باشد، تمام شده؛ امسال سال اول برنامه پنجمیم. البته در برنامه چهارم خیلی کارها انجام گرفته. طبق گزارشهایی که دادند و شنیدید و این گزارش ها

۱ - بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری (۱۳۷۲/۰۵/۱۲)

۲ - بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سر دبیران نشریات دانشجویی (۱۳۷۷/۱۲/۰۴)

۳ - بیانات در دیدار دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی (۱۳۸۲/۰۲/۲۲)

۴ - بیانات در دیدار کارگزاران نظام (۱۵/۰۵/۱۳۸۲)

درست هم هست، کارهای بسیار مهمی انجام گرفته؛ لیکن در عین حال برخی از کارها هم هست که انجام نگرفته و باید انجام بگیرد. سیاستگذاری‌ها درست است. سیاست‌های اعلام شده در حوزه‌ی اصلاح الگوی مصرف، سیاست‌های کلی نظام اداری، سیاست‌های کلی اشتغال و سیاست‌های اصل ۴۴ - اینهایی که ابلاغ شده - همه‌اش با هم هماهنگ است. اگر بتوانیم برنامه را بر طبق این سیاست‌ها تنظیم کنیم و پیش ببریم و در عالم واقعیت تحقق پیدا کند، ما خیلی خواهیم توانست از این ظرفیتی که اشاره کردم، استفاده کنیم. این سیاست‌ها یک انسجامی را به وجود می‌آورد و انسجام لایه‌های مختلف تحرک اقتصادی را تأمین می‌کند.^۱

اگر برنامه پنج ساله با آن سیاست‌هایی که ما به طور مشخص و با مشورت فراوان و کار زیادی که روی آن شده و اعلام هم کرده‌ایم، تطبیق کند، من شک ندارم که در طول پنج سال، اثر محسوسی دیده خواهد شد. نمی‌گویم به کلی همه مشکلات حل می‌شود؛ اما یقیناً اثر محسوسی دیده خواهد شد. مشروط بر این که آن سیاست‌ها دقیقاً رعایت شود. البته ما، هم به خود دولت و هم به مجلس سفارش کردیم که مراقبت کنند تا آنجایی که عملی است - که فکر هم می‌کنیم همه‌اش یا نزدیک به همه‌اش عملی است - این سیاست‌ها در مواد برنامه‌ها دیده شود.^۲

۴) یاس دشمنان

نه فقط برای برنامه‌های چهارم و پنجم، بلکه در چشم‌اندازهای کلی برای هر تحرک سیاسی و اقتصادی در کشور، این نقطه حتماً مورد نظر باشد. باید به جایی برسیم که دشمن احساس کند نمی‌تواند؛ باید مایوس شود. آن‌گاه دشمنی‌ها به پایان خواهد رسید و یا کم خواهد شد.^۳

۵) توجه به رضای الهی در تدوین برنامه‌ها

شما بحمدالله در این سه سالی که بر عمر این مجلس گذشته است، کارهای بزرگی هم کرده‌اید و در این سال آینده هم کارهای بزرگ و مهمی دارید؛ برنامه سوم توسعه را دارید، برنامه قانون بودجه سال آینده را دارید؛ در همه اینها ملاحظه کنید که رضای الهی چیست؛ آنچه که نشانه اسلامیت و پیروی از قرآن در این نظام است، چیست؛ آن را بایستی محکم حفظ کنید و نگهدارید. خدای متعال هم کمک خواهد کرد؛ کمترین که بحمدالله تاکنون هم شما را کمک کرده است.^۴

۶) برنامه‌ها دقیقاً منبعث از سیاست‌ها باشند

لازم است، سیاست‌های اعلام شده در برنامه‌ریزیها کاملاً لحاظ شود و برنامه‌ها به معنای دقیق کلمه منبعث از سیاست‌ها باشد.^۵

برنامه‌ها از دل سیاست‌ها می‌جوشد. مسأله سیاست‌ها و برنامه‌ریزی و بحث در دولت و بعد در مجمع تشخیص مصلحت نظام و ملاحظه نقد‌های مختلف و انتخاب سیاست‌ها و بعد برنامه‌ریزی بر اساس سیاست‌ها، یک روال طبیعی و منطقی پیدا کرد؛ لیکن توجه داشته باشید که در خلال این

۱ - بیانات در دیدار فعالان بخش‌های اقتصادی کشور (۱۳۹۰/۰۵/۲۶)

۲ - بیانات در پاسخ به پرسش‌های دانشجویان در دانشگاه صنعتی شریف (۱۳۷۸/۰۹/۰۱)

۳ - بیانات در دیدار کارگزاران نظام (۱۳۸۲/۰۵/۱۵)

۴ - بیانات در دیدار نمایندگان مجلس (۱۳۷۸/۰۳/۱۰)

۵ - دیدار رئیس‌جمهور و اعضاء هیأت دولت با رهبر انقلاب (۱۳۷۸/۰۶/۰۲)

برنامه‌ریزی، سیاست‌هایی که از این مراحل گوناگون گذشته، دقیقاً رعایت شود. این که برنامه‌ها باید از دل سیاست‌ها بجوشد، بایستی به معنای حقیقی کلمه منبعث از سیاست‌ها و ساخته و پرداخته این سیاست‌ها باشد که اگر برنامه در جایی موفق شد، آدم بدانند این سیاست درست بوده، اگر برنامه خطا کرد، آدم بدانند سیاست غلط بوده؛ یعنی باید این تلازم معلوم شود. اگر یک جا در برنامه‌ها طوری شد که سیاست‌ها رعایت نگردید، آن وقت علت غلط بودن برنامه مشخص می‌شود. این غیر از آن چیزی است که به عملکرد مجریان مربوط می‌شود. بالاخره درصدی به عملکرد مجریان برمی‌گردد و سیاست‌ها از اینها برکنار خواهد ماند. بنابراین، آدم نمی‌تواند تشخیص دهد که آیا این سیاستی که ما نشستیم با این همه مقدمات و مجمع تشخیص و قبلش هیأت دولت و شاید چند هزار ساعت کاری که آقایان در سازمان برنامه برای تنظیم این سیاست‌ها انجام دادند و بعد هم پیش ما آمد و کارهایی که ما کردیم، بالاخره درست بود یا غلط بود. باید طوری باشد که دقیقاً این سیاستها در تک تک برنامه‌ها قابل مشاهده باشد و آدم بدانند این برنامه ناشی از آن سیاست است؛ یعنی یک ارتباط منطقی و طبیعی وجود داشته باشد.^۱

(۷) اهداف اساسی نظام و دولت

حتماً اهداف اساسی نظام و دولت، یعنی سند چشم‌انداز و برنامه‌ی پنج ساله را که مصوب است، در برنامه‌های خودتان در نظر بگیرید و اینها حتماً در برنامه‌های شما دیده بشود؛ در چارچوب آنها حرکت کنید.^۲

(۸) ثبات در برنامه‌ریزی، شرط موفقیت

ثبات در برنامه‌ریزی، شرط موفقیت است. اگر ثبات در برنامه‌ریزی و استمرار در جهت درست نباشد - که البته این حرکت در طول راه تصحیح هم خواهد شد، لکن جهت‌گیری یکی است و استمرار دارد - سازندگی و پیشرفت کشور به نتیجه نخواهد رسید. بیست سال را در نظر بگیرید. هر سال ما یک برنامه داریم - برنامه‌ی یکساله که با بودجه به مجلس داده می‌شود - که اگر بنا باشد جهت‌گیری منظم نباشد، امکان دارد تناقض در این برنامه‌ها، اصلاً کارهایی را هم که انجام می‌گیرد، خنثی کند. ما برنامه‌های پنج ساله درست کرده‌ایم - در همه‌ی دنیا معمول است - اما اگر برنامه‌ی پنج‌ساله‌ی امروز در جهت مقابل برنامه‌ی پنج‌ساله‌ی دیروز یا در جهت مقابل برنامه‌ی پنج‌ساله‌ی فردا باشد، این کارها همدیگر را از بین خواهد برد و اصلاح هرگز صورت نخواهد گرفت؛ چون فعالیت‌ها همدیگر را خنثی می‌کنند و نتیجه، ضایع شدن سرمایه‌های ملی است. ما برای اینکه این اتفاق نیفتد، برنامه‌ی بلندمدت کلی عام را به عنوان سند چشم‌انداز تهیه کردیم. این، برنامه‌ی کلی بیست ساله است. برنامه‌ها زیر این سقف باید شکل بگیرند؛ برنامه‌های پنج ساله در این جهت باید حرکت کنند. هر دولتی سر کار می‌آید، این جهت را حفظ کند؛ آن وقت برنامه‌ها می‌شوند مکمل هم. البته دولت‌ها همه یکجور نیستند؛ بعضی‌ها کند کار می‌کنند، بعضی‌ها تند کار می‌کنند، بعضی‌ها همه‌ی نیرویشان را به صحنه می‌آورند، بعضی‌ها آن‌جور نیستند، بعضی ممکن است اشتباهات بکنند، بعضی نکنند؛ اینها همه‌اش قابل اصلاح است؛ ولی جهت‌گیری باید یکی باشد. بنابراین در همه‌ی برنامه‌ریزی‌ها این را هم ملاحظه کنید.^۳

۱ - بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۷۸/۰۶/۰۲)

۲ - بیانات در دیدار استانداران سراسر کشور (۱۳۸۴/۱۲/۰۸)

۳ - بیانات در دیدار اعضای هیأت دولت و مدیران اجرایی کشور (۱۳۸۶/۰۴/۰۹)

ج: بیانات و مطالبات رهبری در رابطه با یک برنامه پنج ساله خاص**(۱) برنامه دوم****الف: توجه به طبقات محروم جامعه**

امسال، سال برنامه‌ریزی است. برنامه دوم نیز امسال از سوی دولت تهیه و برای تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم خواهد شد. آنچه که من به برنامه‌ریزان و مسئولین دولتی مؤکداً سفارش می‌کنم، این است که در این برنامه توجه کنند که هدف اصلی، کمک به طبقات محروم جامعه باشد. این، چیزی است که ما را به «عدالت اجتماعی» نزدیک می‌کند. هدف اصلی در کشور ما و در نظام جمهوری اسلامی، عبارت از تأمین عدالت است و رونق اقتصادی و تلاش سازندگی، مقدمه آن است. ما نمی‌خواهیم سازندگی کنیم که نتیجه این سازندگی یا نتیجه رونق اقتصادی، این باشد که عده‌ای از تمکن بیشتری برخوردار شوند و عده‌ای فقیرتر شوند. این، به هیچ وجه مورد رضای الهی و رضای اسلام و مورد قبول ما نیست. ما می‌خواهیم سازندگی شود و کشور رونق اقتصادی و پیشرفت مادی پیدا کند و از لحاظ اقتصادی رشد کند، تا بتواند به عدالت اجتماعی نزدیک شود و فقیر نداشته باشیم؛ تا دیگر، طبقات محروم در جامعه، احساس محرومیت نکنند و محروم نباشند؛ تا منطقه محروم در کشور نداشته باشیم و فاصله بین فقیر و غنی، روزبه‌روز کمتر شود. این، هدف اصلی است. باید این را در برنامه مورد نظر قرار دهند. این برنامه‌های پنج ساله، هر کدام رقم درستی برای حرکت ملت و دولت به سمت اهداف انقلاب است. باید این جهت را، که جهتگیری انقلابی است، با تأکید و اصرار هر چه تمامتر، در آن رعایت کنند و آن را حفظ نمایند.^۱

ب: ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه دوم توسعه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای هاشمی رفسنجانی ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

آنچه سیاست‌های حاکم بر برنامه‌های دوم را تشکیل می‌دهد پس از لحاظ کردن احکام شریعت اسلامی که اصل مقرر در قانون اساسی است و به معنای آن است که باید همه‌ی مواد برنامه در بخش‌های اقتصادی و پولی و فرهنگی و سیاسی و اجتماعی و غیر آن با ظواهر احکام فقهی هیچگونه تعارض و تنافی نداشته بلکه در همه‌ی موارد مذکور در فقه اسلام بر آن منطبق باشد، به ترتیب زیر است:

۱- رعایت عدالت اجتماعی در:

الف: تقسیم بهینه منابع و امکانات عمومی.

ب: دریافت مالیات بر حسب برخورداری از درآمد.

ج: حمایت جدی و قانونی از اقشار مستضعف جامعه در زمینه‌های مربوط به خدمات دولت و قوه‌ی قضائیه.

^۱ - پیام نوروزی رهبر معظم انقلاب اسلامی به مناسبت حلول سال ۱۳۷۲ هجری شمسی (۱۳۷۲/۰۱/۰۱)

د: بذل توجه و کمک بیشتر به مناطق محروم و روستاها در زمینه های مختلف، خاصه: ایجاد اشتغال، بهداشت و توسعه فضاهای آموزشی و فرهنگی.
 ه: اتخاذ تدابیر مناسب برای جلوگیری از هر آنچه منجر به درآمدهای بادآورده می شود.
 و: ایجاد زمینه های اشتغال با رعایت استعدادها و اولویت های منطقه ای.
 ز: گسترش و بهبود نظام تأمین اجتماعی.

۲- تقویت و ترجیح ارزش های انقلابی در عرضه کردن منابع مالی و امکانات دولتی با اولویت دادن به کسانی که این منابع را در راه توسعه ی کشور و رشد آرمان های انقلابی و اسلامی به کار می برند و کسانی که در راه تحکیم انقلاب و نظام اسلامی تلاش بزرگی کرده اند از قبیل ایثارگران و رزمندگان و بسیجیان.

۳- گسترش تولید داخلی، به ویژه در زمینه ی کشاورزی و تأمین نیازهای اساسی جامعه و کاهش واردات اجناس مصرفی و غیرضرور، همراه با افزایش کیفیت فرآورده ها در کشور و توسعه ی صادرات غیرنفتی.

۴- تصحیح و اصلاح نظام اداری و قضایی تا رسیدن به وضعی که بتواند برنامه را در جهت هدف هایش به درستی اجرا کند، به وسیله کاستن از حجم، افزودن بر تحرک و کارآیی، بکارگیری مدیران لایق، امین و متعهد، تنظیم قوانین مورد نیاز، تعبیه نظام نظارت و پیراستن از عیوب اخلاقی مانند کم کاری، رشوه خواری، بی تفاوتی در انجام وظائف و کاغذ بازی در هر گوشه ی معیوب از آن.

۵- اهتمام لازم به بخشهای اجتماعی و توسعه ی سهم آن در برنامه از قبیل: امنیت عمومی و قضایی، فرهنگ، آموزش همگانی، بهداشت و درمان، آموزش عالی و تحقیقات، حفظ محیط زیست و تربیت بدنی.

۶- جهت دادن کلیه ی فعالیت های اجرایی و تبلیغی به سمت رشد معنویت و فضیلت اخلاقی در جامعه، تعمیق و گسترش حساسیت ها و باور دینی، گسترش ارزش های انقلابی، حفظ کرامت انسانی، ایجاد نظم و قانون پذیری و روحیه ی کار و تلاش و خود انکایی و قناعت و جلوگیری از اسراف و مصرف گرایی و پرداختن به زوائد.

۷- رعایت اولویت در سرمایه گذاری های زیربنایی و غیرزیربنایی با هدف تکمیل زنجیره ی تولید برای مصرف داخلی و صادرات و بی نیاز کردن کشور از خارج در مصارف عمده و نیازهای اساسی و همچنین در تکمیل طرح های نیمه تمام و تأمین حداقل نیازهای دفاعی کشور، و جلوگیری از سرمایه گذاری در اموری که با این هدف ها ناسازگار است و موجب هدر دادن سرمایه ها و یا تضییع منابع می گردد.

۸- توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه ی مردم در سازندگی کشور و رعایت جهات زیر در امر واگذاری مؤسسات اقتصادی به مردم:

الف: امر واگذاری در جهت تحقق اهداف برنامه باشد و خود هدف قرار نگیرد.

ب: در چهار چوب قانون اساسی صورت پذیرد.

ج: موجب تهدید امنیت ملی و یا تزلزل حاکمیت ارزش های اسلامی و انقلابی نگردد.

د: به خدشه دار شدن حاکمیت نظام یا تضییع حق مردم و یا ایجاد انحصار نیانجامد.

ه: به مدیریت سالم و اداره درست کار توجه شود.

۹ - اتخاذ تدابیر لازم برای نظارت شایسته و پیوسته بر اجرای برنامه و جلوگیری از اعمال سلیقه های فردی و بخشی.

۱۰ - تقویت بنیه دفاعی کشور در حد نیاز و در محدوده ی سیاست هایی که اعلام می گردد.

۱۱ - رعایت نکات زیر در سیاست های پولی و بانکی:

الف: امحاء تدریجی استقراض داخلی.

ب: اتخاذ تدابیر لازم برای احیای سنت قرض الحسنه در مجموعه بانکی کشور.

ج: تسهیل دریافت اعتبار برای کسانی که از توانائی های کاری و فکری و فنی برخوردارند.

د: اتخاذ تدابیر لازم برای دچار نشدن کشور به استقراض خارجی و تلاش برای رهایی تدریجی از تعهدات فعلی.

۱۲ - رعایت اصول اعلام شده ی جمهوری اسلامی در سیاست خارجی و توجه اکید به عناوین عزت و حکمت و مصلحت در این روابط.

توفیق جناب عالی و همه ی مدیران و دست اندرکاران اداره ی کشور را از خداوند متعال مسألت می کنم.

سید علی خامنه ای

(۲) برنامه سوم**الف: توجه به حفظ محیط زیست**

استفاده از سیلاب ها به نحو صحیح و درست و تلاش در جهت بیابان زدایی از کارهای مهمی است که باید با ابتکار، دلسوزی و هماهنگی بخش های مختلف با یکدیگر محقق شود و امیدواریم که مردم و مسئولین به مسائلی مانند حفظ درختان و گیاهان و استفاده بهینه از آب، خاک و منابع طبیعی به دیده اهمیت بنگرند و در برنامه سوم با اولویت خاصی به این مسائل توجه شود.^۱

ب: پیشرفت کار و رسیدن به هدف

البته اینجا یک نکته ای وجود دارد و آن این است که پیشرفت کار و رسیدن به هدف، با پیمودن برنامه ها میسر است؛ با برنامه ریزی امکان پیدا می کند. خوشبختانه برنامه ی سوم تصویب شده است، ابلاغ شده است؛ در دست و بال قوه ی قضائیه، در مجموعه ی قوه ی قضائیه، با این تفصیلی که گفتند - این بخشنامه ها و آئین نامه های گوناگون - این برنامه در حال پیشرفت کردن است. هیچ اغمازی در حرکت در جهت برنامه نباید صورت بگیرد؛ اگر این شد، ان شاء الله روزبه روز وضع قوه بهتر خواهد شد.^۲

ج: سیاست های کلی برنامه سوم توسعه

بسم الله الرحمن الرحيم

جناب آقای خاتمی ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

اینک بفضل و عنایت خداوند سبحان و توجهات حضرت بقیه الله الاعظم ارواحنا فداه سیاست های کلی برنامه پنجساله ی سوم برابر اصل یکصد و دهم قانون اساسی ابلاغ می گردد. این سیاست ها با هدف: استقرار عدالت اجتماعی، ارتقاء دینی و علمی و فرهنگی، امنیت و رفاه اقتصادی، افزایش عزت و اعتبار بین المللی که در مدت برنامه ی سوم از اولویت برخوردار است، با اصرار موکد بر حضور و مشارکت مردم تنظیم شده و می تواند پایه و چارچوب متین و قابل تحقیق برای پیشرفت و توسعه ی کشور باشد، انشاء الله بی شک مراقبت و دقت نظر جنابعالی و دیگر مسئولان محترم در مجلس و دولت خواهد توانست با بهره گیری از تجارب گذشته، تحقق این سیاست ها را در سرتاسر برنامه و قوانین و مقررات مترتب بر آن تضمین کند. همچنان که نظارت مستمر مجمع تشخیص مصلحت به عنوان یکی از وظایف آن مجمع محترم، اطمینان لازم برای پیاده شدن این سیاست ها در مراحل تنظیم و اجرای برنامه را تأمین خواهد کرد. لازم می داند قدردانی و خرسندی خود را از تحول مثبتی که در روند تعیین سیاست های کلان پدید آمده ابراز دارم و از همه ی دستگاه های تخصصی و کارشناسی که در رده های گوناگون در این امر شرکت کرده اند، به ویژه از مجمع تشخیص مصلحت، هیئت دولت، سازمان برنامه و دبیرخانه ی مجمع تشخیص تشکر نمایم. نسخه ی حاوی مجموعه ی سیاست ها همزمان برای مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت ارسال می گردد.

سید علی خامنه ای
۱۳۷۸/۳/۱

۱ - بازدید رهبر انقلاب از مؤسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع (۱۳۷۷/۱۲/۱۴)

۲ - بیانات در دیدار مسئولان و کارکنان قوه ی قضائیه (۱۳۹۲/۰۴/۰۵)

سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه

فصل (۱) اقتصادی

- ۱- تمرکز دادن همه فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی «عدالت اجتماعی» و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات، رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد.
- ۲- ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و مؤسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی.
- ۳- تلاش برای مهار تورم و حفظ قدرت خرید گروه‌های متوسط و کم‌درآمد جامعه و کمک به سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال برای آنان.
- ۴- اصلاح نظام مالیاتی در جهت برقراری عدالت در گرفتن مالیات، توجه به ضرورت تولید و سرمایه‌گذاری‌های تولیدی، و ایجاد انگیزه‌های مردمی در پرداختن مالیات و افزایش نسبت مالیات در درآمدهای دولت.
- ۵- اهتمام به توسعه و عمران روستاها و توجه ویژه به معیشت روستاییان.
- ۶- فراهم آوردن زمینه‌های اشتغال بیشتر با ایجاد انگیزه‌های مناسب و حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری و کارآفرینی و توسعه فعالیت‌های اشتغال‌زا در جهت کاهش بیکاری، به خصوص در بخش‌های کشاورزی و صنایع تبدیلی و کارگاه‌های متوسط و کوچک.
- ۷- اصلاح مقرراتی که انحصارهایی در فعالیت‌های اقتصادی به وجود آورده یا خواهد آورد با رعایت موارد پیش‌بینی شده در قانون اساسی و مصالح کشور.
- ۸- عدم ترجیح بخش‌های دولتی و عمومی که فعالیت اقتصادی دارند نسبت به بخش‌های خصوصی و تعاونی در برخورداری از امتیازات و دسترسی به اطلاعات.
- ۹- رعایت مندرجات بند ۸ از سیاست‌های برنامه دوم در امر واگذاری مؤسسات اقتصادی دولت به بخش‌های تعاونی و خصوصی.
- ۱۰- حفظ امنیت سرمایه‌گذاری، و ارج نهادن به سازندگی و کارآفرینی، و حفظ حرمت دارایی‌های ناشی از راه‌های قانونی و مشروع.
- ۱۱- برنامه‌ریزی جامع برای دستیابی به جهش در صادرات غیرنفتی، و کاستن از تکیه بر درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام.
- ۱۲- استفاده مطلوب از موقعیت و مزیت جغرافیایی کشور به ویژه در امر بازرگانی.

- ۱۳- فراهم ساختن امنیت غذایی و خودکفایی در کالاهای اساسی، بوسیله افزایش تولید داخلی به ویژه در زمینه کشاورزی.
- ۱۴- اصلاح نظام پولی و سامان بخشیدن به بازارهای مالی کشور در جهت: حفظ ارزش پول ملی، و تجهیزات منابع مالی برای سرمایه‌گذاری مولد و اشتغال‌آفرین.
- ۱۵- رعایت دقیق منافع ملی و اصول قانون اساسی و پرهیز از سلطه بیگانگان در جذب منابع خارجی.
- ۱۶- آموزش و بازآموزی نیروی انسانی در سطوح گوناگون، برای پاسخگویی به نیاز بنگاه‌های اقتصادی، و فراهم ساختن مهارت‌ها و تخصص‌های لازم در همه سطوح.

فصل ۲) فرهنگی

- ۱۷- اعتلاء و عمق بخشیدن به معرفت و بصیرت دینی و قرآنی، و تحکیم فکری و علمی ارزش‌های انقلاب اسلامی، و مقابله با تهاجم فرهنگی بیگانه.
- ۱۸- زنده و نمایان نگاه‌داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی «رحمه‌الله علیه» در همه سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی.
- ۱۹- رعایت آراستگی سیمای جامعه و کشور و محیط سازندگی به ارزش‌های اسلامی و انقلابی.
- ۲۰- جهت‌دهی رسانه‌ها بخصوص صدا و سیما به سمت سالم‌سازی فضای عمومی و رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی و اطلاع‌رسانی صحیح و تحقق سیاست‌های کلی برنامه توسعه.
- ۲۱- توجه به پرورش و شکوفایی استعدادها، تشویق خلاقیت‌ها و نوآوری‌های علمی، تقویت امر پژوهش و بالا بردن توان علمی و فناوری کشور.
- ۲۲- معرفی و ترویج فرهنگ و ارزش‌های والای اسلام و ایران اسلامی به جهانیان و تبیین شخصیت و مبانی سیاسی و فکری امام خمینی «رحمت‌الله علیه» به آنان و توجه به تجربه دیگر کشورها - به ویژه کشورهایی که مشترکات بیشتری با ما دارند - در برنامه توسعه و شناسایی نکاتی که به موفقیت یا ناکامی آنان انجامیده است.

فصل ۳) اجتماعی، سیاسی، دفاعی و امنیتی

- ۲۳- گسترش و عمق بخشیدن روحیه تعاون و مشارکت عمومی، و بهره‌مند ساختن دولت از همدلی و توانایی‌های عظیم مردم.
- ۲۴- اهتمام به موضوع «جوانان» ایجاد زمینه‌های مساعد برای پیشرفت معنوی و علمی و مسئولیت‌پذیری، و تلاش برای رفع دغدغه‌هایی از قبیل ازدواج و آینده شغلی و علمی آن.
- ۲۵- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی، و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها، و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.

۲۶- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در عرضه منابع مالی و فرصت‌ها و امکانات دولتی در صحنه‌های مختلف فرهنگی و اقتصادی.

۲۷- اهتمام به نظم، قانون‌گرایی، روحیه کار و تلاش، خوداتکایی، قناعت و پرهیز از اسراف و تبذیر در سطح جامعه، به ویژه در کارگزاران و مسئولان نظام و مبارزه با فساد.

۲۸- اصلاح نظام اداری در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت‌رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت‌های موازی، تأکید بر تمرکززدایی در حوزه‌های اداری و اجرایی، پیش‌گیری از فساد اداری و مبارزه با آن، و تنظیم قوانین مورد نیاز

۲۹- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت، و اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.

۳۰- آمایش سرزمین به عنوان چارچوب بلندمدت در برنامه‌ریزی‌ها مبتنی بر اصول ذیل:

- ملاحظات امنیتی و دفاعی.
- کارایی و بازدهی اقتصادی.
- وحدت و یکپارچگی سرزمین.
- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای.
- حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی.
- حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی.
- تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور.
- توجه به توسعه متکی بر منابع داخلی و رفع محرومیت خصوصاً در مناطق روستایی کشور.

۳۱- ثبات در سیاست خارجی بر اساس اصول: عزت، حکمت و مصلحت و تعقیب هدف‌های زیر:

- گسترش همکاری‌های دوجانبه و منطقه‌ای و بین‌المللی.
- ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیرمتخاصم.
- بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی.
- مقابله با افزون‌خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی.
- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.
- مقابله با تک‌قطبی شدن جهان.
- حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم و مستضعف.
- تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی.
- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل.

۳۲- افزایش اقتدار دفاعی و امنیتی و انتظامی به منظور بازدارندگی و پاسخگویی موثر به تهدیدها، تأمین منافع ملی و امنیت عمومی، و پشتیبانی از سیاست خارجی و گسترش صلح و ثبات و امنیت در منطقه با بهره‌گیری از همه امکانات.

۳۳- توجه جدی در تخصیص منابع، به وظایف مربوط به اعمال حاکمیت دولت، بهبود امنیت عمومی و پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفساد اجتماعی و امنیتی از طریق تقویت و هماهنگی دستگاه‌های قضایی، امنیتی و انتظامی.

۳۴- بهبود و تکمیل سازمانی و توزیع جغرافیایی نیروهای مسلح، متناسب با اندازه و نوع تهدیدها و آمایش سرزمین.

۳۵- تقویت و توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری‌های پیشرفته.

۳۶- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.

۳) برنامه چهارم

الف: شرایط حاکم بر برنامه‌ی چهارم توسعه

بر اساس روال منطقی، دولت همچون برنامه‌ی سوم توسعه -با دقت و کار کارشناسی- سیاست‌های حاکم بر برنامه‌ی چهارم را تهیه و به رهبری پیشنهاد خواهد کرد و رهبری نیز این پیشنهاد را برای بررسی به مجمع تشخیص مصلحت نظام خواهد فرستاد و پس از بررسی در مجمع و تأیید رهبری، دولت برنامه‌ی چهارم را بر اساس این سیاست‌ها تنظیم خواهد کرد.

در بخش اقتصاد باید رونق اقتصادی، اشتغال، کاهش تورم و خودکفایی در اقلام اساسی کشاورزی مورد توجه کامل قرار گیرد.

در عرصه‌ی اجتماعی توسعه باید با مردم گره بخورد و عدالت اجتماعی و اقتصادی، «توزیع عادلانه‌ی ثروت و رفع فقر» مورد توجه کامل قرار گیرد.

تأمین حقوق شهروندی و آزادی نیز به شکل صحیح و منطقی و نه افراطی و تقلیدی باید به عنوان دیگر شاخص‌های چشم‌انداز حرکت ده‌ساله‌ی نظام و برنامه‌ی چهارم توسعه مورد توجه قرار گیرد. برنامه‌ی چهارم باید با خصوصیات جغرافیایی، تاریخی و فرهنگی و واقعیات و امکانات کشور منطبق باشد و از برنامه‌ی توسعه‌ی دیگر کشورها تقلید نشده باشد.^۱

۱- دیدار کارگزاران نظام با رهبر انقلاب (۱۳۸۲/۰۵/۱۵)

ب: پیش بینی رشد ۸ درصدی

با توجه به زیر ساخت های کشور و حرکت مولدی که در جریان است و با تکیه بر روحیه جوانی و پرنشاط موجود در کشور، تحقق رشد ۸ درصدی کاملاً امکان پذیر است به شرط آنکه همه تلاش کنند و دستگاه های اجرایی نیز ضمن مبارزه بی امان با هرگونه فساد، چرخه صحیح کارها را سرعت دهند و تقویت نمایند.^۱

ج: تهیه برنامه چهارم توسعه در مسیر چشم انداز

تحقق این چشم انداز بسیار روشن، نیازمند حرکت و تلاش هماهنگ تمام مسئولان کشور است و استانداران در این زمینه وظیفه ای جدی بر عهده دارند.^۲

د: برنامه‌ی چهارم توسعه نخستین گام در اجرای سند مهم چشم‌انداز

برنامه‌ی چهارم توسعه نخستین گام در اجرای سند مهم چشم‌انداز ۲۰ ساله‌ی کشور است. بنابراین کشور در سال جدید نیازمند مدیری قوی، کارآمد، باکفایت و پرنشاط و شاداب است که بتواند پایه‌ها و سازه‌های اجرای این سند روشن را مستحکم و استوار بنا سازد.^۳

ه: توجه به تحقیقات

باید میزان بودجه‌ای که در برنامه‌ی چهارم توسعه از تولید ناخالص ملی برای تحقیقات در نظر گرفته شده است، تأمین شود، زیرا در غیر این صورت، امکان رشد علمی به وجود نمی‌آید.^۴

و: سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه**جناب آقای خاتمی ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران****با سلام و تحیت**

در پی ابلاغ سند چشم انداز بیست ساله که به حول و قوه الهی و توجهات حضرت بقیه الله ارواحنا فدا خواهد توانست مسیر توسعه و سازندگی کشور را در جهت هدف های والای جمهوری اسلامی نمایان و مشخص سازد، اینک سیاست های کلی برنامه چهارم که نخستین برنامه دوران ۲۰ ساله است، برابر اصل ۱۱۰ قانون اساسی ابلاغ می گردد. انتظار می رود چارچوب این سیاست ها و نقاط مورد تکیه در آن بتواند به تدوین برنامه‌ای جامع و عملیاتی برای دوره پنج ساله بیانجامد. بی گمان اهتمام و دقت نظر جنابعالی و هیئت محترم دولت و از آن پس مجلس محترم شورای اسلامی می توانند در این باره نقش تعیین کننده خود را ایفا کنند.

تأکید بر این معنا بدین علت ضرورت می یابد که برخی از سیاست های کلی مصرح در برنامه سوم از توجه کافی در تقنین و اجرا برخوردار نگشت. مجمع محترم تشخیص مصلحت و نیز خود

۱- دیدار مسئولان استان قزوین با رهبر انقلاب (۱۳۸۲/۰۹/۲۸)

۲- دیدار وزیر کشور و استانداران سراسر کشور با رهبر انقلاب (۱۳۸۲/۱۰/۲۲)

۳- دیدار زائران و مجاوران حرم رضوی با رهبر انقلاب (۱۳۸۴/۰۱/۰۱)

۴- دیدار رؤسای دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی با رهبر انقلاب (۱۳۸۵/۰۵/۲۳)

دستگاه های تقنینی و اجرایی می توانند این کمبود را به نحو شایسته ای در این برنامه برطرف کنند. لازم می دانم از مجمع محترم تشخیص مصلحت و هیئت محترم دولت و سازمان مدیریت و برنامه ریزی و دبیرخانه مجمع و نیز کارشناسان فعال و همکار با این مجموعه ها که در تنظیم سیاست های کلی برنامه چهارم نقش آفرینی کردند، صمیمانه سپاسگزاری کنم. نسخه حاوی مجموعه سیاست ها همزمان برای مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت ارسال می شود.

سیدعلی خامنه ای

۱۳۸۲/۹/۱۱

سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه

امور فرهنگی، علمی و فناوری

۱- اعتلا و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی برپایه قرآن و مکتب اهل بیت علیهم السلام، استوار کردن ارزش های انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل، تقویت فضایل اخلاقی و ایمان، روحیه ایثار و امید به آینده، برنامه ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی،

۲- زنده و نمایان نگاهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاستگذاری ها و برنامه ریزی ها

۳- تقویت وجدان کاری و انضباط اجتماعی و روحیه کار و ابتکار، کارآفرینی، درستکاری و قناعت و اهتمام به ارتقاء کیفیت تولید، فرهنگ سازی برای استفاده از تولیدات داخلی، افزایش تولید و صادرات کالا و خدمات،

۴- ایجاد انگیزه و عزم ملی برای دستیابی به اهداف موردنظر در افق چشم انداز

۵- تقویت وحدت و هویت ملی مبتنی بر اسلام و انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و آگاهی کافی درباره تاریخ ایران، فرهنگ، تمدن و هنر ایرانی- اسلامی و اهتمام جدی به زبان فارسی

۶- تعمیق روحیه دشمن شناسی و شناخت ترفندها و توطئه های دشمنان علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه ظلم ستیزی و مخالفت با سلطه گری استکبار جهانی

۷- سالم سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی ها و فضائل اخلاقی و اهتمام به امر به معروف و نهی از منکر

۸- مقابله با تهاجم فرهنگی، گسترش فعالیت رسانه های ملی در جهت تبیین اهداف و دستاوردهای ایران اسلامی برای جهانیان

۹- سازماندهی و بسیج امکانات و ظرفیت های کشور در جهت افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان، تقویت نهضت نرم افزاری و ترویج پژوهش، کسب فناوری، بویژه فناوری های نو شامل ریز فناوری و فناوری های زیستی، اطلاعات و ارتباطات، زیست محیطی، هوافضا و هسته ای

- ۱۰- اصلاح نظام آموزشی کشور، شامل آموزش و پرورش، آموزش فنی و حرفه ای، آموزش عالی و کارآمد کردن آن برای تامین منابع انسانی مورد نیاز در جهت تحقق اهداف چشم انداز
- ۱۱- تلاش در جهت تبیین و استحکام میانی مردم سالاری دینی و نهادینه کردن آزادی های مشروع از طریق آموزش، آگاهی بخشی و قانونمند کردن آن

امور اجتماعی، سیاسی، دفاعی و امنیتی

- ۱۲- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت های برابر و ارتقاء سطح شاخص هایی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، افزایش درآمد سرانه و مبارزه با فساد
- ۱۳- ایجاد نظام جمع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و مؤسسات و خیریه های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی
- ۱۴- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان
- ۱۵- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان های انقلاب اسلامی، فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب های اجتماعی آنان، توجه به مقتضیات دوره جوانی، نیازها و توانایی های آنان
- ۱۶- ایجاد محیط و ساختار مناسب حقوقی، قضایی و اداری برای تحقق اهداف چشم انداز
- ۱۷- اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت های موازی، تأکید بر تمرکززدایی در حوزه های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز
- ۱۸- گسترش و عمق بخشیدن به روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره مند ساختن دولت از همدلی و توانایی های عظیم مردم

۱۹- آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول ذیل:

- ملاحظات امنیتی و دفاعی
- کارایی و بازدهی اقتصادی
- وحدت و یکپارچگی سرزمین
- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای.
- حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی.

- حفظ هویت اسلامی- ایرانی و حراست از میراث فرهنگی.
- تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور.
- رفع محرومیت ها، خصوصاً در مناطق روستایی کشور.

۲۰- تقویت امنیت و اقتدار ملی با تاکید بر رشد علمی و فناوری، مشارکت و ثبات سیاسی، ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور، وحدت و هویت ملی، قدرت اقتصادی و دفاعی و ارتقای جایگاه جهانی ایران

۲۱- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی- اسلامی، رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت و سازها،

۲۲- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت، اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی

۲۳- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در عرضه منابع مالی و فرصت ها و امکانات و مسئولیت های دولتی در صحنه های مختلف فرهنگی و اقتصادی

۲۴- ارتقاء توان دفاعی نیروهای مسلح برای بازدارندگی، ابتکار عمل و مقابله موثر در برابر تهدیدها و حفاظت از منافع ملی و انقلاب اسلامی و منابع حیاتی کشور

۲۵- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین

۲۶- تقویت، توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تاکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری های پیشرفته

۲۷- توسعه نظم و امنیت عمومی و پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفسدات اجتماعی و امنیتی از طریق تقویت و هماهنگی دستگاه های قضایی، امنیتی و نظامی و توجه جدی در تخصیص منابع به وظایف مربوط به اعمال حاکمیت دولت

امور مربوط به مناسبات سیاسی و روابط خارجی

۲۸- ثبات در سیاست خارجی براساس قانون اساسی و رعایت عزت، حکمت و مصلحت و تقویت روابط خارجی از طریق:

- گسترش همکاری های دوجانبه، منطقه ای و بین المللی
- ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورها.
- تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم.
- بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی.

- مقابله با افزون خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی.
 - تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.
 - مقابله با تک قطبی شدن جهان.
 - حمایت از مسلمانان و ملت های مظلوم و مستضعف به ویژه ملت فلسطین.
 - تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی.
 - تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل
- ۲۹- بهره گیری از روابط سیاسی با کشورها برای نهادینه کردن روابط اقتصادی، افزایش جذب منابع و سرمایه گذاری خارجی و فناوری پیشرفته و گسترش بازارهای صادراتی ایران و افزایش سهم ایران از تجارت جهانی و رشد پرشتاب اقتصادی مورد نظر در چشم انداز
- ۳۰- تحکیم روابط با جهان اسلام و ارائه تصویر روشن از انقلاب اسلامی و تبیین دستاوردها و تجربیات سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جمهوری اسلامی و معرفی فرهنگ غنی و هنر و تمدن ایرانی و مردم سالاری دینی
- ۳۱- تلاش برای تبدیل مجموعه کشورهای اسلامی و کشورهای دوست منطقه به یک قطب منطقه ای اقتصادی، علمی، فناوری و صنعتی
- ۳۲- تقویت و تسهیل حضور فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در مجامع جهانی و سازمان های فرهنگی بین المللی
- ۳۳- تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور، کمک به ترویج زبان فارسی در میان آنان، حمایت از حقوق آنان و تسهیل مشارکت آنان در توسعه ملی
- امور اقتصادی**
- ۳۴- تحقق رشد اقتصادی پیوسته، با ثبات و پرشتاب متناسب با اهداف چشم انداز، ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری
- ۳۵- فراهم نمودن زمینه های لازم برای تحقق رقابت پذیری کالاها و خدمات کشور در سطح بازارهای داخلی و خارجی و ایجاد سازوکارهای مناسب برای رفع موانع توسعه صادرات غیرنفتی
- ۳۶- تلاش برای دستیابی به اقتصاد متنوع و متکی بر منابع دانش و آگاهی، سرمایه انسانی و فناوری نوین
- ۳۷- ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب، خاک و...)، پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استعدادهای فنی و پژوهشی
- ۳۸- تامین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تاکید بر خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی

- ۳۹- مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه های کم درآمد و محروم و مستضعف و کاهش فاصله بین دهک های بالا و پایین درآمدی جامعه و اجرای سیاست های مناسب جبرانی
- ۴۰- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن، مهار آب هایی که از کشور خارج می شود و اولویت استفاده از منابع آب های مشترک.
- ۴۱- حمایت از تامین مسکن گروه های کم درآمد و نیازمند.
- ۴۲- حرکت در جهت تبدیل درآمد نفت و گاز به دارایی های مولد به منظور پایدارسازی فرآیند توسعه و تخصیص و بهره برداری بهینه از منابع
- ۴۳- توسعه روستاها، ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان و رفع فقر، با تقویت زیرساخت های مناسب تولید و تنوع بخشی و گسترش فعالیت های مکمل بویژه صنایع تبدیلی و کوچک و خدمات نوین با تاکید بر اصلاح نظام قیمت گذاری محصولات
- ۴۴- هم افزایی و گسترش فعالیت های اقتصادی در زمینه هایی که دارای مزیت نسبی هستند از جمله صنعت، معدن، تجارت، مخابرات، حمل و نقل و گردشگری، بویژه صنایع نفت، گاز و پتروشیمی و خدمات مهندسی پشتیبان آن، صنایع انرژی بر و زنجیره پایین دستی آنها با اولویت سرمایه گذاری در ایجاد زیربناها و زیرساخت های موردنیاز و ساماندهی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس در چارچوب سیاست های آمایش سرزمین
- ۴۵- تثبیت فضای اطمینان بخش برای فعالان اقتصادی و سرمایه گذاران با اتکاء به مزیت های نسبی و رقابتی و خلق مزیت های جدید و حمایت از مالکیت و کلیه حقوق ناشی از آن
- ۴۶- ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه ای کشور با تاکید بر کارآیی، شفافیت، سلامت و بهره مندی از فناوری های نوین، ایجاد اعتماد و حمایت از سرمایه گذاران با حفظ مسئولیت پذیری آنان، تشویق رقابت و پیشگیری از وقوع بحران ها و مقابله با جرم های مالی
- ۴۷- توانمندسازی بخش های خصوصی و تعاونی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و کاهش تصدی دولت همراه با حضور کارآمد آن در قلمرو امور حاکمیتی در چارچوب سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی که ابلاغ خواهد شد
- ۴۸- ارتقاء ظرفیت و توانمندی های بخش تعاونی از طریق تسهیل فرآیند دستیابی به منابع، اطلاعات، فناوری، ارتباطات و توسعه پیوندهای فنی، اقتصادی و مالی آن
- ۴۹- توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه مردم در فعالیت های اقتصادی کشور و رعایت جهات زیر در امر واگذاری موسسات اقتصادی دولت به مردم:

- امر واگذاری در جهت تحقق اهداف برنامه باشد و خود هدف قرار نگیرد
- در چارچوب قانون اساسی صورت پذیرد
- موجب تهدید امنیت ملی و یا تزلزل حاکمیت ارزش های اسلامی و انقلابی نگردد
- به خدشه دار شدن حاکمیت نظام یا تضییع حق مردم و یا ایجاد انحصار نیانجامد
- به مدیریت سالم و اداره درست کار توجه شود

۵۰- اهتمام به نظم و انضباط مالی و بودجه ای و تعادل بین منابع و مصارف دولت

۵۱- تلاش برای قطع اتکای هزینه های جاری به نفت و تامین آن از محل درآمدهای مالیاتی و اختصاص عواید نفت برای توسعه سرمایه گذاری براساس کارایی و بازدهی

۵۲- تنظیم سیاست های پولی، مالی و ارزی با هدف دستیابی به ثبات اقتصادی و مهار نوسانات

ملاحظه: شاخص های کمی و نحوه انطباق محتوای برنامه ها و بودجه های سالانه متناسب با سیاست های کلی برنامه چهارم تهیه و ارائه شود.

ز: عدم تحقق برخی از اهداف برنامه چهارم

البته در برنامه‌ی چهارم، برخی از هدف‌هایی که تعیین شده بود، تحقق پیدا نکرد، که عوامل گوناگونی هم داشته؛ هم مسائل داخلی دخالت داشته، هم مسائل خارجی دخالت داشته. مسئله‌ی رشد ۸ درصدی، یا کاهش بیکاری، یا درصد سرمایه‌گذاری که تعیین شده بود، یا مسئله‌ی کاهش تورم - که من آن روز هم اشاره کردم - تحقق پیدا نکرده. این مسئله ایجاب می‌کند که ما در دوره‌ی پنجساله‌ی این برنامه تلاشمان را مضاعف کنیم، همتان را مضاعف کنیم تا بتوانیم آن کمبودهای قبلی را هم جبران کنیم.^۱

۱- بیانات در دیدار فعالان بخش‌های اقتصادی کشور (۱۳۹۰/۰۵/۲۶)

۴) برنامه پنجم**الف: اهمیت برنامه پنجم**

برنامه پنجم بسیار مهم است و در بررسی آن باید بگونه ای عمل شود که مصوبه مجلس اصلاح و تکمیل لایحه ی دولت باشد نه تبدیل آن به یک چیز دیگر^۱

ب: الزامات برنامه پنجم

در شرایط کنونی برنامه پنجم توسعه پیش روی کشور است و این برنامه الزامات زیادی را بر دوش مسئولان گذاشته است که اجرای آنها نیازمند هماهنگی و یکپارچگی است.^۲

ج: توجه به نقش بهره وری در برنامه ی پنجم

در برنامه ی پنجم، حداقل رشد اقتصادی، ۸ درصد پیش بینی شده است که بهره وری، نقش زیادی در تحقق این رشد خواهد داشت.^۳

د: اهمیت ارتقاء سهم بهره وری در رشد اقتصادی

آنچه که در این زمینه با عنوان شاخص وجود دارد و مهم است، رشد پرشتاب کشور به میزان تعیین شده در برنامه ی پنجم است که اعلام شده است؛ یعنی حداقل رشد هشت درصدی. در این رشد، سهم بیشتر مربوط به بهره وری است؛ یعنی ما بتوانیم از امکانات کشور به شکل بهتری استفاده کنیم. من دو سال قبل در زمینه ی مسئله ی صرفه جوئی و مشکلاتی که در باب بهره وری وجود دارد، در همین سخنرانی اول سال مطالبی عرض کردم. مردم باید اینها را بدانند. من به مسئولان کشور توصیه می کنم که در زمینه ی اهمیت ارتقاء سهم بهره وری در رشد اقتصادی کشور با مردم حرف بزنند؛ بگویند ارتقاء سهم بهره وری در رشد اقتصادی کشور و همچنین کاهش فاصله ی درآمدی دهک های بالا و پائین جامعه- این شکاف درآمدها، شکاف اقتصادی بین بخش های مختلف جامعه- چقدر اهمیت دارد. این فاصله ها و شکافها مطلوب ما نیست؛ اسلام این را نمی پسندد. تا حدی که در برنامه پنجم تعیین شده است، باید تلاش کنند این کارها انجام بگیرد.^۴

ه: واریز بخشی از درآمد نفت به صندوق توسعه ملی

بر اساس قانون برنامه پنجم باید حداقل ۲۰ درصد درآمد نفتی هر سال به این صندوق واریز و صرف تولید و صنعت شود که خوشبختانه این کار، شروع شده و باید ادامه یابد.^۵

و: توجه به شرکتهای دانش بنیان

باید افق بالاتر از تشکیل ۲۰ هزار شرکت دانش بنیان که در برنامه ی پنجم پیش بینی شده است، مد نظر قرار گیرد.^۶

۱- دیدار رئیس، هیأت رئیسه و نمایندگان مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۹/۰۳/۱۸)

۲- دیدار جمعی از مسئولان نظام با رهبر انقلاب اسلامی (۱۳۸۹/۱۰/۱۶)

۳- دیدار زائران و مجاوران بارگاه ملکوتی حضرت علی بن موسی الرضا(ع) با رهبر انقلاب (۱۳۹۰/۰۱/۰۱)

۴- بیانات در حرم مطهر رضوی در آغاز سال ۹۰ (۱۳۹۰/۰۱/۰۱)

۵- بازدید رهبر انقلاب از پژوهشگاه وزارت نفت (۱۳۹۰/۱۲/۲۲)

۶- دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت های دانش بنیان با رهبر انقلاب (۱۳۹۱/۰۵/۰۸)

ز: ابلاغ سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه در چارچوب سند چشم انداز بیست ساله (۸۷/۱۰/۲۱)

بسم الله الرحمن الرحيم

جناب آقای دکتر احمدی نژاد
ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

باسلام و تحیت

پیش روی بودن دومین پنج سال از سند چشم انداز دوره ی بیست ساله کشور و ابلاغ بعضی از سیاست های کلی اصولی مانند سیاست های کلی اصلی ۴۴ از یک طرف و بعضی تحولات جهانی از طرف دیگر اقتضاء می کند که هرچه زودتر قانون برنامه ی پنجساله پنجم کشور با جهت گیری دستیابی به اهداف مرحله ای متناسب با سند چشم انداز بیست ساله تهیه گردد. اینک سیاست های کلی برنامه پنجم که باید مبنای تهیه و تدوین قانون برنامه ی پنجساله پنجم توسعه ی جمهوری اسلامی ایران باشد، ابلاغ می گردد.

انتظار می رود این سیاست ها که با رویکرد مبنایی پیشرفت و عدالت تنظیم شده، بتواند در جای جای کلیه فعالیت های کشور چه در بُعد تقنین و چه در بُعد اجرا ظاهر گردد. بی گمان اهتمام و دقت نظر جنابعالی و هیئت محترم دولت و مجلس محترم شورای اسلامی و سایر دستگاه های رئیسی نظام می تواند در این باره نقش تعیین کننده ایفا کند. انتظار دارم در دوره ی پنجساله آینده اقدامات اساسی برای تدوین الگوی توسعه ایرانی - اسلامی که رشد و بالندگی انسانها بر مدار حق و عدالت و دستیابی به جامعه ای متکی بر ارزش های اسلامی و انقلابی و تحقق شاخصهای عدالت اجتماعی و اقتصادی در گرو آنست، توسط قوای سه گانه ی کشور صورت گیرد.

مشارکت جدی اندیشه و روان حوزه و دانشگاه در تبیین مقوله ی عدالت و اقتضانات آن نقشی تعیین کننده در این امر دارد. لازم می دانم از مجمع محترم تشخیص مصلحت نظام و هیأت محترم دولت و دبیرخانه مجمع و نیز کارشناسان فعال و همکار با این مجموعه ها که در تنظیم پیشنهادهای مربوط به سیاست های کلی برنامه ی پنجم نقش آفرینی کرده اند، صمیمانه سپاسگزاری نمایم.

نسخه ی حاوی مجموعه ی سیاست ها همزمان برای مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت ارسال می شود.

سیدعلی خامنه ای

سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

— امور فرهنگی

- ۱- تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح های مهم.
- ۲- زنده و نمایان نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها.
- ۳- تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، ابتکار، درستکاری، قناعت، پرهیز از اسراف و اهتمام به ارتقاء کیفیت در تولید.
- ۴- مقابله با جریانات انحرافی در حوزه دین و زدودن خرافات و موهومات.
- ۵- استفاده بهینه از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی برای تحقق اهداف فرهنگی نظام.
- ۶- ایجاد درک مشترک از چشم انداز بیست ساله و تقویت باور و عزم ملی برای تحقق آن.

— امور علمی و فناوری

- ۷- تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش در موارد زیر:
 - ۱-۷- افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به ۳ درصد تولید ناخالص داخلی تا پایان برنامه پنجم و افزایش ورود دانش آموختگان دوره کارشناسی به دوره های تحصیلات تکمیلی به ۲۰ درصد.
 - ۲-۷- دستیابی به جایگاه دوم علمی و فناوری در منطقه و تثبیت آن در برنامه پنجم.
 - ۳-۷- ارتباط مؤثر بین دانشگاه ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش های مربوط جامعه.
 - ۴-۷- توانمندسازی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری.
 - ۵-۷- دستیابی به فناوری های پیشرفته مورد نیاز.
- ۸- تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقاء کیفی آن بر اساس نیازها و اولویتهای کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش آموزان.
- ۹- تحول و ارتقاء علوم انسانی با: تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون و برنامه ها و روش های آموزشی، ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیتهای پژوهشی و ترویج نظریه پردازی، نقد و آزاداندیشی.
- ۱۰- گسترش حمایت های هدفمند مادی و معنوی از نخبگان و نوآوران علمی و فناوری از طریق: ارتقاء منزلت اجتماعی، ارتقاء سطح علمی و مهارتی، رفع دغدغه خطرپذیری مالی در مراحل پژوهشی و آزمایشی نوآوری ها، کمک به تجاری سازی دستاوردهای آنان.
- ۱۱- تکمیل و اجرای نقشه جامع علمی کشور.

— امور اجتماعی

- ۱۲- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.
- ۱۳- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی، فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی آنان، توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی‌های آنان.
- ۱۴- اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت‌رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت‌های موازی، تأکید بر تمرکز زدایی در حوزه‌های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.
- ۱۵- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، باز آفرینی و روزآمد سازی معماری ایرانی - اسلامی، رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت و سازها.
- ۱۶- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت، اصلاح قوانین و مقررات در جهت تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.
- ۱۷- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در عرضه منابع مالی و فرصت‌ها و امکانات و مسؤولیت‌های دولتی در صحنه‌های مختلف فرهنگی و اقتصادی.
- ۱۸- اهتمام به توسعه ورزش و حمایت از گسترش فعالیت‌های گردشگری با تأکید بر سفرهای زیارتی.
- ۱۹- تأکید بر رویکرد انسان سالم و سلامت همه جانبه با توجه به:
- ۱۹-۱- یکپارچگی در سیاستگذاری، برنامه ریزی، ارزشیابی، نظارت و تخصیص منابع عمومی.
- ۱۹-۲- ارتقاء شاخص‌های سلامت هوا، امنیت غذا، محیط و بهداشت جسمی و روحی.
- ۱۹-۳- کاهش مخاطرات و آلودگی‌های تهدید کننده سلامت.
- ۱۹-۴- اصلاح الگوی تغذیه جامعه با بهبود ترکیب و سلامت مواد غذایی.
- ۱۹-۵- توسعه کمی و کیفی بیمه‌های سلامت و کاهش سهم مردم از هزینه‌های سلامت به ۳۰ درصد تا پایان برنامه پنجم.
- ۲۰- ارتقاء امنیت اجتماعی:
- ۲۰-۱- مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روانگردان و اهتمام به اجرای سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر.
- ۲۰-۲- سامان بخشی مناطق حاشیه‌نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری‌های عمومی ناشی از آن.
- ۲۰-۳- استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ها برای پیشگیری و مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی.

– امور اقتصادی**(الف) رشد مناسب اقتصادی با تأکید بر:**

- ۲۱- تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی با:
- ۱- ۲۱- توسعه سرمایه گذاری از طریق کاهش شکاف پس انداز- سرمایه گذاری با حفظ نسبت پس انداز به تولید ناخالص داخلی حداقل در سطح ۴۰ درصد و جذب منابع و سرمایه های خارجی.
 - ۲- ۲۱- ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه.
 - ۳- ۲۱- بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه.
 - ۴- ۲۱- تقویت و توسعه نظام استاندارد ملی.
- ۲۲- تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه های زاینده اقتصادی» و ایجاد صندوق توسعه ملی با تصویب اساسنامه آن در مجلس شورای اسلامی در سال اول برنامه پنجم و برنامه ریزی برای استفاده از مزیت نسبی نفت و گاز در زنجیره صنعتی و خدماتی و پایین دستی وابسته بدان با رعایت:
- ۱- ۲۲- واریز سالانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده های نفتی به صندوق توسعه ملی.
 - ۲- ۲۲- ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی.
 - ۳- ۲۲- قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه.
- ۲۳- اصلاح ساختار نظام بانکی با اجرای کامل و روزآمد قانون بانکداری بدون ربا و نهادینه کردن نظام های قرض الحسنه، تأمین اعتبارات خرد و اعتبارات لازم برای سرمایه گذاری های بزرگ.
- ۲۴- ارتقاء کمی و کیفی بازارهای مالی (سرمایه، پول و بیمه) با تأکید بر کارایی، شفافیت و سلامت.
- ۲۵- تحقق سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و الزامات مربوط به هر یک از بندها با تأکید بر:
- ۱- ۲۵- حمایت از شکل گیری بازارهای رقابتی.
 - ۲- ۲۵- ایجاد ساختارهای مناسب برای ایفای وظایف حاکمیتی (سیاست گذاری، هدایت و نظارت).
 - ۳- ۲۵- تنظیم سیاست های تشویقی در جهت تبدیل فعالیت های غیرمتشکل (نهاد خانوار) به فعالیت های واحدهای حقوقی.
 - ۴- ۲۵- ایجاد بازار رقابتی برای ارائه خدمات بیمه درمانی.

- ۲۶- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب با تسریع در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن و مهار آب هایی که از کشور خارج می شود با اولویت استفاده از منابع آبهای مشترک.
- ۲۷- سرمایه گذاری در استحصال و استخراج گاز و نفت و معادن مشترک با کشورهای همسایه با رعایت سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی.
- ۲۸- حفظ ذخایر راهبردی ارزی به مقداری که اطمینان از تأمین نیازهای اساسی کشور در مدت معین (براساس مصوبه شورای عالی امنیت ملی) حاصل گردد.
- ۲۹- تأکید بر راهبرد توسعه صادرات به ویژه در بخش خدمات با فناوری بالا به نحوی که کسری تراز بازرگانی بدون نفت کاهش یافته و توازن در تجارت خدمات ایجاد گردد.
- ۳۰- گسترش همه جانبه همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه گذاری و فناوری.
- ۳۱- ارتقاء و هماهنگی میان اهداف توسعه ای: آموزش، بهداشت و اشتغال به طوری که در پایان برنامه پنجم، شاخص توسعه انسانی به سطح کشورهای با توسعه انسانی بالا برسد.
- ۳۲- تبدیل نظام بودجه ریزی کشور به بودجه ریزی عملیاتی.
- ۳۳- برقراری ارتباط کمی و کیفی میان برنامه پنج ساله و بودجه های سالیانه با سند چشم انداز با رعایت شفافیت و قابلیت نظارت.

ب) گسترش عدالت اجتماعی با

- ۳۴- تنظیم همه فعالیت های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد با تأکید بر موارد زیر:
- ۱- ۳۴- جبران نابرابری های غیرموجه درآمدی از طریق سیاست های مالیاتی، اعطای یارانه های هدفمند و ساز و کارهای بیمه ای.
 - ۲- ۳۴- تکمیل بانک اطلاعات مربوط به اقشار دو دهک پایین درآمدی و به هنگام کردن مداوم آن.
 - ۳- ۳۴- هدفمند کردن یارانه های آشکار و اجرای تدریجی هدفمند کردن یارانه های غیر آشکار.
 - ۴- ۳۴- تأمین برخورداری آحاد جامعه از اطلاعات اقتصادی.
- ۳۵- اقدامات لازم برای جبران عقب ماندگی های حاصل از دوران های تاریخی گذشته با تأکید بر:
- ۱- ۳۵- ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان با تهیه طرح های توسعه روستایی، گسترش کشاورزی صنعتی، صنایع روستایی و خدمات نوین و اصلاح نظام قیمت گذاری محصولات کشاورزی.
 - ۲- ۳۵- گسترش فعالیت های اقتصادی در مناطق مرزی و سواحل جنوبی و جزایر با استفاده از ظرفیت های بازرگانی خارجی کشور.

- ۳-۳۵- کاهش فاصله دو دهک بالا و پایین درآمدی جامعه به طوری که ضریب جینی به حداکثر ۰/۳۵ در پایان برنامه برسد.
- ۴-۳۵- انجام اقدامات ضروری برای رساندن نرخ بیکاری در کشور به ۷ درصد.
- ۵-۳۵- تأمین بیمه فراگیر و کارآمد و گسترش کمی و کیفی نظام تأمین اجتماعی و خدمات بیمه درمانی.
- ۶-۳۵- توسعه نظام های پیشگیری از آسیب های فردی و اجتماعی.
- ۷-۳۵- حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار.
- ۸-۳۵- توسعه بخش تعاون با هدف توانمندسازی اقشار متوسط و کم درآمد جامعه به نحوی که تا پایان برنامه پنجم سهم تعاون به ۲۵ درصد برسد.

- امور سیاسی، دفاعی و امنیتی

- ۳۶- تقویت حضور و مشارکت مردم در عرصه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی.
- ۳۷- جهت دهی جریانات سیاسی به پایبندی به ارزش های اسلامی - انقلابی، دفاع از منافع ملی، دشمن ستیزی، قانون پذیری و اصول اخلاقی.
- ۳۸- حمایت از آزادی های مشروع و صیانت از حقوق اساسی ملت.
- ۳۹- اعتلای شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران در منطقه و نظام بین الملل به منظور تحکیم امنیت ملی و پیشبرد منافع ملی با تأکید بر:
- ۱- ۳۹- تقویت همکاری های دوجانبه، منطقه ای و بین المللی با اولویت کشورهای همسایه.
 - ۲- ۳۹- تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم.
 - ۳- ۳۹- بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی.
 - ۴- ۳۹- مقابله با افزون خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی.
 - ۵- ۳۹- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.
 - ۶- ۳۹- حمایت از مسلمانان و ملت های مظلوم و مستضعف بویژه ملت فلسطین.
 - ۷- ۳۹- تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی.
 - ۸- ۳۹- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل.
 - ۹- ۳۹- سازماندهی تلاش مشترک برای ایجاد مناسبات و نظامات جدید اقتصادی، سیاسی و فرهنگی منطقه ای و جهانی با هدف تأمین عدالت، صلح و امنیت جهانی.
- ۴۰- حضور فعال و هدفمند در سازمان های بین المللی و منطقه ای و تلاش برای ایجاد تحول در رویه های موجود بر اساس ارزش های اسلامی.
- ۴۱- ارتقاء نقش مدیریتی ایران در توزیع و ترانزیت انرژی، افزایش فرصت های صادراتی، جذب سرمایه و فناوری های پیشرفته و کمک به استقرار نظام پولی، بانکی و بیمه ای مستقل با کمک کشورهای منطقه ای و اسلامی و دوست با هدف کاهش وابستگی به سیستم پولی نظام سلطه.

- ۴۲- تقویت تعامل فرهنگی، حقوقی، سیاسی و اقتصادی با جهان بویژه حوزه تمدن اسلامی - ایرانی.
- ۴۳- تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور، کمک به ترویج خط و زبان فارسی در میان آنان، حمایت از حقوق آنان و تسهیل مشارکت آنان در توسعه ملی.
- ۴۴- تحکیم و ارتقاء امنیت پایدار، فراگیر و تضمین کننده اهداف و منافع ملی با تأکید بر:
- ۱- ۴۴- تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضد امنیتی.
 - ۲- ۴۴- تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی و هماهنگی بین آنها برای تأمین اشراف اطلاعاتی و مقابله با هر نوع اخلاف در امنیت عمومی، اقتصادی و اجتماعی و مقابله با تهدیدهای نرم.
 - ۳- ۴۴- ایجاد سامانه یکپارچه نرم‌افزاری اطلاعاتی، ارتقاء سطح حفاظت از اطلاعات رایانه‌ای، توسعه علوم و فناوری‌های مرتبط با حفظ امنیت سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی به منظور صیانت از فضای تبادل اطلاعات، تقویت فنی برای مقابله با تخلفات در فضاهای رایانه‌ای و صیانت از حریم فردی و عمومی.
 - ۴- ۴۴- تقویت زیر ساخت‌های انسجام و همبستگی ملی برای پیشگیری و مقابله با عوامل بروز گسست‌های هویتی، اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی.
- ۴۵- ارتقاء توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی به منظور دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی و مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی و ایجاد توازن منطقه‌ای با تأکید بر:
- ۱- ۴۵- کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی و نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، افزایش ضریب خودکفایی با توسعه تحقیقات و بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور.
 - ۲- ۴۵- اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان.
 - ۳- ۴۵- گسترش پدافند غیرعامل.
 - ۴- ۴۵- امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها.

بخش دوم: تحلیل وضعیت، آسیب شناسی و موانع

مقالات:

- بررسی و دسته بندی سیاست های کلی نظام برحسب ماهیت هر سیاست
- آسیب شناسی تبدیل سیاست کلی به برنامه
- ارزیابی قانون برنامه پنجم توسعه از منظر سیاست های کلی این برنامه و سایر اسناد کلان در موضوع سیاست داخلی و پیشنهاداتی برای برنامه ششم
- چالش های حقوقی برنامه های توسعه

بررسی و دسته‌بندی سیاست‌های کلی نظام بر حسب ماهیت سیاست‌ها

جانعلی بهزادنسب

چکیده

نظام پیشرفت و توسعه جمهوری اسلامی ایران بر پایه قانون اساسی کشور که آرمان‌های نظام اسلامی در آن متجلی است، بر بستری از سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات استوار است که رو به سوی تحقق اهداف و آرمان‌های مشخص دارد. در این فرایند، سیاست‌های کلی نظام که در همه زمینه‌ها تدوین و ابلاغ می‌شود، به عنوان لایه واسطه بین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قوانین و مقررات عادی و برنامه‌ها و اقدامات اجرایی کشور حائز اهمیت است. گونه‌شناسی سیاست‌های ابلاغی بر ضابطه ماهیت آنها علاوه بر تسهیل شناخت تفاوت‌ها و تشابهات، همپوشانی و سلسله‌مراتب رتبی و اولویت سیاست‌ها را نیز آشکار می‌سازد. در این مقاله تلاش شده است که سیاست‌های کلی ابلاغی نظام در موضوعات مختلف دسته‌بندی شود.

واژگان کلیدی

سیاست، سیاست کلی، برنامه، اقدام، راهبرد

مقدمه

نظام پیشرفت و توسعه جمهوری اسلامی ایران بر پایه قانون اساسی کشور که آرمان‌های نظام اسلامی در آن متجلی است، بر بستری از سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات استوار است که رو به سوی تحقق اهداف و آرمان‌های مشخص دارد. در این فرایند، سیاست‌های کلی نظام که در همه زمینه‌ها تدوین و ابلاغ شده یا خواهد شد، به عنوان لایه واسطه بین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قوانین و مقررات عادی و برنامه‌ها و اقدامات اجرایی کشور از اهمیت قابل توجهی در دو حوزه ذیل برخوردار است:

- تبدیل آرمان‌ها و قانون اساسی به جهت‌گیری‌های معین در فرایند پیشرفت کشور،
 - تعیین سمت و سوی برنامه‌ها و اقدامات کلیده بخش‌های ملی دخیل در فرایند توسعه و پیشرفت
- اصل ۱۱۰ قانون اساسی که وظایف رهبری را تعیین می‌کند، در راستای سیاست‌های کلی نیز دو وظیفه ذیل را برای ایشان قائل شده است:

(۱) تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام
(۲) نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام

جایگاه سیاست‌های کلی در چارچوب نظام سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی پیشرفت کشور و اهمیت آن در شکل دادن به فرایند برنامه‌ریزی و اجرای اقدامات توسعه‌ای در کلیه بخش‌ها و فضای ملی و عینیت بخشیدن به نقش منطقه‌ای و جهانی کشور، اهمیت اجرای کامل اینگونه سیاست‌ها را بوضوح بیان می‌دارد. موضوعی که در اصل ۱۱۰ قانون اساسی نیز به صراحت بیان گردیده است. پس از تصویب و ابلاغ سیاست‌های کلی، انتظار آن است که قانون‌گزاران، برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان، منویات سیاست‌های کلی ذریبط را در کلیه اقدامات خود رعایت نمایند. لیکن ساز و کار اطمینان از رعایت این مراتب و همچنین ارزیابی میزان همسویی قوانین، مقررات و برنامه‌ها با سیاست‌های کلی ذریبط به گونه‌ای نظام‌مند برقرار نگردیده و گزارشی نیز در این زمینه ارائه نشده است. رفع این نقیصه نیازمند "طراحی و اجرای ساز و کار تحقق سیاست‌های کلی نظام" است، به نحوی که بتواند الزام آور بوده و کنترلی را در مراحل تصمیم‌گیری برقرار سازد. در فرایند پیشرفت ملی دو زیرنظام مهم وجود دارد:

۱- نظام برنامه‌ریزی و اجرا ۲- نظام پایش

از طرفی نیز سیاست‌های کلی، هردو نظام قانونگذاری و برنامه‌ریزی و اجرا را متأثر می‌سازد. لذا در گام نخست تفکیک عرصه‌های فوق از یکدیگر و یا به عبارت روشنتر شفاف‌سازی مرزهای موجود میان سیاست‌های کلی، قوانین و مقررات، برنامه‌های توسعه‌فرابخشی و بخشی و اقدامات اجرایی هریک از دستگاه‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است. در فرایند برنامه‌ریزی توسعه با مضامینی همچون اهداف، راهبردها، سیاست‌ها، برنامه و اقدام مواجه هستیم و بطور طبیعی هریک از این مضامین جایگاه خاص خود را خواهد داشت و سیاست‌های کلی نظام نیز در این چارچوب نقش و اثر ویژه‌ای می‌تواند داشته باشد. اهمیت جداسازی این عرصه‌ها از یکدیگر در آن است که می‌توان مسئولیت طراحی و اجرا و نظارت بر اجرای هرکدام را به واحد ذریبط آن واگذار نمود. در همین زمینه نگاه اجمالی به متن سیاست‌های کلی موجود، نشان می‌دهد که:

(۱) سیاست‌های کلی ابلاغ شده ترکیبی از سیاست، اهداف، راهبرد و حتی اهداف اجرایی و کمی معین است،

(۲) سیاست‌های کلی در انطباق با مفاهیم پایه برنامه‌ریزی، فقط سیاست نیست و می‌توان گفت که تعریف سیاست را دگرگون کرده است،

(۳) سیاست‌های کلی ابلاغ شده، کلیت حرکت یک بخش، موضوع و یا یک برنامه میان مدت (سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه) را ترسیم می‌کند

لذا ضروری است تا اولاً سیاست‌های کلی موجود با عنایت به تعاریف هریک از مولفه‌ها، دسته‌بندی شوند و ثانیاً صرفاً برای آن مواردی که از جنس سیاست هستند، سازوکار نظارت و کنترل

طراحی و اجرا شود.

با عنایت به مراتب فوق و به عنوان گام نخست در طراحی ساز و کار پیشنهادی تحقق سیاست های کلی نظام، در این مقاله بر آن هستیم تا با استفاده از منابع علمی نظام برنامه ریزی توسعه، ضمن بازشناسی تعاریف مفاهیم مورد نظر، هریک از بندهای سیاست های کلی را ذیل این مفاهیم طبقه بندی نماییم. این امر با استفاده از دیدگاه جمعی از متخصصان امر صورت خواهد گرفت.

۱- تعاریف مفاهیم

روند رو به تکامل تفکر برنامه ریزی توسعه و پیشرفت نشان می دهد که آخرین دستاوردهای این مهم در چارچوب برنامه ریزی استراتژیک و تفکر استراتژیک قابل جستجو است. پرداختن به ماهیت و فرایند این دو موضوع نیازمند بحث مستقلی است که در این مقال نمی گنجد. بر پایه این آموزه ها و با عنایت به ماهیت سیاست های کلی، مفاهیم ذیل برای طبقه بندی سیاست های کلی برگزیده شده اند که در این قسمت به ارایه تعاریف هر کدام به استناد منابع علمی ذیربط می پردازیم.

۱- سیاست و سیاست کلی (policy) ۲- هدف (objective) ۳- راهبرد (strategy) ۴- برنامه (plan) ۵- اقدام (Action/Activity)

۱-۱- سیاست / سیاست کلی

تعاریف متعددی از سیاست صورت گرفته است که به برخی از آنها اشاره می کنیم. دیوید در کتاب مدیریت استراتژیک، سیاست را اینگونه تعریف می کند "سیاست ابزاری است که بدان وسیله می توان به هدف های سالانه دست یافت. مقصود از سیاست، رهنمودها، مقررات و رویه هایی است که شرکت برای دستیابی به هدف های اعلان شده رعایت می کند. هنگام تصمیم گیری از سیاست ها به عنوان رهنمود استفاده می شود و همچنین سیاست ها تعیین کننده شرایط روزمره و تکراری می باشند" (دیوید، ۱۳۸۲، ص ۴۰).

با استفاده از متن اسناد برنامه سوم توسعه و مستندات نظام برنامه ریزی توسعه کشور، سیاست به این ترتیب بیان گردیده است. "دستور راهنمای تفکر و تصمیم گیری برای مدیران است. همانطور که راهبرد جهت گیری کلی و چارچوب تخصیص منابع یک برنامه را مشخص می کند، سیاست ها، چارچوب و خطوط راهنمای تصمیم گیری در انتخاب گزینه های مختلف اجرایی برای تحقق هدف را فراهم می کند. سیاست ها بصورت مجموعه ای از معیارها و تدابیر قانونی، فنی، اجرایی، پولی و مالی هستند که اتخاذ آنها موجبات و تسهیلات لازم جهت تحقق هدفهای برنامه را فراهم سازد. مثلاً برای تشویق پس انداز و سرمایه گذاری که هدف رشد اقتصادی بالاتر را تعقیب می کند، سیاست های پولی (سود بانکی و اعتبارات) و سیاست مالی (بخشودگی مالیاتی) و غیره ممکن است اتخاذ شود (بهزادنسب، ۱۳۸۶، ص ۱۷۹).

برای آگاهی بیشتر از مثال فوق، تعاریفی از سیاست اقتصادی، سیاست مالی دولت و سیاست پولی آن را ذکر می نماییم (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۷، ص ۶۱).

سیاست اقتصادی: بیان راهنمای تصمیم گیری برای نیل به اهداف اقتصادی توسط دولت، احزاب سیاسی، تولیدکنندگان و بازرگانان و غیره. سیاست های اقتصادی در بر گیرنده سیاست پولی، سیاست مالی، سیاست های اعتباری، کنترل های قانونی (مانند کنترل قیمت و دستمزد، کنترل نرخ سود و اجاره) است.

سیاست های مالی دولت: تعیین اصول و ضوابط تصمیم گیری دولت در زمینه مالیات ها و هزینه ها و روش های تامین مخارج (درآمدها).

سیاست پولی: بیان اصول موضع گیری مقامات عالی پولی کشور در مورد نحوه کنترل متغیرهای پولی برای اهداف اقتصادی نظیر مهار تورم در سطح معین و یا حجم اعتبارات بانکی و غیره.

سیاست را راهکارهای کلی دولت که جهت گیری انجام فعالیت ها را مشخص می کند نیز می دانند (سیف الدینی، ۱۳۸۸، ص ۲۸۲) و در چارچوب برنامه چهارم توسعه، به سیاست های کلی نظام اشاره می شود که ذیل برگرفته از مستندات مجمع تشخیص مصلحت نظام به تفصیل به آن اشاره می کنیم.

احمدی در کتاب مجمع تشخیص مصلحت نظام با اشاره به ضmann نامه ۱۳۷۶/۱۰/۲۵ رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام خطاب به مقام معظم رهبری در مورد سیاست های کلی، مراتب ذیل را آورده است (احمدی، ۱۳۸۳، صص ۱۳۹-۱۴۱)

"این سیاست ها برای تحقق آرمان ها و اهداف پس از مجموعه ی آرمان ها قرار می گیرند و حاوی اصولی هستند که آرمان ها را به مفاهیم اجرایی نزدیک می کنند. ... سیاست های کلی فرابخشی در مواردی است که هدف یا آرمانی از نظام، حرکت چند بخش را در بر می گیرد و برای وصول به آن هدف یا اهداف، نیاز به تدوین سیاست هایی کلی می باشد و سیاست های اجرایی و برنامه، چند بخش در قالب این سیاست ها تدوین می گردد. سیاست های کلی بخشی در مواردی است که هدف یا آرمانی از نظام، حرکت یک بخش را در بر می گیرد و برای وصول به آن هدف یا اهداف، نیازمند تدوین سیاست های کلی آن بخش می باشد. ... سیاست های کلی، طراحی نظام بر اساس آرمان ها و اهداف است و بدین ترتیب، از یک سو نظر به آرمان ها و از سوی دیگر نظر به جنبه ها و مفهوم های اجرایی دارند؛ بنابراین، سیاست های یادشده باید:

الف: در مقایسه با بیان های آرمانی، جنبه تفصیلی و تشریحی و تشریحی شان بیشتر باشد،

ب: بازتاب صحیح و عملی ارزش ها باشند،

ج: نه تنها دولت، بلکه عامه مردم و کلیه نیروهای فعال جامعه را مد نظر داشته باشند،

د: در نتیجه، نیروهای این جامعه و آرمان های آنها را که مورد قبول نظام اند، هماهنگ و منسجم نمایند و مابین اجزای نظام، ارتباط و تقارب کافی (پیوند) برقرار سازند،

ه: در مقام تعیین اولویت ها، راهنمای عملی و معیار باید و نبایدهای تعیین اولویت را عرضه کنند،

و: اصول کلی تخصیص و توزیع منابع و امکانات کشور را با توجه به اولویت ها بیان نماید،

ز: اجرای آنها سیمای عمومی و کلی نظام را در زمینه های مختلف از جمله موقعیت ایران در جهان،

امنیت در جامعه، توسعه، معنویت، عدالت و برخورداری مردم از مواهب و نعمات موجود در

ایران در مقاطع تاریخی مختلف (مثلاً ۱۴۰۰ و ۲۵ و ۵۰ سال پس از آن و ..) ترسیم نماید."

۲-۱- هدف

تقسیم بندی های متعددی از هدف صورت گرفته است. لذا با مواردی همچون: هدف کلی، هدف آرمانی، هدف جزئی، هدف اجرایی، هدف کمی، هدف کیفی و نظیر آن بر حسب شرایط و هدف

از تقسیم بندی و تعاریف برخوردار می کنیم. آنچه وجه مشترک در کلیه تعاریف است اینکه "هدف نقطه مشخصی برای رفتن است". در مستندات برنامه چهارم توسعه، چنین آمده است: "در برنامه ریزی توسعه، هدف عبارت است از غایت خواست های جامعه اعم از اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که منبعت از نظام ارزش های حاکم بر جامعه است و برنامه ها برای دستیابی به آنها تدوین می شود. هدف ممکن است کیفی یا کمی باشد ولی دارای این ویژگی است که در پایان زمان برنامه می توان درجه نسبی تحقق آن را تعیین کرد" (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۸۳، ص ۸۶۹). هدف های کیفی و کمی نیز به این ترتیب تعریف شده اند: (بهزادنسب، ۱۳۸۶، صص ۱۹۲-۱۹۱)

هدف های کیفی

هدف هایی که هر بخش در رابطه با زمینه های مختلف فعالیت خود بطور کیفی وضع می کند، به هدف کیفی نسبت داده می شود. اهدافی نظیر افزایش کارایی اقتصادی، افزایش کیفیت محصولات و یا خدمات که بر اساس اهداف کلی برنامه توسعه و همچنین تحلیل عملکرد گذشته و موجود تنظیم می شود، از آن جمله هستند. هدف های کیفی برنامه باید به نحوی تعیین شود که در پایان دوره بتوان میزان نسبی تحقق آن را مشخص کرد.

هدف های کمی

هدف های کمی بر اساس شاخص های کمی هدف گذاری و برای تحقق اهداف کیفی بخش تعیین می شوند و بر اساس آنها وضعیت مطلوب بخش و یا اجزاء و سازمان های مختلف آن در طول دوره برنامه ریزی مشخص می گردد. در تعیین اهداف باید توجه کرد که این اهداف با توجه دقیق به عملکرد گذشته از یکسو و راهبرد کلی برنامه از سوی دیگر تدوین گردد. مثال هایی برای هدف های کمی برنامه عبارتند از: درصد رشد تولید ناخالص داخلی، تنزل نرخ بیکاری به درصدی معین از جمعیت فعال از نظر اقتصادی، کنترل تورم در حد معین در طول برنامه و نظیر آن.

در ادبیات علوم مدیریت معمولاً بین اهداف کلی (objective) که غایت برنامه های مدیریت است با اهداف جزئی تر (goals) و آماج ها (Targets) که معمولاً اهداف کمی مشخصی هستند، تمایز داده شده است و اهداف یا آماج ها، غایاتی هستند که تمام فعالیت های برنامه ریزی شده به سوی آنها جهت گیری می شود.

در مباحث نظری برنامه سوم توسعه اظهار شده است که "هدف (objective)، غایت خواست های نهایی جامعه است و هدف های برنامه (goals) مجموعه مقاصد و منظورهایی که در جریان برنامه ریزی پیش بینی می گردد، می باشد. هدف های کلی یا کلان (Aggregate, Overall) در چارچوب هدف های آرمانی تعیین می شود که باید در طول برنامه محقق گردد نظیر خودکفایی در تولید گندم و ریشه کنی اعتیاد جوانان." (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۷۳، صص ۲۱-۲۰)

در پیوست برنامه چهارم توسعه، هدف های آرمانی را اینگونه تفسیر نموده است. (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۸۳، ص ۸۶۷)

"این هدف ها که بر گرفته از تصویر مطلوب چشم انداز بلندمدت کشور است، بیان انتظارات و مقصدی دست یافتنی است که تحقق آن در گرو وفاق عمومی، اراده ملی و تلاش خستگی ناپذیر رهبران جامعه و آحاد مردم خواهد بود. هدف های آرمانی باید از ویژگی های زیر برخوردار باشند:

- جامع، تحول گرا آینده نگر و پویا باشند،
- بیانگر خصوصیات و ویژگی های اصلی جامعه آینده و ارزش ها و آرمان های نظام باشند، برخاسته از نیازهای اساسی جامعه، در تحقق چشم انداز باشند،
- توانایی ایجاد وفاق عمومی و انگیزه برای مشارکت ملی را داشته باشند،
- در یک دوره بلندمدت پایدار باشند،
- پاسخگوی مولفه های "قوت و فرصت" و رافع نقاط "ضعف و تهدیدات" باشند.

۱-۳) راهبرد (strategy)

مستندات برنامه سوم و چهارم توسعه ج.ا.ایران، تعریف واحدی از راهبرد ارایه می کند که به قرار ذیل است: "چارچوبی است که مجموعه حرکات و اقدامات اصلی را برای دستیابی به اهداف، ترسیم کرده و چگونگی تخصیص کلی منابع را برای بدست آوردن موقعیت های مطلوب و ختنی کردن تهدیدها در حال و آینده بیان می دارد. تدوین استراتژی مستلزم برگزیدن یک جهت گیری کلی و تخصیص منابع از میان چارچوب های جایگزین است و چارچوبی را در اختیار مدیریت خواهد گذاشت که توان و امکان برخورد بهینه با تغییرات محیطی را فراهم می سازد." (سازمان برنامه بودجه، ۱۳۷۷ صص ۶۰-۵۹ و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۸۳، ص ۸۶۷)

دیوید، استراتژی را ابزاری که سازمان می تواند به آن وسیله به اهداف خود برسد تلقی می کند (دیوید، ۱۳۸۲، ص ۳۸).

استراتژی، مفهومی است که از حوزه نظامی به عرصه های برنامه ریزی توسعه وارد شده است. در چارچوب برنامه های نظامی، استراتژی یک طرح جامع و بلند مدتی تلقی می شود که درون آن تاکتیک های متعدد و گاه متغیر برای دست یافتن به برنامه استراتژیک که هدف یا اهداف معینی را تعقیب می کند، طراحی و اجرا می شود. از بدو ورود مفهوم استراتژی (راهبرد) به حوزه برنامه ریزی توسعه بویژه پیشرفت سازمان های تولید کننده و بازرگرا، این حوزه کاملا دگرگون شده و تعاریف و چارچوب های پیچیده و مدرنی به خود گرفته است. امروزه در فرایند پیشرفت و توسعه، دو مقوله "برنامه استراتژیک" و "تفکر استراتژیک" با ویژگی های خاص خود و با اتکاء به تحلیل های پیوسته فضای درونی نظام کسب و کار و فضای بیرونی آن که به اختصار به تحلیل های سوات (SWOT) شهرت یافته است، وارد گردیده که برای درک صحیح این مهم، خوانندگان عزیز را به منابع علمی آن ارجاع می دهم. (ایران زاده، ۱۳۸۷/ اعرابی، ۱۳۸۹/ پیرز، ۱۳۸۸/ توفیق، ۱۳۸۵)

می توان گفت که راه های رسیدن به اهداف، همان راهبردها هستند. در حالی که سیاست ها، اصول، معیارها و باید و نبایدهای حاکم بر دستیابی به اهداف را نشان می دهد، راهبردها، راه و شیوه کار را بیان نموده و تابع اصول، معیارها و ارزش های مورد نظر سیاست ها می باشد.

۴-۱) برنامه و اقدام

برنامه را می توان "ارایه و نمایش منظم و رعایت سلسله مراتب فعالیت های مربوط به هم و مربوط به یک رشته تصمیمات منظم و مرتبط بر حسب دوره های زمانی مختلف دانست. به عبارت دیگر برنامه گاهنامه تصمیمات منظم بر اساس سلسله مراتب عملیات است" (بهزادنسب، ۱۳۸۶، ص ۱۷۷) در برنامه ریزی، برنامه (PLAN) دارای تعاریف و حوزه عمل متفاوتی است. به عنوان مثال، سازماندهی کلیه اهداف، راهبردها، سیاست ها و فعالیت ها در قالب یک مجموعه معین برای ۵ سال کشور یک برنامه گفته میشود (میان مدت) و در عین حال سازماندهی امور آموزش بزرگسالان و یا سفر هیات دولت نیز یک برنامه و فرآیند آن برنامه ریزی است. به همین دلیل برنامه ها یا برنامه ریزی (غیرقابل تفکیک هستند) بر حسب موضوع، دوره زمانی، سطح پوشش، نحوه اجرا، و گروه های هدف دسته بندی می شود. آنچه که در این نوشتار حائز توجه می باشد، گزاره هایی است که به نام سیاست کلی صادر شده و دارای ماهیت برنامه یا عنوان یک برنامه می باشد. مثلا "سازماندهی سواحل و بنادر با هدف حفظ محیط زیست و بهره برداری پایدار از آن" مضمون برنامه ای دارد و می تواند عنوان یک برنامه باشد. در همین چارچوب، اقدامات (Activities) که در برنامه ریزی همسنگ آماج ها (Targets) می باشد، در بطن برنامه ها قابل تفسیر است و گاه به جای یکدیگر استفاده می شوند. فعالیت ها یا اقدامات، وجوه عملیاتی مشخص و عموماً کمی و یک برنامه می باشد.

۲- خلاصه و جمع بندی از بررسی محتوای مفاهیم

۱-۲) سیاست

- سیاست ها، چارچوب و خطوط راهنمای تصمیم گیری است و جهت گیری فعالیت ها (نه خود فعالیت ها) را مشخص می سازد. مثلا توزیع ثروت باید به سوی توزیع عادلانه بین اقشار مختلف جامعه باشد و یا به سمت قطب ها و افراد کلیدی و اقتصادی سوق داده شود که این امر به نظام ارزشی جامعه باز می گردد.
- سیاست ها، مجموعه ای از معیارها، تدابیر قانونی، فنی، اجرایی، پولی و مالی است. به عنوان مثال برای رسیدن به هدف "رشد اقتصادی"، "راهبرد"، "تشویق پس انداز و سرمایه گذاری" اتخاذ شده است. در این راستا، سیاست های پولی شامل سود بانکی و اعتبارات و سیاست های مالی نظیر بخشودگی مالیاتی و غیره به عنوان سیاست های اجرایی اعلام می شوند.
- سیاست های کلی، اصولی هستند که آرمان ها را به مفاهیم اجرایی نزدیک می کنند و اصول کلی تخصیص و توزیع منابع و امکانات کشور را بیان می دارند.
- سیاست ها، رهنمودها، مقررات و رویه های هستند که شرکت برای دستیابی به هدف های اعلام شده خود باید رعایت کند.

لذا سیاست ها یک سری اصول، معیار، رویه و تدابیر قانونی، فنی و اجرایی می باشند که برای

رسیدن به هدف در مراحل مختلف برنامه ریزی و اجرا مور نیاز هستند.

۲-۲) هدف

- آن چیزی که برای رسیدن به آن سیاست گذاری، برنامه ریزی و اقدام می شود، هدف نام دارد.
- هدف غایت خواسته های نهایی جامعه اعم از اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که از نظام ارزشی جامعه اخذ می شود و برنامه ها برای رسیدن به آن طراحی و اجرا می شود.
- هدف ها از نظر ماهیت به دو گروه کمی و کیفی و از نظر زمان به ۳ گروه کوتاه مدت (سالانه)، میان مدت (پنج ساله) و بلند مدت (معمولاً بیست یا ده ساله) تقسیم می شوند. همچنین:
- ۱- اهداف کلی (Objectives) به غایت خواسته های یک جامعه و به عنوان اهداف آرمانی تلقی می شود.
- ۲- هدف های برنامه (Goals) را جرنی تر از اهداف کلی تلقی می نمایند.
- ۳- اهداف اجرایی (Targets) پس از اهداف برنامه قرار می گیرد و مستقیماً مربوط به اقدامات اجرایی می شود.
- ۴- اهداف کلی یا کلان (Aggregate, Overall Goals) گاه به جای Objective ذکر میشود که در طول یک برنامه باید محقق شود مانند خودکفایی در تولید گندم یا ریشه کنی اعتیاد جوانان.

۲-۳) استراتژی

به اختصار می توان، استراتژی را راه رسیدن به هدف ذکر نمود و با سیاست که اصول و معیار و ضوابط حاکم بر فرایند رسیدن به هدف را تعیین می کند تفاوت دارد.

۲-۴) برنامه، اقدام

برنامه، یک مجموعه از تصمیمات متنی و نقشه ای برای رسیدن به اهداف معین را نشان می دهد و می تواند یک فکر یا گزاره ای که تحقق آن مستلزم تدوین این مجموعه است را نیز شامل شود. اقدام یا فعالیت ها، وجوه اجرایی در انت های برنامه می باشند که یک عمل معین را بیان می دارد.

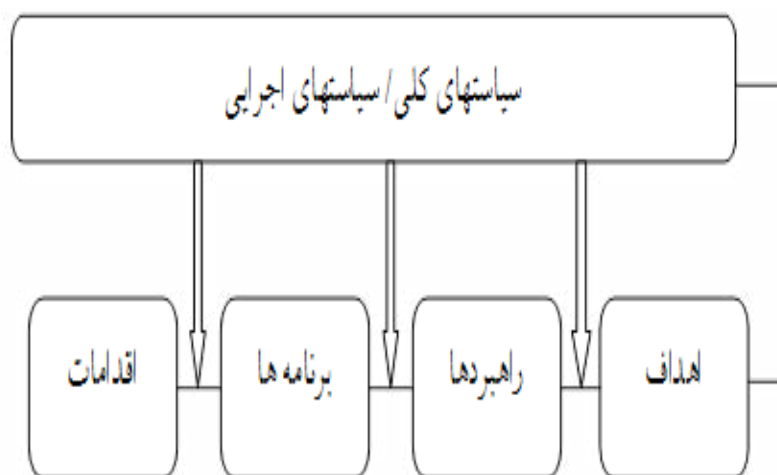
۳) تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از بررسی محتوای مفاهیم

با عنایت به ابعاد مفهومی و دسته بندی های صورت گرفته از اهداف، راهبردها، سیاست ها و برنامه ها و اقدامات، نتایج ذیل قابل استخراج می باشد. برای تعیین ماهیت هر یک از سیاست های کلی مصوب، توجه جدی به این تحلیل ها حائز اهمیت بوده و ضرورت دارد.

۳-۱) در فرآیند برنامه ریزی توسعه، بازشناسی هر یک از حوزه های مذکور در صورتی به طور کامل امکان پذیر است که زنجیره اهداف، راهبردها، برنامه ها، اقدامات و سیاست های ناظر بر این فرآیند بصورت یکجا و مرتبط با هم آورده شده باشد. در غیر اینصورت اختلاط این امور با هم امری اجتناب ناپذیر است. مثلاً در شرایطی که هدف "استقلال اقتصادی" برای کشور تعیین شده باشد، "خودکفایی در تولید گندم" یک راهبرد برای رسیدن به این هدف است. لیکن در غیر این صورت، "خودکفایی در تولید گندم" در جای دیگر می تواند خود به صورت یک هدف مطرح گردد و برای آن می توان راهبردهایی در نظر گرفت. بنابراین در عین حال که "خودکفایی در تولید گندم" یک بار راهبرد رسیدن به "استقلال

اقتصادی" است، در جای دیگر می تواند یک هدف تلقی شود. لذا برخی از گزاره ها می تواند هم یک هدف تلقی شده و هم یک راهبرد و این امر در رابطه با برنامه و اقدام نیز قابل تعمیم است و نمی توان مرز دقیقی برای این مفاهیم قائل شد و صرفاً در چارچوب اسناد ذیربط و آن هم در صورت جامعیت این اسناد، می توان قضاوت دقیق داشت.

۲-۳) سیاست ها بر حسب کلیت و حوزه مورد نظر آن در هر مرحله از نظام برنامه ریزی و اجرا قابل تصور است. همانگونه که می توان قبل از طراحی اهداف کلی (objectives)، سیاست هایی را تعیین کرد که بر تدوین این اهداف نیز اثر خواهد داشت (نظیر سیاست های کلی نظام برای بخش کشاورزی که می تواند اهداف آن را نیز متاثر سازد)، در مراحل بعدی مثلاً بعد از راهبردها و برنامه ها نیز می توان سیاست های اجرایی را در نظر گرفت که بر اقدامات اجرایی (activities) یا اهداف کمی (targets) اثر گذار خواهد بود. بر حسب سبک برنامه ریزی و نیازهای اجرایی، محل تعیین سیاستها مفهوم پیدا می کند و معمولاً در قالب سیاست های کلی و اجرایی تبلور می یابد. این رابطه را میتوان در شکل ذیل نشان داد.

با این وجود، این اصل باید مورد توجه قرار گیرد که اولاً سیاست ها اعم کلی و اجرایی نباید به جای اهداف، راهبردها، برنامه ها و اقدامات قرار گیرد. هرچند مرز ظریفی میان سیاست ها و اهداف و راهبردها وجود دارد و گاه با یکدیگر اشتباه می شود، ولی این تفکیک پذیری هر چند با ابهام، ضرورت نظام برنامه ریزی است. ثانیاً ویژگی های اصلی سیاست ها در هر سطح یا حوزه ای نباید از یاد برده شود.

۳-۳) لذا می‌توان مطالب را این‌گونه خلاصه نمود:

- سیاست‌ها؛ اصول، ضوابط و بایدها و نبایدهای حاکم بر برنامه هستند.
- هدف‌ها؛ مقصد و مطلوب که برای رسیدن به آن برنامه ریزی می‌شود.
- راهبردها؛ راه‌های رسیدن به هدف است.
- برنامه‌ها؛ عنوان یا یک مجموعه از تصمیمات و اقدامات که در راستای اهداف معین تهیه می‌شود.
- اقدام‌ها؛ اعمال اجرایی مشخص که در انتهای برنامه تعیین می‌شوند و همچنین می‌تواند بصورت مستقل نیز مشخص گردند.

۴- نتایج حاصل از دسته‌بندی سیاست‌ها

بر مبنای ۵ مفهوم محوری که در قسمت‌های پیشین این مقاله تشریح گردید، تک‌تک سیاست‌های کلی ابلاغ شده توسط مقام معظم رهبری بررسی و بر اساس ماهیت دسته‌بندی شده است. در جریان این امر، موارد اساسی ذیل وجود داشته است:

۴) از آنجا که مجموعه‌ای از اهداف، راهبردها، سیاستها، برنامه‌ها و اقدامات به صورت یکپارچه در کنار هم قرار نگرفته بودند، تکافوی ماهوی سیاست‌های کلی با مشکل تطبیق‌پذیری و برقراری ارتباط انداموار میان این دو مفاهیم مواجه می‌شد و شبهه تعلق به هریک یا چند مورد از مفاهیم مذکور، همواره بر فضای تحلیل سایه می‌افکند.

۵) چنانچه فقط انطباق ویژگی "باید و نباید" به صورت مستقل بر بندهای سیاست‌های کلی بررسی نمائیم، شاید همه موارد در حال بررسی، سیاست تلقی می‌شد، اما در صورتی که سایر صفات سیاست نظیر؛ راهنما بودن، ضابطه و تدبیر بودن را نیز در کنار مضمون بایدها و نبایدها استفاده کنیم و آنگاه به ماهیت هدف و راهبرد نیز توجه نمائیم، امکان تفکیک‌پذیری بیشتری فراهم می‌گردد. لیکن بدلیل تفسیرهای متفاوتی که اندیشمندان می‌توانند داشته باشند، نتایج حاصله قابل نقد و بررسی خواهد بود.

۶) در این بررسی، توجه جدی به تعریف مجمع‌تشیص مصلحت نظام از سیاست کلی معطوف بوده و آنچه به این تعریف نزدیکتر بوده است به عنوان سیاست در نظر گرفته شده و بقیه موارد در میان سایر مفاهیم جای گرفته است. حتی الامکان موارد چند ماهیتی نیز مشخص شده‌اند.

۷) مفهوم برنامه و اقدام بسیار به یکدیگر نزدیک هستند و لذا مرز دقیقی نمی‌توان بین آنها ترسیم نمود. صرفاً مواردی که تعداد زیادی اقدام در درون آن می‌گنجد، در زمره برنامه قرار گرفته‌اند.

۸) در برخی موارد یک بند از سیاست کلی، یک هدف را مورد نظر دارد و بلافاصله کلمات از طریق، مطرح می‌شود که این قسمت در واقع به راهبرد اختصاص یافته است.

- ۹) برای دسته بندی ماهیت سیاست ها از یکدیگر، خلاصه پایانی تعریف هریک از مفاهیم، مورد نظر نگارنده بوده است.
- با توجه به موارد فوق، نتایج کلی ذیل از تحلیل تفصیلی جداول سیاست های کلی که در ادامه مقاله آورده می شود، قابل استخراج می باشد:
- الف) مجموعاً ۲۰۰ بند سیاست کلی در قالب ۲۰ گروه مورد بررسی قرار گرفته است،
- ب) با توجه به اینکه برخی از سیاست های کلی، دارای دو یا چند ماهیت هستند، لذا بر حسب ماهیت، جمعاً ۲۴۵ سیاست بازشناسی شده است که از این میزان:
- ۱) ۳۷/۲ درصد دارای ماهیت سیاست،
 - ۲) ۳/۴ درصد دارای ماهیت هدف،
 - ۳) ۲۲/۸ درصد دارای ماهیت راهبرد،
 - ۴) ۲۱/۲ درصد دارای ماهیت برنامه و
 - ۵) ۱۵/۴ درصد دارای ماهیت اقدام هستند.

نتیجه این بررسی نشان از آن دارد که بخش مهمی از سیاست های کلی طبق تعریف، در واقع سیاست محسوب نمی شود و خواسته های مختلفی از متولیان هریک از بخش ها در کنار هم قرار گرفته تا نیازهای واقعی آنان را پاسخگو باشد. لذا با توجه به تکامل مباحث مربوط به سیاست های کلی و چگونگی تحقق آنها، لازم است تا توجه اصلی بر طراحی ساز و کار در تحقق مواردی که به واقع و به روشنی سیاست کلی محسوب می شوند، متمرکز گردد.

ردیف	عنوان	تعداد بر حسب ماهیت					سیاست
		سیاست	هدف	راهبرد	برنامه	اقدام	جمع
۱	سیاست های کلی نظام در خصوص "شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای"	۷	۲	۱	۴	۱	۸
۲	سیاست های کلی نظام در خصوص "انرژی"	۱۲	-	۱	۷	۵	۱۴
۳	سیاست های کلی نظام در بخش امنیت اقتصادی	۵	۵	-	-	-	۱۰
۴	سیاست های کلی نظام در خصوص منابع طبیعی	۴	۱	-	۲	۲	۶
۵	سیاست های کلی نظام در خصوص منابع آب	۵	-	-	۲	۲	۵
۶	سیاست های کلی نظام در خصوص معدن	۴	۳	۱	۲	۱	۷
۷	سیاست های کلی نظام در خصوص حمل و نقل	۵	۲	۱	۱	۲	۷
۸	سیاست های کلی نظام در خصوص امنیت قضایی	۱۷	۱۱	-	۳	۲	۲۰
۹	سیاست های کلی مبارزه با مواد مخدر	۱۱	۲	-	۳	۷	۱۵
۱۰	سیاست های کلی تشویق سرمایه گذاری	۱۱	۳	۲	۳	۳	۱۴
۱۱	سیاست های کلی ترویج و تحکیم فرهنگ ایثار و جهاد و ساماندهی امور ایثارگران	۱۲	۵	-	۳	۴	۱۴
۱۲	سیاست های کلی نظام اداری	۲۶	۱۷	-	۱۱	۳	۳۳
۱۳	سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۱۸	۹	۲	۳	۲	۲۰
۱۴	سیاست های کلی پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه	۹	۱	-	۱	۸	۱۷
۱۵	مقررات نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی نظام	۱۰	۱۰	-	-	-	۱۰
۱۶	بندج سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۳	۳	۱	-	-	۴
۱۷	سیاست های کلی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و ارتباطات (فتا)	۹	۴	-	۵	۱	۱۲
۱۸	سیاست های کلی پدافند غیرعامل	۱۳	۷	-	-	۳	۱۴
۱۹	سیاست های کلی مسکن	۹	۳	-	۴	۳	۱۱
۲۰	سیاست های کلی بخش شهر سازی	۱۰	۳	-	۲	۳	۱۱
	جمع	۲۰۰	۹۱	۹	۵۶	۵۲	۳۸

آسیب شناسی تبدیل سیاست کلی به برنامه

با تاکید بر برنامه چهارم و پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

علی احمدی

چکیده

برنامه ریزی در ایران سابقه ای هفتاد و پنج ساله دارد و نمی توان این سابقه و تجربه را نادیده گرفت. از طرفی انضباط در نظام برنامه ریزی مطابق با راهبردهای نظام سیاسی نیز یک ضرورت است. با گذشت ۳۶ سال از پیروزی انقلاب، و پنج برنامه پنج ساله و چهار بسته سیاست کلی پنج ساله (بدون احتساب برنامه و سیاست های برنامه ششم) نمی توان و نباید گفت که برنامه ها از سیاست های کلی تبعیت نکرده اند. با این وجود با بررسی سیاست های کلی، برای آینده می توان و یا شاید لازم باشد که به این بررسی پرداخته شود و معلوم گردد که مجریان، سیاست های کلی نظام را در طول سال های گذشته چگونه تلقی کرده اند و در چه مواردی این برنامه ها با سیاست های کلی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری منطبق بوده اند و در چه مواردی فاصله گرفته اند. در این مقاله ضمن تعریف سیاست های کلی، میزان انطباق برنامه قوانین برنامه های چهارم و پنجم توسعه با سیاست های کلی این برنامه ها مورد بررسی قرار گرفته است.^۱

واژگان کلیدی: برنامه های توسعه، برنامه چهارم، برنامه پنجم، سیاست کلی

۱- این مقاله قبلاً به سفارش مجلس شورای اسلامی در آستانه تصویب قانون برنامه پنجم تهیه شده است که با اندک اصلاحاتی ارائه می گردد.

مقدمه

برنامه ریزی در ایران سابقه ای هفتاد و پنج ساله دارد و نمی توان این سابقه و تجربه را نادیده گرفت. از طرفی انضباط در نظام برنامه ریزی مطابق با راهبردهای نظام سیاسی نیز یک ضرورت است. با گذشت ۳۶ سال از پیروزی انقلاب، و پنج برنامه پنج ساله و چهار بسته سیاست کلی پنج ساله (بدون احتساب برنامه و سیاست های برنامه ششم) نمی توان و نباید گفت که برنامه ها از سیاست های کلی تبعیت نکرده اند. با این وجود با بررسی سیاست های کلی، برای آینده می توان و یا شاید لازم باشد که به این بررسی پرداخته شود و معلوم گردد که مجریان، سیاست های کلی نظام را در طول سال های گذشته چگونه تلقی کرده اند و در چه مواردی این برنامه ها با سیاست های کلی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری منطبق بوده اند و در چه مواردی فاصله گرفته اند. بدین ترتیب می توان:

۱. سیاست های کلی را که مبنای برنامه های اجرایی تا این زمان بوده اند، بررسی و فصل بندی کرد،
۲. موارد انطباق آنها را با سیاست های کلی نظام تشخیص داد،
۳. علل و عوامل دوری از سیاست های کلی نظام را معین کرد.

این بررسی سبب می شود که علل و عوامل دوری از سیاست های کلی نظام و موانعی که بر سر راه بوده است شناسایی شوند و برای برطرف نمودن موانع و مقابله با علل و عوامل، برنامه ریزی گردد و مقدمات اجرای صحیح سیاست هایی که از این پس تدوین می شوند، فراهم آیند. مطالعه موردی این مقاله برنامه پنج ساله چهارم و پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور است این مقاله بر این فرض استوار است که قانون برنامه چهارم و پنجم توسعه با سیاست های کلی تا حد زیادی منطبق نیست.

هدف سیاست های کلی

یکم: براساس تعریف مجمع تشخیص مصحلت نظام از سیاست های کلی، دو هدف یا آرمان را می توان برای تعیین سیاست ها تعریف کرد؛ این دو هدف مبتنی و متکی بر مبنای و اصولی هستند که در بندهای ۱ تا ۶ اصل دوم قانون اساسی به آنها اشاره شده است.^۱ در واقع، با پیروی از اصول و مبنای مذکور، درصدد تحقق و سپس شکوفایی و توسعه ای جامعه ای هستیم که:

الف: امکانات لازم را برای رشد ایمان و اخلاق، معنویت و تربیت انسان های خداجوی و خداترس و موظف به مشارکت فعال در زندگی اجتماعی فراهم آورد.

۱- اصل دوم - جمهوری اسلامی، نظامی است برپایه ایمان به:

۱. خدای یکتا(لااله الاالله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او.
۲. وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین .
۳. معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا.
۴. عدل خدا در خلقت و تشریح .
۵. امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام .
۶. کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسوولیت او در برابر خدا که از را :
الف - اجتهاد مستمر فقهای جامع الشرایط براساس کتاب و سنت معصومین سلام الله علیهم اجمعین .
ب - استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها.
ج - نفی هرگونه ستمگری و ستمکشی و سلطه گری و سلطه پذیری، فسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می کند.

ب: این جامعه به صورت جامعه‌ی توسعه یافته‌ی مستقلی عرض وجود کند که در عین برخورداری از وفاق ملی و وحدت کامل، از لحاظ توجه به محرومان و تحقق عدالت اجتماعی و عدم تبعیض و برخورداری از رفاه نسبی، شاخص باشد و در میان کشورهای اسلامی، پیشرو تلقی شود و با پیروی از اصول عزت و حکمت و مصلحت، اقتدار ملی را به گونه‌ای تحقق بخشد که برای دفع دشمنان خود، در تمامی صور توانا باشد و در عین حال، در موقعیت تثبیت شده‌ای قرار گیرد که هیچ‌گاه نیازمند درگیری با معارضین خود نباشد و در واقع با اتکا به قدرت کمی و کیفی خود، بازدارندگی لازم را ایجاد نماید!

دوم: براساس نگاه مقام معظم رهبری به سیاست های کلی، سه هدف کلیدی را می‌توان برای تعیین سیاست‌ها تعریف کرد:

الف) هندسه‌ی کلی حرکت نظام: از نظر رهبر انقلاب، یکی از اهداف سیاست های کلی انضباط کشور است. مقام رهبری، در دیدار اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۱۳۸۱/۰۱/۱۷ مطرح نمودند: «بخش دیگر، مساله‌ی انضباط کشور از لحاظ سیاست‌ها است. هندسه‌ی کلی عمل و اجرا در کشور، بسته به سیاست‌ها است. اگر سیاست‌های کلی یک نظام در جایی تبیین، تثبیت و توزیع نشود، نظام دچار بی‌رویی در رفتار خواهد شد. ممکن است یک قانون با قوانین دیگر، یک دستگاه با دستگاه‌های دیگر و دستگاه‌های مستقلی مثل قوای سه‌گانه در جاهایی با تصمیم‌گیری‌هایی که در آن استقلال قانونی دارند، با هم تعارض پیدا کنند، وقتی سیاست‌ها مشخص شد، به معنای آن است که هندسه کلی حرکت نظام و مسیر کلی معین شده و این چیز بسیار مهمی است»^۱.

ب) تضمین ثبات سیاست: از نظر ایشان، یکی دیگر از اهداف سیاست‌های کلان، تضمین ثبات سیاست‌ها است: «ما در مواردی در طول سال‌های بعد از انقلاب شاهد بودیم، ضربه‌ای که بر اثر تغییر و تبدیل بی‌رویه‌ی سیاست‌های اجرایی وارد آمده، ضربه سنگینی بوده و گاهی تا مدت‌ها جبران‌ناپذیر بوده است. اگر سیاست‌های کلی معین شود و سیاست‌های اجرایی و برنامه‌ها جهت‌گیری خود را در این سیاست‌های کلی تنظیم کند، هرگز چنین اتفاقی نمی‌افتد.

ج) بن بست شکنی و گره‌گشایی: از نظر ایشان، دو بعد در مجمع تشخیص مصلحت نظام وجود دارد که عبارت است از بن بست شکنی و گره‌گشایی و پویایی. از یک طرف و تعیین و تثبیت سیاست‌ها و از سوی دیگر انضباط کلی نظام،

بعلاوه از نظر رهبری سیاست‌های کلی دارای ویژگی‌هایی است. «سیاست‌ها گرچه سیاست‌های کلی است، لکن قانون اساسی که نیست. اولاً باید کلی‌گویی در سیاست نباشد، ثانیاً جهت‌دار و مشخص و شفاف باشد و قابل حمل بر معنی مختلف نباشد و ثالثاً به تناسب نیازهای کشور باشد»^۳. از نظر رهبری، مبنای سیاست‌ها، قانون اساسی و مجاری دین و همان چیزهایی است که از قانون اساسی استفاده می‌شود. ۴. ایشان در مورد تأیید اولین مجموعه از سیاست‌های کلی در بند ۲ متذکر

۱- احمدی، علی (۱۳۸۳)، ص ۱۳۴

۲- همان، ص ۱۳۱

۳- همان، ص ۱۳۲.

۴- همان، ص ۱۳۲.

شدند که سیاست های ابلاغی در چارچوب اصول قانون اساسی نافذ است و تخطی از این قانون، در اجرای سیاست های کلی پذیرفته نیست.^۱

۱- تعریف

"سیاست های کلی، مجموعه ای هماهنگ از جهت گیری ها، اهداف مرحله ای و راهبردهای کلان نظام در دوره های زمانی مشخص برای تحقق آرمان ها و اهداف قانون اساسی"^۲ است. بر اساس مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست های کلی، طراحی نظام بر اساس آرمان ها و اهداف است و بدین ترتیب، از یک سو نظر به آرمان ها و از سوی دیگر نظر به جنبه ها و مفهوم های اجرایی دارند؛ بنابراین، سیاست های یاد شده باید:

الف: در مقایسه با بیان های آرمانی، جنبه ی تفصیلی و تشریحی شان بیش تر باشد،

ب: بازتاب صحیح و عملی ارزش ها باشند،

ج: نه تنها دولت، بلکه عامه ی مردم و کلیه ی نیروهای فعال جامعه را مد نظر داشته باشند،

د: در نتیجه، نیروهای این جامعه و آرمان های آن ها را که مورد قبول نظام اند، هماهنگ و

منسجم نمایند و ما بین اجزای نظام، ارتباط و تقارب کافی (پیوند) برقرار سازند،

ه- در مقام تعیین اولویت ها، راهنمای عملی و معیار باید و نبایدهای تعیین اولویت ها را عرضه کنند،

و: اصول کلی تخصیص و توزیع منابع و امکانات کشور را با توجه به اولویت ها بیان نمایند،

ز: اجرای آنها سیمای عمومی و کلی نظام را در زمینه های مختلف از جمله موقعیت ایران در

جهان، امنیت در جامعه، توسعه، معنویت، عدالت و برخورداری مردم از مواهب و نعمات

موجود در ایران در یک مقطع تاریخی مشخص ترسیم نماید،

ح. سیاست های کلی فرابخشی در مواردی است که هدف یا آرمانی از نظام، حرکت چند

بخش را در برمی گیرد و برای وصول به آن هدف یا اهداف، نیاز به تدوین سیاست هایی کلی

می باشد و سیاست های اجرایی و برنامه، چند بخش در قالب این سیاست ها تدوین می گردد،

ج. سیاست های کلی بخشی در مواردی است که هدف یا آرمانی از نظام، حرکت یک بخش

را در برمی گیرد و برای وصول به آن هدف یا اهداف، نیازمند تدوین سیاست های کلی آن

بخش می باشد،

ط. سیاست به لحاظ زمانی دارای دوره های زمانی متفاوت است. در یک نظام آرمانی و

هدف دار، برنامه ریزی به معنی عام را می توان در برگیرنده ی مراتبی از سیاست و برنامه

دانست. در این چهار چوب برنامه عبارت است از: طراحی عمل و وجه اجرای سیاست های

اجرایی برای دوره ی خاص یا دوره ی مشخصی تدوین می شود. در واقع برنامه، دستور کار

و عمل هر یک از بخش های فعالیت در یک نظام است.

۱- مقام معظم رهبری در نامه ۱۳۷۹/۱۱/۰۳ رک احمدی علی، ص ۱۳۲.

۲- مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۸۸/۰۶/۲۸، در خصوص تعریف سیاست های کلی و شاخصه های آن.

۲- ویژگی سیاست‌های کلی

با توجه به این تعریف و با توجه به این که سیاست‌های کلی، اصول راهنمای تدوین سیاست‌های اجرایی را تبیین می‌نمایند؛ باید از ویژگی‌های زیر برخوردار باشند تا بتوانند این آرمان‌ها را به مرحله‌ی اجرا نزدیک سازند.^۱

الف: پایداری: سیاست‌های کلی باید پس از تعیین و اعلام، در یک زمان معین و نسبتاً طولانی ثابت باشند تا آثار آنها از طریق سیاست‌های اجرایی فرابخشی و بخشی در برنامه‌ریزی و سپس اجرا ظاهر شوند،

ب: آینده‌نگری: با توجه به این که آثار سیاست‌های کلی در طول چند سال ظهور و بروز می‌یابند، بنابراین سیاست‌ها باید با توجه به وضعیتی که برای سال‌های آتی پیش‌بینی می‌شود و هم چنین مورد نظر و هدف است، تدوین و تنظیم شوند،

ج: واقع‌بینی: واقع‌بینی در کنار آینده‌نگری باید مورد توجه سیاست‌های کلی باشد؛ بدین معنی که چون نظام در ابتدای کار خود نمی‌تواند همه‌ی آرمان‌های خود را تحقق بخشد، با توجه به اولویت‌های خود و با توجه به امکانات خویش، هدف‌های میان مدت و درازمدت را معین می‌کند؛ به گونه‌ای که پاسخ‌گوی سیاست‌های کلی برای تحقق در آینده‌ی دور و نزدیک باشد،

د: فراگیر بودن: سیاست‌های کلی، فراگیر و جامع‌نگرند و کل نیروهای موجود و فعال در جامعه را در بر می‌گیرند و اصول راهنما را در خصوص مسائل اجرایی مربوط به همه‌ی نیروها و هر یک از نیروها مورد توجه قرار می‌دهند و نیز بده بستان آنها را با یکدیگر و تأثیرپذیری شان را از یکدیگر به حساب می‌آورند و در حقیقت به گونه‌ای طراحی می‌شوند که نتیجه‌ی کار این نیروها، هماهنگ و معدل‌القوا باشد، در عین حال، هر یک از اجزای مجموعه‌ی سیاست‌های کلی باید متوجه تحقق یکی از اهداف بخشی یا فرابخشی و تأمین آنها باشد،

هـ- بیانگر خصوصیات اصلی و اساسی نظام: سیاست‌های کلی بیان‌کننده و نمایانگر آرمان‌ها، ارزش‌ها، فرهنگ و تمدن و دریافت‌های اصولی نظام در زمینه‌های اعتقادی، اقتصادی، اجتماعی و حقوقی، سیاسی، علمی و فرهنگی آن خواهند بود و استقلال ایران و تأثیرگذاری‌اش را در منطقه و جهان و بازدارندگی نظام را از هر نظر در برابر تهدیدها نمودار خواهند ساخت،

و: قانون اساسی و سیاست‌های کلی: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در اصل سوم، به منظور نیل به هدف‌هایی که در اصل دوم به آنها اشاره شده و نیز راه‌هایی که به منظور تأمین قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی پیش‌بینی گردیده، دولت را موظف نموده است که همه‌ی امکانات خود را برای تأمین امور مذکور در ۱۶ بند آن به کار گیرد. به طور کلی، امور یاد شده در اصل سوم و نیز بسیاری دیگر از اصول قانون اساسی می‌توانند به عنوان بستر سیاست‌های کلی نظام تلقی شوند.

۱- رک احمدی، علی، ص ۱۴۱-۱۴۲ و مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۱۳۸۸/۰۶/۲۸.

سیاست های کلی بر اساس دوره های زمانی

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران سیاست ها به دو دسته دسته بندی شده است. یکی سیاست های کلی (موضوع بند یک اصل یکصد و ده قانون اساسی) و دیگری سیاست های دفاعی - امنیتی در محدوده سیاست های کلی (موضوع بند یک اصل یکصد و هفتاد و شش قانون اساسی) که می توان این نوع از سیاست را سیاست های اجرایی نامید. با توجه به تعریف ارائه شده در رابطه با سیاست های کلی از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام (در دوره های زمانی مشخص) و با توجه به عملکرد مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست های کلی با توجه به قید زمان به سه دسته قابل دسته بندی است:

۱- سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق بیست ساله با هشت ویژگی، بدین شرح توسط رهبر انقلاب اسلامی ابلاغ شد^۱ ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن آوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل^۲. این سیاست کلی به عنوان سیاست بلندمدت (بیست ساله) تعریف میشود،

۲- در کنار سند چشم انداز تا کنون حدود سی و شش عنوان سیاست کلی مشتمل بر حدود هشتصد بند سیاستی توسط مقام رهبری ابلاغ شده است. این نوع سیاست های کلی به عنوان سیاست های کلی میان مدت (ده ساله) تعریف می شود،

۳- سیاست های کلی پنج ساله، برای برنامه دوم، سوم، چهارم و پنجم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توسط رهبری ابلاغ شده است.^۳ این نوع سیاست های کلی کوتاه مدت (پنج ساله) تعریف می شود.

در ارتباط با سند چشم انداز، سیاست های کلی و نسبت آنها با همدیگر سؤالات زیر مطرح می شود:

سوال اول: نسبت بین سند چشم انداز و سیاست های کلی چیست؟ چه تفاوت یا تفاوت هایی با همدیگر دارند؟

سوال دوم: نسبت بین سیاست های کلی و سیاست های کلی پنج ساله چیست و چه تفاوت های با همدیگر دارند؟

سوال سوم: مکانیزم تبدیل سند چشم انداز به سیاست های کلی و سیاستهای پنج ساله به برنامه چیست؟

در پاسخ به سوال اول باید گفت نسبت چشم انداز با سیاست های کلی و سیاست های کلی پنج ساله و برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی یک نسبت و رابطه طولی است. به عبارت دیگر اگر سند چشم انداز یک سیاست درازمدت بیست ساله است سیاست های کلی در حقیقت هدفی ده ساله و طرق رسیدن به سند چشم انداز را در یک افق ده ساله باید تدوین نماید و به عنوان

۱- چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۳۸۲/۷/۱۹ و ابلاغ توسط رهبری در ۱۳۸۲/۰۸/۱۴

۲- سیاست کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی (۷۸/۲/۱۱) در سه محور و ۳۶ بند. سیاست کلی برنامه چهارم توسعه (۸۲/۸/۱۰) در سه محور و پنجاه و دو بند. سیاست کلی برنامه پنجم توسعه (۸۷/۵/۲۶) در پنج محور و ۴۵ بند.

سیاست های میان مدت تعریف شود. سیاست های کلی پنج ساله طرق تحقق سیاست های کلی و در نهایت سند چشم انداز به عنوان اهداف و سیاست های کوتاه مدت تعریف شود. برنامه های سالانه روش های رسیدن به برنامه پنج ساله، تدوین نمایند:

اما سوال مهمتر این است که آیا واقعاً این سه مجموعه سیاست کلی رابطه طولی دارند؟ آیا این مجموعه سیاست ها همراستای افق چشم انداز هستند؟ به عبارت دیگر آیا سیاست ها انسجام درونی دارند؟ پاسخ به این سوال بسیار مشکل است و بررسی ها بیانگر فقدان انسجام میان سیاست ها از یک طرف و همراستا نبودن سیاست ها با افق چشم انداز از طرف دیگر است. این دو تقیصه در رابطه طولی سیاست ها با سند چشم انداز برجسته است. لذا لازم است سیاست های کلی با همدیگر مقایسه و سنجیده شوند (همگرایی میان سیاست ها) و با سند چشم انداز تطبیق داده شوند (هم راستا). دیگر اینکه سیاست های پنج ساله با همدیگر مقایسه (همگرایی درونی) و با سیاست های کلی تطبیق داده شوند (همراستا). انسجام و همگرایی میان سیاست ها و همراستا بودن آنها اگرچه یک ضرورت است و نیازمند آسیب شناسی خاص خود می باشد، اما موضوع این مقاله نیست و به این مختصر اکتفا می شود.

نسبت سیاست های کلی با برنامه

مطالعه موردی این تحقیق دو بخش را در بر می گیرد:

- ۱- مطالعه موردی نسبت سیاست های کلی برنامه چهارم با قانون و برنامه چهارم
- ۲- مطالعه موردی میزان انطباق برنامه پنجم توسعه با سیاست های کلی برنامه پنجم.

الف: نسبت سیاست های کلی و قانون برنامه چهارم توسعه

سیاست های کلی برنامه چهارم دارای ۵۲ بند و سه سرفصل (۱-فرهنگی، علمی و فناوری ۲-امور اجتماعی سیاسی، و امنیتی ۳-امور اقتصادی) می باشد. و قانون برنامه چهارم توسعه برنامه ای است راهبردی که به مدت پنج سال (۱۳۸۸-۱۳۸۴) اساس و مبنای اقدامات اجرایی و توسعه کشور محسوب می شود و دارای ۷ بخش، ۱۵ فصل و ۱۶۱ ماده، ۳۴ تبصره و ۹ جدول می باشد.^۱

۱- این قانون در روز چهارشنبه یازدهم شهریور یک هزار و سیصد و هشتاد و سه، در جلسه علنی مجلس شورای اسلامی تصویب و پس از ارجاع به شورای نگهبان و رسیدگی در مجمع تشخیص مصلحت نظام به دولت ابلاغ گردید. بخشی از مواد مندرج در این قانون مشتمل بر ۱۱۲ مورد مربوط به تهیه، تدوین و تصویب لوایح، آیین نامه ها، اساسنامه و دستورالعمل ها می باشد که طبق ماده ۱۵۹ همین قانون، دولت مکلف گردیده است حداکثر تا پایان نیمه اول سال ۱۳۸۴، کلیه آیین نامه ها و دستورالعمل های اجرایی مذکور را تهیه و به تصویب برساند. بخش اعظمی از مفاد مندرج در این قانون را عملیات اجرایی و شاخص های کمی و کیفی تشکیل می دهد. برخی از آن مواد مفید به مهلت زمانی از یک تا سه ساله و مواردی نیز مفید به پایان برنامه چهارم توسعه می باشد. تکالیف مندرج در برنامه چهارم به ندرت جنبه سلبی دارد. از جمله می توان به بند ب ماده ۳۸ (موقوف الاجرا گردیدن قانون نحوه توزیع قند و شکر تولیدی کارخانه های کشور مصوب ۱۳۵۳/۱/۲۹ و اصلاحیه های بعدی آن در طول برنامه چهارم) اشاره کرد. تعداد ۲۰ فقره از مواد مندرج در قانون برنامه چهارم توسعه، به تنفیذ موادی از قانون برنامه سوم توسعه اختصاص داشته که ۷۶ فقره از مواد قانونی برنامه توسعه را شامل می شود.

مبنای این بررسی، سیاست های کلی ۵ ساله ابلاغ شده توسط رهبری است و مواد قانون برنامه چهارم با سیاست ها تطبیق داده شده است. لذا فصل بندی سیاست ها و ترتیب بندهای مربوط به سیاست های کلی رعایت شده و مواد قانون با آنها تطبیق و جمع بندی هر فصل در پایان آن فصل ارائه شده است.

سیاست های کلی برنامه چهارم و مواد قانون برنامه چهارم

(۱) امور فرهنگی، علمی و فناوری

بند شماره یک سیاست کلی

- اعتلا و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی بر پایه قرآن و مکتب اهل بیت (علیهم السلام)، استوار کردن ارزشهای انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل، تقویت فضایل اخلاقی و ایمان، روحیه ایثار و امید به آینده، برنامه ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون وجود ندارد.

بند شماره دو سیاست کلی

- زنده و نمایان نگاه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۰۸ - زنده نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام (ره).

- لذا به یکی از عبارات های سیاست کلی بدون ارائه راهکار و برنامه ای برای تحقق آن بسنده شده است.

بند شماره سه سیاست کلی

- تقویت وجدان کاری و انضباط اجتماعی و روحیه کار و ابتکار، کار آفرینی، درستکاری و قناعت، و اهتمام به ارتقاء کیفیت تولید. فرهنگ سازی برای استفاده از تولیدات داخلی، افزایش تولید و صادرات کالا و خدمات.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۰۰ - ارتقاء حقوق انسانی و رشد و تعالی ...، اما مولفه های که در ادامه آمده است سهم اندکی در تحقق این سیاست دارد. و بند (ز) ماده ۲۳۰ و ماده ۹۲ برنامه با این بند از سیاست کلی مغایر است.

بند شماره چهار سیاست کلی

- ایجاد انگیزه و عزم ملی برای دستیابی به اهداف مورد نظر در افق چشم انداز.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۰۳- (ماده ۴۶ برنامه سوم) هدفمند کردن یارانه ها... و ماده ۱۰۵- (مورد ۱۵۶، ۱۶۱ و ۱۶۲ برنامه سوم)

بند شماره پنج سیاست کلی

- تقویت وحدت و هویت ملی مبتنی بر اسلام و انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و آگاهی کافی درباره تاریخ ایران، فرهنگ، تمدن و هنر ایرانی - اسلامی و اهتمام جدی به زبان فارسی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۰۶- در جهت تعمیق ارزش ها و باورها ... و هویت اسلامی- ایرانی ماده ۱۱۳، تجلی و توسعه مفاهیم و نمادهای هویت اسلامی - ایرانی
- ماده ۱۱۵، (ماده ۱۵۶ و ۱۶۶ برنامه سوم توسعه) میراث فرهنگی و گردشگری...

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- سیاست ۵ در صدد تبیین و تحکیم مولفه های وحدت ملی و هویت ملی اسلامی است ولی شاخص های ماده ۱۰۶ اشاره محدودی به ارزش های دینی دارد. بعلاوه مولفه ها و شاخص های ارائه شده کمترین ارتباط را با سیاست مورد نظر دارد.

بند شماره شش سیاست کلی

- تعمیق روحیه دشمن شناسی و شناخت ترفندها و توطئه های دشمنان علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه ظلم ستیزی و مخالفت با سلطه گری استکبار جهانی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد.

بند شماره هفت سیاست کلی

- سالم سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی ها و فضایل اخلاقی و اهتمام به امر به معروف و نهی از منکر. اطلاع رسانی مناسب برای تحقق ویژگی های مورد نظر در افق چشم انداز.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد.

بند شماره هشت سیاست کلی

- مقابله با تهاجم فرهنگی. گسترش فعالیت رسانه‌های ملی در جهت تبیین اهداف و دستاوردهای ایران اسلامی برای جهانیان.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون وجود ندارد. شاید از نظر تدوین کنندگان برنامه ماده ۱۱۰ ترویج فرهنگ عدم خشونت و ... و گفتگوی تمدن‌ها اشاره به این سیاست داشته باشد.

بند شماره نه سیاست کلی

- سازماندهی و بسیج امکانات و ظرفیت‌های کشور در جهت افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان. تقویت نهضت نرم‌افزاری و ترویج پژوهش. کسب فناوری، به ویژه فناوری‌های نو شامل: ریزفناوری و فناوری‌های زیستی، اطلاعات و ارتباطات، زیست‌محیطی، هوا فضا و هسته‌ای.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۳ (بهینه‌سازی و ارتقاء فن آوری در تولید و ...)، ماده ۴۳ (اهمیت نقش دانش و فن آوری و مهارت ...)، ماده ۴۴ (استقرار جامعه اطلاعاتی ...)، ماده (گسترش محصولات دانایی محور و ...)، ماده ۴۶ (نظام جامع پژوهش و فن آوری ...)، ماده ۴۷ (توسعه شرکت‌های دانش بنیاد ...)، ماده ۴۸ (پیوستگی میان سطوح آموزشی ...)، ماده ۴۹ (فرهنگستان‌های تخصصی ...)، ماده ۵۰ و ۵۱ - (بند الف ماده ۱۵۴ و بند ب ماده ۱۴۴ برنامه سوم) و ماده ۵۷ (توسعه ارتباطات و فن آوری اطلاعات ...).

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- ماده ۴۴ فقط فناوری اطلاعات را در بر می‌گیرد و مناسب با گسترش نهضت نرم‌افزاری نیست. ساز و کار ماده ۴۶ بسیار کلی و فاقد شاخص کمی و قابل ارزیابی در زمینه دانش و فناوری است.

بند شماره ده سیاست کلی

- اصلاح نظام آموزشی کشور شامل: آموزش و پرورش، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش عالی، و کارآمد کردن آن برای تأمین منابع انسانی مورد نیاز در جهت تحقق اهداف چشم انداز.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۵۵ (گسترش دانش و مهارت)، ماده ۴۳ - الف (نوسازی و بازسازی سیاست های آموزشی)، ماده ۴۸ (ارتقاء پیوستگی میان سطوح آموزشی)، ماده ۴۹ (تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد ...)، ماده ۵۲ (دسترسی به فرصت های برابر آموزشی ...)، ماده ۵۳ (ماده ۱۴۹ برنامه سوم اماکن و فضای

آموزشی و ماده ۱۵۱ برنامه سوم آموزش های فنی حرفه ای و ماده ۱۴۷ برنامه سوم کارشناسان آموزش و پرورش) و ماده ۱۰۳((ماده ۵۱ برنامه سوم) توسعه کمی و کیفی مهارت های فنی..).

بند شماره یازده سیاست کلی

- تلاش در جهت تبیین و استحکام مبانی مردم سالاری دینی و نهادینه کردن آزادی های مشروع از طریق آموزش، آگاهی بخشی و قانونمند کردن آن.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد.

نتیجه گیری

از مجموع ۱۱ بند سیاست کلی در حوزه فرهنگی، علمی و فن آوری، ۸ بند مربوط به فرهنگ و سه بند مربوط به علمی و فن آوری است. از مجموع ۸ بند سیاست کلی مربوط به فرهنگ، ۷ بند فاقد هرگونه برنامه اجرایی در قانون برنامه چهارم است (با احتساب بند ۳ که دو ماده قانون برنامه به طور غیرمستقیم می تواند مرتبط با این بند سیاست باشد)

- در قانون برنامه چهارم، عنوان بخش صیانت از هویت و فرهنگ اسلامی - ایرانی است. این بخش تنها یک فصل دارد، که تحت عنوان توسعه فرهنگی نام گذاری شده است. مواد برنامه گنجانده شده در این فصل، اگر گفته نشود در تعارض با سیاست های فرهنگی است می توان گفت هیچ سنخیتی با سیاست های فرهنگی ندارند. بلکه مواد برنامه از منظر، رونق اقتصادی، فرهنگ افزایش اشتغال، بهبود کیفیت کالا و خدمات، رقابت پذیری و خلق منابع جدید نگریسته شده است، که ارتباط با سیاست های کلی برنامه ندارد.

- در ماده ۱۰۵(ماده ۱۶۲ برنامه سوم توسعه) خط مشی های به مراتب کلی تر از سیاست های کلی فرهنگی ذکر شده است و برنامه اجرایی و عملیاتی نیز برای آن تعیین نشده است.

- سه بند از سیاست های کلی مرتبط با علم و فناوری حدود ۲۳ برنامه اجرایی با شاخص هایی بطور نسبی روشن ارائه شده است.

- بررسی مواد برنامه ای، قانون برنامه چهارم در حوزه فرهنگی، حاکی از آن است که برنامه چهارم فاقد جهت گیری فرهنگی است و ماهیت برنامه با ماهیت و جوهره فرهنگ ایرانی - اسلامی مصرح در سیاست های کلی برنامه زاویه انحراف زیاد دارد.

۲) امور اجتماعی، سیاسی، دفاعی و امنیتی**بند شماره دوازده سیاست کلی**

- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت‌های برابر و ارتقاء سطح شاخص‌هایی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، افزایش درآمد سرانه و مبارزه با فساد.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۹۵ (عدالت و ثبات اجتماعی، کاهش نابرابری اجتماعی و اقتصادی...)، ماده ۴۷ (امنیت غذا و تغذیه سبب مطلوب غذا...)، ماده ۸۵ (حفظ و ارتقاء سلامت)، ماده ۹۰ (عدالت توزیعی)، ماده ۹۱ (توسعه نظام بیمه خدمات درمانی)، ماده ۹۴ ((ماده ۱۴۹ برنامه سوم) رعایت ضوابط بهداشتی) و ماده ۱۲۴ بند (ب).

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- مواد برنامه در خصوص اجرایی شدن این بند از سیاست با مواد برنامه و شاخص‌های رشد اقتصادی در تعارض است و با توجه به اینکه مبنای برنامه چهارم بر رشد اقتصادی است، تحقق سیاست‌های مربوط به عدالت اجتماعی عملاً در حاشیه قرار گرفته است.

بند شماره سیزده سیاست کلی

- ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و موسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۹۵-الف (نظام جامع تأمین اجتماعی و ب، سیاست‌های مالیاتی و ج تعیین خط فقر و ...)، ماده ۹۶ (نظام جامع تأمین اجتماعی...)، ماده ۹۷ (کاهش آسیب‌های اجتماعی) و ماده ۹۸ (ارتقاء سرمایه اجتماعی).

بند شماره چهارده سیاست کلی

- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۱۱۱- تقویت نقش زنان در جامعه و توسعه فرصت‌ها...

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- در مواد برنامه ای مربوط به تحقق این سیاست تقویت نهاد خانواده و نقش آن نادیده گرفته شده

است. و مواد برنامه ای ارتباط نزدیکی با تحقق این سیاست ندارد. ماده مذکور هم راستا و تامین کننده اهداف این بند از سیاست نمی باشد.

بند شماره پانزده سیاست کلی

- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی. فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی آنان.
- توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی‌های آنان.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۱۱۲ (تقویت جایگاه جوانان ...) و ماده ۱۲۶ (بکارگیری جوانان در سازندگی و فعالیت‌های اجتماعی و ...).

بند شماره شانزده سیاست کلی

- ایجاد محیط و ساختار مناسب حقوقی، قضایی و اداری برای تحقق اهداف چشم انداز.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۳۴، ماده ۳۷- الف، ماده ۴۱- بند ب و د، ماده ۴۳- الف، ماده ۸۸، ماده ۱۰۱ بنده و ماده ۱۳۰

میزان انطباق مواد قانون با سیاست‌های کلی

- در قانون ۱۱۲ مورد، تهیه، تدوین و تصویب لوایح، آیین‌نامه‌ها، اساسنامه و دستورالعمل‌ها می‌باشد که طبق ماده ۱۵۹ همین قانون، دولت مکلف گردیده است حداکثر تا پایان نیمه اول سال ۱۳۸۴، کلیه آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی مذکور را تهیه و به تصویب برساند.

بند شماره هفده سیاست کلی

- اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت‌رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به‌کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت‌های موازی، تأکید بر تمرکززدایی در حوزه‌های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- مواد ۱۳۵ تا ۱۵۵... اصلاح نظام اداری که در برگیرنده (ماده ۱۳۱، حفظ اسناد....، ماده ۱۳۲ بهبود وضعیت زندانیان....، ماده ۱۳۴ برنامه سوم، تفکیک مسائل با ماهیت قضایی، ماده ۱۳۵ تفکیک امور حاکمیتی و تصدی‌های اجتماعی...)

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- در برنامه چهارم، اصلاح نظام قضایی، ... بکارگیری قضات لایق و امین و تامین شغلی آنان، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آنان و ... برنامه مشخص اجرایی وجود ندارد.

بند شماره هیجده سیاست کلی

- گسترش و عمق بخشیدن به روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره مند ساختن دولت از همدلی و توانایی های عظیم مردم.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد.

بند شماره نوزده سیاست کلی

آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول ذیل:

- ملاحظات امنیتی و دفاعی، کارآیی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین، گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای، حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی، حفظ هویت اسلامی ایرانی و حراست از میراث فرهنگی، تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرون اقتصاد کشور و رفع محرومیت ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۷۲) توزیع مناسب جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین ... تهیه سند ملی آمایش سرزمینی مشتمل بر سطوح (کلان، بخشی و استانی...))، ماده ۷۳ (ظرف سال اول برنامه طرح جامع تقسیمات کشوری...))، ماده ۷۴ (هماهنگی عملیات عمرانی با سند ملی آمایش...))، ماده ۷۵ (اجرایی شدن راهبردهای آمایش...))، ماده ۷۷ (منطقه بندی کشور (توسعه بین استانی...))، ماده ۱۲۸ (طرح جامع استقرار نیروهای مسلح در سطح کشور)، مواد ۵۸ تا ۷۰ (در مورد محیط زیست و منابع طبیعی) و ماده ۷۱ (ماده ۰۵ برنامه سوم رعایت محیط زیست در مطالعات طرح ها و ماده ۱۰۴ تعیین مشخصات فنی طرح ها و با ضوابط محیط زیست)

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- سیاست آمایش سرزمین مربوط به برنامه سوم و تکرار آن در برنامه چهارم بوده است و منظور از این سیاست تهیه سند آمایش سرزمین با توجه به ۸ شاخص تعریف شده بوده است.
- مواد برنامه چهارم - هر چند برای برخی از این شاخص ها برنامه اجرایی ارائه کرده است، از ارائه برنامه اجرایی سایر شاخص ها غافل مانده است. اما برنامه اجرایی ارائه شده برای بعضی از شاخص ها منجر به سند آمایش سرزمینی نمی شود. لذا در برنامه چهارم به ذکر توصیه هایی پسندیده شده است و سیاست مربوط به آمایش سرزمین در برنامه چهارم همانند برنامه سوم بدون نتیجه مانده است.

بند شماره بیست سیاست کلی

- تقویت امنیت و اقتدار ملی با تاکید بر رشد علمی و فناوری، مشارکت و ثبات سیاسی، ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور، وحدت و هویت ملی، قدرت اقتصادی و دفاعی و ارتقاء جایگاه جهانی ایران.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- مواد اجرایی مشخصی که متناظر با سیاست باشند در برنامه وجود ندارد، الا اینکه گفته شود در صورت تحقق کامل برنامه این سیاست تحقق پیدا خواهد کرد.

بند شماره بیست و یک سیاست کلی

- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، باز آفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی - اسلامی و رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت و سازها.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۳۰- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا.

بند شماره بیست و دو سیاست کلی

- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت، اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۵۷ (گزارش سالانه عملکرد قانون برنامه) و ماده ۱۵۸ (ارزیابی میزان پیشرفت کشور در چارچوب برنامه، چشم انداز و سیاست های کلی)

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- دو ماده قانونی اگر چه مناسب و خوب است ولی با مولفه ها و جهت گیری های سیاست کلی تناسبی ندارند. مواد اجرایی در جهت تحقق این سیاست در برنامه وجود ندارد.

بند شماره بیست و سه سیاست کلی

- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در عرضه منابع مالی و فرصت ها و امکانات و مسئولیت های دولتی در صحنه های مختلف فرهنگی و اقتصادی. این سیاست تکرار بند ۲۶ سیاست های برنامه سوم می باشد.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- برنامه اجرایی مشخص جهت تحقق این بند از سیاست در برنامه وجود ندارد.

بند شماره بیست و چهار سیاست کلی

- ارتقاء توان دفاعی نیروهای مسلح برای بازدارندگی، ابتکار عمل و مقابله موثر در برابر تهدیدها و حفاظت از منافع ملی و انقلاب اسلامی و منابع حیاتی کشور.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۲۱ (تقویت بنیه دفاعی...)، ماده ۱۲۵ (اهمیت و جایگاه امنیت ملی در رشد و توسعه همه جانبه) و ماده ۱۲۸ (طرح جامع نحوه استقرار نیروهای مسلح در سطح کشور

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- بنیه دفاعی با توان دفاعی دو مقوله جداگانه هستند. بنیه حکایت از توان بالقوه دارد و حال آنکه توان دفاعی توانمندی بالفعل اشاره دارد. مواد برنامه همه جنبه های سیاست را تامین نمی کند.

بند شماره بیست و پنج سیاست کلی

- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۲۹ (ماده ۱۷۵ برنامه سوم) پیرامون ارتش ۲۰ میلیونی و مشارکت جوانان

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- این سیاست دو جزء دارد یک حضور و سهم نیروهای مردمی در دفاع و امنیت. دوم تقویت کمی و کیفی بسیج حال آنکه مواد برنامه یک جزء را لحاظ نموده است آن هم بدون برنامه اجرایی دقیق و مشخص.

بند شماره بیست و شش سیاست کلی

- تقویت، توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری های پیشرفته.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۲۹ - (ماده ۱۷۱ برنامه سوم) تامین نیازهای نیروهای مسلح به ویژه در فن آوریهای جدید و استراتژیک.

بند شماره بیست و هفت سیاست کلی

- توسعه نظم و امنیت عمومی و پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفسدات اجتماعی و امنیتی از طریق تقویت و هماهنگی دستگاه‌های قضایی، امنیتی و نظامی و توجه جدی در تخصیص منابع به وظایف مربوط به اعمال حاکمیت دولت.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۱۱۹ (ارتقاء امنیت عمومی و انضباط اجتماعی)، ماده ۱۲۳ (سامانه حفاظتی و امنیتی) و ماده ۱۲۴ (هماهنگی و تبادل اطلاعات).

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- مولفه های نظیر، پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفسدات اجتماعی و امنیتی در برنامه مغفول واقع شده است. با وجود اینکه سیاست مورد نظر طرق انجام و روش آن را مشخص نموده است اما برنامه اجرایی مشخص برای تحقیق این سیاست وجود ندارد.

نتیجه گیری

امور اجتماعی، سیاسی، دفاعی و امنیتی در برگیرنده ۱۶ سیاست از سیاست ۱۱ تا ۲۸ سیاست های کلی برنامه چهارم است.

۱- امور اجتماعی در برگیرنده ۴ سیاست کلی است: (بندهای ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۱۵) هر چند مواد برنامه متناظر با سیاست های چهارگانه وجود دارد، اما مواد برنامه در مورد هر یک از سیاست ها، بطور کامل تامین کننده سیاست ها نیست. بویژه در زمینه تقویت نهاد خانواده و تقویت هویت ملی جوانان که مواد برنامه با سیاست های کلی سنخیت ندارد. و سیاست های دیگر در زمینه عدالت اجتماعی و نظام جامع تامین اجتماعی، به سبب مغایرت و تعارض با مواد برنامه های مربوط به رشد و رقابت اقتصادی عملاً در حاشیه قرار گرفته اند.

۲- هشت بند سیاست مربوط حوزه سیاسی (سیاست داخلی است) (بندهای ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲ و ۲۳) اما مواد برنامه چهارم، حوزه سیاست داخلی را ساختاری تعریف کرده است و مواد متناظر با این سیاست ها در چارچوب اصلاح ساختار سیاسی است. بر این اساس مواد برنامه متناظر با سیاست ۱۶ و ۱۷ که ارتباط مستقیم با ساختار سیاسی دارد، پر حجم و پررنگ است و مواد برنامه، سایر حوزه های سیاست را در بر نمی گیرد. بر همین مبنا، در رابطه با سایر سیاست ها یا مواد برنامه وجود ندارد و یا بسیار کم رنگ دیده شده است. لذا در مجموع می توان گفت مواد برنامه چهارم ناظر بر سیاست های کلی در حوزه سیاسی، بخش اندکی از سیاست های کلی را تامین می نماید.

- در سیاست کلی بند ۱۹، آمایش سرزمینی، قانون برنامه چهارم همانند برنامه سوم، این سیاست کلی را نادیده گرفته است هر چند موادی از برنامه ناظر بر برخی شاخص های این سیاست است ولی هرگز در جهت تحقق این سیاست در برنامه چهارم بر نیامده است.

- در حوزه دفاعی و امنیتی، سیاست های ۲۴، ۲۵ و ۲۷ است. دو سیاست مربوط به حوزه دفاع است سیاست ۲۴ و ۲۶ و دو بند سیاست مربوط به حوزه امنیت است، سیاست ۲۵ و ۲۷ در حوزه

دفاع، ایران در سند چشم انداز امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت است. لازمه ایجاد سازمان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه، نوسازی و کیفی سازی نیروهای مسلح است متناسب با تهدیدات و شرایط نوین جهانی با توجه به حجم تهدیدات. مواد اجرایی سیاست های مورد نظر و اعتبارات پیش بینی شده برای مواد تامین کننده سیاست های دفاعی می باشد. در همین راستا، مواد برنامه ناظر بر سیاست های کلی امنیتی در برنامه چهارم نیز متناسب با اهداف سیاست های کلی نیست.

۳) امور سیاسی و روابط خارجی

بند شماره بیست و هشت سیاست کلی

ثبات در سیاست خارجی براساس قانون اساسی و رعایت عزت، حکمت و مصلحت و تقویت روابط خارجی از طریق: گسترش همکاری‌های دو جانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی، ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورها، تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم، بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی، مقابله با افزون‌خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی، تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان، مقابله با تک‌قطبی‌شدن جهان، حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم و مستضعف به ویژه ملت فلسطین، تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی و تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد. ماده ۱۲۹ (ماده ۱۸۶ برنامه سوم) تکرار محورهای سیاست است بدون برنامه اجرایی

بند شماره بیست و نه سیاست کلی

- بهره‌گیری از روابط سیاسی با کشورها برای نهادینه‌کردن روابط اقتصادی، افزایش جذب منابع و سرمایه‌گذاری خارجی و فناوری پیشرفته و گسترش بازارهای صادراتی ایران و افزایش سهم ایران از تجارت جهانی و رشد پرشتاب اقتصادی مورد نظر در چشم‌انداز.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۳۷- ب، اعطاء کمک توسعه‌ای به کشورهای هدف به منظور ایجاد بازار ... ج: خدمات کنسولی بهتر د: هماهنگی بخش‌های بین‌المللی در جهت پیشبرد سیاست خارجی

بند شماره سی سیاست کلی

- تحکیم روابط با جهان اسلام و ارایه تصویر روشن از انقلاب اسلامی و تبیین دستاوردها و تجربیات سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جمهوری اسلامی و معرفی فرهنگ غنی و هنر و تمدن ایرانی و مردم سالاری دینی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد.

بند شماره سی و یک سیاست کلی

- تلاش برای تبدیل مجموعه کشورهای اسلامی و کشورهای دوست منطقه به یک قطب منطقه‌ای اقتصادی، علمی، فناوری و صنعتی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد.

بند شماره سی و دو سیاست کلی

- تقویت و تسهیل حضور فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در مجامع جهانی و سازمان‌های فرهنگی بین‌المللی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در قانون برنامه وجود ندارد.

بند شماره سی و سه سیاست کلی

- تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور، کمک به ترویج زبان فارسی در میان آنان، حمایت از حقوق آنان، و تسهیل مشارکت آنان در توسعه ملی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۲۷، الف: ارتباط با ایرانیان خارج از کشور...

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- ماده برنامه هم جهت و مرتبط با سیاست های کلی و همه مولفه های آن نمی باشد.

نتیجه گیری

مجموع ۶ بند سیاست های کلی مربوط به سیاست خارجی نشان می دهد که بند ۲۸ سیاست های کلی و شاخص های آن در سیاست های کلی برنامه سوم و چهارم آمده است و در هر دو برنامه عین سیاست های کلی بدون ارائه برنامه مشخص اجرایی تکرار شده است. برای سه بند دیگر حتی زحمت تکرار آنها در قانون برنامه نیز کشیده نشده است و برنامه اجرایی نیز برای تحقق آنها دیده نشده است. و برای سیاست کلی ۳۳ به صرف ارتباط و مراوده با ایرانیان خارج از کشور بسنده شده است حتی شاخص های عملیاتی در خود سیاست کلی نیز به صورت برنامه در نیامده است.

۴) امور اقتصادی**ابند شماره سی و چهار سیاست کلی**

- تحقق رشد اقتصادی پیوسته، باثبات و پرشتاب متناسب با اهداف چشم انداز. ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۱۰۳((ماده ۵۰ برنامه سوم) اشتغال در مناطق کمتر توسعه یافته)، ماده ۳۹، ماده ۱۰۳((ماده ۴۸ برنامه سوم) جمع آوری افراد خارجی فاقد پروانه...) و ماده ۳۸-الف، ماده ۳۹، ماده ۴۰ بند ب و ماده ۴۱(بهبود فضای کسب و کار).

بند شماره سی و پنج سیاست کلی

- فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای تحقق رقابت‌پذیری کالاها و خدمات کشور در سطح بازارهای داخلی و خارجی و ایجاد سازوکارهای مناسب برای رفع موانع توسعه صادرات غیرنفتی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۲۲(سیاست گذاری لازم (تولیدات صنعت خودروسازی))، ماده ۳۳(نوسازی و روان سازی تجارت و افزایش سهم کشور در تجارت بین المللی و ...) و ماده ۳۶((ماده ۱۱۴ برنامه سوم و ۱۱۷ برنامه سوم) صدور کلیه کالاها و خدمات ...).

بند شماره سی و شش سیاست کلی

- تلاش برای دستیابی به اقتصادی متنوع و متکی بر منابع دانش و آگاهی، سرمایه انسانی و فناوری نوین.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۳۷(ایجاد فضا و بسترهای مناسب برای تقویت و تحکیم رقابت پذیری) و ماده ۴۰-جذب فن آوری های برتر ...)

بند شماره سی و هفت سیاست کلی

- ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب و خاک...) پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استعدادهای فنی و پژوهشی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۳(به حداکثر رساندن بهره وری از منابع تجدید ناپذیر انرژی)، ماده ۵(تدوین اسناد ملی، بخش استانی، بویژه سهم ارتقاء بهره وری کل عوامل تولید)، ماده ۶(افزایش بازدهی و بهره وری شرکت های دولتی) و ماده ۳۷((بهره وری نیروی کار ۳/۵ درصد در برنامه) متوسط سالانه).

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی
 - با توجه به اینکه نرخ بهره وری در عوامل تولید در ابتدای برنامه یک درصد بوده است برنامه
 مشخصی جهت رشد بهره وری در برنامه وجود ندارد.

بند شماره سی و هشت سیاست کلی

- تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تاکید بر خودکفایی در تولید
 محصولات اساسی کشاورزی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۸ بندهای الف تا ی

بند شماره سی و نه سیاست کلی

- مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه های کم درآمد و محروم و مستضعف و کاهش فاصله بین
 دهک های بالا و پایین درآمدی جامعه و اجرای سیاست های مناسب جبرانی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۳(بند ۱) کمک مستقیم به اقشار آسیب پذیر)، ماده ۲۶(منطقی کردن قیمت ها... مغایر این
 سند است)) و ماده ۲۹(ماده ۱۳۲ برنامه سوم در مغایر با این بند قرار دارد).

بند شماره چهل سیاست کلی

- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و
 مصرف آن. مهار آب هایی که از کشور خارج می شود و اولویت استفاده از منابع آب های مشترک.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۷(بندهای الف تا ک)، ماده ۲۰(ماده ۱۳۴ برنامه سوم) مشروط نمودن صدور مجوز بهره
 برداری از منابع آب سطحی و زیرزمینی و شبکه توزیع شهری برای مصارف واحدهای بزرگ...
 و ماده ۱۷-بند(د)(آب های مرزی).

بند شماره چهل و یک سیاست کلی

- حمایت از تأمین مسکن گروه های کم درآمد و نیازمند.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۳- بند(۲)(مقاوم سازی ساختمان ها، مسکن شهری و روستایی) و ماده ۹۹(خدمات رسانی
 به ایثارگران، بهبود وضعیت اشتغال، مسکن ارزان قیمت)

بند شماره چهل و دو سیاست کلی

- حرکت در جهت تبدیل درآمد نفت و گاز به دارایی‌های مولد به منظور پایدارسازی فرآیند توسعه و تخصیص و بهره‌برداری بهینه از منابع.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱ (تبدیل دارایی‌های حاصل از نفت به دیگر ذخایر و سرمایه‌گذاری...) و ماده ۳ بند (۵) بهینه‌سازی و ارتقاء فن‌آوری و وسایل و تجهیزات کارخانجات و سامانه‌های مصرف‌کننده انرژی

بند شماره چهل و سه سیاست کلی

- توسعه روستاها (ارتقا سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان و رفع فقر، با تقویت زیرساخت‌های مناسب تولید و تنوع بخشی و گسترش فعالیت‌های مکمل به ویژه صنایع تبدیلی و کوچک و خدمات نوین، با تاکید بر اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات).

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۱ (۳) درصد از سپرده قانونی بانکها به کشاورزی، دام پزشکی، دام پروری مسکن...، ماده ۱۹ (توسعه شاخص‌های توسعه روستایی و عشایری)، ماده ۲۰ (ماده ۱۰۸ پیگیری برنامه سوم توسعه)، ماده ۳۰ (هویت بخشی به سیمای شهر و روستا...) و ماده ۱۳۳ (نقشه تفکیکی طبقه روستاها...).

بند شماره چهل و چهار سیاست کلی

- هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی که دارای مزیت نسبی هستند از جمله صنعت، معدن، تجارت، مخابرات، حمل و نقل و گردشگری، به ویژه صنایع نفت، گاز و پتروشیمی و خدمات مهندسی پشتیبان آن، صنایع انرژی بر و زنجیره پایین دستی آنها، با اولویت سرمایه‌گذاری در ایجاد زیربنای و زیرساخت‌های مورد نیاز، و ساماندهی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس در چارچوب سیاست‌های آمایش سرزمین.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۲۰ (تهیه سند ملی توسعه بخش‌های صنعت و معدن با توجه به مطالعات استراتژی توسعه ملی)، ماده ۲۲ - بند ب و ج، ماده ۲۳ (تایید بر مزیت نسبی و رقابتی...)، ماده ۲۴ و ماده ۳۴ (... بهره‌برداری پایدار از منابع شیلات)

بند شماره چهل و پنج سیاست کلی

- تثبیت فضای اطمینان بخش برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران با اتکا به مزیت‌های نسبی و رقابتی و خلق مزیت‌های جدید و حمایت از مالکیت و کلیه حقوق ناشی از آن.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۱۳ (تنظیم مقررات ارزی کشور)، ماده ۱۴ (بیع متقابل و شرایط استفاده از آن و تعیین نرخ بازگشت سرمایه...)، ماده ۲۴ (در اجرای قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی) و ماده ۲۶ (منطقی کردن هزینه های برق، گاز،...).

بند شماره چهل و شش سیاست کلی

- ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه ای کشور با تأکید بر کارایی، شفافیت، سلامت و بهره مندی از فناوری های نوین. ایجاد اعتماد و حمایت از سرمایه گذاران با حفظ مسئولیت پذیری آنان. تشویق رقابت و پیشگیری از وقوع بحران ها و مقابله با جرم های مالی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۱۲ (ماده ۵۶، ۶۷ و ۹۶ برنامه سوم توسعه...)، ماده ۱۶ (اصلاح ساختار شرکت های بیمه تجاری و واگذاری به بخش خصوصی و یا تعاونی)، ماده ۳۳ (نوسازی و روان سازی و روانی سازی تجارت)، ماده ۴۲ (ماده ۳۴ برنامه سوم مربوط به بیمه) و ماده ۱۰۳ (ماده ۴۲ برنامه سوم، بیمه).

بند شماره چهل و هفت سیاست کلی

- توانمندسازی بخش های خصوصی و تعاونی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و کاهش تصدی دولت همراه با حضور کارآمد آن در قلمرو امور حاکمیتی در چارچوب سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی که ابلاغ خواهد شد.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۶ (مقررات زدایی، واگذاری مدیریت و مالکیت، انحلال و ادغام شرکت ها)، ماده ۷ (واگذاری شرکت های دولتی و ساماندهی شرکت های دولتی)، ماده ۱۵ (گسترش و توسعه بورس)، ماده ۱۶ (واگذاری شرکت های بیمه تجاری) و ماده ۳۷-ج).

بند شماره چهل و هشت سیاست کلی

- ارتقاء ظرفیت و توانمندی های بخش تعاونی از طریق تسهیل فرآیند دستیابی به منابع، اطلاعات، فناوری، ارتباطات و توسعه پیوندهای فنی، اقتصادی و مالی آن.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۱۰۲ توسعه بخش تعاونی

بند شماره چهل و نه سیاست کلی

توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه مردم در فعالیت های اقتصادی کشور و رعایت جهات زیر در امر واگذاری موسسات اقتصادی دولت به مردم:

- امر واگذاری در جهت تحقق اهداف برنامه باشد و خود هدف قرار نگیرد.
- در چارچوب قانون اساسی صورت پذیرد.
- موجب تهدید امنیت ملی و یا تزلزل حاکمیت ارزشهای اسلامی و انقلاب نگردد.
- به‌خداشه دار شدن حاکمیت نظام یا تضييع حق مردم و یا ایجاد انحصار نیانجامد.
- به مدیریت سالم و اداره درست کار توجه شود.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۲۵ و اگذاری ۱۰ درصد فعالیت های مربوط به اکتشاف، استخراج و ... و فعالیت های مربوط به تولید و توزیع برق به اشخاص حقیقی داخلی. ماده ۲۹- (مواد ۱۲۸، ۱۲۷، ۱۳۱ و ۱۳۱)
- شرایط ذکر شده عیناً در ماده ۹ (ماده ۱۰ تنفیذی برنامه سوم) تکرار شده است. مواد ۲ الی ۱۸ و ۲۰ الی ۲۷ شرایط و چگونگی قیمت گذاری و واگذاری را معین نموده است. ماده ۲۰- (ماده ۱۲۲ برنامه سوم) مجوز احداث پالایشگاه و واحدهای تولید و سایر محصولات وابسته به صنایع نفت)

بند شماره پنجاه سیاست کلی

- اهتمام به نظم و انضباط مالی و بودجه‌ای و تعادل بین منابع و مصارف دولت.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۲ (برقراری انضباط مالی و بودجه ای داخلی در طی سال های برنامه)، ماده ۱ (حساب ذخیره ارزی حاصل از عواید نفت) و ماده ۸ (وجوه حاصل از فروش سهام شرکت های دولتی ماده ۱۵۶ و قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت).

بند شماره پنجاه و یک سیاست کلی

- تلاش برای قطع اتکای هزینه‌های جاری به نفت و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی و اختصاص عواید نفت برای توسعه سرمایه‌گذاری براساس کارآیی و بازدهی.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

- ماده ۲- الف) افزایش سهم اعتبارات هزینه ای از محل درآمدهای غیرنفتی) و ماده ۱۴- بند الف) (بیع متقابل جهت سرمایه گذاری و ... بهینه سازی تاسیسات نفتی ... بهینه سازی مصرف سوخت).

بند شماره پنجاه و دو سیاست کلی

- تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی با هدف دستیابی به ثبات اقتصادی و مهار نوسانات.

- ملاحظه: شاخص‌های کمی و نحوه انطباق محتوای برنامه‌ها و بودجه‌های سالانه متناسب با سیاست‌های کلی برنامه چهارم تهیه و ارائه شود.

مواد متناظر در قانون برنامه چهارم

ماده ۱۰- سهمیه بندی تسهیلات بانکی و الویت مربوط به بخش ها و مناطق و ...

نتیجه گیری

سیاست های کلی امور اقتصادی (۱۸ بند) برنامه های اجرایی در قانون برنامه چهارم برای آنها لحاظ شده است. مواد برنامه تا حدود زیادی تامین کننده سیاست های کلی می باشند. اما ایراد اساسی در خواستگاه فرهنگی و فکری مواد برنامه با خواستگاه فکری و فرهنگی سیاست های کلی است که در عمل زاویه زیادی با سیاست های کلی ایجاد نموده و خواهد نمود.

نسبت سیاست های کلی برنامه پنجم با قانون برنامه پنجم

سیاست های کلی برنامه پنجم دارای ۴۵ بند و چهار فصل (۱- امور فرهنگی ۲- امور اجتماعی ۳- امور اقتصادی و ۴- امور سیاسی، دفاعی و امنیتی) است.

۱) امور فرهنگی و قانون برنامه پنجم^۱

بند شماره یک سیاست کلی

- تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح های مهم.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده ۲، نقشه مهندسی کشور و پیوست فرهنگی...

بند شماره دو سیاست کلی

- زنده و نمایان نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده ۶، الف، نشان ملی حضرت امام خمینی (ره)

بند شماره سه سیاست کلی

- تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، ابتکار، درستکاری، قناعت، پرهیز از اسراف و اهتمام به ارتقاء کیفیت در تولید.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده ۳، تسهیلات بانکی به منظور تعمیق ارزشها...

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- ماده ۳، متناظر با سیاست کلی نیست

بند شماره چهار سیاست کلی

- مقابله با جریانات انحرافی در حوزه دین و زدودن خرافات و موهومات.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده و یا موادی در برنامه متناظر با سیاست کلی وجود ندارد

۱- قانون برنامه مطابق آخرین سند منتشر شده توسط سایت دولت، دارای ۹ فصل، ۲۳۵ ماده و ۱۹۲ تبصره می باشد.

آسیب شناسی تبدیل سیاست کلی به برنامه

بند شماره پنج سیاست کلی

- استفاده بهینه از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای تحقق اهداف فرهنگی نظام.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده ۱۱، ساماندهی فضای رسانه ای کشور....

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- ماده ۱۱، فقط اشاره به یکی از ابزارهای فرهنگی دارد و سایر ابزارها و سیاست ها را در بر نمی گیرد.

بند شماره شش سیاست کلی

- ایجاد درک مشترک از چشم انداز بیست ساله و تقویت باور و عزم ملی برای تحقق آن.

- امور علمی و فناوری

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره هفت سیاست کلی

تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش در موارد زیر:

۱-۷- افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به ۳ درصد تولید ناخالص داخلی تا پایان برنامه پنجم

و افزایش ورود دانش آموختگان دوره کارشناسی به دوره‌های تحصیلات تکمیلی به ۲۰ درصد.

۲-۷- دستیابی به جایگاه دوم علمی و فناوری در منطقه و تثبیت آن در برنامه پنجم.

۳-۷- ارتباط مؤثر بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط جامعه.

۴-۷- توانمندسازی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری.

۵-۷- دستیابی به فناوری‌های پیشرفته مورد نیاز.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- در رابطه با بند ۱-۷- ماده ۱۹ب، تمهیدات لازم برای ورود به دوره های تحصیلات تکمیلی و

بند ه افزایش سهم تحقیق و پژوهش در تولید ناخالص داخلی

- در رابطه با بند ۲-۷/ ماده ۱۹الف، بازنگری آیین نامه های ارتقاء هیات علمی بند ب- شاخص

استاد به دانشجو بند ه- تجهیزات و افزایش سهم تحقیق و پژوهش به ۳ درصد

- در رابطه با بند ۴-۷/ ماده ۲۱- حمایت از خلاقیت ...

- در رابطه با بند ۵-۷/ ماده ۲۰ حمایت از پژوهش های تقاضا محور

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- در رابطه با بند ۳-۷/ ماده و یا موادی متناظر با سیاست وجود ندارد.

بند شماره هشت سیاست کلی

- تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقاء کیفی آن بر اساس نیازها و اولویت های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش آموزان.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده ۱۸ و ۲۳- تحول بنیادین در نظام آموزشی کشور

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- هدف سیاست تحول در آموزش و پرورش بوده است اما ماده برنامه بسیار کلی تر و نظام آموزشی کشور را هدف قرار داده است.

بند شماره نه سیاست کلی

- تحول و ارتقاء علوم انسانی با: تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون و برنامه ها و روش های آموزشی، ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت های پژوهشی و ترویج نظریه پردازی، نقد و آزاداندیشی.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده ۱۸- تحول بنیادین در نظام آموزش کشور

بند شماره ده سیاست کلی

- گسترش حمایت های هدفمند مادی و معنوی از نخبگان و نوآوران علمی و فناوری از طریق: ارتقاء منزلت اجتماعی، ارتقاء سطح علمی و مهارتی، رفع دغدغه خطرپذیری مالی در مراحل پژوهشی و آزمایشی نوآوری ها، کمک به تجاری سازی دستاوردهای آنان.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده ۲۰ و ۲۲- حمایت هدفمند مادی و معنوی از نخبگان... و همینطور مواد ۸.۹ و ۲۱ در این رابطه اشاراتی دارند.

بند شماره یازده سیاست کلی

- تکمیل و اجرای نقشه جامع علمی کشور.

مواد متناظر در قانون برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست وجود ندارد

نتیجه گیری

از مجموع یازده بند سیاست کلی مربوط به امور فرهنگی سه بند از سیاست‌ها (۴، ۶ و ۱۱) فاقد هر گونه ماده و یا مواد اجرایی در برنامه می‌باشند. دو بند ۳ و ۵ هر چند در مواد برنامه اشاره شده است اما با اهداف سیاست‌های کلی سنخیت نداشته و برنامه اجرایی برای تحقق سیاست‌ها به حساب نمی‌آیند. در بند ۸ سیاست‌ها، اهداف و برنامه‌های مواد بسیار فراتر و کلی‌تر از سیاست کلی است. از مجموع ۱۱ بند سیاست کلی در امور فرهنگی پنج بند دارای ماده یا مواد متناظر با سیاست‌ها هستند. اگر چه در بند ۳ و ۷، فاقد هر گونه ماده برنامه‌ای است. لذا در مجموع مواد برنامه نمی‌تواند تحقق بخش اهداف سیاست‌های کلی در امور فرهنگی باشد. مگر این که بازنگری در این مواد صورت گیرد.

۲) امور اجتماعی**بند شماره دوازده سیاست کلی**

- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.

مواد متناظر در برنامه پنجم

ماده ۴۶- منزلت و کرامت انسانی زنان خانه دار...

میزان انطباق مواد قانون با سیاست های کلی

- ماده ۴۶ نمی تواند تامین کننده اهداف سیاست مورد نظر باشد.

بند شماره سیزده سیاست کلی

- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان های انقلاب اسلامی، فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب های اجتماعی آنان، توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی های آنان.

مواد متناظر در برنامه پنجم

ماده ۴۵- ساماندهی امور جوانان و ماده ۴۷- ازدواج جوانان.

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- مواد مورد نظر در جهت تحقق اهداف سیاست های کلی قرار نمی گیرد.

بند شماره چهارده سیاست کلی

- اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارآیی، بهبود خدمت رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریتهای موازی، تأکید بر تمرکز زدایی در حوزه‌های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- نظام اداری مواد ۵۲ تا ۶۵

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- مواد مورد اشاره در برنامه نمی تواند همه اهداف سیاست کلی و مولفه های آن را تامین نماید بلکه فقط بخش جزئی از این سیاست را پوشش می دهد.

آسیب شناسی تبدیل سیاست کلی به برنامه

بند شماره پانزده سیاست کلی

- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، باز آفرینی و روزآمد سازی معماری ایرانی- اسلامی، رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت و سازها.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۱۵۱- الگوی معماری و شهرسازی...

بند شماره شانزده سیاست کلی

- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت، اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست وجود ندارد

بند شماره هفده سیاست کلی

- اولویت دادن به اینارگران انقلاب اسلامی در عرضه منابع مالی و فرصت ها و امکانات و مسؤولیت های دولتی در صحنه های مختلف فرهنگی و اقتصادی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۴۸- حفظ کرامت اینارگران...

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- تکرار سیاست کلی بدون برنامه اجرایی است

بند شماره هیجده سیاست کلی

- اهتمام به توسعه ورزش و حمایت از گسترش فعالیت های گردشگری با تأکید بر سفرهای زیارتی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۱۳ و ۱۴ در رابطه با گردشگری و مواد ۱۵ تا ۱۷ در رابطه با ورزش می باشد

بند شماره نوزده سیاست کلی

- تأکید بر رویکرد انسان سالم و سلامت همه جانبه با توجه به:

۱-۱۹- یکپارچگی در سیاستگذاری، برنامه ریزی، ارزشیابی، نظارت و تخصیص منابع عمومی.

۲-۱۹- ارتقاء شاخص های سلامت هوا، امنیت غذا، محیط و بهداشت جسمی و روحی.

۳-۱۹- کاهش مخاطرات و آلودگی های تهدید کننده سلامت.

- ۴- ۱۹- اصلاح الگوی تغذیه جامعه با بهبود ترکیب و سلامت مواد غذایی.
 ۵- ۱۹- توسعه کمی و کیفی بیمه‌های سلامت و کاهش سهم مردم از هزینه‌های سلامت به ۳۰ درصد تا پایان برنامه پنجم.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- در رابطه با بند ۱-۱۹- ماده ۳۶- حفظ یکپارچگی در سیاستگذاری بخش سلامت ...
- در رابطه با بند ۲-۱۹- ماده ۳۸ب، فهرست فرآورده های غذایی سالم و ماده ۱۷۲ کاهش عوامل آلوده کننده و ماده ۱۷۳ پسماندهای شهری
- در رابطه با بند ۳-۱۹- ماده ۴۱ مقابله با بیماری ها و ماده ۱۷۲ و ۱۷۳
- در رابطه با بند ۱-۱۹- ماده ۳۸ب و ماده ۴۱ الف در رابطه با بند ۵-۱۹- ماده ۴۲ توسعه کمی و کیفی بیمه سلامت

بند شماره بیست سیاست کلی

ارتقاء امنیت اجتماعی

- ۱- ۲۰- مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روانگردان و اهتمام به اجرای سیاست های کلی مبارزه با مواد مخدر.
- ۲- ۲۰- سامان بخشی مناطق حاشیه نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری های عمومی ناشی از آن.
- ۳- ۲۰- استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه ها برای پیشگیری و مقابله با ناهنجاری های فرهنگی و اجتماعی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- در رابطه با بند ۱-۲۰- ماده ۱۸۵ عین سیاست بدون برنامه اجرایی در لایحه تکرار شده است

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- در رابطه با بند ۲-۲۰- ماده یا موادی متناظر با سیاست وجود ندارد.
- در رابطه با بند ۳-۲۰- ماده یا موادی متناظر با سیاست وجود ندارد.

نتیجه گیری

امور اجتماعی ۹ بند سیاست یعنی از سیاست ۱۲ تا ۲۰ را شامل می شود. از مجموع ۹ بند سیاست، سه بند (۱۶، ۱۷ و ۲۰) فاقد برنامه اجرایی در برنامه می باشد. اگر چه برای بندهایی ۱۲ و ۱۳ اشاره ای در مواد برنامه صورت گرفته است. اما مواد مورد اشاره نه متناسب با سیاست ها و نه تامین کننده اهداف سیاست ها است. بعبارت دیگر دو بند مورد نظر نیز فاقد ماده یا مواد برنامه ای در لایحه برنامه می باشند. مواد برنامه که متناظر بر بند ۱۴ سیاست ها است. همه مولفه ها و اهداف سیاست های کلی را در بر نمی گیرد و فقط بخش جزئی از این سیاست را تامین می نماید.

۳) امور اقتصادی**بند شماره بیست و یک سیاست کلی**

الف) رشد مناسب اقتصادی با تأکید بر: تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی با:

۱- ۲۱- توسعه سرمایه گذاری از طریق کاهش شکاف پس انداز - سرمایه گذاری با حفظ نسبت پس انداز به تولید ناخالص داخلی حداقل در سطح ۴۰ درصد و جذب منابع و سرمایه های خارجی.

۲- ۲۱- ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه.

۳- ۲۱- بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه.

۴- ۲۱- تقویت و توسعه نظام استاندارد ملی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- در رابطه با بند ۳=۲۱/ ماده ۶۶ فهرست مقررات و سیاستهای تشویقی ... و ماده ۶۹ بهره‌وری کلیه عوامل تولید

- در رابطه با بند ۴-۲۱/ ماده ۱۴۲ رعایت ضوابط و مقررات استاندارد ملی...

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- در رابطه با بندهای ۱-۲۱ و ۲-۲۱ ماده یا مواد متناظر با سیاست وجود ندارد.

بند شماره بیست و دو سیاست کلی

- تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی» و ایجاد صندوق توسعه ملی با تصویب اساسنامه آن در مجلس شورای اسلامی در سال اول برنامه پنجم و برنامه ریزی برای استفاده از مزیت نسبی نفت و گاز در زنجیره صنعتی و خدماتی و پایین دستی وابسته بدان با رعایت:

۱- ۲۲- واریز سالانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی به صندوق توسعه ملی.

۲- ۲۲- ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی.

۳- ۲۲- قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۷۶- صندوق توسعه ملی...

- در رابطه با ۳-۲۲/ ماده ۱۱۰ افزایش نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی، افزایش درآمدهای عمومی و عدم افزایش هزینه های دولت ...

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- در رابطه با بندهای ۱-۲۲ و ۲-۲۲/ در ماده ۷۶ بندهای د و ه عین سیاست کلی بدون برنامه اجرایی تکرار شده است

بند شماره بیست و سه سیاست کلی

- اصلاح ساختار نظام بانکی با اجرای کامل و روزآمد قانون بانکداری بدون ربا و نهادینه کردن نظام های قرض الحسنه، تأمین اعتبارات خرد و اعتبارات لازم برای سرمایه گذاری های بزرگ.

مواد متناظر در برنامه پنجم

ماده ۷۷- قرض الحسنه ...

ماده ۷۸- مدیریت بازار پول ...

ماده ۷۹- توسعه فعالیت های نظام بانکی ...

ماده ۸۸- نظام بیمه و تضمین اصل سپرده...

بند شماره بیست و چهار سیاست کلی

- ارتقاء کمی و کیفی بازارهای مالی (سرمایه، پول و بیمه) با تأکید بر کارایی، شفافیت و سلامت.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۷۸ و ۸۲ و ۸۳ و ۸۸ و ۹۰ و ۹۲

بند شماره بیست و پنج سیاست کلی

- تحقق سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و الزامات مربوط به هر یک از بندها با تأکید بر:

۱-۲۵- حمایت از شکل گیری بازارهای رقابتی.

۲-۲۵- ایجاد ساختارهای مناسب برای ایفای وظایف حاکمیتی (سیاست گذاری، هدایت و نظارت).

۳-۲۵- تنظیم سیاست های تشویقی در جهت تبدیل فعالیت های غیرمتشکل (نهاد خانوار) به فعالیت های واحدهای حقوقی.

۴-۲۵- ایجاد بازار رقابتی برای ارائه خدمات بیمه درمانی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۶۹- رقابتی نمودن اقتصاد ارتقاء سطح بهره وری...

- ماده ۷۰ و ۷۱- مشاغل نو ...

- و ماده ۹۴

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی
 - برای بندهای ۱-۲۵ و ۲-۲۵ و ۳-۲۵ و ۴-۲۵ ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره بیست و شش سیاست کلی

- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب با تسریع در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن و مهار آبهایی که از کشور خارج می شود با اولویت استفاده از منابع آبهای مشترک.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره بیست و هفت سیاست کلی

- سرمایه گذاری در استحصال و استخراج گاز و نفت و معادن مشترک با کشورهای همسایه با رعایت سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی.

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- هر چند ماده ۱۰۵ در رابطه با مدیریت مناطق آزاد و ماده ۱۰۶ بیمه های بازرگانی اشاره ای به این سیاست دارد اما ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره بیست و هشت سیاست کلی

- حفظ ذخایر راهبردی ارزی به مقداری که اطمینان از تأمین نیازهای اساسی کشور در مدت معین (براساس مصوبه شورای عالی امنیت ملی) حاصل گردد.

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره بیست و نه سیاست کلی

- تأکید بر راهبرد توسعه صادرات به ویژه در بخش خدمات با فناوری بالا به نحوی که کسری تراز بازرگانی بدون نفت کاهش یافته و توازن در تجارت خدمات ایجاد گردد.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۹۷ الف - ارتقاء مشارکت بنگاه ها ...

بند شماره سی سیاست کلی

- گسترش همه جانبه همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۱۸۶- بند ذ عین سیاست بدون ارائه برنامه تکرار شده است

بند شماره سی و یک سیاست کلی

- ارتقاء و هماهنگی میان اهداف توسعه‌ای: آموزش، بهداشت و اشتغال به طوری که در پایان برنامه پنجم، شاخص توسعه انسانی به سطح کشورهای با توسعه انسانی بالا برسد.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۲۹- تکرار سیاست کلی است بدون داشتن برنامه اجرایی

بند شماره سی و دو سیاست کلی

- تبدیل نظام بودجه ریزی کشور به بودجه ریزی عملیاتی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۱۹۵- بودجه ریزی عملیاتی از سال سوم برنامه

بند شماره سی و سه سیاست کلی

- برقراری ارتباط کمی و کیفی میان برنامه پنج‌ساله و بودجه‌های سالیانه با سند چشم‌انداز با رعایت شفافیت و قابلیت نظارت.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره سی و چهار سیاست کلی

- (ب) گسترش عدالت اجتماعی با:

- تنظیم همه فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد با تأکید بر موارد زیر:

۱-۳۴- جبران نابرابری‌های غیرموجه درآمدی از طریق سیاستهای مالیاتی، اعطای یارانه‌های هدفمند و ساز و کارهای بیمه‌ای.

۲-۳۴- تکمیل بانک اطلاعات مربوط به اقشار دو دهک پایین درآمدی و به هنگام کردن مداوم آن.

- ۳-۳۴- هدفمند کردن یارانه‌های آشکار و اجرای تدریجی هدفمند کردن یارانه‌های غیرآشکار.
- ۴-۳۴- تأمین بر خورداری آحاد جامعه از اطلاعات اقتصادی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۴۳- هدفمند کردن یارانه ها...

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی

- برای بندهای ۱-۴۳/۲-۴۳/۴-۴۳ ماده و یا مواد متناظر با سیاست وجود ندارد

بند شماره سی و پنج سیاست کلی

- اقدامات لازم برای جبران عقب ماندگی‌های حاصل از دوران‌های تاریخی گذشته با تأکید بر:
 - ۱-۳۵- ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان با تهیه طرح‌های توسعه روستایی، گسترش کشاورزی صنعتی، صنایع روستایی و خدمات نوین و اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی.
 - ۲-۳۵- گسترش فعالیت‌های اقتصادی در مناطق مرزی و سواحل جنوبی و جزایر با استفاده از ظرفیت‌های بازرگانی خارجی کشور.
 - ۳-۳۵- کاهش فاصله دو دهک بالا و پایین درآمدی جامعه به طوری که ضریب جینی به حداکثر ۰/۳۵ در پایان برنامه برسد.
 - ۴-۳۵- انجام اقدامات ضروری برای رساندن نرخ بیکاری در کشور به ۷ درصد.
 - ۵-۳۵- تأمین بیمه فراگیر و کارآمد و گسترش کمی و کیفی نظام تأمین اجتماعی و خدمات بیمه درمانی.
 - ۶-۳۵- توسعه نظام‌های پیشگیری از آسیب‌های فردی و اجتماعی.
 - ۷-۳۵- حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار.
 - ۸-۳۵- توسعه بخش تعاون با هدف توانمندسازی اقشار متوسط و کم‌درآمد جامعه به نحوی که تا پایان برنامه پنجم سهم تعاون به ۲۵ درصد برسد.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- در رابطه با بند ۱-۳۵/ ماده ۱۳۰ ارتقاء راندمان آبیاری ...
- ماده ۱۳۲- تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی
- ماده ۱۳۳- ارتقاء بهره وری ...
- ماده ۱۷۴- بهبود وضعیت روستاها...
- در رابطه با بند ۵-۳۵/ ماده ۳۱ نظام تأمین اجتماعی چند لایه ...
- در رابطه با بند ۷-۳۵- ماده ۴۴ الف و ج توانمندسازی گروه‌های نیازمند به ویژه زنان سرپرست خانوار...
- در رابطه با ۸-۳۵- ماده ۱۱۶ ارتقاء سهم تعاون به ۲۵ درصد ...

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست های کلی
- برای بندهای ۲-۳/۳۵-۴/۳۵-۶/۳۵ ماده و یا مواد متناظر با سیاست وجود ندارد.

نتیجه گیری

امور اقتصادی ۱۵ بند سیاست را شامل می شود. از مجموع ۱۵ بند سیاست، دو بند (۲۶ و ۳۳) فاقد هر گونه برنامه اجرایی در لایحه برنامه است. از ۴ بند سیاست ۲۱، دو بند (۲۱ و ۲) و از ۴ بند سیاست ۲ چهار بند (۱، ۲، ۳ و ۴) و از سه بند سیاست ۳۴ چهار بند (۱، ۲ و ۴) ماده یا موادی متناظر سیاست ها در لایحه برنامه وجود ندارد. و سیاست های (۳۰، ۳۱، و بندهای ۱ و ۲ سیاست ۲۲ بدون برنامه اجرایی در لایحه برنامه تکرار شده است. لذا در مجموع ۸ بند از پانزده بند فاقد برنامه اجرایی در لایحه برنامه باشند. این نسبت از مواد برنامه در انطباق با سیاست های کلی نمی تواند تامین کننده اهداف سیاست های کلی برنامه باشد. مگر اینکه تجدید نظر اساسی در لایحه برنامه صورت پذیرد.

۴) امور سیاسی، دفاعی و امنیتی**بند شماره سی و شش سیاست کلی**

- تقویت حضور و مشارکت مردم در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره سی و هفت سیاست کلی

- جهت دهی جریان‌ات سیاسی به پایبندی به ارزش‌های اسلامی - انقلابی، دفاع از منافع ملی، دشمن‌ستیزی، قانون‌پذیری و اصول اخلاقی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره سی و هشت سیاست کلی

۳۸- حمایت از آزادی‌های مشروع و صیانت از حقوق اساسی ملت.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره سی و نه سیاست کلی

- اعتلای شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران در منطقه و نظام بین‌الملل به‌منظور تحکیم امنیت ملی و پیشبرد منافع ملی با تأکید بر:

۱- ۳۹- تقویت همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی با اولویت کشورهای همسایه.

۲- ۳۹- تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم.

۳- ۳۹- بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی.

۴- ۳۹- مقابله با افزون‌خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی.

۵- ۳۹- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.

۶- ۳۹- حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم و مستضعف بویژه ملت فلسطین.

۷- ۳۹- تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی.

۸- ۳۹- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل.

۹- ۳۹- سازماندهی تلاش مشترک برای ایجاد مناسبات و نظامات جدید اقتصادی، سیاسی و فرهنگی منطقه‌ای و جهانی با هدف تأمین عدالت، صلح و امنیت جهانی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

ماده ۱۸۶- بندهای سیاست کلی بدون برنامه اجرایی تکرار شده است

بند شماره چهل سیاست کلی

- حضور فعال و هدفمند در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و تلاش برای ایجاد تحول در رویه‌های موجود بر اساس ارزش‌های اسلامی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره چهل و یک سیاست کلی

- ارتقاء نقش مدیریتی ایران در توزیع و ترانزیت انرژی، افزایش فرصت‌های صادراتی، جذب سرمایه و فناوری‌های پیشرفته و کمک به استقرار نظام پولی، بانکی و بیمه‌ای مستقل با کمک کشورهای منطقه‌ای و اسلامی و دوست با هدف کاهش وابستگی به سیستم پولی نظام سلطه.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره چهل و دو سیاست کلی

- تقویت تعامل فرهنگی، حقوقی، سیاسی و اقتصادی با جهان بویژه حوزه تمدن اسلامی-ایرانی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد

بند شماره چهل و سه سیاست کلی

- تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور، کمک به ترویج خط و زبان فارسی در میان آنان، حمایت از حقوق آنان و تسهیل مشارکت آنان در توسعه ملی.

مواد متناظر در برنامه پنجم

ماده ۳- گسترش سامانه‌های مبتنی بر خط و زبان فارسی

ماده ۴- تبیین اسلام ناب محمدی(ص)....

بند شماره چهل و چهار سیاست کلی

- تحکیم و ارتقاء امنیت پایدار، فراگیر و تضمین‌کننده اهداف و منافع ملی با تأکید بر:

۱- ۴۴- تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضد امنیتی.

۲- ۴۴- تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی و هماهنگی بین آنها برای تأمین اشراف اطلاعاتی و مقابله با هر نوع اخلاف در امنیت عمومی، اقتصادی و اجتماعی و مقابله با تهدیدهای نرم.

۳- ۴۴- ایجاد سامانه یکپارچه نرم‌افزاری اطلاعاتی، ارتقاء سطح حفاظت از اطلاعات رایانه‌ای، توسعه علوم و فناوری‌های مرتبط با حفظ امنیت سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی به منظور صیانت از فضای تبادل اطلاعات، تقویت فنی برای مقابله با تخلفات در فضاهای رایانه‌ای و صیانت از حریم فردی و عمومی.

۴- ۴۴- تقویت زیر ساخت‌های انسجام و همبستگی ملی برای پیشگیری و مقابله با عوامل بروز گسست‌های هویتی، اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی

مواد متناظر در برنامه پنجم

- در رابطه با بند ۲-۴۴ / ماده ۱۸۳ ارتقاء کمی و کیفی زیرساخت‌های اطلاعاتی

میزان انطباق مواد برنامه با سیاست‌های کلی

- در رابطه با بندهای ۱-۴۴ / ۳-۴۴ / ۴-۴۴ ماده و یا مواد متناظر با سیاست در برنامه وجود ندارد.

بند شماره چهل و پنج سیاست کلی

- ارتقاء توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی به منظور دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی و مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی و ایجاد توازن منطقه‌ای با تأکید بر:

۱- ۴۵- کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی و نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، افزایش ضریب خودکفایی با توسعه تحقیقات و بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور.

۲- ۴۵- اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان.

۳- ۴۵- گسترش پدافند غیرعامل.

۴- ۴۵- امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها.

مواد متناظر در برنامه پنجم

- ماده ۱۷۷- دانش و فن آوری‌های نو و ...

- ماده ۱۸۵- توسعه توان علمی و فن آوری...

- در رابطه با بند ۴- ۴۵ ماده ۱۸۰ تأمین امنیت پایدار مرزی و ماده ۱۸۷،

- در رابطه با بند ۲- ۴۵، ماده ۸۴ تقویت کمی و کیفی بسیج...

- در رابطه با بند ۳- ۴۵، ماده ۱۸۶ پدافند غیرعامل

نتیجه گیری

امور سیاسی، دفاعی و امنیتی ۱۰ بند سیاست را شامل می شود. از مجموع ده بند سیاست ۶ بند (۳۶، ۳۷، ۳۸، ۴۰، ۴۱، ۴۲) فاقد هر گونه ماده یا مواد و برنامه اجرایی در لایحه برنامه می باشند. بعلاوه بندهای سیاست ۳۹ بدون برنامه اجرایی یا عیناً و یا بصورت کلی تر از سیاست ها تکرار شده است و سیاست ۴۴ بندهای ۱، ۳ و ۴ آن فاقد برنامه اجرایی در لایحه برنامه می باشند. بعلاوه مواد برنامه که اشاره به سیاست ۴۳ دارند، تامین کننده اهداف سیاست نیستند. در مجموع بدون بازنگری اساسی، مواد برنامه ای در رابطه با سیاست های کلی مربوط به امور سیاسی، دفاعی و امنیتی تامین کننده اهداف سیاست نمی باشند.

عوامل موثر در عدم تبدیل سیاست ها به برنامه

صرفنظر از میزان موفقیت قانون برنامه در اجرا و عمل که بررسی جداگانه ای را می طلبد، در سیاست های کلی و برنامه سه حالت متصور است.

۱- سیاست های کلی که ابلاغ شده است و ماده اجرایی در برنامه به صورت متناظر ندارد.

۲- سیاست های کلی برنامه متناظر دارد.

۳- مواد برنامه ای که وجود دارد و ناظر بر هیچ یک از سیاست کلی است.

از مجموع ۵۲ بند سیاست کلی برنامه چهارم ۳۰ بند سیاست دارای مواد برنامه ای در قانون برنامه چهارم است. ۲۲ بند سیاست فاقد هرگونه برنامه اجرایی در برنامه چهارم است (۱۰ بند) و یا اینکه عین عبارت سیاست کلی بدون برنامه اجرایی در مواد برنامه تکرار شده است (بیشتر ۶ بند سیاست خارجی) و یا اینکه مورد برنامه ای که برای سیاست لحاظ شده است ارتباط و سنخیتی با سیاست کلی ندارد. حاصل یک بررسی بر اساس پاسخ های وصولی دستگاه های اجرایی که به صورت خود اظهاری انجام شده است بیانگر آن است که:

۱) از مجموع هفتصد و سی و شش (۷۳۶) تکلیف مقرر در قانون برنامه چهارم توسعه، تعداد دو بیست و پنجاه و نه (۲۵۹) مورد، تحقق هفتاد و پنج تا صد در صدی داشته که ۳۵ درصد از مجموع تکالیف را شامل می شود (اقدامات دستگاه های اجرایی که متضمن تحقق کامل اهداف و یا تحقق درصد قابل توجهی از اهداف پیش بینی شده است).

۲) تعداد یکصد و شانزده (۱۱۶) مورد، تحقق پنجاه تا هفتاد و پنج درصدی را در بر گرفته که شامل ۱۶ درصد از تکالیف می باشد (اقدامات دستگاه های اجرایی که متضمن فعالیت های لازم اما نه کافی، در جهت تحقق مفاد برنامه بوده، نظیر تصویب اولین آئین نامه ها و ... تأمین اعتبار، انجام برخی اقدامات اجرایی و تحقق بخشی از اهداف پیش بینی شده).

۳) یکصد و چهل و هفت (۱۴۷) مورد تحقق بیست و پنج تا پنجاه درصدی یعنی ۲۰ درصد از تکالیف مقرر در قانون برنامه چهارم توسعه را در برداشته (اقدامات دستگاه های اجرایی که متضمن فعالیت های اولیه در جهت تحقق مفاد برنامه بوده نظیر تهیه پیش نویس اولیه، گردآوری اطلاعات، هماهنگی دستگاه ها و ...).

۴) تعداد یکصد و پانزده (۱۱۵) مورد شامل تحقق صفر تا بیست و پنج درصدی بوده که شامل ۱۶ درصد از تکالیف می باشد (گزارش های دستگاه ها که متضمن کمترین اقدام بوده، نظیر تشکیل جلسات بررسی های اولیه و ...).

۵) تعداد نود و نه (۹۹) مورد فاقد هر گونه پاسخ بوده که شامل ۱۳ درصد است و این دو مورد اخیر در مجموع دو بیست و چهارده (۲۱۴) مورد یعنی ۲۹ درصد از کل برنامه چهارم را شامل می شود.

عوامل مؤثر در عدم تحقق برنامه چهارم

آنچه که حائز اهمیت است اینکه، مجموعه پاسخ‌های دریافتی از سوی دستگاه‌های ذیربط و پاسخگو در امر اجرای مفاد قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، حاکی از آن است که عواملی به شرح ذیل در عدم تحقق مفاد قانون برنامه چهارم توسعه و یا در کندی سرعت تحقق آنها دخیل می‌باشند. در خصوص مورد سوم (اهمال مجریان) صراحتی در گزارش‌ها مشاهده نمی‌شود ولی روح پاسخ‌های دریافتی بیانگر آن است.

۱. عدم تخصیص اعتبارات لازم ۲. کمبود بودجه و امکانات ۳. اهمال و عدم جدیت دست‌اندرکاران و فقدان وجدان کاری کارکنان و مدیران در برخی از موارد ۴. فقدان یا کمبود نیروی انسانی متخصص و کارآمد ۵. تناقض‌ها و مغایرت‌های قانونی و در مواردی وجود ابهام در قانون برنامه ۶. عدم همکاری دستگاه‌های ذیربط، خصوصاً در مواردی که بیش از یک دستگاه در تحقق مفاد مورد نظر از این قانون نقش داشته و مسئول شناخته شده‌اند.

عوامل مشترک در عدم تحقق برنامه‌های توسعه

بر اساس بررسی‌ها، تجزیه و تحلیل‌ها و آسیب‌شناسی‌های انجام شده توسط سازمان بازرسی کل کشور و گزارش تحلیلی برنامه‌های توسعه قبلی، در مورد علل اصلی عدم تحقق مفاد برنامه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ۱- اهتمام ناکافی مدیریت کلان و عدم برخورد با موارد انحراف از برنامه‌های مصوب،
- ۲- طراحی اهداف، مواد قانونی و راهکارهای برنامه، بدون توجه به شرایط، منابع موجود و توان دستگاه‌ها،
- ۳- تغییرات مکرر مدیریت‌های بخشی با نگرش‌های متفاوت در طول مراحل تهیه، تنظیم، تصویب و اجرای برنامه‌ها،
- ۴- وجود قوانین بازدارنده و عدم اجرای کامل برخی قوانین،
- ۵- بی‌توجهی به سازوکارهای نظارت و کنترل،
- ۶- عدم نگرش برنامه‌ای و عملیاتی دستگاه‌های اجرائی در مراحل تدوین و الویت‌بندی اهداف جزئی و برنامه‌های سالانه،
- ۷- توجه ناکافی به ابزار قانونی پیش‌بینی شده در خصوص نظارت برنامه به رغم تصویب نظام هماهنگی و نظارت بر اجرای برنامه توسعه،
- ۸- فقدان سازوکار معین برای تخصیص اعتبارات دستگاه‌های اجرائی، متناسب با تحقق اهداف، تکالیف و برنامه‌ها،
- ۹- نبود ساز و کار شفاف و اطلاعات لازم (بانک اطلاعات) برای ارزیابی میزان تحقق برنامه،
- ۱۰- تغییر تشکیلات و ساختار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی بدون توجه به مأموریت‌ها و وظایف تعیین شده در برنامه چهارم توسعه از جمله نبود ساختارهای لازم جهت اجرای اسناد فرابخشی

جمع بندی

الف: برخی آسیب‌هایی که بیان شد، به عنوان نمونه: عدم نظارت و کنترل و عدم ارزیابی عملکرد به هنگام در سطح کلان، بی‌توجهی و عدم اقدام مؤثر در خصوص آسیب‌شناسی‌هایی که بعضاً انجام می‌پذیرد، عدم وجود ضمانت‌های اجرایی بر انجام تکالیف و تحقق اهداف برنامه، عدم تناسب برنامه‌ها و اعتبارات، عدم توجه به الزامات بین‌المللی، بی‌توجهی به الزامات تدوین برنامه، عدم تناسب برنامه‌ها و اعتبارات، عدم توجه به الزامات بین‌المللی، بی‌توجهی به الزامات تدوین برنامه‌های توسعه، ساختار نیروی انسانی و بودجه در نظام برنامه‌ریزی، از مواردی هستند که در عدم تحقق برنامه‌های توسعه اول و دوم و سوم نیز نقش اساسی داشته‌اند. علیهذا شایسته است برای رفع این قبیل کاستی‌ها و ضعف‌های تقنینی و اجرایی و نظارتی توجه ویژه مبذول گردد تا کشور در روند تحقق برنامه‌های توسعه دچار خسارت نگردد. بی‌شک توجه به عملکرد دولت در دستگاه‌های اجرایی و دلایل عدم تحقق مفاد قوانین برنامه و آسیب‌شناسی دقیق از آن در تدوین منطقی، کاربردی و قابل حصول برنامه‌های پنج ساله توسعه راهگشا خواهد بود.

ب: در بررسی‌های انجام گرفته در رابطه با چگونگی تحقق و عملیاتی شدن سیاست‌های کلی و تبدیل آنها به برنامه، سه راهکار اساسی پیشنهاد شده است. اول: همراه هر بند از سیاست‌های کلی بسته مربوط به الزامات تحقق آن نیز ابلاغ گردد. دوم: فرایند و مکانیزمی برای تبدیل سیاست‌های کلی به برنامه طراحی شود. سوم: برای تحقق و عملیاتی شدن سیاست‌های کلی با یک روش حقوقی، سیاست‌های کلی تبدیل به قانون گردد. در بین این گزینه‌ها بهترین گزینه، گزینه سوم یعنی تبدیل سیاست‌های کلی به قانون است. اما مهمتر از همه موارد چگونگی انطباق قانون با سیاست‌های کلی است که برای تحقق و عملیاتی شدن سیاست‌های کلی فرایند نظارتی بسیار مهم تلقی می‌گردد.

ارزیابی قانون برنامه پنجم توسعه از منظر سیاست های کلی این برنامه و سایر اسناد کلان در موضوع سیاست داخلی و پیشنهاداتی برای برنامه ششم^۱

نوراله قیصری^۲

چکیده

آنچه از ماهیت برنامه های توسعه بر می آید این است که این گونه از برنامه ها نه خصلت تاسیسی بلکه ماهیت اجرایی دارند و باید انعکاس دهنده اهداف مندرج در اسناد کلان و بالادستی و سایر منابع خط و مشی گذار عالی کشور باشند. از همین رو برنامه پنجم توسعه در نظام جمهوری اسلامی را نیز ضرورتاً باید مرحله ای از تلاش در جهت تحقق آرمان ها و اهداف انقلاب اسلامی و اندیشه های رهبران نظام و اسناد کلان در نظام جمهوری اسلامی توصیف کرد. و از آنجا که این اولین برنامه در نوع خود نبوده و باید آن را مرحله یا حلقه ای از مراحل پیشرفت کشور در ابعاد و زمینه های مختلف، مبتنی و ملهم از آرمان ها و اهداف و در نسبت و تداوم برنامه های گذشته و آینده دانست. از سوی دیگر ماهیت و اهمیت برنامه های بلندمدت و میان مدت همانند برنامه پنجم به گونه ای است که اثرات نسبتاً ماندگاری بر وجوه مختلف جامعه و نحوه مدیریت آن به جا می گذارد. لذا توجه به این ویژگی ها و ضروریات ایجاب می کند، در ارزیابی آن به چند نکته اساسی توجه گردد؛

- ۱- انطباق با سیاست های کلان نظام، اهداف سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و سیاست های کلی خاص برنامه پنجم و دیدگاه های مقامات سیاستگذار.
- ۲- تداوم و پیوستگی با سایر برنامه های گذشته و در نسبت بودن با برنامه های آینده پیشرفت و توسعه کشور
- ۳- جامع نگری و پرهیز از تقلیل گرایی

در این مقاله با توجه به این ضابطه ها قانون برنامه پنجم توسعه در بعد سیاست داخلی مورد بررسی قرار می گیرد و ضمن برشمردن اهمیت توجه به مقولات این حوزه در "رشد و بالندگی انسان ها بر مدار حق و عدالت و دستیابی به جامعه ای متکی بر ارزش های اسلامی و انقلابی و تحقق شاخص های عدالت اجتماعی و اقتصادی" نقائص برنامه در تبیین و پیشنهاداتی برای رفع آن بیان می شود.

واژگان کلیدی: برنامه پنجم توسعه، اسناد کلان، اقتضائات بین المللی، سیاست های کلی، سند چشم انداز

۱- نسخه اولیه این مقاله در سمینار ارزیابی لایحه برنامه پنجم توسعه نظام جمهوری اسلامی ایران ارائه شده و با تغییراتی مجدداً منتشر می شود.

۲- عضو هیات علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و جانشین کمیسیون مشترک دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام.

الف) موضوعات سیاست داخلی و قلمرو آن

در علوم انسانی و اجتماعی برای سهولت در بررسی، در یک تقسیم بندی کلی، مسائل، به اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تفکیک می شوند. مسائل و موضوعات سیاسی آن دسته از موضوعات است که به اداره امور عمومی و مسائل آن مرتبط می شود. از آن جا که عرصه و حوزه این موضوعات و مسائل مرتبط با آن از محدوده جغرافیای سیاسی کشور ها فراتر می رود برای سهولت در مطالعه و همچنین تصمیم گیری و اجرای امور به داخلی و خارجی تقسیم می شوند. مسائل خارجی آن دسته از مسائل سیاسی است که موضوع آن به ارتباط کشور با دیگر کشور ها یا سازمان های بین المللی مرتبط می شود و مسائل سیاسی داخلی ناظر بر موضوعاتی است که به اداره امور کشور و مسائل آن در داخل مرزهای سرزمینی ملی مرتبط است. البته این تقسیم بندی بسیار کلی است چرا که اداره امور داخلی قلمرو گسترده ای از مسائل و موضوعات را شامل می شود. علاوه بر تعاریف، مقولات این حوزه نیز دقیق و مورد قبول همگانی نیست و سلايق و اهداف نویسندگان و تحلیل گران و نخبگان سیاسی در تعیین فضای معنایی آن بسیار دخیل است. به همین دلیل تمسک به این تقسیم بندی ها برای موضوع مقاله حاضر چندان راه گشا نیست و نیاز به مقیاس دقیق تری برای مقوله بندی داریم. از آن جا که موضوع بررسی مرتبط با قانون برنامه پنجم توسعه است، لازم است در مقوله بندی موضوعات این حوزه حتی الامکان به منابع معتبر استناد کنیم.

تعاریف و مقوله بندی های اسناد بالادستی در این گونه موارد راهنمای بهتری از منابع تئوریک و یا دیدگاه های صاحب نظران در این حوزه هاست. در این جا ملاک در تقسیم بندی موضوعات سیاست داخلی مقولاتی است که در ابلاغیه تدوین سیاست های کلی نظام توسط مقام معظم رهبری به مجمع تشخیص مصلحت نظام آمده است. در این ابلاغیه موارد ذیل به عنوان موضوعات سیاست داخلی معرفی شده است:

- ۱- هویت ملی ایران
- ۲- وحدت ملی و همبستگی ملی
- ۳- امنیت جامعه (فردی و اجتماعی) قضائی، سیاسی و اقتصادی
- ۴- توسعه سیاسی
- ۵- احزاب و تشکل ها
- ۶- آزادی های سیاسی
- ۷- شوراهاى اصل ۱۰۰ قانون اساسی (لوح سیاست های کلی، ۱۳۸۵)

علاوه بر موضوعات فوق برخی دیگر از موضوعات این ابلاغیه را می توان در زمره موضوعات سیاست داخلی دسته بندی کرد هر چند که در خصلت و ماهیت این مقولات ویژگی سیاسی برجسته نیست. اما زیر فصل ها مشخص شده هر مقوله نشان می دهد که بی ارتباط به موضوعات سیاسی هم نیستند. اهم این موضوعات به شرح ذیل اند:

۱- همبستگی و هویت ملی

۲- مشارکت اجتماعی

۳- حقوق عامه (لوح سیاست های کلی)

بنابراین زمانی که از موضوعات سیاست داخلی در این مقاله صحبت می شود منظور مقولات مندرج در ابلاغیه است به شرحی که مذکور شد.

ب) جایگاه موضوعات سیاست داخلی در قانون اساسی و دیگر اسناد کلان

برنامه ریزی برای رسیدن به اهداف و تحقق آرمان های یک جامعه مطلوب همواره مورد نظر بوده است. پیروزی انقلاب اسلامی فصل نوینی در رویکرد و توجه به تحقق چنین جامعه ای "با بازگشت به مواضع فکری و جهان بینی اصیل اسلامی" و ابتدای آن بر "موازن اسلامی" برای ایران و ایرانیان است. آنچه در مقدمه قانون اساسی از آن به "جامعه اسوه" یاد شده است. در این میان نقش موضوعات سیاسی و وظیفه ای که قانون گذار بر عهده دولت جمهوری اسلامی ایران جایگاه ویژه ای دارد و در آن تصریح شده که: "قانون اساسی تضمین گر نفی هرگونه استبداد فکری و اجتماعی و انحصار اقتصادی می باشد و در خط گسستن از سیستم استبدادی و سپردن سرنوشت مردم تلاش می کند (و بوضع عنهم اصرهم و الاغلال التي كانت عليهم)" (مقدمه قانون اساسی) و بر وظیفه و اهمیت قوه مجریه "در رابطه با اجرای احکام و مقررات اسلامی بمنظور رسیدن به روابط و مناسبات عادلانه حاکم بر جامعه ... و همچنین ضرورتی که این مساله حیاتی در زمینه سازی و وصول به هدف نهائی حیات [دارد و لذا] بایستی راهگشای ایجاد جامعه اسلامی باشد" تاکید شده است. (مقدمه قانون اساسی) قابل ذکر است که از مجموع ۶۱ اصل از شش فصل اولیه قانون اساسی که در حکم فصول و اصول رئیسی و کلی قانون اساسی هستند ۲۳ اصل چه به صورت مستقیم و چه به صورت مضمونی و محتوایی به موضوعات سیاسی اختصاص یافته است. و در این میان اصول دوم و سوم با صراحت بیشتری به این موضوعات پرداخته است. به عنوان مثال در اصل دوم قانون اساسی "جمهوری اسلامی" نظامی دانسته شده که بر پایه ایمان به ... کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسولیت او در برابر خدا" بنا شده که این مهم از راه:

○ اجتهاد مستمر فقهای جامع الشرایط ...

○ استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری... ، و

○ نفی هر گونه ستمگری و ستم کشی و سلطه گری و سلطه پذیری، که تامین کننده "قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی" برای کشور است، عملی می شود. (اصل دوم قانون اساسی)

علاوه براین در اصل سوم قانون اساسی که وظیفه دولت جمهوری اسلامی برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم به صراحت تبیین می کند و دولت را موظف می سازد تا، همه امکانات خود را در جهت تحقق آن به کار برد، از مجموع ۱۶ وظیفه تصریح شده ۱۱ عنوان آن مستقیماً به موضوعات سیاسی اختصاص دارد:

۱. ...

۲. بالا بردن سطح آگاهی های عمومی در همه زمینه های با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه های گروهی و وسایل دیگر.

۳.

۴.

۵. طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.

۶. محو هر گونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.

۷. تأمین آزادی های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.

۸. مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.

۹. رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه های مادی و معنوی.

۱۰. ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضرور.

۱۱. تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور.

۱۲. ...

۱۳. ...

۱۴. تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.

۱۵. توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم. (اصل سوم قانون اساسی)

۱۶. تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد بردارانه نسبت به همه مسلمان و حمایت بی دریغ از مستضعفان جهان.

اهمیت موضوعات سیاسی فقط به اعتبار گنجانده شدن در قانون اساسی نیست بلکه سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۰۴ نیز به موضوعات سیاسی به عنوان یکی از مهمترین ویژگی های این جامعه توجه داده است. اهم این ویژگی ها به قرار ذیل اند:

جامعه ای ایرانی در افق این چشم انداز چنین ویژگی هایی خواهد داشت:

۱- توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود، متکی بر اصول اخلاقی و ارزش های اسلامی، ملی و انقلابی، با تاکید بر:

- مردم سالاری دینی،
 - عدالت اجتماعی،
 - آزادی‌های مشروع،
 - حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مندی از امنیت اجتماعی و قضایی
- ۲- امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت.
- ۳- فعال، مسئولیت پذیر، ایثارگر، مومن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن
- آنچه از محتوا و مضامین این ویژگی‌ها بر می آید این است که تحقق این جامعه بدون تصور موضوعات سیاسی امکان پذیر نیست و این موضوعات خود ویژگی محوری دارند.

ج) شاخص‌های ارزیابی برنامه‌های توسعه

آن چه مسلم است این است که تحقق جامعه‌ای مطلوب بدون برنامه ریزی جامع و آینده نگر امکان پذیر نیست. طراحی و تدوین و اجرای برنامه‌های پنجساله یکی از جمله اقدامات موثر در این مسیر است. البته این برنامه‌ها و بخصوص قوانین آن دارای ویژگی‌هایی هستند که از جهاتی آن‌ها را از سایر اسناد فرادستی و کلان و حتی قوانین دیگر متمایز می‌سازد. ذکر این ویژگی‌ها از آنجا که خود ضابطه ارزیابی محتوا، جهت‌گیری و تمرکز مواد لایحه برنامه است، ضروری است.

- اولاً این برنامه‌ها در زمره اسناد کلان میانی هستند و خصلت تاسیسی ندارند. بنابراین محتوای این برنامه‌ها باید ترجمان اهداف کلان و آرمان‌های بیان شده در اسناد کلان کشور همچون قانون اساسی و سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ و دیدگاه‌های استراتژیک رهبران نظام باشد.

- ثانیاً قوانین این برنامه‌ها یک دوره زمانی پنج ساله را تحت پوشش قرار می‌دهند، بنابراین در حکم قوانین مادر، که سایر قوانین باید منطبق با الزامات و اقتضائات آن‌ها تدوین و اجرا شوند، مطرح‌اند. بنابراین علاوه بر آینده‌نگری باید جامع نیز باشند.

- ثالثاً این برنامه‌ها مرحله‌ای از مجموعه‌ی اقدامات هدفمند و برنامه‌ریزی شده بزرگتری هستند که در مسیر تحقق اهداف و آرمان‌های کلان تعبیه شده‌اند. بنابراین علاوه بر توجه به اهداف مشخص و مرحله‌ای خاص هر برنامه باید در تداوم و نسبت با برنامه‌های گذشته و آینده باشند.

- رابعاً هر برنامه برای اجرایی شدن اهداف مشخص و ابلاغ شده‌ای طراحی و تدوین شده که در متن سیاست‌های کلی و با ذکر اولویت، جهت‌گیری و تمرکز در محتوای و مضامین در ابلاغیه‌های مقام معظم رهبری هنگام ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه به قوای سه‌گانه تصریح می‌گردد، بنا بر این محتوای برنامه‌ها باید منطبق با سیاست‌های کلی هر برنامه و همچنین دستور العمل ابلاغی آن باشد.

- خامساً از آنجا که این برنامه‌ها و قوانین آن برای اجرا تدوین می‌گردند محتوا و مضامین قوانین برنامه نباید خصلت محتوا و مضامین مواد اسناد فرادستی را داشته باشند. در این برنامه‌ها مضامین و محتوای مواد این اسناد و همچنین دیدگاه‌های رهبران نظام باید بنحوی گنجانده شوند که قابلیت اجرا و تحقق عینی و عملی را داشته و با شاخص‌های کمی و معین سنجش پذیر باشند.

در ادامه بررسی با عنایت به این شاخص ها و ویژگی به بررسی و ارزیابی وضعیت موضوعات سیاست داخلی در برنامه های توسعه در نظام جمهوری اسلامی از آغاز تا کنون می پردازیم و سرانجام با ذکر راهبردهایی برای تدوین بهتر قانون برنامه پنجم، پیشنهاداتی برای رفع نواقص و کاستی های لایحه ارائه می کنیم.

د) موضوعات سیاست داخلی در برنامه های توسعه

نظام جمهوری اسلامی در راستای عملی کردن اهداف خود در تحقق جامعه مطلوب پس از دوران دفاع مقدس اقدام به تدوین و عملیاتی کردن برنامه های متعددی کرده است که در این میان چهار برنامه توسعه قابل ذکر است. که برای بدست دادن تصویری هرچند کلی از وضعیت موضوعات سیاست داخلی و انعکاس آن در برنامه ها، هر برنامه به صورت مجزا بررسی می شود.

۱- موضوعات سیاست داخلی در برنامه اول

نکته قابل توجه در این است که برنامه اول توسعه فاقد سیاست کلی است هر چند در خود برنامه سرفصل هایی با عنوان "اهداف کلی" و "خط و مشی ها" مضبوط است که در حکم سیاست های کلی این برنامه است. یکی از موضوعاتی که در ذیل این مقولات جای گرفته موضوعات سیاست داخلی است. در بند ۹ اهداف کلان برنامه به موضوعات سیاست داخلی چنین اشاره شده است:

"تلاش در جهت ایجاد امنیت قضایی و تحکیم مبانی نظری و علمی تساوی عموم در برابر قانون و اجرای عدالت و حمایت از آزادی های مشروع فردی و اجتماعی". (بند ۹ اهداف کلان برنامه اول) در قسمت خط و مشی ها نیز به برخی از موضوعات سیاست داخلی همچون روحیه مسئولیت پذیری و مشارکت در امور سیاسی و اجتماعی و برخی موضوعات دیگر اشاره شده است:

"گسترش و ارتقاء کیفی فرهنگ عمومی، تعلیم و تربیت و علوم و فنون در جامعه به توجه خاص به نسل جوان از طریق ... پرورش روحیه احترام به قانون، نظم پذیری، تعاون و کار گروهی، احترام به قداست خانواده و ... تقویت روحیه مسئولیت پذیری و مشارکت در امور سیاسی و اجتماعی ... کمک به ارتقاء سطح تفاهم و وحدت ملی و اسلامی"

رویکرد برنامه اول در موضوعات سیاسی شان این موضوعات را به موضوعات درجه چندمی در برنامه ریزی تقلیل و اولویت دادن به برنامه ها تقلیل داده است در ذیل بند ۷ خط و مشی های این برنامه چنین آمده است:

"تعیین و اصلاح الگوی مصرف در جهت تأمین نیازهای انسان و جامعه در جریان رشد و تکامل مادی و معنوی با حفظ کرامت و آزادگی انسان از طریق : ... اولویت تأمین نیازهای فرهنگی، اجتماعی بر نیازهای سیاسی، نظامی و بر نیازهای اقتصادی" (بند ۴-۷)

همانگونه که ملاحظه می شود در اولویت بندی نیازها موضوعات سیاسی به عنوان نیازی دست چندم مطرح شده است.

ارزیابی برنامه اول

در ارزیابی برنامه اول از حیث توجه این برنامه به موضوعات سیاسی نکات ذیل قابل توجه است:

- ۱- از موضوعات سیاسی به آزادی های فردی و اجتماعی و مشارکت در امور سیاسی اشاره شده است
- ۲- در مقوله آزادی ها تاکید بر تحکیم مبانی نظری و علمی و در مقوله مشارکت بر بعد گرایشی و روحیه مشارکت و در بعد هویت و همبستگی ملی بر ارتقای سطح تقاضا تاکید شده است.
- ۳- نگاه جامع به موضوعات سیاسی نیست. و این موضوعات جز نیازهای دست چندم پس از نیازهای فرهنگی و اجتماعی تعریف شده است
- ۴- از مجموع ۵۲ تبصره ماده واحده قانون برنامه به هیچیک از مقولات سیاست داخلی حتی موضوعات مصرح در اهداف کلان و خط و مشی برنامه اشاره نشده است.

۲- موضوعات سیاست داخلی در برنامه ی دوم توسعه

برنامه دوم توسعه اولین برنامه ای است که دارای سیاست کلی است. در قسمت اهداف کلان کیفی و خط و مشی های این برنامه مواردی به موضوعات سیاست داخلی اختصاص یافته است. اهم این موضوعات به قرار ذیل است

- هدایت جوانان و نوجوانان در عرصه های ایمان مذهبی، فرهنگ خودی و... مشارکت در صحنه های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی
- تقویت مشارکت عامه مردم و اتخاذ تدابیر لازم برای نظارت شایسته و پیوسته بر اجرای برنامه (بند ۸)
- تلاش در جهت حاکمیت کامل قانون و حفظ امنیت همه جانبه آحاد مردم و ترویج فرهنگ احترام به قانون، نظم اجتماعی و وجدان کار

در زیر فصل خط و مشی ها نیز مواردی به موضوعات سیاست داخلی اختصاص یافته که زبده آنها به این شرح است:

- بند ۲- رشد فضائل بر اساس اخلاق اسلامی و ارتقاء کیفی فرهنگ عمومی جامعه از طریق:
 - معرفی و ترویج شخصیت، اخلاق، افکار و آثار حضرت امام خمینی (ره)
 - پرورش روحیه همبستگی ملی و احترام به قانون و ارزش های انقلاب اسلامی، حفظ قداست خانواده و تقویت روحیه مسئولیت پذیری و مشارکت در امور سیاسی و اجتماعی (بند ۱۰-۲)
 - آگاهی بخشی در تهاجم فرهنگی دشمن (ترفندها، شیوه ها، ابزارها)

ارزیابی برنامه دوم

آنچه از مطالعه مواد قانون برنامه دوم حاصل می شود این است که از مجموع به جز تبصره های ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷ که به اشاعه آثار و افکار امام خمینی (ره) و مقابله با تهاجم فرهنگی کشور و گسترش کرسی های زبان فارسی و شبکه های تلویزیونی اختصاص دارد، به سایر موضوعات سیاست های داخلی حتی آن ها که در اهداف کلان و خط و مشی های برنامه آمده مطلقاً توجهی نشده است.

۳- موضوعات سیاسی در برنامه ی سوم توسعه

برنامه سوم توسعه از سری برنامه هایی است که علاوه بر سیاست های کلی ابلاغیه مجزا نیز دارد. اهم مقولات مرتبط با موضوعات سیاست داخلی در سیاست های کلی و قانون این برنامه عبارت از موارد ذیل است:

- زنده و نمایان نگاه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها
- معرفی و ترویج فرهنگ و ارزش های والای اسلام و ایران اسلامی به جهانیان و تبیین شخصیت و مبانی سیاسی و فکری امام خمینی «رحمت الله علیه» به آنان و توجه به تجربه دیگر کشورها بویژه کشورهای که مشترکات بیشتری با ما دارند در برنامه ی توسعه و شناسایی نکاتی که به موفقیت یا ناکامی آنان انجامیده است
- گسترش و عمق بخشیدن روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره مند ساختن دولت از همدلی و توانایی های مردم.
- آمایش سرزمین به عنوان چارچوب بلندمدت در برنامه ریزی ها مبتنی بر اصول ذیل:
- وحدت و یکپارچگی سرزمین
- حفظ هویت اسلامی،
- اهتمام به نظم، قانون گرایی،

ارزیابی برنامه سوم

از مجموع ۱۹۹ ماده قانون این برنامه ۶ ماده به موضوعات سیاست داخلی از جمله اشاعه اندیشه های مقام معظم رهبری و حضرت امام خمینی (ره)، هویت و همبستگی ملی و .. پرداخته و ماده ۱۸۲ به صراحت به موضوع تشکیل های مردمی و سازمان های غیردولتی پرداخته است. متن این ماده چنین است: وزارت کشور مکلف است با رعایت قوانین نسبت به تهیه طرح های مربوط به ایجاد و تقویت تشکل های مردمی (صنفي و تخصصی) سازمان های غیردولتی و سازمان های محلی با هدف زمینه سازی برای واگذاری اعمال تصدی دولت به آنها و تقویت نظارت سازمان یافته مردمی بر فعالیت های دستگاه های دولتی، اقدام نموده و پس از تصویب هیأت وزیران به مورد اجرا گذارد. (ماده ۱۸۲ قانون برنامه سوم ۱۳۸۳-۱۳۸۹)

همان گونه که مشاهده می شود با اینکه انطباق بیشتری در محتوی قانون برنامه با سیاست های کلی به نسبت دو برنامه قبلی مشاهده می شود مع الوصف نگاه جامعی به موضوعات سیاست داخلی در این برنامه دیده نمی شود.

۴- موضوعات سیاست داخلی در برنامه چهارم توسعه

برنامه چهارم توسعه چه از حیث موضوعات و مقولات سیاست های کلی و چه از حیث مواد قانونی گستردگی و جامعیت بیشتری نسبت به برنامه های قبلی دارد. اهم موضوعات و محورهای سیاست داخلی در متن سیاست های کلی این برنامه عبارتند از:

- استوار کردن ارزش های انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل

- زنده و نمایان نگاهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام(ره)، و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها
- تقویت وحدت و هویت ملی مبتنی بر اسلام و انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و آگاهی کافی درباره تاریخ ایران، فرهنگ، تمدن و هنر ایرانی-اسلامی و اهتمام جدی به زبان فارسی
- تعمیق روحیه دشمن‌شناسی و شناخت ترفندها و توطئه‌های دشمنان علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه ظلم‌ستیزی و مخالفت با سلطه‌گری استکبار جهانی
- سالم‌سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی و اهتمام به معروف و نهی از منکر
- مقابله با تهاجم فرهنگی
- گسترش فعالیت‌های رسانه‌های ملی در جهت تبیین اهداف و دستاوردهای ایران اسلامی برای جهانیان
- تلاش در جهت تبیین و استحکام مبانی مردم‌سالاری دینی و نهادینه کردن آزادی‌های مشروع از طریق آموزش، آگاهی‌بخشی و قانونمند کردن آن
- ... حمایت از نهادهای عمومی و مؤسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی
- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی
- ایجاد محیط و ساختار مناسب حقوقی، قضایی و اداری برای تحقق اهداف چشم‌انداز
- گسترش و عمق بخشیدن به روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره‌مند ساختن دولت از همدلی و توانایی‌های عظیم مردم
- آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول ذیل:
- ملاحظات امنیتی و دفاعی
- وحدت و یکپارچگی سرزمین
- گسترش عدالت اجتماعی و تعادلهای منطقه‌ای
- حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی
- تقویت امنیت و اقتدار ملی، با تأکید بر رشد علمی و فناوری، مشارکت و ثبات سیاسی، ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور، وحدت و هویت ملی، قدرت اقتصادی و دفاعی و ارتقای جایگاه جهانی ایران
- تحکیم روابط با جهان اسلام و ارائه‌ی تصویر روشن از انقلاب اسلامی و تبیین دست‌آوردها و تجربیات سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جمهوری اسلامی، و معرفی فرهنگ غنی و هنر و تمدن ایرانی و مردم‌سالاری دینی
- تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور، کمک به ترویج زبان فارسی در میان آنان، حمایت از حقوق آنان، و تسهیل مشارکت آنان در توسعه ملی.
- علاوه بر موارد فوق در قانون این برنامه نیز موارد زیادی از موضوعات سیاسی ذکر شده است. مواردی که بعضاً از چارچوب و محدوده مشخص شده سیاست‌های کلی نیز فراتر است و به علاوه در

طول یک دوره پنج ساله با توجه به معضلات این مسائل و از جمله فقدان الگوی نظری منطبق با موازین جهان بینی و ایدئولوژی انقلاب اسلامی و میانی فکری و اندیشگی حکومت اسلامی و الزامات آن، عملی نیست و در عمل به افتادن در ورطه مرام های سیاسی لیبرالی و پذیرش اقتضائات آن می انجامد که در جای خود انحراف از اهداف برنامه و سیاستهای کلان ناظر بر آن است. اهم این موضوعات به شرحی است که در مواد ۷۴، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۶، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۳، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۳۰ و بندهای ذیل هرکدام است:

ماده ۷۴: دولت مکلف است، به منظور هماهنگ سازی عملیات عمرانی و سرمایه گذاری های جدید متناسب با شرایط در حال گذار ملی و بین المللی، با رعایت موازین آینده نگر، تحلیل مناسب موقعیت منطقه ای و بین المللی کشور، ساختار فرهنگی هویت ایرانی- اسلامی، امکانات و قابلیت ها و فرصت های کشور، اقدام های ذیل را انجام دهد:

الف) قرار دادن اسناد ملی آمایش سرزمین و کالبدی ملی به عنوان مرجع اصلی هماهنگی های بین بخشی، بین منطقه ای و بخشی- منطقه ای، در تصمیم گیری های اجرایی.

ب) به هنگام نمودن سند ملی آمایش سرزمین، متناسب با تحولات جهانی، منطقه ای، علمی و فنی و با بهره گیری از اطلاعات پایه ای و مکانی و تعامل سطوح خرد و کلان منطقه ای و بخشی، به گونه ای که برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سازگاری با سند ملی آمایش سرزمین تنظیم گردد.

ماده ۹۸: دولت مکلف است، به منظور حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی، ارتقای رضایت مندی عمومی و گسترش نهادهای مدنی، طی سال اول برنامه چهارم، اقدام های ذیل را انجام دهد:

الف) تهیه سازوکارهای سنجش و ارزیابی سرمایه اجتماعی کشور.

ب) ارائه گزارش سالانه سرمایه اجتماعی کشور و احصای علل و عوامل تأثیرگذار بر آن.

ج) تصویب سازوکارهای اجرایی لازم جهت افزایش سرمایه اجتماعی اعم از اعتماد عمومی، وفاق اجتماعی، قانون گرایی و وجدان فردی و اجتماعی.

د) ارزیابی رضایت مندی عمومی به صورت سالانه و انتشار تغییرات آن در اثر عملکرد عمومی حاکمیت.

ه) تدوین و تصویب طرح جامع توانمندسازی و حمایت از حقوق زنان، در ابعاد حقوقی، اجتماعی، اقتصادی و اجرایی در مراجع ذی ربط.

و) تدوین طرح جامع مشارکت و نظارت مردم، سازمانها، نهادهای غیردولتی و شوراهای اسلامی، در توسعه پایدار کشور و فراهم کردن امکان گسترش کمی و کیفی نهادهای مدنی، با اعمال سیاست های تشویقی.

ماده ۱۰۶: دولت مکلف است، به منظور تعمیق ارزش ها، باورها، فرهنگ معنویت و نیز حفظ هویت اسلامی- ایرانی، اعتلای معرفت دینی و توسعه فرهنگ قرآنی، اقدام های ذیل را انجام دهد:

الف) بسط آگاهی ها و فضایل اخلاقی، در میان اقشار مختلف مردم و زمینه سازی اقدام های لازم، برای ایجاد فضای فرهنگی سالم و شرایط مناسب برای احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر و اهتمام به آن.

ب) گسترش فعالیت های رسانه‌های ملی و ارتباط جمعی در جهت مقابله با تهاجم فرهنگی، سالم‌سازی فضای عمومی، اطلاع‌رسانی صحیح و تحقق سیاست های کلی برنامه چهارم، با فراهم آوردن زمینه‌های مناسب انتشار گزارش های عملکرد دستگاه ها و افزایش امکان دسترسی جامعه به آموزش های عمومی، فنی حرفه‌ای، ترویجی و آموزش های عالی از طریق شبکه‌های صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران.

ج) حمایت از پژوهش های راهبردی و بنیادی در زمینه اعتلای معرفت دینی و توسعه فعالیت های قرآنی.

د) تهیه طرح جامع ترویج و توسعه فرهنگ نماز.

ه) تهیه طرح جامع گسترش فضاهای مذهبی و مساجد، توسط سازمان های تبلیغات اسلامی و اوقاف و امور خیریه با همکاری سازمان ایرانگردی و جهانگردی و میراث فرهنگی تا پایان سال اول برنامه چهارم.

و) تداوم نهضت قرآن‌آموزی.

ز) تقویت سهم کتابخوانی در حوزه دین در کشور، خصوصاً مناطق محروم و طراحی کتابخانه حوزه دین در مساجد و سایر اماکن مذهبی.

ح) تهیه طرح جامع، با رویکرد گسترش فرهنگ وقف و امور خیریه.

ط) به‌کارگیری شیوه‌ها و راهکارها و ابزارهای نوین در عرصه تبلیغات دینی.

ی) حمایت از برنامه‌ریزی، نیازسنجی و ارائه آموزش های ضروری به مبل‌غین دینی در جهت بهبود کیفیت تبلیغات دینی.

ک) استمرار اجرای طرح ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

ل) ساماندهی تبلیغات رسانه‌ای، بهبود محتوای کتب درسی، استقرار محیط و ساختارهای حقوقی در جهت حفظ و ارتقای هویت اسلامی - ایرانی، تقویت نهاد خانواده براساس تعالیم میراث معنوی جامعه ایرانی.

م) تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی، تبلیغی و ترویجی در کلیه سطوح اجتماعی برای آموزش، گسترش و تعمیق فرهنگ کار و نظم اجتماعی، شناخت ارزش زمان و رعایت آن در انجام کلیه فعالیت ها.

ن) تهیه طرح جامع مطالعه و اجرای همگرایی مذاهب، حداکثر تا پایان سال اول برنامه چهارم، برای تقویت همگرایی بیشتر میان فرقه‌ها و مذاهب مختلف اسلامی در کشور.

...

ف) به منظور ارتقاء پژوهش در خصوص بنیادهای نظری، دینی نظام و پاسخگویی به مسائل مستحدثه در جمهوری اسلامی ایران دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم موظف است در برنامه چهارم ساماندهی مناسب را با استفاده از امکانات و ظرفیت های علمی حوزه دین پژوهشی را به انجام رساند.

ماده ۱۰۸: دولت موظف است بمنظور زنده و نمایان نگهداشتن اندیشه دینی و سیاسی و سیره عملی حضرت امام خمینی(ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاستگذاری ها و برنامه‌ریزی ها و تسری آن در مجموعه ارکان نظام اقدام های زیر را انجام دهد:

الف) حمایت از انجام مطالعات بنیادی و کاربردی در عرضه فرهنگ‌سازی، پژوهشی، آموزشی و اطلاع‌رسانی با تکیه بر علوم، فن‌آوری و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت دانشگاه ها و مؤسسات پژوهشی و حمایت از پایان‌نامه‌های دوره‌های تحصیلات تکمیلی با موضوعات مربوط به امام(ره) و انقلاب اسلامی.

ب) حمایت از تولید و نشر آثار ارزنده علمی، هنری و ادبی مربوط به حضرت امام با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) و تجهیز کتابخانه های عمومی کشور به آثار منتشر شده در این زمینه. ج) حمایت از تولید برنامه های متنوع و متناسب در جهت تبیین و بزرگداشت سیره و آرای حضرت امام (ره) و معرفی چهره جامع ایشان در صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران با همکاری مؤسسه مذکور در بند ب.

د) شناسائی، بازسازی حفظ و نگهداری اماکن، میادین و خیابانهائی که مهمترین وقایع انقلاب اسلامی را شاهد بوده و نیز بهره گیری از مراکز فرهنگی، هنری و فضاهای عمومی در جهت نشر و تبلیغ اندیشه و سیره عملی و بزرگداشت یاد امام (ره) توسط شهرداری ها.

ه) تهیه برنامه های مناسب برای ارتباط و همکاری اشخاص حقیقی و حقوقی تأثیرگذار خارج از کشور، در انجام امور مذکور در این ماده توسط سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و وزارت امور خارجه با همکاری مؤسسه مذکور در بند «ب» صورت می گیرد.

و) تهیه و اجرای برنامه های سازنده توسط سازمان ملی جوانان با همکاری مؤسسه مذکور در بند «ب» به منظور آشنائی و ارتباط نسل جوان با اندیشه و زندگی امام و آرمان های انقلاب اسلامی.

ز) دستگاه های فرهنگی که به نحوی از بودجه عمومی استفاده می کنند و شهرداری ها و فرهنگسراها موظفند حداقل سه درصد از بودجه عملیات فرهنگی و تبلیغی خود را جهت اجراء وظایف مذکور در این ماده اختصاص دهند.

ح) آیین نامه اجرایی این ماده توسط مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده ۱۰۹: دولت موظف است به منظور حفظ و شناساندن هویت تاریخی ایران و بهره گیری از عناصر و مؤلفه های هویت ایرانی به ویژه زبان فارسی، اقدام های ذیل را انجام دهد:

الف) حمایت از پژوهش های علمی و بین رشته ای، در زمینه ایران شناسی و گذشته طولانی تاریخی و تدوین گزارش ها و کتاب های لازم، در سطوح مختلف عمومی، آموزشی و پژوهشی.

ب) بررسی و گردآوری نظام یافته تاریخ شفاهی، گویش ها و لهجه ها، آداب و رسوم و عناصر فرهنگ ملی و بومی.

ج) حمایت از گسترش منابع و اطلاعات به خط و زبان فارسی و تدوین و تصویب استانداردهای ملی و بین المللی نمایش الفبای فارسی در محیط های رایانه ای.

د) تربیت و تشویق معلمان ورزیده و کارآموده درس زبان فارسی، در مقاطع مختلف آموزشی به ویژه مقطع ابتدایی.

ه) تقویت تعامل فرهنگ ها و زبانهای بومی با فرهنگ و میراث معنوی ملی و معرفی وجوه گوناگون فرهنگی بومی، در سطح ملی با رویکرد تحکیم وحدت ملی به ویژه در نظام آموزشی کشور، رسانه ها و تولید محصولات فرهنگی و هنری.

و) شناسایی، تکریم و معرفی مفاخر و آفرینش های دینی، فرهنگی، ورزشی، هنری، ادبی و علمی کشور براساس ضوابط شورای عالی انقلاب فرهنگی.

ز) شناسایی اصول و ضوابط شکل‌گیری معماری ایرانی-اسلامی در شهرها و روستاهای کشور به منظور معرفی ویژگی‌های هنرهای معماری ایرانی-اسلامی، از طریق انجام پژوهش‌های مورد نیاز. ماده ۱۱۳: دولت مکلف است، به منظور تجلی و توسعه مفاهیم و نمادهای هویت اسلامی و ایرانی، در ساختار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و علمی و نیز تعامل اثربخش میان ایران فرهنگی، تاریخی، جغرافیایی و زبانی با رویکرد توسعه پایدار:

الف) طرح «کاربرد نمادها و نشانه‌ها و آثار هنری ایرانی و اسلامی، در معماری و شهرسازی و سیمای شهری، نامگذاری اماکن و محصولات داخلی» را طی سال اول برنامه چهارم تهیه و در سال‌های بعد اجرا نماید.

ب) برای احداث موزه علوم و فن‌آوری و پارک‌های علمی عمومی، موزه‌های کوچک فرهنگی، ورزشی، تاریخی، صنعتی، دفاع مقدس و نمایشگاه‌های معرفی دستاوردهای نوین صنعتی کشور زمینه‌سازی نماید.

ج) نسبت به تدوین و اجرای سیاست‌های حمایتی از تولیدکنندگانی که محصولات خود را متناسب با مزیتها و مؤلفه‌های فرهنگی کشور تولید می‌کنند، اقدام نماید.

د) از ظرفیت‌ها و مزیت‌های فرهنگی، در تسهیل و بهبود روابط و مناسبات بین‌المللی استفاده نماید. ه) نسبت به سیاست‌گذاری، هماهنگی و حمایت از فعالیت‌های فرهنگی خارج از کشور و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی امور فرهنگی ایرانیان خارج از کشور، اقدام‌های لازم را معمول دارد. و) کلیه دستگاه‌های اجرایی و مجریان طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای مجازند، تا یک درصد از اعتبارات احداث بناها و ساختمان‌های خود را برای طراحی، ساخت، نصب و نمایش آثار هنری متناسب با فرهنگ دینی و ملی و یادمان‌های دفاع مقدس در همان طرح صرف نمایند.

ماده ۱۰۰: دولت موظف است، به منظور ارتقای حقوق انسانی، استقرار زمینه‌های رشد و تعالی و احساس امنیت فردی و اجتماعی در جامعه و تربیت نسلی فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط با روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن، «منشور حقوق شهروندی» را مشتمل بر محورهای ذیل تنظیم و به تصویب مراجع ذی‌ربط برساند:

الف) پرورش عمومی قانون‌مداری و رشد فرهنگ نظم و احترام به قانون و آیین شهروندی

ب) تأمین آزادی و صیانت از آرای مردم و تضمین آزادی، در حق انتخاب شدن و انتخاب کردن.

ج) هدایت فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی به سمت فرآیندهای قانونی و حمایت و تضمین امنیت فعالیت‌ها و اجتماعات قانونی.

د) تأمین آزادی و امنیت لازم، برای رشد تشکل‌های اجتماعی در زمینه صیانت از حقوق کودکان و زنان.

ه) ترویج مفاهیم وحدت‌آفرین و احترام‌آمیز، نسبت به گروه‌های اجتماعی و اقوام مختلف در فرهنگ ملی.

و) حفظ و صیانت از حریم خصوصی افراد.

ز) ارتقای احساس امنیت اجتماعی در مردم و جامعه.

ماده ۱۱۹: دولت موظف است، به منظور ارتقای امنیت عمومی و انضباط اجتماعی، اقدام های لازم را برای تحقق موارد ذیل به عمل آورد:

الف) آموزش عمومی و ترویج فرهنگ قانونمداری، نظم، مدارا و زیست سالم.

...

ج) توسعه مشارکت همه جانبه همه ایرانیان، بر اساس حق برابر شهروندی، در نظام تصمیم سازی، تصمیم گیری و مدیریت اجرایی کشور.

د) تعمیق شناخت مؤلفه های قدرت ملی و ترویج روحیه دفاع از منافع ملی و مخالفت با ظلم و سلطه گری.

ه) ایمن سازی ساختار و پراکندگی جمعیت (به ویژه در مرزهای کشور)، در پرتو مؤلفه ها و ملاحظات امنیتی به منظور پرهیز از عدم تعادل جمعیت.

و) تهیه طرح راهبردی توسعه نظم و امنیت کشور با رویکرد جامعه محوری، مشارکت همگانی و جایگزینی ارزش ها و کنترل های درونی به جای رویکرد امنیتی و ارتقای احساس امنیت در جامعه.

ز) مبارزه با زمینه های بروز بی هنجاری، ناسازگاری اجتماعی، خشونت سیاسی و خشونت شهری.

ح) حفظ و ارتقای منزلت اجتماعی گروه های مختلف مردم و پیشگیری از بحران های منزلتی.

ط) تهیه سازوکارهای لازم جهت توسعه مشارکت مردمی، برای تأمین نظم و امنیت عمومی.

ی) تهیه سازوکارهای لازم جهت تقویت نهادهای مدنی و احزاب در کشور.

ماده ۱۲۰: به منظور سیاست گذاری در مسائل مربوط به اقلیت های دینی شناخته شده و تقویت مشارکت آنان در اداره امور کشور و تحکیم همبستگی ملی، شورایی تشکیل می شود که شرح وظایف و ترکیب اعضای شورا توسط هیأت وزیران تهیه و به تصویب مجلس شورای اسلامی می رسد.

ماده ۱۳۰: قوه قضائیه موظف است، لوایح ذیل را تهیه و به تصویب مراجع ذی صلاح برساند:

...

ه) لایحه «حفظ و ارتقای حقوق شهروندی و حمایت از حریم خصوصی افراد، در راستای اجرای اصل بیستم (۲۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران».

و) لایحه «تعریف جرم سیاسی و تفکیک آن از سایر جرائم».

ارزیابی برنامه چهارم توسعه

- ۱- از نظر انعکاس موضوعات سیاست داخلی در لایحه برنامه به نسبت دیگر برنامه های قبلی جامعیت و شمول بیشتری دارد.
- ۲- از نظر انطباق با اسناد کلان مطابقت بیشتری با برنامه های قبلی دارد.
- ۳- از نظر پیوستگی با برنامه قبلی پیوند بیشتری با برنامه قبلی به نسبت سه برنامه قبلی دارد.
- ۴- از موضوعات سیاست داخلی به اندیشه های سیاسی حضرت امام (ره) و همبستگی و هویت ملی، حقوق شهروندی، نهادهای مدنی و احزاب، جرائم سیاسی، آزادی و حق انتخاب و ... توجه شده است.

۵- فقدان توجه به مبانی نظری بومی اسلامی - ایرانی در تدوین سازوکارها و تعریف مقولات و عناوین سیاست داخلی همچون حقوق شهروندی، آزادی های سیاسی و تشکل ها و احزاب بالگویی اسلامی مهمترین نقص این برنامه در حوزه سیاست داخلی است.

۵- موضوعات سیاست داخلی در برنامه پنجم توسعه

برنامه پنجم توسعه نیز همانند دو برنامه قبلی هم دارای ابلاغیه معین و سیاست های کلی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری است. از میان مواد تصریح شده در سیاست های کلی چهار ماده یا بند از سیاست ها به شرح ذیل به موضوعات سیاست داخلی مرتبط است:

- ۳۶- تقویت حضور و مشارکت مردم در عرصه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی.
- ۳۷- جهت دهی جریانات سیاسی به پایداری به ارزش های اسلامی - انقلابی، دفاع از منافع ملی، دشمن ستیزی، قانون پذیری و اصول اخلاقی.
- ۳۸- حمایت از آزادی های مشروع و صیانت از حقوق اساسی ملت.
- ۴۴- تحکیم و ارتقاء امنیت پایدار، فراگیر و تضمین کننده اهداف و منافع ملی با تأکید بر: ۴- ۴۴- تقویت زیر ساخت های انسجام و همبستگی ملی برای پیشگیری و مقابله با عوامل بروز گسست های هویتی، اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی

در قانون برنامه نیز موادی به این موضوعات اختصاص یافته که البته ارتباط چندانی با محورهای مشخص شده در سیاست های کلی این برنامه که علی الاصول می بایست منطبق با آن باشد، ندارد. اهم مواد برنامه از این قرار است:

- ماده ۱- تدوین الگوی اسلامی - ایرانی توسعه توسط معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور
- ماده ۴- سند ملی توسعه روابط فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین الملل»
- به منظور تبیین مبانی اسلام ناب محمدی (ص)، انقلاب اسلامی و اندیشه های دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری و نیز شناساندن و معرفی فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی و گسترش خط و زبان و ادبیات فارسی بویژه برای ایرانیان خارج از کشور.

ارزیابی برنامه پنجم

- ۱- از مجموع ۱۹۹ ماده این برنامه در دو یا چند مورد آن هم نه به صورت مستقیم به موضوعات سیاست داخلی اشاره شده است.
- ۲- در سرفصل سیاسی امنیتی از فصول لایحه که مواد ۱۸۱ تا ۱۸۵ را شامل می شود، هیچ یک از مواد به موضوعات سیاست داخلی اختصاص نیافته است.
- ۳- عدم انطباق مواد لایحه با بندهای سیاست های کلی برنامه کاملاً روشن است و هیچ یک از بندهای سیاست ها در لایحه انعکاس نیافته است.
- ۴- موضوع تدوین الگوی اسلامی ایرانی توسعه ضمن اینکه در جای خود یک ضرورت است اما تدوین و شاخص سازی آن در شرایطی که منابع نظری لازمه آن وجود ندارد نوعی تقلیل گرایی و ساده کردن بیش از اندازه موضوع است.

۵- از نظر گستردگی و شمول موضوعات و انطباق با سیاست های کلی حوزه سیاست داخلی در نسبت با برنامه های گذشته، برنامه پنجم ضعیف ترین وضعیت را دارد.

ارزیابی کلی برنامه های توسعه از منظر موضوعات سیاست داخلی

۱- نوعی عدم توازن در پرداختن به موضوعات سیاست داخلی در قوانین برنامه ها دیده می شود. در برنامه چهارم بیش از دیگر برنامه ها به موضوعات سیاست داخلی توجه شده است.

۲- به طور کلی در مجموع سیاست ها و قوانین برنامه ها به «هویت و همبستگی ملی» بیش از دیگر مقولات سیاست داخلی توجه شده است.

۳- در قوانین همه برنامه ها نوعی عدم انطباق با سیاست های برنامه ها در بعد سیاست داخلی به چشم می خورد.

۴- در لایحه برنامه پنجم به موضوعات سیاست داخلی توجه نشده است و حتی ضوابط مذکور در مقدمه لایحه در متن انعکاسی ندارد.

۵- با اینکه در سند چشم انداز و سیاست های کلی بر ترسیم الگوی مردمسالاری دینی تاکید شده، تاکنون در قوانین برنامه ها طرح مشخص و جامعی در باره آن ارائه نشده است.

۶- توجه به بعد ساختاری در حوزه سیاست داخلی بیش از ابعاد نظری و رفتاری آن بوده است. حال آن که توسعه سیاسی بدون توجه به ایده و نظریه پردازی در مفاهیم سیاسی منطبق با اقتضانات قانون اساسی و سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و مبتنی بر دیدگاه اسلام و رهبران نظام در این مقوله و همچنین بدون معرفی الگوی رفتاری مطلوب مشارکت سیاسی چه در سطح جمعی و سازمان یافته و چه به صورت فردی و بی سازمان امکان پذیر نیست.

راهبردهای کلی

برای رفع این نواقص در برنامه ششم توسعه راهبردهای ذیل با توجه به بررسی موجود و شاخص های ارزیابی ارائه شده در سنجش برنامه های توسعه پیشنهاد می شود:

۱- با گذشت سه دهه از تاسیس نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران هم اکنون بیش از گذشته ضرورت ترسیم و معرفی ویژگی ها و مختصات الگوی بومی توسعه و پیشرفت در بعد سیاسی آن در کنار دیگر ابعاد توسعه احساس می شود، لذا ضرورت در قانون برنامه موادی به:

- برنامه ریزی برای تشویق نظریه پردازی در مبانی و مختصات توسعه سیاسی و الگوی مردم سالاری دینی
- نهادمند سازی رفتار سیاسی جمعی با ابداع و معرفی روش های نوین برای پرهیز از چالش های این حوزه اختصاص یابد

۲- توجه به محورهای سیاست های ابلاغی برنامه پنجم و سیاست های دیگر برنامه در این حوزه و پرهیز از تقلیل گرایی و ساده انگاری، یا انکار موضوعات

پیشنهاداتی برای برنامه ششم

همان گونه که قبلاً مذکور شد، برنامه های توسعه باید در تداوم یکدیگر و در نسبت با برنامه های آینده باشند بنابراین صرف ذکر یک موضوع در یک برنامه را نباید به معنی تحقق آن دانست. علاوه بر این همان گونه که مشخص گردید بسیاری از مقولات سیاست داخلی حتی آن قسمتی که در سیاست های برنامه ها مذکور شده در متن برنامه ها گنجانده نشده است. بنابراین یکی از شیوه های رفع نقائص موجود توجه به محتوا و مضامین بندهایی از سیاست های برنامه های گذشته و مواد قانونی مصوب است که با موضوعات کنونی مرتبط است. به همین دلیل بسیاری از مواد قانون برنامه های گذشته قابلیت تنفیذ و متناسب سازی با شرایط کنونی را دارند. علاوه بر این بهتر است که در گنجاندن موضوعات سیاست داخلی همان گونه که در ابلاغیه مقام معظم رهبری در سیاست های کلی برنامه پنجم آمده به اهداف مرحله ای سند چشم انداز باید توجه کرد و به سبکی به گنجاندن موضوعات در برنامه ها پرداخت که نوعی حرکت رو به جلو و انباشتی در موضوعات مشاهده شود. آنچه از بررسی برنامه ها عاید شد این است که از رویه ی بی اهمیت دانستن موضوعات سیاست داخلی تا شیفتگی و تعجیل و انکار را شاهد هستیم. به همین دلیل و برای پرهیز از این نقیصه پیشنهاد می شود موادی از برنامه های گذشته که از نظر محتوی و مضمون با مقولات مندرج در سیاست های کلی برنامه ششم شباهت دارد مجدداً مورد بررسی قرار گیرد و در صورت مفید بودن متناسب سازی گردد. در همین راستا موادی که قابلیت تنفیذ و متناسب سازی دارند در حوزه سیاست داخلی ذکر می شوند. و برخی از موضوعات جدید نیز پیشنهاد می گردند.

مواد تنفیذی

- ۱- تبصره ۵۷ قانون برنامه دوم توسعه و ماده ۱۱۳ قانون برنامه چهارم در خصوص احیای هویت ایرانی و اسلامی در داخل و ارتباطات فرهنگی با کشورهای اسلامی و دیگر کشورها و همچنین بند ج و د تبصره ۵۹ این قانون در خصوص پرورش روحیه ملی و تعاون و همبستگی ملی.
- ۲- متناسب سازی ماده ۱۵۶ قانون برنامه سوم در مورد وظایف و مسولیت های شوراهای اصل ۱۰۰ قانون اساسی و ماده ۱۵۷ مربوط به وظایف سازمان ملی جوانان با تاکید بر موضوعات سیاسی در آموزش و جامعه پذیری جوانان مبتنی بر الگوی هویت اسلامی - ایرانی و آگاهی های سیاسی در جهت پرورش روحیه استقلال و خود باوری و ضدیت با نظام سلطه.
- ۳- متناسب سازی ماده ۱۵۹ قانون برنامه سوم و ۱۰۸ قانون برنامه چهارم در خصوص ترویج اندیشه های مقام معظم رهبری و حضرت امام خمینی در تحکیم مبانی فکری ارزش های انقلاب اسلامی مبتنی بر اقتضائات کنونی جامعه بخصوص در میان نسل های جوان.
- ۴- متناسب سازی ماده ۱۸۲ قانون برنامه سوم در خصوص ماموریت وزارت کشور در ایجاد و تقویت تشکل های مردمی در جهت افزایش سرمایه اجتماعی و تقویت مشارکت مردمی در امور عمومی.
- ۵- متناسب سازی ماده ۱۸۳ و ۱۸۴ قانون برنامه سوم در خصوص فعالیت فرهنگی سازمان ها و نمایندگی های جمهوری اسلامی در خارج از کشور با تاکید بر انسجام اسلامی و بهره گیری از امکانات سازمان ملل متحد در تدوین کنوایسیون های فرهنگی در جهان اسلام به منظور مقابله با تلاش های یکجانبه و یکسونگرانه فرهنگ غربی با محوریت سازمان یونسکو و نمایندگی ایران در این سازمان.

مواد تاسیسی

- ۱- تاسیس مرکز افکار سنجی ملی زیر نظر مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی یا معاونت راهبردی رئیس جمهور به منظور آگاهی از نیازهای اساسی مردم و گرایش های کلی سیاسی کشور و پیش بینی روندها و آینده پژوهی آن ها جهت برنامه ریزی بهینه در مدیریت مسائل کلان کشور.
- ۲- مشارکت دادن شوراهای اصل ۱۰۰ قانون اساسی در نحوه نظارت بر امور اجرایی در حیطه ماموریت آن ها و اجازه دادن به شوراها برای تاسیس تشکل های مردمی در راستای وظایف آن ها.
- ۳- تشویق نظریه پردازی در موضوع الگوی توسعه اسلامی - ایرانی و ایده پیشرفت و عدالت و مردم سالاری دینی.
- ۴- سامان دهی احزاب و جریانات سیاسی کشور و ارتقای شاخص های مشارکت و مسوولیت پذیری و اخلاق جریانات سیاسی کشور.

منابع

- سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام. <http://www.maslehat.ir>
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران .
- قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۲-۱۳۶۸،
- مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، سامانه قوانین و مقررات، <http://tarh.majlis.ir>.
- قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۸-۱۳۷۴،
- مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، سامانه قوانین و مقررات، <http://tarh.majlis.ir>
- قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰-۱۳۹۴ <http://www.mcls.gov.ir/fa/law/419>
- قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۳-۱۳۷۹
- مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، سامانه قوانین و مقررات، <http://tarh.majlis.ir>.
- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۸-۱۳۸۴، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، آبان ۱۳۸۳.
- لایحه برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۳-۱۳۸۹، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور ، ۱۳۸۸.
- لوح سیاست های کلی، کمیسیون نظارت دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۵.

چالش‌های حقوقی برنامه‌های توسعه

سید صمد موسوی خوشدل

چکیده

تدوین، تصویب و اجرای برنامه‌های پنج‌ساله توسعه در کشور با چالش‌های گوناگونی در ابعاد مختلف مواجه است. یکی از ابعاد مهم این چالش‌ها، چالش‌های حقوقی است. ناروشنی جایگاه، گستره و ماهیت برنامه‌های توسعه، روشن نبودن نسبت این برنامه‌ها با اسناد بالادستی به دلیل تدوین نشدن اسناد و یا ابهامات در مقولات و الزامات اجرایی شدن آنها، نقایص قانونی مربوطه به نظارت بر برنامه‌ها و مسائلی دیگر از جمله معضلاتی است که در طراحی برنامه‌ها و مراحل اجرایی آن و از جمله در قانونگذاری لازم است که مورد توجه قرار گیرد. در این مقاله تلاش شده است عمده چالش‌هایی که ماهیت حقوقی - قانونی دارند در خصوص برنامه‌های توسعه مورد بررسی قرار گیرند.

واژگان کلیدی: چالش‌های حقوقی، برنامه‌های توسعه، قانون، اسناد بالادستی، نظارت، برنامه‌ریزی

الف - مقدمه

از الزامات حقوق هرگونه اقدام، تعریف دقیق نوع، ماهیت و آثار و لوازم و ... آن است. خواه اقدام در عرصه فردی و خواه در حوزه عمومی باشد. متون قانونی یکی از مراجع اصلی در تعیین تعاریف اقداماتی است که آثار حقوق دارد. قانون اساسی کشورها، به عنوان یکی از مراجع معتبر بخصوص در اقدامات مربوط به عرصه یا حوزه عمومی است. برنامه‌های توسعه ماهیتاً در حیطه برنامه‌های کلان قرار می‌گیرند، و از این رو موضوع حقوق در ابعاد مختلف از جمله ابعاد عمومی آن واقع می‌شوند، لذا از آثار و الزامات اولیه این موضوع، تعریف روشن و بی‌ابهام از «برنامه» است. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ذکری از «برنامه» به معنی خاص - با ویژگی‌هایی که در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه دهه‌های اخیر وجود دارد - ملاحظه نمی‌شود. البته برنامه و برنامه‌ریزی به معنی عام امروزه از لوازم ضروری اعمال مدیریت برای رسیدن به اهداف حاکمیت محسوب می‌شود و می‌توان گفت که قانون اساسی در اصولی که اهداف و وظایفی را برای حاکمیت می‌شمارد الزاماً دلالت بر مطلوبیت برنامه‌ریزی و بلکه ضرورت آن دارد.

در عین حال قانون اساسی در اصل ۱۳۴ به معنی خاصی از "برنامه" اشاره می کند و آن را در سلسله مراتب مقررات کشور قرار می دهد که این معنی با معنی خاص شناخته شده در مورد برنامه های پنج ساله که به عنوان "قانون" به تصویب مجلس می رسد، متفاوت است. در این اصل آمده است: «ریاست هیأت وزیران با رئیس جمهور است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگ ساختن تصمیم های وزیران و هیأت دولت می پردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خط مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا می کند.»^(۱) وجود مباحث فوق و برخی مباحث دیگر موجب شده است که حتی نظریه ای مبنی بر عدم نیاز به برنامه به معنی خاص موجود در بین برخی کارشناسان و دست اندر کاران شکل گیرد. با این حال در عمل و تا کنون چندین برنامه در نظام جمهوری اسلامی طراحی و به مرحله اجرا گذاشته شده است. بنابراین یکی از چالش های اصلی و عمده این برنامه، چالش های حقوقی - قانونی برنامه است که به ترتیبی که ذیلا مورد بررسی واقع شده، شناسایی شده است.

الف) جایگاه، گستره و ماهیت برنامه

با توجه به اینکه برنامه های پنج ساله مورد نظر به عنوان "برنامه توسعه" ذکر می شوند ممکن است بگوییم تصویب و اجرای برنامه های توسعه مربوط به دوره گذار به مرحله توسعه یافتگی است و پس از آن برنامه توسعه ای در کار نخواهد بود همچنان که در کشورهای توسعه یافته چنین است. البته برنامه به معنی عام آن همواره امری لازم است. در این صورت عدم ذکر "برنامه توسعه" در قانون اساسی به عنوان حلقه ای از سلسله مراتب مقررات را می توان در این جهت توجیه کرد. در این خصوص نکات ذیل شایسته توجه است:

- ۱- قابل توجه است که برنامه های توسعه نیز تاکنون عمدتاً شامل فعالیت های مربوط به دولت بوده اند نه فعالیت های مربوط به همه نهاد های حاکمیتی،
- ۲- همه اقدامات حاکمیتی به نوعی موجب توسعه می شوند؛ از سوی دیگر بودجه های سالانه کل کشور که برش یک ساله برنامه های توسعه محسوب شده اند - بخصوص در بودجه برنامه ای - تقریباً همه امور حاکمیتی را شامل می شوند. بدین ترتیب پرسش این است که: آیا برنامه های پنج ساله توسعه باید همه امور حاکمیتی را در بر گیرند و در مقطع پنج ساله هیچ اقدام حاکمیتی خارج از چارچوب برنامه صورت نگیرد یا آنکه برنامه های مزبور مربوط به امور خاصی هستند که اصطلاحاً امور توسعه ای نام گرفته اند؟ در این صورت معیار دقیق تشخیص امور توسعه ای از غیر آن چیست؟ در غالب چنین ملاکی، طبعاً برنامه توسعه، جامع و مانع نخواهد بود.
- ۳- آیا برنامه های توسعه همه ابعاد توسعه اعم از اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، دفاعی، سیاسی، امنیتی، حقوقی، قضایی و را در بر می گیرد^۱ و در هر بعدی شامل کلیه موضوعات مربوط می شود^۲. در غیر اینصورت ملاک تقسیم مطالب بین برنامه و سایر مقررات چیست؟

۱- عنوان برنامه جاری، برنامه پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران است. در برنامه های قبلی عنوان توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استفاده می شد.

۲- برنامه توسعه پنجم در برخی ابعاد به قدری به موضوعات جزئی پرداخته است که اگر در سایر ابعاد نیز چنین کند حجم برنامه به مراتب اضافه تر خواهد شد.

از سوی دیگر نهادهای حاکمیتی غیرمذکور در قانون اساسی مانند سازمان تبلیغات اسلامی، بنیاد مستضعفان و ... نقش قابل توجهی در توسعه کشور دارند؛ آیا برنامه توسعه نباید شامل حوزه صلاحیت و ماموریت این نهادها نیز باشد؟

۴- به طور کلی آیا برنامه پنج ساله توسعه تنها مقرر حاکم بر موضوع در این سطح است و بقیه مقررات به صورت بالا دستی یا پایین دستی، در طول آن قرار دارند. یا آنکه مقررات دیگری نیز به موازات برنامه توسعه، ایفای نقش می کنند؟ در این صورت ملاک تقسیم مطالب بین برنامه توسعه و مقررات موازی آن چیست؟

۵- با توجه به ضرورت ها و مصلحت های حوزه فرهنگ، شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شده و برخی از وظایف سیاست گذاری، قانون گذاری و اجرایی مربوط به این حوزه را بر عهده گرفته است. در عین حال تعیین برنامه های توسعه فرهنگی پنج ساله کشور در قالب برنامه پنج ساله مصوب مجلس و تقریباً بدون ایفای نقش شورای مزبور صورت می گیرد. این دوگانگی را چگونه باید توجیه کرد؟

۶- تا به حال برنامه های پنج ساله در قالب "قانون" تهیه شده اند. قانون مطابق تعاریف بیانگر حکم یا احکام الزام آور است. حتی در جایی که قانون، صلاحیت یا اختیاری را به مرجعی اعطا می کند در واقع بر یک سلسله احکام الزام آور مانند لزوم تمکین مراجع ذی ربط به تصمیمات مرجع مذکور، ممنوعیت دخالت در حوزه صلاحیت آن مرجع و ... تاکید می کند. در مقابل، "برنامه" صرفاً مجموعه ای از احکام الزام آور نیست. بخش های زیادی از برنامه، تعیین اهداف و پیش بینی نتایجی است که تحقق آنها علاوه بر اقدامات ارادی مجریان - که می تواند موضوع احکام الزام آور قرار گیرد- تابع امور غیر ارادی یا تابع اراده دیگران است که این امور نمی تواند موضوع قانون گذاری قرار گیرد.

به عنوان مثال ممکن است تحقق رشد اقتصادی ۸ درصدی یا خودکفایی در محصولات راهبردی کشاورزی به عنوان احکام برنامه تعیین شود لکن واضح است که تحقق این احکام علاوه بر فعالیت های ارادی مجریان، تابع برخی امور خارج از کنترل مجریان مانند قیمت نفت، تحریم ها، نزولات جوی، آفات نباتی و ... است و از این میان آنچه می تواند موضوع احکام الزام آور باشد فعالیت های ارادی مجریان است که بایستی در کنار سایر عوامل، تحقق بخش اهداف برنامه باشد. در این صورت تبدیل برنامه که اجرای آن تابع شرایط و امکانات است و قانون که لازم الاجرا است، چه آثاری دارد؟

۷- اگر قرار است برنامه توسعه به عنوان "قانون" تنظیم شود و در نتیجه به تصویب "مجلس" برسد، پس باید احکام آن در محدوده قانون باشد و به حیطة اختیارات مراجع وضع مقررات بالا دستی و پایین دستی از قبیل سیاست گذاری کلی و آیین نامه نویسی تعدی نشود. حال آنکه در عمل بسیاری از احکام قانونی برنامه توسعه یا از کلیتی مشابه سیاست کلی بر خوردارند و یا متناسب با مقام آیین نامه نویسی هستند. که این نوعی تناقض و یا فقد تناسب است.

۸- از سوی دیگر مقامات اجرایی با استناد به اهداف، ماموریت ها صلاحیت ها و اختیارات خود و در برخی موارد با یادآوری برنامه ها و شعارهای اعلام شده خود که موجب انتخاب آنها از سوی

مردم شده است، اقدام به تهیه و انتشار و اجرای برنامه هایی می کنند، برنامه هایی مانند؛ برنامه های تعدیل اقتصادی، ساماندهی اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه قضایی و... که نسبت آنها با برنامه های پنج ساله توسعه محل بحث است.

به طور کلی عدم همزمانی دوره های چهارساله مجلس و دولت و نیز عدم تطابق دوره های پنج ساله برنامه ها با دوره های مجلس و دولت در بسیاری از اوقات مقدمه چالش هایی در مورد برنامه شده است.

۹- مروری بر مواد برنامه های توسعه نشان دهنده آن است که در بسیاری از اوقات مواردی در برنامه درج می شوند که جای آنها در برنامه پنج ساله نیست از جمله :

- برخی مواد که در برنامه های مختلف تکرار می شوند.

- موادی که به اصلاح شرح وظایف دستگاه ها می پردازند.

- موادی که ساختارهای موجود را تغییر می دهند یا ساختارهای جدیدی ایجاد می کنند.

- موادی که امتیازها و پرداخت هایی را برای دوره پنج ساله مقرر می کنند لکن عملاً قطع آنها در پایان دوره مقدور نیست .

- موادی که مفاد مقررات موجود در مورد وظایف و اقدامات جاری دستگاه ها را تکرار می کنند.

- موادی که به جای ایجاد تکلیف قانونی، صرفاً انجام اقداماتی را تجویز می کنند. (جز در مقام ایجاد صلاحیت)

- موادی که کلیات غیر مؤثری را بیان می کنند.

ب- مقررات بالا دستی برنامه

به عنوان مقررات بالا دستی برنامه می توان از موازین اسلامی، قانون اساسی، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، چشم انداز ۲۰ ساله، سیاست های کلی موضوعی و سیاست های کلی برنامه ها یاد کرد. در این زمینه چالش های حقوقی زیر قابل توجه است:

۱- الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (الگوی توسعه ایرانی اسلامی) که مقام معظم رهبری مدظله العالی جایگاه آن را بالاتر از سیاست های کلی و چشم انداز دانسته اند و دستور تهیه آن را مقارن با ابلاغ سیاست های کلی برنامه پنجم صادر فرموده اند، تاکنون تهیه و تصویب نشده است.

با وجود ترسیم جایگاه فوق برای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت - که مستلزم تصویب نهایی آن از سوی مقام معظم رهبری است - و ماموریت قوای سه گانه و مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت برای فراهم کردن مقدمات تدوین این سند، ماده ۱ قانون برنامه پنجم مقرر کرده است:

"دولت موظف است با همکاری سایر قوا "الگوی توسعه اسلامی - ایرانی" را تا پایان سال سوم

برنامه تدوین و جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه دهد. این الگو پس از تصویب در مجلس شورای اسلامی مبنای تهیه برنامه ششم و برنامه های بعدی قرار می گیرد. ..."

اضافه می شود که با وجود پایان یافتن سال سوم برنامه (۱۳۹۲) پیش نویس مزبور هنوز ارائه نشده است.

۲- چشم انداز ۲۰ساله (ایران ۱۴۰۴) به برنامه های پنج ساله چهارم تا هفتم مربوط می شود و اینک درآستانه تعیین سیاست های کلی برنامه ششم به عنوان ربع سوم دوره ۲۰ ساله، تعیین سیاست های مزبور به نحو مطلوب، مستلزم ارزیابی دقیق از شرایط موجود کشور، شرایط پیرامونی و شرایط پیش رو (آینده پژوهی) و میزان تحقق اهداف چشم انداز است. در ملاحظه ذیل سند چشم انداز آمده است: "در تهیه، تدوین و تصویب برنامه های توسعه و بودجه های سالیانه، این نکته مورد توجه قرار گیرد که: شاخص های کمی کلان آنها از قبیل: نرخ سرمایه گذاری، درآمد سرانه، تولید ناخالص ملی، نرخ اشتغال و تورم، کاهش فاصله درآمد میان دهک های بالا و پایین جامعه، رشد فرهنگ و آموزش و پژوهش و توانایی های دفاعی و امنیتی، باید متناسب با سیاست های توسعه و اهداف و الزامات چشم انداز تنظیم و تعیین گردد و این سیاست ها و هدف ها به صورت کامل مراعات شود."

از سوی دیگر در طول سال های گذشته بخصوص سال های اخیر بحث ضرورت تجدیدنظر در اهداف سند چشم انداز - گاه در جهت ارتقاء و گاه در جهت تنزل - با استناد به واقعیات موجود مطرح شده است. تجربیات حاصل از چند دوره برنامه ریزی نیز بایستی تدوین و در تنظیم برنامه ششم مورد استفاده قرار گیرد.

۳- در خصوص سیاست های کلی نظام و رابطه سیاست های کلی موضوعی و سیاست های کلی برنامه های توسعه و رابطه سیاست های کلی موضوعی با سند چشم انداز پرسش های زیر قابل طرح است:

- آیا همه سیاست های کلی موضوعی ابلاغ شده بایستی در سیاست های کلی برنامه انعکاس یابند و عدم انعکاس آنها به این معنی است که سیاست های مزبور در دوره پنج ساله لازم الاجرا نیستند و یا دست کم در اولویت اجرا قرار ندارند؟

- آیا سیاست های کلی موضوعی که پس از تعیین سیاستهای کلی برنامه توسعه تعیین و ابلاغ می شوند باید منجر به بازنگری سیاست های کلی برنامه و در نتیجه اصلاح قانون برنامه شوند و در غیر این صورت لازم الاجرا یا دارای اولویت اجرا نیستند؟ اگر پاسخ این سوال منفی باشد آنگاه این سوال مطرح می شود که رابطه اقداماتی که در اجرای این سیاست ها صورت خواهد گرفت، با برنامه مصوب چیست؟

- آیا سیاست های کلی موضوعی، ذیل چشم انداز و به عنوان ابزار های تحقق چشم انداز مطرح می شوند یا فراتر از آن؟ (با توجه به تلقی موجود مبنی بر اینکه فی الجمله در تعیین این سیاست ها یک دوره اجرایی ۱۰ ساله مورد نظر است.)

- بسیاری از احکام سیاست های کلی برنامه ها مشابه سیاست های کلی موضوعی هستند و اختصاصی به دوره پنج ساله برنامه ندارند و معمولاً در سیاست های کلی برنامه های مختلف تکرار شده اند. آیا نباید از ذکر این دسته از احکام در سیاست های کلی برنامه ها اجتناب کرد؟

- در خصوص برخی موضوعات که سیاست های کلی آنها تعیین نشده اند، آیا دست اندرکاران تهیه برنامه در اعمال سیاست کلی مورد نظر خود مختارند؟ آیا در این موارد سیاست های کلی پنج ساله تعیین خواهد شد؟

ج- نظارت

در موضوع برنامه، نظارت در ابعاد مختلفی مطرح می شود از جمله نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی برنامه که عمدتاً به مرحله وضع قانون برنامه مربوط می شود، نظارت بر اجرای قانون برنامه، نظارت بر نتایج اجرایی به منظور تکمیل یا اصلاح برنامه یا سیاست های کلی آن و ... در این زمینه برخی نکات مهم به قرار زیر است:

۱- نقایص و ضعف های عمومی موجود در خصوص نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی و نیز نظارت بر اجرای قوانین، در مورد نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی برنامه و نیز اجرای خود برنامه، بازتاب دارد. به عنوان مثال در مقطع تصویب برنامه پنجم، مجمع تشخیص مصلحت نظام مواردی از مصوبه مجلس در این زمینه را مغایر سیاست های کلی اعلام و تصریح کرد که موارد مغایرت دیگری نیز وجود دارد لکن در روزهای بعد موارد دیگر مغایرت اعلام نشد و مغایرت های اعلام شده نیز به صورت واقعی بر طرف نگردید.

۲- حسن اجرای سیاست های کلی برنامه در مرحله تصویب برنامه در مجلس، آن نیست که قانون گذار محتوای سیاست های کلی مزبور را بی کم و کاست در برنامه تکرار کند بلکه برنامه باید متضمن احکامی باشد که سیاست های کلی برنامه را تحقق بخشد و در این صورت حتی اگر عبارت های سیاست کلی را ذکر نکرده باشد باکی نیست.

به عنوان مثال مجمع تشخیص مصلحت نظام در مقطع تصویب برنامه پنجم، مصوبه مجلس را به علت نپرداختن به برخی محورهای مهم سیاست های کلی برنامه پنجم، مغایر سیاست های مزبور دانست و مجلس نیز با الحاق ماده ۲۳۴ به مصوبه خود، عمدتاً به تکرار محتوای سیاست ها اکتفا کرد و مجمع نیز عملاً ایراد خود را رفع شده دانست.
متن ماده ۲۳۴ در این زمینه کاملاً گویاست:

"در راستای سیاست های کلی برنامه پنجم دولت مکلف است در اجرای مفاد این قانون به نحوی عمل نماید که تا پایان برنامه پنجم اهداف زیر تحقق یابد:

- الف- رشد نرخ متوسط ۸ درصد (۰/۸٪) سالانه تولید ناخالص ملی
 ب- کاهش شکاف پس انداز و سرمایه گذاری از طریق ایجاد سازوکارهای تشویقی و انگیزشی برای تبدیل پس انداز ملی به سرمایه گذاری ملی و حفظ نسبت پس انداز به تولید ناخالص داخلی به میزان متوسط چهل درصد (۰/۴۰٪)
 ج- قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمد های نفت و گاز تا پایان برنامه

د- انجام اقدامات ضروری و لازم برای کاهش نرخ بیکاری به هفت درصد (۰/۷٪) در پایان برنامه

ه- کاهش فاصله دو دهک بالا و پایین درآمدی جامعه از طریق اتخاذ سیاست های اجرایی مناسب و نیز استقرار سیستم تأمین اجتماعی فراگیر، گسترش پایه مالیاتی و توزیع مجدد درآمد ها به طوری که ضریب جینی در پایان برنامه به (۳۵ درصد) برسد
 و- توسعه و تقویت نظام استاندارد ملی

۳- با توجه به رابطه برنامه پنج ساله با سیاست های کلی برنامه، انطباق برنامه با سیاست های کلی آن لازم است و صرف عدم مغایرت کافی نیست.

۴- شمول برنامه به ذکر اهداف و پیش بینی هایی که تحقق آنها علاوه بر انجام تکالیف قانونی مجریان برنامه، به وقایع خارج از کنترل مجریان و اقدامات افرادی جز مجریان نیز بستگی دارد و عدم توجه به تفکیک این امور در برنامه نویسی و نظارت، موجب اختلال امر نظارت و عدم توفیق آن می شود و باب سرپیچی از تکالیف قانونی را به بهانه وجود عوامل غیر قابل کنترل باز می کند و یا در جایی که با وجود عمل مجریان به تکالیف قانونی، هدف مورد نظر تحقق نیافته است، موجب خرده گیری بیجا نسبت به مجریان می شود.

۵- عدم ارزیابی صحیح از شرایط، امکانات و نیازهای حال و آینده بعضاً موجب تعیین اهداف بلندپروازانه و غیرقابل وصول می شود. درج اهداف بالاتر از هدف مورد نظر به امید آنکه به این ترتیب لااقل آنچه در واقع مورد نظر است، تأمین شود نیز مزید بر علت می شود. به این ترتیب جدیت قانون گذاران و ناظران در منظر مجریان از همان ابتدا زیر سوال می رود.

به عنوان مثال برنامه پنجم توسعه مقرر کرده است که دولت در مدتی محدود تعداد زیادی آیین نامه اجرایی، سند ملی، منشور و ... تهیه کند که اجابت این امر عملاً غیرممکن و فوق طاقت است. ذکر انبوهی از اهداف خوب و سطح بالا در برنامه، هنری نیست. هنر آن است که امکانات محدود به بهترین وجه برای تحقق اهداف به صورت متعادل به کار گرفته شود.

۶- با توجه به آسیب های موجود در امر نظارت، گزارش دهی مجریان در زمینه اجرای برنامه علی رغم تکالیف قانونی، به درستی انجام نمی شود. در عین حال با توجه به اینکه برنامه های توسعه، شامل انبوهی از اقدامات مراجع حکومتی از جمله اقدامات جاری آنها می شود و نیز با عنایت به

کلی بودن برخی از احکام برنامه و در غیاب شاخص‌های دقیق و معتبر، مجریان قادر خواهند بود گزارش‌های مفصل و پرننگ و لعابی از توفیقات خود در اجرای برنامه ارائه کنند و این در حالی است که بدون وجود برنامه نیز این اقدامات بر پایه سایر قوانین و شرح وظایف مراجع مذکور انجام می‌شود.

منابع

- قانون اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران
- لوح قوانین، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

بخش سوم: سیاست‌های پیشنهادی، ارزیابی و نقد

مقالات

- ۱- بررسی سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه نظام جمهوری اسلامی ایران و پیشنهادهای برای تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه
- ۲- ایده‌های اولیه و نهایی برنامه ششم؛ رویکردی نوین در تدوین سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه
- ۳- مبانی فکری تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم در امور زیربنایی و تولیدی
- ۴- شاخص‌های ارزیابی حوزه اقتصادی، انرژی، علم و فناوری و فرهنگی سند چشم‌انداز
- ۵- الگوی تدوین سیاست‌های دفاعی و امنیتی؛ چارچوب پیشنهادی سیاست‌های کلی برنامه ششم
- ۶- پیش‌نویس سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه بر اساس ایده سیاست‌ها و تطبیق با سیاست‌های برنامه پنج‌ساله گذشته و دولت
- ۷- نظر مشورتی مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در مورد سیاست‌های کلی برنامه ششم

بررسی سیاست های کلی برنامه های توسعه نظام جمهوری اسلامی ایران و پیشنهاداتی برای تدوین سیاست های کلی برنامه ششم توسعه

کمیسیون اقتصاد کلان و بازرگانی

چکیده

از برنامه توسعه دوم به بعد، هر برنامه دارای سیاست های کلی است، سیاست هایی که مقرر است، هدایتگر برنامه از حیث جهت گیری و محتوای برنامه ها باشد و از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ می گردد. هم اکنون زمان طراحی و تدوین برنامه ششم توسعه فرارسیده است. تجربه سیاست گذاری و طراحی و تدوین برنامه های گذشته، می تواند راهگشای معضلات در تدوین سیاست ها و برنامه پنج ساله اخیر قرار گیرد. در این مقاله، در راستای این هدف و با نگرشی ارزیابانه، سیاست های کلی برنامه دوم تا پنجم توسعه به صورت مقایسه ای بررسی شده است. در این گزارش، نخست مقایسه شکلی بین سیاست های کلی برنامه های دوم تا پنجم صورت گرفته است؛ یعنی سیاست ها از نظر تعیین سرفصل و ترتیب اولویت و همچنین از نظر تعداد محور مقایسه شده اند. در ادامه، در بخش مقایسه محتوایی سیاست ها، محورهای مشترکی که در همه یا اغلب سیاست های کلی برنامه های توسعه تکرار شده است، به تفکیک سرفصل ها معرفی شده است. سپس با توجه به اهمیت سیاست های کلی برنامه پنجم، ویژگی های خاص و متمایز سیاست های کلی این برنامه تشریح شده است.

واژگان کلیدی

برنامه ششم، ارزیابی، مقایسه، سیاست کلی، برنامه های توسعه

مقدمه

سابقه طراحی و تدوین برنامه های توسعه در نظام جمهوری اسلامی به سال ۱۳۶۲ برمی گردد. در آن سال برای توسعه برنامه ای مقدماتی تدوین شد که بنا بر شرایط و اقتضانات زمانی، به تصویب مجلس شورای اسلامی نرسید. پس از آن اولین برنامه مدون مصوب، برنامه توسعه ۱۳۷۳-۱۳۶۸ بود و پس از آن برنامه های توسعه دوم (۱۳۷۸-۱۳۷۴)، سوم (۱۳۸۳-۱۳۷۹)، چهارم (۱۳۸۸-۱۳۸۴) و با

وقفه ای یک ساله، برنامه توسعه پنجم (۱۳۹۴-۱۳۹۰) تدوین و مصوب شد. از برنامه توسعه دوم به بعد، هر برنامه دارای سیاست های کلی است، سیاست هایی که مقرر است، هدایتگر برنامه از حیث جهت گیری و محتوای برنامه ها باشد از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ می گردد. هم اکنون زمان طراحی و تدوین برنامه ششم توسعه فرارسیده است. تجربه سیاست گذاری و طراحی و تدوین برنامه های گذشته، می تواند راهگشای معضلات در تدوین سیاست ها و برنامه پنج ساله اخیر قرار گیرد. در راستای این هدف و با نگرشی ارزیابانه، سیاست های کلی برنامه دوم تا پنجم توسعه به صورت مقایسه ای بررسی شده است. در این گزارش، نخست مقایسه شکلی بین سیاست های کلی برنامه های دوم تا پنجم صورت گرفته است؛ یعنی سیاست ها از نظر تعیین سرفصل و ترتیب اولویت و همچنین از نظر تعداد محور مقایسه شده اند. در ادامه، در بخش مقایسه محتوایی سیاست ها، محورهای مشترکی که در همه یا اغلب سیاست های کلی برنامه های توسعه تکرار شده است، به تفکیک سرفصل ها معرفی شده است. سپس با توجه به اهمیت سیاست های کلی برنامه پنجم، ویژگی های خاص و متمایز سیاست های کلی این برنامه تشریح شده است.

الف) مقایسه شکلی سیاست های کلی برنامه های توسعه

بررسی سیاست های کلی برنامه پنجم نسبت به سیاست های کلی برنامه های قبل نشان می دهد که محورها و مقولات و فصول سیاست های این برنامه، تفکیک شده تر و با نظم منطقی بهتری تنظیم شده است. جدول زیر بیانگر روند ارتقایی سرفصل ها و ترتیب اولویت آنها در سیاست های هر یک از برنامه ها است:

سرفصلهای سیاستهای کلی برنامه های توسعه				ترتیب اولویت
برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	
بدون تفکیک سرفصلها	اقتصادی	فرهنگی، علمی و فناوری	فرهنگی	۱
	فرهنگی	اجتماعی، سیاسی، دفاعی، امنیتی	علمی و فناوری	۲
	اجتماعی، سیاسی، دفاعی، امنیتی	مناسبات سیاسی و روابط خارجی	اجتماعی	۳
		اقتصادی	اقتصادی	۴
			سیاسی، دفاعی، امنیتی	۵

همچنین مقایسه سیاست های کلی برنامه ها از نظر تعداد محورهای اصلی و فرعی نشان می دهد که سیاست های کلی هر برنامه در مقایسه با سیاست های کلی برنامه های قبل تفصیلی تر و گسترده تر شده است. در جدول زیر، تعداد محورهای اصلی و فرعی سیاست ها و مجموع آنها در هر برنامه آمده است:

تعداد محورهای سیاستهای کلی برنامههای توسعه				
عنوان	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم
تعداد محورهای اصلی	۱۲	۳۶	۵۲	۴۵
تعداد محورهای فرعی	۱۶	۱۷	۴۲	۵۳
مجموع	۲۸	۵۳	۹۴	۹۸

ب) مقایسه محتوایی سیاست های برنامه های توسعه

مقایسه محتوایی در دو بعد موارد مشترک و موارد خاص یا ویژه سیاست ها صورت گرفته است.

۱ - محورهای مشترک در سیاست های کلی برنامه های توسعه

بررسی محورها و عناوین سیاست های کلی برنامه ها نشان می دهد که برخی از محورها، تقریباً در همه سیاست های کلی برنامه ها به صورت مشترک تکرار شده است. اهم این به تفکیک سرفصل های سیاست ها به شرح زیر است:

۱-۱- بخش فرهنگی: در این بخش؛ «زنده نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام (ره)»، «تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری و خودباوری»، «اعتلا و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی» و «سالم سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی ها و فضایل اخلاقی» تقریباً جزء محورهای مشترک سیاست های کلی در تمام برنامه ها بوده است.

محورهای مشترک در سیاست های کلی برنامه های توسعه (بخش فرهنگی)
زنده نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام (ره)
تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری و خودباوری
اعتلا و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی
سالم سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی ها و فضایل اخلاقی

۱-۲- بخش اجتماعی: در این بخش؛ «اولویت دادن به ایثارگران در عرضه امکانات و مدیریت ها»، «تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن»، «تقویت هویت ملی جوانان و رفع دغدغه ها و آسیب های اجتماعی آنان»، «تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت» جزء محورهای مشترک ثابت در سیاست های کلی برنامه های توسعه بوده است.

محورهای مشترک در سیاست های کلی برنامه های توسعه (بخش اجتماعی)
اولویت دادن به ایثارگران در عرضه امکانات و مدیریتهای
تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن
تقویت هویت ملی جوانان و رفع دغدغه ها و آسیبهای اجتماعی آنان
تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت

۳-۱- بخش سیاست داخلی: در این بخش؛ «گسترش روحیه تعاون و مشارکت مردم در همه عرصهها» از محورهای ثابت در همه سیاستها و «حمایت از آزادیهای مشروع و صیانت از حقوق اساسی ملت» از محورهای سیاستهای کلی دو برنامه چهارم و پنجم بوده است. محور «آمایش سرزمینی» (با اصول هشتگانه) در سیاستهای کلی برنامه سوم و چهارم مطرح شده است، اما عنوان آن در سیاستهای کلی برنامه پنجم حذف شده است و اصول و مواد آن ذیل محورهای دیگر مطرح شده است.

محورهای مشترک در سیاستهای کلی برنامه های توسعه (بخش سیاست داخلی)
گسترش روحیه تعاون و مشارکت مردم در همه عرصهها
حمایت از آزادیهای مشروع و صیانت از حقوق اساسی ملت (مشترک بین برنامه چهارم و پنجم)
آمایش سرزمینی (با اصول هشتگانه) (مشترک بین برنامه سوم و چهارم و ادغام شده در سایر محورها در برنامه پنجم)

۴-۱- بخش سیاست خارجی: در بخش سیاست خارجی در سیاست های کلی برنامه دوم و سوم و چهارم سه مفهوم «عزت، حکمت و مصلحت» ذکر شده است اما در سیاست های کلی برنامه پنجم این سه مفهوم به چشم نمی خورد. محورهای «تقویت همکاریهای دوجانبه، منطقه ای و بین المللی»، «بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی»، «مقابله با افزونخواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی»، «تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان»، «حمایت از مسلمانان و ملت های مظلوم و مستضعف بویژه ملت فلسطین»، «تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی» و «تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل» از محورهای ثابت در همه سیاست ها بوده است.

محورهای مشترک در سیاستهای کلی برنامه های توسعه (بخش سیاست خارجی)
تقویت همکاریهای دوجانبه، منطقه ای و بین المللی
بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی

مقابله با افزون خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی
تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان
حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم و مستضعف بویژه ملت فلسطین
تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی
تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل

۵-۱- **بخش امنیتی دفاعی:** در این بخش؛ محورهای «تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضدامنیتی»، «اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب»، «تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی» در همه سیاست‌ها تکرار شده است.

محورهای مشترک در سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه (بخش امنیتی دفاعی)
تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضدامنیتی
اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب
تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی

۶-۱- **در بخش اقتصادی:** این بخش به دو بخش رشد اقتصادی و عدالت اجتماعی تقسیم شده است.

- در بخش رشد اقتصادی محورهای «رشد مستمر (و پرشتاب) اقتصادی»، «تغییر نگاه به نفت و گاز به عنوان منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی»، «توسعه بخش تعاون و خصوصی»، «توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب با اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک»، «اصلاح نظام پولی و مالی و بانکی کشور»، «تأمین امنیت غذایی کشور و خودکفایی محصولات اساسی کشاورزی»،

- در بخش عدالت اجتماعی محورهای «تنظیم همه فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی»، «کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد»، «جبران نابرابری‌های غیرموجه درآمدی»، «ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان» تقریباً در اکثر سیاست‌های کلی برنامه‌ها، بویژه سیاست‌های کلی برنامه چهارم و پنجم، مورد توجه قرار گرفته است. در سیاست‌های برنامه چهارم و پنجم بر «اقتصاد متنوع»، «ارتقاء بهره‌وری» و «اقتصاد رقابتی» به طور خالص تأکید شده است.

محورهای مشترک در سیاست های کلی برنامه های توسعه (بخش اقتصادی)

محور رشد و توسعه
رشد مستمر (و پرشتاب) اقتصادی
تغییر نگاه به نفت و گاز به عنوان منابع و سرمایه های زاینده اقتصادی
توسعه بخش تعاون و خصوصی
توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیستمحیطی آب با اولویت منابع آبی مشترک
اصلاح نظام پولی و مالی و بانکی کشور
تأمین امنیت غذایی کشور و خودکفایی محصولات اساسی کشاورزی
محور عدالت
تنظیم همه فعالیت های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی
کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کمدرآمد
جبران نابرابری های غیرموجه درآمدی
ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان

۲- ویژگی های سیاست های کلی برنامه های دوم تا چهارم توسعه

سیاست های کلی برنامه توسعه دوم، به عنوان اولین تجربه تدوین سیاست های کلی، بدون سرفصل های مشخص است و در بسیاری از حوزه ها به اشارات کلی بسنده کرده است. این سیاست ها که در دوره سازندگی ابلاغ گردیده است بر محورهای «عدالت اجتماعی»، «رشد معنویت و تعمیق باورهای دینی و اخلاقی» و «مشارکت مردم در سازندگی کشور» و ... تأکید دارد.

سیاست های کلی برنامه سوم توسعه با اولویت «استقرار عدالت اجتماعی»، «ارتقاء دینی و علمی و فرهنگی»، «امنیت و رفاه اقتصادی» و «افزایش عزت و اعتبار بین المللی» و تأکید بر «حضور و مشارکت مردم» تدوین شده است.

سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه که بلافاصله بعد از ابلاغ سند چشم انداز تدوین شده، عمدتاً معطوف به محورهای مورد نظر سند چشم انداز است و در آن علاوه بر محورهای مورد تأکید در سیاست های کلی برنامه سوم توسعه، محورهای «علم و فناوری» و «رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی» و «اقتصادی متنوع و دانش بنیان» برای اولین بار مورد توجه ویژه قرار گرفته است. همچنین محور «توانمندسازی بخش های خصوصی و تعاونی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و کاهش تصدی دولت» برای اولین بار مورد توجه قرار گرفته است.

۳-ویژگی های سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه

سیاست های کلی برنامه پنجم که با بهره گیری از تجربیات سه دوره سیاست های کلی و با توجه به اقتضائات سال های اخیر کشور تهیه شده است، از ویژگی های خاصی برخوردار است از جمله اینکه: ۱-۳-در نامه ابلاغیه این سیاست ها تأکید شده که این سیاست ها «با رویکرد مبنایی پیشرفت و عدالت» تنظیم شده است.

۲-۳-در این سیاست ها چهار بخش مورد توجه ویژه قرار گرفته است:

- علم و فناوری

- اقتصاد (با محوریت رشد اقتصادی و عدالت اجتماعی)

- سلامت

- امنیت اجتماعی

۳-۳-در سیاست های کلی برنامه پنجم، در همه سرفصل ها برخی از محورها برای اولین بار مطرح شده و یا مورد توجه ویژه قرار گرفته است که در ادامه به تفکیک سرفصل ها می آید:

الف- بخش فرهنگی: در این بخش؛ «اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور»، «مقابله با جریانات انحرافی و خرافی در دین» و «استفاده از ICT در جهت اهداف فرهنگی نظام» مورد توجه قرار گرفته است.

ب- بخش علم و فناوری: در این بخش؛ «تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش» مورد توجه ویژه قرار گرفته است. همچنین «تحول و ارتقاء علوم انسانی» و «اجرای نقشه جامع علمی کشور» برای اول بار مورد توجه قرار گرفته است و از «تحول» در نظام آموزش و پرورش سخن گفته شده است.

ج- بخش اجتماعی: مقوله «سلامت» و «امنیت اجتماعی» مورد توجه ویژه و تفصیلی در این بخش قرار گرفته و مقوله «ورزش» برای اولین بار در سیاست ها گنجانده شده است. همچنین، در حالی که در سیاست های کلی برنامه چهارم تنها اشاره ای به مقوله «گردشگری» شده است، در سیاست های کلی برنامه پنجم از «حمایت از فعالیت های گردشگری با تأکید بر سفرهای زیارتی» سخن گفته شده است.

د- بخش اقتصادی: «رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد» و «گسترش عدالت اجتماعی»، در این بخش به موازات هم، مورد اهتمام خاص قرار گرفته و به صورت تفصیلی به هر کدام پرداخته شده است. محورها و زیرمحورهای «بهبود فضای کسب و کار کشور»، «ایجاد صندوق توسعه ملی با تصویب اساسنامه آن در مجلس شورای اسلامی در سال اول برنامه پنجم» و «واریز سالانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده های نفتی به صندوق توسعه ملی» و «ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی»، «سرمایه گذاری در استحصال و استخراج گاز و نفت و معادن مشترک با کشورهای همسایه»، «حفظ ذخایر راهبردی ارزی به مقدار مطمئن»، «گسترش همه جانبه همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه گذاری و فناوری»، «تبدیل نظام بودجه ریزی کشور به بودجه ریزی عملیاتی»، «برقراری ارتباط کمی و کیفی میان برنامه پنج ساله و بودجه های سالیانه با سند چشم انداز» از محورهایی است که اول بار در سیاست های کلی برنامه پنجم مطرح شده است.

ه- بخش سیاست داخلی: در این بخش؛ «جهت دهی جریان‌ات سیاسی به پایداری به ارزش‌های اسلامی - انقلابی، دفاع از منافع ملی، دشمن‌ستیزی، قانون‌پذیری و اصول اخلاقی» برای اول بار مورد توجه قرار گرفته است. و- بخش سیاست خارجی: محور «ارتقاء نقش مدیریتی ایران در توزیع و ترانزیت انرژی» از محورهای این بخش است که برای اولین بار در سیاست‌های کلی برنامه پنجم مطرح شده است. در ادامه سیاست‌های برنامه چهارم توسعه، «حضور فعال و هدفمند در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای»، «تقویت تعامل فرهنگی، حقوقی، سیاسی و اقتصادی با جهان بویژه حوزه تمدن اسلامی-ایرانی»، «تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور» مورد توجه قرار گرفته است. همچنین در حالی که محور «تقویت همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی» در سیاست‌های کلی برنامه سوم و چهارم بوده است، در سیاست‌های کلی برنامه پنجم قید «با اولویت کشورهای همسایه» به آن افزوده شده است. «کمک به استقرار نظام پولی، بانکی و بیمه‌ای مستقل با کمک کشورهای منطقه‌ای و اسلامی و دوست با هدف کاهش وابستگی به سیستم پولی نظام سلطه» و «تلاش برای تبدیل مجموعه کشورهای اسلامی و کشورهای دوست منطقه به یک قطب منطقه‌ای اقتصادی، علمی، فناوری و صنعتی» دو محور شبیه به هم هستند که اولی در سیاست‌های کلی برنامه پنجم و دومی در سیاست‌های کلی برنامه چهارم آمده است.

ز- بخش امنیتی دفاعی: «تقویت زیرساخت‌های انسجام و همبستگی ملی»، «توسعه علوم و فناوری‌های مرتبط با حفظ امنیت سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی»، «گسترش پدافند غیرعامل»، «امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها» از مباحث مرتبط با این بخش است که برای اولین بار مورد توجه قرار گرفته است.

۳-۴- در سیاست‌های کلی برنامه پنجم، برخلاف دوره‌های قبل، در موارد متعددی نقطه هدف سیاست‌ها به صورت کمی و با ذکر عدد و رقم تعیین شده است. در جدول زیر بندهایی از سیاست‌هایی که به صورت کمی هدف گذاری شده، آمده است:

سرفصل	محورهای از سیاستهای کلی برنامه پنجم که به صورت کمی هدفگذاری شدهاند
حوزه اقتصادی	تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی
	توسعه سرمایه‌گذاری از طریق کاهش شکاف پس‌انداز- سرمایه‌گذاری با حفظ نسبت پس‌انداز به تولید ناخالص داخلی حداقل در سطح ۴۰ درصد و جذب منابع و سرمایه‌های خارجی.
	ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه.
	واریز سالانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی به صندوق توسعه ملی
	کاهش فاصله دو دهک بالا و پایین درآمدی جامعه به طوری که ضریب جینی به حداکثر ۰/۳۵ در پایان برنامه برسد.
	انجام اقدامات ضروری برای رساندن نرخ بیکاری در کشور به ۷ درصد.
	توسعه بخش تعاون با هدف توانمندسازی اقشار متوسط و کم‌درآمد جامعه به نحوی که تا پایان برنامه پنجم سهم تعاون به ۲۵ درصد برسد.
حوزه علم و فناوری	افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به ۳ درصد تولید ناخالص داخلی تا پایان برنامه.
	افزایش ورود دانش‌آموختگان دوره کارشناسی به دوره‌های تحصیلات تکمیلی به ۲۰ درصد
	دستیابی به جایگاه دوم علمی و فناوری در منطقه در پایان برنامه
حوزه اجتماعی	توسعه کمی و کیفی بیمه‌های سلامت و کاهش سهم مردم از هزینه‌های سلامت به ۳۰ درصد در پایان برنامه.

ج: محورهای سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه

۱- سرفصل امور اجتماعی

برنامه	محورهای سیاستها			
	پنجم	چهارم	سوم	دوم
*	*	*		۱- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن
*	*	*		۲- تقویت هویت ملی جوانان، رفع دغدغه و آسیبهای اجتماعی آنان
*	*	*	*	۳- اصلاح نظام اداری و قضایی
*	*			۴- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا
*	*	*		۵- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت
*	*	*	*	۶- اولویت دادن به اینترگران در عرضه امکانات و مدیریتها

*	* ^۱			۷- توسعه ورزش و فعالیت‌های گردشگری
*				۸- تأکید بر رویکرد انسان سالم و سلامت همه جانبه با توجه به:
*				۸-۱- یکپارچگی در نظام سلامت
*				۸-۲- ارتقاء شاخصهای سلامت
*				۸-۳- کاهش مخاطرات و آلودگی‌های تهدید کننده سلامت.
*				۸-۴- اصلاح الگوی تغذیه جامعه
*	* ^۲			۸-۵- توسعه کمی و کیفی بیمه‌های سلامت و کاهش سهم مردم از هزینه‌های سلامت به ۳۰٪ تا پایان برنامه پنجم.
*	*			۸- ارتقاء امنیت اجتماعی شامل:
*				۹-۱- مبارزه با مواد مخدر و روانگردان
*				۹-۲- سامان بخشی مناطق حاشیه نشین
*				۹-۳- استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ها برای پیشگیری و مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی
	*			۱۰- ایجاد محیط و ساختار مناسب حقوقی، قضایی و اداری برای تحقق اهداف چشم انداز
	*			۱۱- ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و ...
	*			... و حمایت از نهادهای عمومی و موسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی

۲- سرفصل امور اقتصادی- رشد اقتصادی

برنامه				محورهای سیاستها
پنجم	چهارم	سوم	دوم	
*	*			الف) رشد مناسب اقتصادی با تأکید بر:
*	*			۱- تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸٪ نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی با:
*	*	پرویز از سلطه بیگانگان در جذب منابع خارجی	دولت‌مداری توسعه بخش خصوصی	- توسعه سرمایه‌گذاری از طریق: - کاهش شکاف پس‌انداز- سرمایه‌گذاری با حفظ نسبت پس‌انداز به تولید ناخالص داخلی حداقل در سطح ۴۰ درصد - و جذب منابع و سرمایه‌های خارجی.

*	*	امنیت سرمایه‌گذاری، ارجح نهادن به کارآفرینی، و حفظ حرمت داری‌های قانونی و مشروط		<p>- ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه.</p> <p>- بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر:</p> <p>- ثبات محیط اقتصاد کلان</p> <p>- فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی و..</p> <p>- کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی،</p> <p>- ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف به جامعه.</p>
*				<p>- تقویت و توسعه نظام استاندارد ملی</p>
*	*	*		<p>۲- تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی»</p> <p>- ایجاد صندوق توسعه ملی با تصویب اساسنامه آن در مجلس شورای اسلامی در سال اول برنامه پنجم</p> <p>- برنامه ریزی برای استفاده از مزیت نسبی نفت و گاز در زنجیره صنعتی و خدماتی و پایین دستی وابسته بدان</p> <p>با رعایت:</p>
*				<p>- واریز سالانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی به صندوق توسعه ملی</p>
*	*	*	مشارکت عامه مردم در سازندگی	<p>- ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی</p>
*	*	*		<p>- قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه.</p>
*	*	*	*	<p>۳- اصلاح ساختار نظام بانکی با:</p> <p>- اجرای کامل و روزآمد قانون بانکداری بدون ربا</p> <p>- نهادینه کردن نظام‌های قرض‌الحسنه</p> <p>- تأمین اعتبارات خرد و اعتبارات لازم برای سرمایه‌گذاری‌ها</p>

*	*	*	۴- ارتقاء کمی و کیفی بازارهای مالی (سرمایه، پول و بیمه) با تأکید بر کارایی، شفافیت و سلامت.
*	*		۵- تحقق سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و الزامات مربوط به هر یک از بندها با تأکید بر:
*	*	رفع مقررات انحصارساز	- حمایت از شکل‌گیری بازارهای رقابتی
*	*		- ایجاد ساختارهای مناسب برای ایفای وظایف حاکمیتی (سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت).
*	*		- تنظیم سیاست‌های تشویقی در جهت تبدیل فعالیت‌های غیرمشکل (نهاد خانوار) به فعالیت‌های واحدهای حقوقی
*	*		- ایجاد بازار رقابتی برای ارائه خدمات بیمه درمانی
*	*		۶- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب با اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک.
*	*		۷- سرمایه‌گذاری در ذخایر نفت و گاز و معادن مشترک با کشورهای همسایه
*	*		۸- حفظ ذخایر راهبردی ارزی به مقدار مطمئن
*	*	جوش در صادرات غیرنفتی رفع موانع صادرات غیرنفتی / اقتصادی متنوع و شکنی بر منابع دانش و آگاهی، سرمایه انسانی و فناوری نوین	۹- تأکید بر راهبرد توسعه صادرات به ویژه در بخش خدمات با فناوری بالا
*	*		۱۰- گسترش همه‌جانبه همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری
*	*	*	۱۱- ارتقاء و هماهنگی میان اهداف توسعه‌ای: آموزش، بهداشت و اشتغال به طوری که در پایان برنامه پنجم، شاخص توسعه انسانی به سطح کشورهای با توسعه انسانی بالا برسد.
*	*		۱۲- تبدیل نظام بودجه‌ریزی کشور به بودجه ریزی عملیاتی
*	*		۱۳- برقراری ارتباط کمی و کیفی میان برنامه پنج‌ساله و بودجه‌های سالیانه با سند چشم‌انداز با رعایت شفافیت و قابلیت نظارت
*	*	*	۱۴- تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تأکید بر خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی

		*	۱۵- آموزش و بازآموزی نیروی انسانی در سطوح گوناگون، برای پاسخگویی به نیاز بنگاه‌های اقتصادی
--	--	---	--

۳- سرفصل امور اقتصادی - عدالت

برنامه				محورهای سیاست‌ها
پنجم	چهارم	سوم	دوم	
*	*	*	*	الف) گسترش عدالت اجتماعی با:
*	*	*		۱۶- تنظیم همه فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد با تأکید بر موارد زیر:
*	*	*	*	۱۶-۱- جبران نابرابری‌های غیرموجه درآمدی از طریق: <ul style="list-style-type: none"> - سیاستهای مالیاتی، - اعطای یارانه‌های هدفمند - و ساز و کارهای بیمه‌ای
*				۱۶-۲- تکمیل بانک اطلاعات مربوط به اقشار دو دهک پایین درآمدی و به هنگام کردن مداوم آن
*				۱۶-۳- هدفمند کردن یارانه‌های آشکار و اجرای تدریجی هدفمند کردن یارانه‌های غیرآشکار
*				۱۶-۴- تأمین برخورداری آحاد جامعه از اطلاعات اقتصادی
*				۱۷- اقدامات لازم برای جبران عقب ماندگی‌های حاصل از دوران‌های تاریخی گذشته با تأکید بر:
*	*	*	*	۱۷-۱- ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان با: <ul style="list-style-type: none"> - تهیه طرح‌های توسعه روستایی، - گسترش کشاورزی صنعتی، صنایع روستایی و خدمات نوین - اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی
*	*			۱۷-۲- گسترش فعالیت‌های اقتصادی (با استفاده از ظرفیت‌های بازرگانی خارجی کشور) در: <ul style="list-style-type: none"> - مناطق مرزی - سواحل جنوبی - جزایر
*	*			۱۷-۳- کاهش فاصله دو دهک بالا و پایین درآمدی جامعه به طوری که ضریب جینی به حداکثر ۰/۳۵ در پایان برنامه برسد

*			۱۷-۴-انجام اقدامات ضروری برای رساندن نرخ بیکاری در کشور به ۷ درصد
*		*	۱۷-۵-تأمین بیمه فراگیر و کارآمد و گسترش کمی و کیفی نظام تأمین اجتماعی و خدمات بیمه درمانی (سوم: ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و مؤسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی)
*			۱۷-۶-توسعه نظام‌های پیشگیری از آسیب‌های فردی و اجتماعی.
*			۱۷-۷-حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار
*	*		۱۷-۸-توسعه بخش تعاون با هدف توانمندسازی اقشار متوسط و کم‌درآمد جامعه به نحوی که تا پایان برنامه پنجم سهم تعاون به ۲۵ درصد برسد
	*		- مهار تورم - افزایش قدرت خرید گروه‌های کم‌درآمد و محروم و مستضعف - کاهش فاصله بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی جامعه - اجرای سیاست‌های مناسب جبرانی
	*		- حمایت از تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد و نیازمند
	*		- توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه مردم در فعالیت‌های اقتصادی کشور و رعایت جهات زیر در امر واگذاری مؤسسات اقتصادی دولت به مردم: - امر واگذاری در جهت تحقق اهداف برنامه باشد. - در چارچوب قانون اساسی صورت پذیرد. - عدم تهدید امنیت ملی و یا تزلزل حاکمیت ارزشهای اسلامی و انقلاب - عدم خدشه به حاکمیت نظام یا تضییع حق مردم و یا ایجاد انحصار - به مدیریت سالم و اداره درست کار توجه شود.
		*	- اصلاح مقررات ایجادکننده انحصار در فعالیت‌های اقتصادی

۴- سر فصل امنیتی دفاعی

برنامه				محورهای سیاست‌ها
پنجم	چهارم	سوم	دوم	
				۱- تحکیم و ارتقاء امنیت پایدار، فراگیر و تضمین‌کننده اهداف و منافع ملی با تأکید بر:
*	*	*		۱-۱- نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضد امنیتی.
*	*	*		۱-۲- تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی

*				۳-۱- ایجاد سامانه یکپارچه نرم‌افزاری اطلاعاتی و ارتقاء سطح حفاظت از اطلاعات رایانه‌ای
*				۴-۱- تقویت زیرساخت‌های انسجام و همبستگی ملی
*	*	*	اشاره کلی	۲- ارتقاء توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی با تأکید بر:
*	*	*		۱-۲- کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی - نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، - افزایش ضریب خودکفایی با توسعه تحقیقات - بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور
*	*	*		۲-۲- حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان
*				۳-۲- گسترش پدافند غیرعامل
*				۴-۲- امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها
		*		۳- بهبود و تکمیل سازمانی و توزیع جغرافیایی نیروهای مسلح، متناسب با اندازه و نوع تهدیدها و آمایش سرزمین.

۵- سرفصل سیاست خارجی

برنامه				محورهای سیاست‌ها
پنجم	چهارم	سوم	دوم	
	*	*	*	۱- ثبات در سیاست خارجی با توجه به عزت، حکمت و مصلحت
				۲- اعتلای شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران در منطقه و نظام بین‌الملل به منظور تحکیم امنیت ملی و پیشبرد منافع ملی با تأکید بر:
*	*	*		- تقویت همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی با اولویت کشورهای همسایه.
*	*	*		- تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم (ادامه پرهیز از تشنج در روابط خارجی)
*	*	*		- بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی.
*	*	*		- مقابله با افزون‌خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی.
*	*	*		- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.
*	*	*		- حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم و مستضعف بویژه ملت فلسطین.
*	*	*		- تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی

*	*	*		- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل
*				- سازماندهی تلاش مشترک برای ایجاد مناسبات و نظامات جدید اقتصادی، سیاسی و فرهنگی منطقه‌ای و جهانی با هدف تأمین عدالت، صلح و امنیت جهانی
	*	*		- مقابله با تک قطبی شدن جهان
			*	- تلاش برای دچار نشدن به استقراض خارجی و رهایی از تعهدات فعلی
*	*			۳- حضور فعال و هدفمند در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و تلاش برای ایجاد تحول در رویه‌های موجود بر اساس ارزش‌های اسلامی
*	*			۴- ارتقاء نقش مدیریتی ایران در توزیع و ترانزیت انرژی، - افزایش فرصت‌های صادراتی، - جذب سرمایه و فناوری‌های پیشرفته - کمک به استقرار نظام پولی، بانکی و بیمه‌ای مستقل با کمک کشورهای منطقه‌ای و اسلامی و دوست - با هدف کاهش وابستگی به سیستم پولی نظام سلطه. (بهره‌گیری از روابط سیاسی با کشورها برای نهادینه کردن روابط اقتصادی، افزایش جذب منابع و سرمایه‌گذاری خارجی و فناوری پیشرفته و گسترش بازارهای صادراتی ایران و افزایش سهم ایران از تجارت جهانی و رشد پرشتاب اقتصادی مورد نظر در چشم انداز)
*	*			۵- تقویت تعامل فرهنگی، حقوقی، سیاسی و اقتصادی با جهان بویژه حوزه تمدن اسلامی - ایرانی. (تلاش برای تبدیل مجموعه کشورهای اسلامی و کشورهای دوست منطقه به یک قطب منطقه‌ای اقتصادی، علمی، فناوری و صنعتی + تحکیم روابط با جهان اسلام و ارایه تصویر روشن از انقلاب اسلامی و تبیین دستاوردها و تجربیات سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جمهوری اسلامی و معرفی فرهنگ غنی و هنر و تمدن ایرانی و مردم سالاری دینی)
*	*			۶- تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور

۶- سرفصل سیاست داخلی

برنامه				محورهای سیاستها
پنجم	چهارم	سوم	دوم	
*	*	*	*	مشارکت مردم در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی (گسترش روحیه تعاون و مشارکت عمومی و ...)
*				جهت دهی جریانات سیاسی به پابندی به ارزش‌های اسلامی- انقلابی، دفاع از منافع ملی، دشمن‌ستیزی، قانون‌پذیری و اصول اخلاقی.
*	*			حمایت از آزادی‌های مشروع و صیانت از حقوق اساسی ملت

مؤلفه های این بخش ذیل محورهای دیگر مرتبط آمده است.	*			<p>تقویت امنیت و اقتدار ملی با تاکید بر:</p> <ul style="list-style-type: none"> - رشد علمی و فناوری، - مشارکت و ثبات سیاسی، - ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور، - وحدت و هویت ملی، - قدرت اقتصادی و دفاعی، - ارتقاء جایگاه جهانی ایران
مؤلفه های این بخش ذیل محورهای دیگر مرتبط آمده است.	*	*		<p>آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول ذیل:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ملاحظات امنیتی و دفاعی . - کارآیی و بازدهی اقتصادی. - وحدت و یکپارچگی سرزمین. - گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای. - حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی. - حفظ هویت اسلامی ایرانی و حراست از میراث فرهنگی. - تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرون اقتصاد کشور. - رفع محرومیت ها خصوصا در مناطق روستایی کشور

۷- سرفصل علمی فناوری

برنامه				محورهای سیاستها
پنجم	چهارم	سوم	دوم	
*	اشاره کلی	اشاره کلی	اشاره کلی	۱- تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش در موارد زیر:
*				۱-۱- افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به ۳ درصد تولید ناخالص داخلی تا پایان برنامه پنجم
*				و افزایش ورود دانش آموختگان دوره کارشناسی به دوره های تحصیلات تکمیلی به ۲۰ درصد
*	*			۱-۲- دستیابی به جایگاه دوم علمی و فناوری در منطقه (افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان)
*				۱-۳- ارتباط بین دانشگاه و صنعت و جامعه
*				۱-۴- توانمندسازی بخش غیردولتی در تولید علم و فناوری.
*	*			۱-۵- دستیابی به فناوری های پیشرفته مورد نیاز

*	*		اشاره کلی	۲- تحول (اصلاح) در نظام آموزش و پرورش
*				۳- تحول و ارتقاء علوم انسانی
*		اشاره کلی		۴- حمایت از نخبگان و نوآوران علمی و فناوری
*				۵- تکمیل و اجرای نقشه جامع علمی کشور
*	*		اشاره کلی	۶- تحول (اصلاح) در نظام آموزش و پرورش

۸- سر فصل علمی فناوری

برنامه				محورهای سیاست ها
پنجم	چهارم	سوم	دوم	
*				۱- اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور
*	*	*		۲- زنده نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام (ره) (برنامه سوم: معرفی و ترویج فرهنگ و ارزش های والای اسلام و ایران اسلامی به جهانیان و تبیین شخصیت و مبانی سیاسی و فکری امام (ره))
*	*	*	*	۳- تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، ...
*				۴- مقابله با جریانات انحرافی و خرافی در حوزه دین
*				۵- استفاده از IT برای تحقق اهداف فرهنگی نظام.
*	*			۶- ایجاد درک مشترک از چشم انداز و تقویت عزم ملی برای تحقق آن
	*	*	*	- اعتلا و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی
	*	*	*	- سالم سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی ها و فضایل اخلاقی
	*			- تقویت وحدت و هویت ملی مبتنی بر اسلام و انقلاب
	*			- تعمیق روحیه دشمن شناسی
	*			- مقابله با تهاجم فرهنگی - گسترش فعالیت رسانه های ملی
		*		- رعایت آراستگی سیمای جامعه و کشور و محیط سازندگی به ارزش های اسلامی و انقلابی

د) ارزیابی و الزامات سیاست های کلی برنامه های توسعه

با توجه به آنچه در بخش های پیشین گفته شد، می توان برخی نکات را در مورد بر سیاست های کلی برنامه های توسعه را یادآوری کرد:

۱- بسیاری از محورهای تقریباً در همه سیاست های کلی برنامه ها تکرار شده است (مراجعه شود به بخش «محورهای مشترک در سیاستهای کلی برنامه های توسعه» در صفحه ۱۲۹). تکرار محورهای نشانگر دو نکته است. اولاً: نشانگر ثبات رویه در سیاست ها و رویکردهای کلی نظام در مقولات مربوط است که از جمله آنها می توان به محورهای «زنده نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام (ره)»، «عدالت اجتماعی»، «مشارکت مردم در عرصه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی»، «اولویت دادن به ایثارگران در عرضه امکانات و مدیریت ها»، «حمایت از مسلمانان و ملت های مظلوم و مستضعف بویژه ملت فلسطین»، «تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان» و «تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل» اشاره کرد. ثانیاً تکرار محورهای می تواند نشانه ناکامی در تحقق آنها و یا فقدان عدم اهتمام لازم برای اجرایی شدن آنها باشد. از جمله آنها می توان به محورهای «تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت»، «اصلاح نظام اداری و قضایی»، «تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری»، «قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز»، «اصلاح ساختار نظام بانکی و پولی کشور» و «توانمندسازی بخش های خصوصی و تعاونی و کاهش تصدی دولت» اشاره کرد.

۲- بسیاری از سرفصل ها و محورهای سیاست های کلی به صورت کلی (تفکیک نشده و غیرشفاف) مطرح شده است. این امر باعث شده که سنجش میزان تحقق آنها غیرممکن باشد. هر چند در سیاست های کلی برنامه پنجم این مشکل تا حد قابل توجهی برطرف شده است و بسیاری از محورها به زیرمحورهایی تقسیم شده اند و حتی برخی از سیاست ها به صورت کمی هدفگذاری شده اند، اما همچنان در برخی از محورها و سرفصل ها این کاستی به قوت خود باقی است. به عنوان مثال، «مشارکت مردم در عرصه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی» یا «تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری» تنها به صورت کلی و سربسته مطرح شده است.

۳- در برخی از سرفصل ها، به موضوعات مرتبط با آن لازم شده حوزه توجه شده است از جمله می توان

الف) «گردشگری» که با توجه به موقعیت جغرافیایی و مزیت های نسبی ایران می تواند بسیار مهم و درآمدزا باشد، اشاره کرد که یا نادیده گرفته شده و یا تنها به صورت کمرنگ و حاشیه ای مورد اشاره قرار گرفته است. در سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه به صورت کلی به گردشگری به عنوان یک مزیت نسبی در ایران اشاره شده است و در برنامه پنجم نیز ذیل سرفصل اجتماعی (نه سرفصل اقتصادی)، به «حمایت از گردشگری با تأکید بر سفرهای زیارتی» اشاره شده است (نکته جالب توجه این است که حتی در سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی نیز هیچ اشاره ای به مقوله گردشگری نشده است).

ب) مقوله «حمل و نقل مسافر، کالا و انرژی» نیز با توجه به موقعیت جغرافیایی و مزیت های نسبی ایران، می تواند منبع درآمد بسیار مهمی باشد. با این حال، در سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه تنها به صورت کلی مقوله «حمل و نقل» به عنوان یک مزیت نسبی ایران مطرح شده است و در برنامه پنجم نیز ذیل سرفصل سیاست خارجی (نه ذیل سرفصل اقتصادی)، تنها به «ارتقاء نقش مدیریتی ایران در توزیع و ترانزیت انرژی» اشاره شده است.

ج) در رابطه با مقوله «کشاورزی» نیز می‌توان گفت جایگاه این حوزه در سیاست‌های کلی مبهم است و همواره به صورت کلی، حاشیه‌ای و با رویکردی منفعلانه به آن توجه شده است. هر چند «تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تاکید بر خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی» یکی از محورهای سیاست‌های کلی برنامه‌های سوم و چهارم توسعه بوده اما این محور در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه حذف شده است. همچنین محور «تهیه طرح‌های توسعه روستایی، گسترش کشاورزی صنعتی، صنایع روستایی و خدمات نوین و اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی» در سیاست‌های کلی برنامه پنجم، ذیل محور «گسترش عدالت» و تنها با هدف «ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان» مورد اشاره قرار گرفته است.

د) علیرغم اهمیت یافتن روزافزون مقوله «محیط زیست» و وضعیت نگران‌کننده آن در ایران، این مقوله در سیاست‌های کلی تنها به صورت کم‌رنگ مورد توجه قرار گرفته است.

ه) علیرغم اهمیت «سرمایه اجتماعی» و ضرورت وجود سازمان‌های مردم-نهاد به عنوان نهادهای واسط بین حاکمیت/ دولت و مردم، این مقوله در سرفصل «اجتماعی» مورد توجه کافی قرار نگرفته است. (و) همچنین، علیرغم اهمیت یافتن روزافزون مقوله «حکمرانی خوب»، این محور نیز در سیاست‌های کلی مورد توجه قرار نگرفته است.

ز) در بخش فرهنگی، علیرغم اهمیت روزافزون مقوله «رسانه» و نقش آفرینی آن در جهان امروز، و آسیب‌ها و مشکلاتی که متوجه مقوله رسانه در کشور ما است، این حوزه مورد بی‌توجهی قرار گرفته است.

ح) همچنین، بسیاری از مقولاتی که نوعاً دارای ابعاد اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای هستند، تنها ذیل سرفصل سیاسی و امنیتی مطرح شده‌اند و در سرفصل‌های فرهنگی و اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند (که این می‌تواند به صورت ضمنی، نشانگر غلبه نگاه امنیتی به این مقولات باشد).

۵- در بسیار از موارد به نظر می‌رسد سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه به صورت آرمانی مطرح شده‌اند، یعنی همه اهداف مطلوب در آن ذکر شده است بدون اینکه تعارض‌های آشکار و پنهان بین برخی از سیاست‌ها مد نظر قرار گیرد و به عدم امکان دستیابی هم‌زمان به همه این اهداف مطلوب، توجه شود.

۶- مفاهیم به کار رفته در برخی از بندهای سیاستی، بدون ایضاح معنایی صورت گرفته و صرفاً در حد ایده باقی مانده است. به عنوان نمونه به بندهای مربوط به «امنیت پایدار» در برنامه پنجم می‌توان اشاره کرد که لازمه آن درکی منسجم و شفاف از «امنیت» و «پایداری» در میان قانونگذاران و مجریان است. اجرای سیاست مطلوب منوط به درک معنایی مشترک از مفاهیم و واژگان اصلی و کلیدی بندهای سیاستی در میان قانونگذاران، مجریان و ذینفعان است، الزامی که در تدوین سیاست‌ها باید ملحوظ گردد.

۷- از عوامل موثر بر اجرای سیاست‌ها که می‌تواند حتی در تدوین، نوع و کیفیت سیاست‌ها اثرگذار باشد، توجه به مختصات محیطی، عوامل زیرساختی و ویژگی‌های جامعه هدف است. پیچیدگی، هوشمندی و فقدان اطمینان از جمله این عوامل است.

هـ) بررسی و مقایسه رویکردهای تدوین سیاست های کلی برنامه توسعه

بررسی سیاست های کلی برنامه توسعه نشان می دهد که در طراحی و تدوین سیاست ها سه رویکرد غالب بوده است. اهم این رویکردها عبارت است از:

۱) رویکرد جامع نگر: در این رویکرد، مطابق رویه ای که تا کنون در تدوین سیاست های کلی برنامه های توسعه وجود داشته، تلاش می شود برای حل و فصل همه مسائل و مشکلات کشور در حوزه های مختلف، به طور همزمان و تقریباً بدون هر گونه اولویت بندی، سیاستی تدوین گردد. به عنوان مثال، در این رویکرد، مانند آنچه در سیاست های کلی برنامه های سوم تا پنجم توسعه رخ داده است، مساله «رشد اقتصادی» و «عدالت اجتماعی» با هم دیده می شود. هر چند همه جانبه دیدن مسائل و مشکلات کشور و تلاش برای پوشش دادن همه آنها، نقطه قوت این رویکرد به نظر آید. اما نادیده گرفتن تناسب میان توان مادی و مدیریتی کشور از یک طرف و توان و ظرفیت مورد نیاز برای حل و فصل همزمان از طرف دیگر از مهمترین ضعف های این رویکرد محسوب می شود. بعلاوه، در این رویکرد اصطکاک ها و ناسازگاری هایی که ممکن است بین برخی از سیاست ها بوجود آید، نادیده گرفته می شود و بنابراین، سیاست های کلی در اجرا با مشکلات فراوان مواجه می شود و بخش هایی از سیاست ها هیچ گاه محقق نخواهد شد. به عنوان مثال، همواره بین سیاست های منجر به «رشد اقتصادی» و سیاست های منجر به «عدالت اجتماعی» اصطکاک هایی وجود دارد که اگر به آن اصطکاک ها توجه نشود و راهی برای مدیریت و رفع آنها اندیشیده نشود، نه سیاست های رشد اقتصادی به صورت مناسب اجرایی خواهد شد و نه عدالت اجتماعی مورد نظر بدست خواهد آمد.

۲) رویکرد تدوین سیاست ها با محوریت سیاست های کلی ابلاغی: با توجه به اینکه در سال های اخیر سیاست های کلی متعددی در حوزه های مختلف توسط مقام معظم رهبری ابلاغ شده است (از جمله: سیاست های کلی جمعیت (۹۳/۲/۳۰)، اقتصاد مقاومتی (۹۲/۱۱/۲۹)، تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی (۱۳۹۱/۱۱/۲۴)، اشتغال (۹۰/۴/۲۸)، تشویق سرمایه گذاری (۸۹/۱۱/۲۹)، امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و ارتباطات (افتا) (۸۹/۱۱/۲۹)، اصلاح الگوی مصرف (۸۹/۴/۱۴)، نظام اداری (۸۹/۱/۱۶)، مبارزه با مواد مخدر (۸۵/۷/۱۲)، اصل ۴۴ قانون اساسی (۸۴/۳/۱)، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه (۱۳۸۴/۰۲/۰۳)، چشم انداز ۱۴۰۴ (۸۲/۸/۱۳)، سیاست های کلی نظام در بخش های امنیت اقتصادی، انرژی، منابع آب، معدن، منابع طبیعی و حمل و نقل (۷۹/۱۱/۳) و ...)، این رویکرد تأکید دارد که سیاست های کلی برنامه ششم توسعه بر اساس این سیاست های کلی ابلاغ شده تدوین گردد. مهمترین مزیت این رویکرد این است که با اهمیت قائل شدن به سیاست های کلی ابلاغ شده، و ابتدای سیاست های کلی برنامه پنج ساله بر سیاست های کلی ابلاغ شده، ضمانت اجرایی سیاست های کلی ابلاغی در حوزه های مختلف افزایش می یابد. با این حال، این رویکرد از ضعف هایی نیز برخوردار است از جمله اینکه: نخست، این رویکرد با تأکید بر اجرای همه سیاست های کلی ابلاغ شده، عملاً باعث تقسیم توان مادی و مدیریتی کشور در حوزه های مختلف و در نتیجه، باعث بر زمین ماندن اجرای بسیاری از این سیاست ها می شود. دوم، تعدد سیاست های ابلاغی در حوزه های مختلف و عدم تعیین اولویت بین آنها، و احتمال بوجود آمدن اصطکاک بین این سیاست ها،

می‌تواند اجرای سیاست‌های کلی را با مشکلات متعددی مواجه کند. بنابراین، اتخاذ این رویکرد در تدوین سیاست‌ها مستلزم چند نکته است: ۱) مشترکات سیاست‌های کلی ابلاغی مشخص شود و تحقق این سیاست‌های مشترک در اولویت اجرا قرار گیرند. ۲) آن دسته از سیاست‌هایی که جزء مشترکات سیاست‌های کلی نیستند، اهم و مهم شوند و برخی از آنها در اولویت اجرا قرار گیرند. ۳) راه‌های برای ممانعت از ایجاد اصطکاک بین سیاست‌های متعدد ابلاغی اندیشیده شود.

۳) رویکرد مسأله محور: در این رویکرد، در ذیل هر سرفصل (اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و ...)، یک یا چند مسأله اصلی تعیین می‌شود و همه سیاست‌های در آن حوزه در راستای حل شدن آن مسأله اصلی تدوین می‌گردد. به عنوان مثال، در حوزه اقتصاد، مسأله «بیکاری» یا «تورم» به عنوان یک مسأله اصلی که ریشه بسیاری از مسائل اقتصادی و حتی مسائل اجتماعی و فرهنگی به آن برمی‌گردد، تعیین می‌شود و جهت‌گیری اصلی برنامه به سمت حل این مسأله اصلی تعیین می‌گردد. مزیت اصلی این رویکرد آن است که همه منابع و توان مادی و مدیریتی کشور برای حل و فصل یک یا چند مسأله متمرکز می‌شود و بنابراین، ضمن اینکه از اصطکاک بین سیاست‌های کلی و تقسیم منابع مادی و غیرمادی کشور در حوزه‌های مختلف جلوگیری می‌شود، احتمال دستیابی به اهداف تعیین شده برنامه بسیار بالا می‌رود. همچنین، در صورت تعیین دقیق مسأله اصلی، در بلندمدت بسیاری از دیگر مسائل، که ریشه آنها به آن مسأله اصلی برمی‌گردد، نیز حل و فصل خواهد شد. اما این رویکرد دارای چند نقطه ضعف نیز هست؛ اول اینکه، تعیین یک یا چند مسأله اصلی در هر حوزه و ایجاد اتفاق نظر سیاست‌گذاران کشور بر آن مسأله یا مسائل، کار چندان ساده‌ای نیست و احتمالاً برای رسیدن به چنین وفاقی، زمان قابل توجه و انجام کار کارشناسی گسترده‌ای نیاز است. دوم اینکه، تعیین یک یا چند مسأله اصلی و تمرکز دادن همه توان مادی و مدیریتی کشور بر حل و فصل آنها بدان معنی است که حل و فصل بسیاری از مسائل و مشکلات دیگر کشور باید به تعویق بیفتد. و این امر می‌تواند پیامدهای اجتماعی و حتی سیاسی قابل توجهی برای کشور داشته باشد. به عنوان مثال، اگر تحقق رشد بالای اقتصادی به عنوان هدف اصلی سیاست کلی برنامه ششم توسعه تعیین گردد، ممکن است تحقق این امر به افزایش قابل توجه نابرابری و آسیب‌پذیری روزافزون دهک‌های پایین جامعه منجر شود و این امر نیز به نوبه خود باعث بروز آسیب‌های اجتماعی و حتی ناآرامی‌های سیاسی شود. یا اگر رشد علم و فناوری در کشور به عنوان مسأله اصلی تعیین گردد و همه منابع کشور متوجه آن شود، ممکن است تحقق این امر به قیمت نادیده گرفته شدن موضوع ازدواج جوانان و در نتیجه، اختلال در رشد جمعیت کشور و پیامدهای ناشی از آن، تمام شود. بنابراین، اتخاذ این رویکرد در تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه مستلزم:

۱) انجام کار کارشناسی لازم برای تعیین اصلی‌ترین مسائل در هر حوزه؛ ۲) شناسایی دقیق و همه‌جانبه لوازم و اقتضائات تمرکز بر حل یک مسأله خاص و محاسبه هزینه‌های احتمالی اقتصادی و اجتماعی و سیاسی و امنیتی که کشور باید بابت این امر متحمل شود؛ و ۳) ایجاد عزم جدی و آگاهانه‌ی مجموعه سیاست‌گذار کشور برای اصرار بر تحقق اهداف برنامه و پرداخت هزینه‌های لازم برای آن است.

ایده های اولیه و نهایی برنامه ششم؛ رویکردی نوین در تدوین سیاست های کلی برنامه های توسعه

کمیته مستندسازی کمیسیون مشترک

چکیده

کاستی های موجود در تحقق سیاست های کلی حاصل از ارزیابی این سیاست ها و همچنین فرایند تدوین سیاست های کلی و ارزیابی میزان انسجام و همگرایی میان سیاست های کلی و اسناد بالادستی این سیاست ها همانند سند چشم انداز نشان می دهد که در تدوین سیاست ها حلقه مفقوده ای وجود دارد. این حلقه مفقوده فقدان رویکرد واحد حاکم بر تدوین سیاست های کلی و یا به عبارت دیگر فقدان انسجام ناشی از نقش آفرینی رویکردهای متعدد در تدوین سیاست های کلی در بخش های مختلف سیاستی است. در جهت رفع این نقایص در برنامه ششم، تلاش شد تا در ابتدا ایده اولیه و رویکرد حاکم بر برنامه مشخص شود و با توجه به تجربه برنامه های گذشته برای پرهیز از ناهماهنگی ایده اولیه سیاست ها مورد توافق قرار گیرد و سپس بر اساس مضامین و محتوا و جهت گیری سیاست های کلی مربوطه تدوین شود. این مقاله انعکاسی از تلاش های صورت گرفته در این میسر است.

واژگان کلیدی

سیاستگذاری، برنامه ششم، ایده سیاست ها، رویکرد سیاست ها، چالش ها، فرصت ها

مقدمه

هریک از برنامه های پنج ساله توسعه هرچند، سیاست کلی مخصوص به خود دارد. سیاستی که لازم الاجرا است، با این حال آنچه در عمل مشاهده می شود این است که برنامه های توسعه در برخی موارد چندان با سیاست های کلی برنامه انطباق ندارد. انطباق شکلی و ماهوی برنامه ها در طراحی و اجرا با سیاست با لحاظ اقتضانات زمانی و مکانی امری لازم است. ابلاغ آیین نامه نظارت بر سیاست های کلی توسط مقام رهبری زمینه رفع این نقیصه و اجرای بهینه سیاست های کلی برنامه های را فراهم کرده است. نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی نظام، مطابق بند دوم اصل ۱۱۰ قانون اساسی بر عهده مقام رهبری است. براساس دستور مقام معظم رهبری این مسوولیت به مجمع تشخیص مصلحت

نظام واگذار شده است. در راستای این مأموریت مجمع اقدام به تدوین آیین‌نامه‌ای برای نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام نمود که آخرین اصلاحیه‌ی این آیین‌نامه در اوایل سال ۱۳۹۳ از به تائید مقام رهبری رسید و ابلاغ گردید. بر اساس آیین‌نامه‌ی جدید، مجمع، در ایفای بخشی از نقش نظارتی خود، برای تطبیق عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با سیاست‌های کلی با هماهنگی شورای نگهبان اقدام می‌کند. بنابراین انتظار می‌رود که بعد از این شاهد باشیم که شورای نگهبان علاوه بر موازین شرع و قانون اساسی، کلیه‌ی مصوبات مجلس را با سیاست‌های کلی نظام تطبیق بدهد. از کاستی‌های دیگر برنامه‌های توسعه که در عمل آشکار شده این است که دولتها عملاً آنچه را در قالب برنامه اجرا کرده‌اند، در برخی موارد مغایر با اهداف و خطوط کلی سیاست‌های برنامه بوده است. بعلاوه برای اجرای سیاست‌های برنامه‌ها، هدف‌گذاری زمانی معین پنج ساله وجود نداشته است. به عنوان مثال در برنامه چهارم، تحقق جامعه مدنی و در برنامه پنجم، هدفمندی یارانه‌ها و مسکن مهر محور اصلی برنامه‌ها قرار گرفت، حال آنکه چنین محورهایی در برنامه‌ها نبوده است.

ضرورت ایده اولیه برای برنامه ششم

توجه به کاستی‌های موجود در عمل به سیاست‌های کلی حاصل از ارزیابی این سیاست‌ها و همچنین فرایند تدوین سیاست‌های کلی و ارزیابی میزان انسجام و همگرایی میان سیاست‌های کلی و اسناد بالادستی این سیاست‌ها همانند سند چشم‌انداز نشان داد که در تدوین سیاست‌ها حلقه مفقوده‌ای وجود دارد. این حلقه مفقوده فقدان رویکرد واحد حاکم بر تدوین سیاست‌های کلی و یا به عبارت دیگر فقدان انسجام ناشی از نقش آفرینی رویکردهای متعدد در تدوین سیاست‌های کلی در بخش‌های مختلف سیاستی بود. در جهت رفع این نقایص در برنامه ششم، تلاش شد تا در ابتدا ایده اولیه و رویکرد حاکم بر برنامه مشخص شود و با توجه به تجربه برنامه‌های گذشته برای پرهیز از ناهماهنگی ایده اولیه سیاست‌ها مورد توافق قرار گیرد و سپس بر اساس مضامین و محتوا و جهت‌گیری سیاست‌های کلی مربوطه تدوین شود. برای ابقان بیشتر در جهت تدوین ایده‌های نهایی نهادهای مختلف پیشنهادات خود را ارائه کردند. ذیلاً ایده‌های پیشنهادی ارائه می‌شود.

الف- ایده پیشنهادی دولت برای برنامه ششم

ارتقای بهره‌وری و رشد سرمایه‌گذاری، اجرای سیاست‌های اصل چهارم و چهار قانون اساسی و جبران عقب‌ماندگی اهداف محقق نشده سند چشم‌انداز بیست ساله کشور مهمترین محورهای ایده پیشنهادی دولت است که با رویکرد، تعامل با جهان و گسترش دامنه و نوع سرمایه‌گذاری‌های خارجی در کشور همراه است. اهم محورهای ایده پیشنهادی دولت به شرح ذیل است:

۱- اهتمام به تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله

مهمترین ایده حاکم بر تدوین پیش‌نویس این سیاست‌ها، پیگیری تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله کشور می‌باشد، که این امر در مقدمه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی از سوی معظم له مورد تأکید قرار گرفته است. عملکرد سال‌های گذشته از دوره بیست ساله سند چشم‌انداز به دلیل چالش‌های مختلف محیط داخلی و بین‌المللی موبد عقب‌ماندگی جدی از اهداف پیش‌بینی شده می‌باشد. تحقق اهداف کمی سند چشم‌انداز در سال‌های باقیمانده از این دوره، مستلزم ایجاد خیزش بزرگ

در حوزه اقتصاد و رسیدن به رشد شتابان و پویا خواهد بود. رسیدن به این هدف نیز از طریق افزایش سرمایه‌گذاری و ارتقاء بهره‌وری میسر می‌باشد. از آنجا که منابع مالی دولت برای تحقق چنین رشدی ناکافی است، لذا در تدوین پیش‌نویس این سیاست‌ها موضوع اجرای صحیح سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی و مشارکت بخش خصوصی و تعامل با جهان برای دسترسی به منابع مالی و تکنولوژی و همچنین توجه ویژه به رقابت در حوزه‌های اقتصادی و تقویت فعالیتهای دانش‌بنیان با هدف ارتقای بهره‌وری با رویکرد درون‌زا و برون‌گرا مورد توجه قرار گیرد.

۲- ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان و تامین امکانات مادی و معنوی برای جمعیت با نرخ باروری بالاتر

وجود خیل عظیم جوانان تحصیل کرده موهبتی جمعیتی و سرمایه‌ای بزرگ برای اقتصاد کشور فراهم کرده است، لیکن بیکاری تعداد زیادی از این جوانان و همچنین کاهش نرخ باروری و نگرانی از پیر شدن جمعیت از جمله چالش‌های اساسی فراروی کشور است. بر این اساس در تدوین پیش‌نویس سیاست‌های کلی برنامه ششم، ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان بیکار و خارج کردن کشور از سالمندی در آینده و تامین امکانات مادی و معنوی برای آنان از طریق افزایش رشد اقتصادی و اهتمام به امور فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است.

۳- توجه به موضوعات خاص

آسیب‌شناسی به عمل آمده از برنامه‌های توسعه قبلی، چالش‌های اساسی پیش‌رو و محدودیت منابع مالی باعث شد که در تدوین پیش‌نویس سیاست‌ها به موضوعات خاص مانند آب و محیط زیست توجه ویژه شود، به علاوه وجود عدم تعادل‌های منطقه‌ای در پهنه سرزمین و در عین حال وجود ظرفیت‌ها و مزیت‌های فراوان در مناطق جغرافیایی خاص مانند سواحل مکران، محور شرق و ... که می‌تواند باعث افزایش تعادل در مناطق و تسریع در رشد اقتصادی شوند مورد تاکید قرار گیرند.

۴- یکپارچه‌سازی سیاست‌های کلی ابلاغی در سال‌های اخیر

در سال‌های اخیر از سوی مقام معظم رهبری سیاست‌های کلی در حوزه‌های مختلف ابلاغ گردیده است. لیکن مع‌الاسف امکان و مجال اجرای این سیاست‌ها فراهم نشده است. از آنجا که بر اساس بررسی‌های بعمل آمده امکان یکپارچه‌سازی تعداد زیادی از این سیاست‌ها در ظرف زمانی برنامه ششم وجود دارد، لذا تلاش شد سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به عنوان اصل و پایه قرار گیرد و از سایر سیاست‌های کلی ابلاغی به ویژه در حوزه‌های علمی و فرهنگی و اجتماعی نیز استفاده شود. در عین حال مبنای تدوین الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی نیز مد نظر قرار گرفت. تلاش شد از نظرات دستگاه‌های اجرایی و برنامه‌های دولت و همچنین آسیب‌شناسی بعمل آمده از برنامه‌های توسعه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز در تدوین پیش‌نویس سیاست‌های برنامه ششم بهره‌گرفته شود و در نهایت مضمون و ایده کلی برنامه ششم توسعه «رشد تولید رقابتی مبتنی بر دانش، بهره‌وری و تعامل سازنده با جهان در چارچوب اقتصاد مقاومتی و فرهنگ اسلامی-ایرانی» پیشنهاد شد.

ب: سایر ایده های پیشنهادی

به موازات پیشنهاد دولت برخی نهادها و موسسات نیز در رابطه با ایده اولیه برنامه ششم پیشنهادهایی ارائه داده اند که سه مورد آن ارائه می شود. اتکای برنامه به تحقق اقتصاد مقاومتی، با گرایش برتری جویی علمی و فن آوری، مقام سازی فرهنگی ملهم از زیرساخت های نظری پیشرفت و الزامات امرنظارت؛ تحکیم اقتدار ملی، مردمسالاری دینی، دانش بنیانی اقتصاد و آینده نگری مبتنی و ملهم از گفتمان مقام معظم رهبری مهمترین مضامین دیگر ایده های پیشنهادی است.

مورد اول: ایده اولیه سیاست های کلی برنامه ششم

در تحقق اهداف چشم انداز با تکیه بر «اقتصاد مقاومتی»، «برتری جویی علمی و فناوری»، «مقاوم سازی فرهنگی»، سیاست های کلی برنامه توسعه باید «ادامه موفقیت ها و رفع عوامل عدم توفیق های برنامه های پیشین» و با توجه به «فرصت های وسیع و نیز چاشنل ها و تهدیدات»، «برآمده از زیرساخت های نظری پیشرفت (سیاستهای ابلاغی و متکی بر زیرساخت های وسیع ایجاد شده در کشور، و «واقعی»، «شفاف»، «با قابلیت نظارت مستمر و مؤثر و شاخص پذیر» باشد؛ به گونه ای که طی آن موارد ذیل محقق شود:

- ۱- استقرار نظام بانکی، مالیاتی و بیمه مطلوب و اسلامی.
- ۲- حذف یارانه انرژی و واریز منابع حاصله به صندوق ذخیره پولی و تخصیص به عموم مردم و تولید و کار و سرمایه گذارها و مصارف مفید. (اجرای قانون هدفمندی)
- ۳- تحقق نظام اداری مطلوب و پاسخگو و جامع و مانع و منطقی کردن هزینه جاری.
- ۴- تحقق نظام بودجه به عنوان ترجمان مالی برنامه و ممانعت جدی از دخالت های غیربرنامه ای در بودجه.
- ۵- تهیه نقشه آمایشی کشور و انتخاب طرح های ملی و منطقه ای پیشرفت طبق آن و ساماندهی کلانشهرها و شهرها.
- ۶- مسدودسازی منافذ و متلاشی سازی شبکه های فساد.
- ۷- افزایش انضباط و امنیت اجتماعی با شاخص ها (مثل رساندن تلفات جاده ای به زیر هزار نفر در سال)
- ۸- رشد چشمگیر جمعیت و استحکام خانواده.
- ۹- استقرار کامل نظام سلامت و ارتقاء شاخص ها.
- ۱۰- عرضه چندین دستاور برتر علمی جهان و تداوم سرعت پیشروی علمی و بهره گیری از دانش های نو در جهش فناوری و تولید ثروت.
- ۱۱- فراهم کردن امکان مشارکت حداکثری همه مردم در اقتصاد، بویژه با توجه به بخش تعاون و دسترسی به شاخص های مطلوب این بخش.
- ۱۲- اجرای حداقل ده طرح ملی و زیرساختی عظیم و تحول ساز از منابع صندوق ذخیره ارزی.

مورد دوم: ایده اولیه سیاست های کلی برنامه ششم

به منظور تحقق اهداف چشم انداز و با محوریت «اقتصاد مقاومتی»، «پشتتازی در عرصه علم و فناوری»، «تعالی و مقاوم سازی فرهنگی»، سیاست های کلی برنامه توسعه باید «ادامه موفقیت ها و رفع موانع توفیق برنامه های پیشین»، «ناظر به فرصت های وسیع و نیز مشکلات، تهدیدها و مخاطرات»، «برآمده از زیرساخت های نظری پیشرفت (الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، اصل ۴۴، اصلاح الگوی مصرف، نظام اداری، جمعیت و سایر سیاست های ابلاغی)»، «متکی بر توانایی ها، استعدادها، فرصت های وسیع ایجاد شده در کشور و تجارب حاصل از برنامه های توسعه»، «واقعی»، «شفاف»، «با قابلیت نظارت مستمر و مؤثر» و «ناظر به دوره زمانی پنج ساله» باشد؛ به گونه ای که اجرای آن، با موارد ذیل محقق شود:

- ۱- توسعه همه جانبه عدالت دانش بنیان.
- ۲- ایجاد ثبات اقتصاد کلان و پایدارسازی رشد اقتصادی شتابان و فراگیر با تاکید بر گسترش اقتصاد دانش بنیان، ارتقاء بهره وری، تقویت رقابت پذیری و شفافیت اقتصاد، کاهش تورم (حفظ ارزش پول ملی و قدرت خرید مردم) و مبارزه با فساد اقتصادی.
- ۳- تحقق نظام اداری، بانکی، مالیاتی و تامین اجتماعی مطلوب و اسلامی.
- ۴- توسعه نظام پولی و مالی یکپارچه در جهت پاسخ به نیازهای سرمایه گذاری، تولید کالا و خدمات، کسب و کارهای خرد، متوسط و بزرگ و فعالیت های دانش بنیان
- ۵- اجرای حداقل ده طرح ملی و زیرساختی عظیم و تحول ساز (از منابع صندوق ذخیره ارزی).
- ۶- بزرگ کردن اندازه بازار تولید، تجارت و صادرات غیر نفتی ایران بویژه در منطقه آسیای جنوب غربی و همسایگان.
- ۷- رعایت انضباط مالی و بودجه ای و منطقی کردن هزینه های جاری.
- ۸- تداوم سرعت پیشروی علمی و بهره گیری از دانش های نو در جهش فناوری و تولید ثروت و عرضه چندین دستاورد برتر علمی به جهان و یا تعیین حوزه های علمی پیشرو.
- ۹- اعتلای فرهنگی و ترویج سبک زندگی اسلامی، اسقرار کامل نظام سلامت، رشد کمی و کیفی جمعیت، استحکام خانواده و حاکمیت انضباط اجتماعی با تعیین شاخص های روزآمد.

مورد سوم: ایده اولیه سیاست های کلی برنامه ششم

با توجه به ماهیت زمینه پایه سیاست ها، قبل از هر چیز، آنچه اهمیت دارد روش و رویکرد حاکم بر تدوین سیاست ها است. با توجه به اقتضائات و الزامات سیاستگذاری های کلان در نظام جمهوری اسلامی، رویکرد مطلوب تدوین سیاست های برنامه ششم می تواند تحکیم و افزایش اقتدار ملی مبتنی بر گفتمان رهبری، تعریف شود. در این صورت ایده اولیه درموضوعات اساسی اقتصاد، علم و فرهنگ با توجه به چالش ها و فرصت های حال و آینده می تواند در محورهای ذیل مورد بررسی قرار گیرد.

الف: موضوعات اساسی

- ۱- در اقتصاد، دانش بنیانی اقتصاد و تجاری سازی علم با رویکرد درونزایی و برونگرایی.
- ۲- در علم، تأکید بر شاخصه هایی از دانش که دستیابی به آنها به تولید و افزایش قدرت ملی

می انجامد مانند دانش هسته ای، سلول های بنیادی، هوا فضا و ...
 ۳- در بعد فرهنگی، تأکید بر آن بخش از مزیت ها و مقولات فرهنگی که در تحکیم و افزایش قدرت ملی مؤثرند همانند: تثبیت و ارتقاء ایده مردم سالاری دینی و نظریه ولایت فقیه، عناصر همبستگی ساز در فرهنگ ملی، عناصر مؤثر در خنثی سازی جنگ نرم و هویت ملی و ...

ب- چالش های پنج سال آینده

۱- تحریم ها : حتی در صورت خوش بینی نسبت به سرانجام مذاکرات هسته ای و کسب موفقیت در آن، نمی توان چندان به رفع تمامی تحریم ها و وضع نشدن تحریم های جدید امیدوار بود. و به نظر می رسد بخش عمده تحریم ها در پنج سال آینده همچنان باقی بماند،
 ۲- بی ثباتی منطقه ناشی از خطاهای راهبردی مداخله جویانه آمریکا و عربستان در منطقه و بحران های سوریه، عراق، افغانستان، بحرین ...
 ۳- احتمال وقوع چالش های امنیتی در داخل متأثر از محیط منطقه ای،
 ۴- تداوم رکود و افزایش بیکاری، نرخ بیکاری هم اکنون در برخی استانها نرخ بیکاری بیش از ۲۰ درصد است.

- ۵- افزایش چالش های زیست محیطی و خشکسالی و احتمال وقوع بحران آب
 ۶- تغییر ماهیت و افزایش چالش های وحدت میان فرق و مذاهب اسلامی
 ۷- چالش های سیاسی ناشی از سیاست ها و برنامه های اعمالی دولت
 ۸- کاهش جمعیت.
 ۹- چالش های هویتی (ارزش های اسلامی و انقلاب، سبک زندگی، تعلیم و تربیت).
 ۱۰- فساد اقتصادی
 ۱۱- ناکارآمدی
 ۱۲- فضای مجازی و امنیت سایبری
 ۱۳- آسیب های اجتماعی

ج: فرصت ها

- ۱- فروپاشی نظم منطقه ای و امکان نقش آفرینی ایران در نظم دهی نوین به مناسبات منطقه ای و بین المللی
 ۲- اختلاف روسیه با غرب.
 ۳- نفرت جهانی و منطقه ای از گرایش های افراطی تکفیری و افزایش گرایش به اسلام تمدن ساز و عقلانی شیعی و مردمسالاری اسلامی
 ۴- ناکامی سیاست ها و تضعیف نقش آمریکا در منطقه.

با توجه به چنین چالش‌ها و فرصت‌هایی، رویکرد حاکم بر سیاست‌های کلی برنامه چه بای باشد؟ در هر صورت ایده سیاست‌های کلی برنامه ششم باید بتواند:

۱) آسیب‌های ناشی از برنامه‌های گذشته (هدف مند نبودن برنامه، زاویه دار بودن با مطالبات رهبری و نظارت ناپذیر بودن) را برطرف نماید.

۲) پاسخی به چالش‌های برشمرده در پنج سال آینده باشد.

۳) متکی به سیاست‌های کلی ابلاغی به ویژه در حوزه‌های اقتصاد، فرهنگ و علم باشد. سیاست‌های برنامه ششم باید مشخص نماید کدام یک از این سیاست‌ها و به چه میزان قابل تحقق است.

ج: ایده پیشنهادی نهایی برای تدوین سیاست‌های کلی برنامه

پس از بررسی ایده‌های اولیه برای توفین سیاست‌های کلی برنامه ششم و جلسات کارشناسی متعدد ایده نهایی برای تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم بدین شرح تنظیم و ابلاغ گردید.

به منظور تحقق اهداف چشم انداز و با محوریت "اقتصاد مقاومتی"، "پشتتازی در عرصه علم و فناوری" و "تعالی و مقاوم سازی فرهنگی" سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه باید "ادامه موقعیت‌ها و رفع موانع توفیق برنامه‌های پیشین"، "ناظر به فرصت‌های وسیع و نیز مشکلات، تهدیدها و مخاطرات"، "برآمده از زیرساخت‌های نظری پیشرفت (سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، اصل ۴۴، اصلاح الگوی مصرف، نظام اداری، جمعیت و سایر سیاست‌های ابلاغی)"، "در جهت استحکام بنیان‌های سیاسی- اجتماعی و توانمندسازی در برابر آسیب‌های آن"، "متکی بر توانایی‌ها، استعدادها، فرصت‌های وسیع ایجاد شده در کشور و تجارب حاصل از برنامه‌های توسعه"، "واقعی"، "شفاف"، "با قابلیت نظارت مستمر و مؤثر" و "ناظر به دوره زمانی پنج ساله" باشد؛ به گونه‌ای که با اجرای آن، موارد ذیل محقق شود:

۱- توسعه همه جانبه با رشد اقتصادی شتابان، فراگیر، پایدار، دانش بنیان، بهره‌ور، عدالت بنیان، درونزا، برونگرا، مردمی، به دور از فساد، با ثبات و تورم حداقلی در محیط کلان اقتصادی،

۲- محوریت تولید ملی در سیاست‌های اقتصادی (تجاری، پولی، مالی و اعتباری) و حمایت از تولید ثروت از دانش و مشارکت آحاد جامعه در سرمایه گذاری و فعالیت‌های اقتصادی و تکمیل زنجیره ارزش در تولید کالا و خدمات و اصلاح نظام توزیع و واکنش سریع و هوشمند به تهدیدات خارجی اقتصاد ملی،

۳- تحقق نظام اداری، بانکی، مالیاتی و تامین اجتماعی در چارچوب سیاست‌های کلی نظام،

۴- توسعه نظام جامع تامین مالی (بازار پول و سرمایه) در جهت پاسخ به نیاز سرمایه گذاری، تولید کالا و خدمات، کسب و کارهای خرد، متوسط و بزرگ و فعالیت‌های دانش بنیان،

۵- اجرای چندین طرح ملی و زیرساختی عظیم و تحول ساز،

۶- آمایش سرزمین جهت توسعه متوازن مناطق کشور در محیط آسیای جنوب غربی با تعیین حوزه‌های همکاری، مشارکت و تعامل، با هدف بزرگ کردن اندازه بازار تولید، تجارت و صادرات غیرنفتی جمهوری اسلامی ایران،

- ۷- رعایت انضباط مالی و بودجه ای و منطقی کردن هزینه های جاری، تحقق نظام بودجه به عنوان ترجمان مالی برنامه و هدفمندسازی یارانه ها،
 - ۸- تداوم سرعت پیشروی علمی و بهره گیری از دانش های نو در جهش فناوری و تولید ثروت و (عرضه چندین دستاورد برتر علمی به جهان و یا تعیین حوزه های علمی پیشرو) و اعتلای کمی و کیفی نظام آموزشی و پژوهشی کشور در راستای حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی،
 - ۹- اعتلای فرهنگی و ترویج سبک زندگی اسلامی، استقرار کامل نظام سلامت، رشک کمی و کیفی جمعیت، استحکام خانواده و حاکمیت انضباط اجتماعی، با تعیین شاخص های روزآمد و تحقق نقشه مهندسی فرهنگی کشور و گسترش در راستای حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی،
 - ۱۰- ارتقای سرمایه اجتماعی و کاهش آسیب های اجتماعی،
 - ۱۱- ایجا، تکمیل و توسعه شبکه ملی اطلاعات امن و توسعه خدمات و محتوای فضای مجازی کشور بر اساس فرهنگ اسلامی ایرانی،
 - ۱۲- مشارکت همه جانبه جمهوری اسلامی ایران در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی با فراهم آوری لوازم اقتصادی، دفاعی و امنیتی،
 - ۱۳- افزایش توان دفاعی و بازدارندگی و افزایش ضریب امنیتی کشور،
 - ۱۴- تنظیم قلمروهای اسکان جمعیت (سکونتگاه ها و فعالیت های شهری و روستایی) و ساماندهی کلان شهرها بویژه حاشیه نشینی بر اساس آمایش سرزمین.
- باید در تنظیم پیشنهاد سیاست های کلی برنامه پنج ساله اولویت های مشخصی ارائه شود که مسئولین کشور تکلیف خود را در مقام تنظیم اولویت های مدیریتی کشور برای پنج سال تعیین شده به درستی بدانند و بر آن اساس برنامه ریزی کنند.

مبانی فکری تدوین سیاست های کلی برنامه ششم در امور زیربنایی و تولیدی

علی مبینی دهکردی
مرتضی اسفندیاری

چکیده

نگاه نوآورانه با بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود و رصد فرصت‌ها و تهدیدهای جهانی، لازمه هرگونه طراحی راهبردها و سیاست‌های کلان در رسیدن به اهداف و آرمان‌ها است. در این راستا لازم است که سیاست‌های کلی برنامه ششم با نگاهی به شرایط کنونی جامعه (در سطح ملی و فراملی)، ویژگی‌ها، نیازها، آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی جامعه تدوین شود. بر این اساس تدوین سیاست‌های پیشنهادی برنامه ششم در حوزه امور زیربنایی و تولیدی شامل اهداف، جهت‌گیری‌ها، راهبردها و اولویت‌های کلان) طی یک روش تحقیق توصیفی تحلیلی مبتنی بر تفکر استراتژیک با رویکرد سیستمی، آینده‌نگر، اقتضایی و تعاملی انجام گردیده است. در این جهت اسناد بالادستی و فرمایشات مقام معظم رهبری تحلیل و الزامات و جهت‌گیری‌های راهبردی با در نظر گرفتن پارادایم‌ها و روندهای مربوطه در فضای منطقه‌ای و ملی تعیین و در همین چارچوب، با استفاده از اسناد بالادستی و استفاده از نظرات خبرگان، حوزه‌های راهبردی در اغلب بخش‌های زیربنایی و تولیدی تبیین شده است. همچنین با استفاده از مستندات، نظرات و گزارش بخش و زیربخش‌های مختلف، دریافت نظرات تشکل‌های مردم‌نهاد و خبرگان و مستندات کمیسیون امور زیربنایی و تولیدی، وضعیت موجود و آینده مطلوب بخش مشخص و ضمن تبیین و تحلیل، چالش‌ها و فرصت‌های فراروی بخش‌ها، برای دستیابی به آینده مطلوب، راهبردها، اولویت‌ها و در نهایت سیاست‌های نظام در بازه زمانی پنج‌ساله استخراج و مشخص گردیده است. این مقاله تبیینی از تلاش‌های صورت گرفته در تدوین سیاست‌های کلی در حوزه امور زیربنایی است.

واژگان کلیدی

برنامه توسعه، آرمان‌گرایی، واقع‌گرایی، سیاست‌گذاری، رویکرد جهادی، ارزیابی، نظارت

مقدمه

چارچوب مرجعی که رویکرد، محورها و ابعاد اساسی سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و شکل‌دهی به اقدامات اجرایی در سطح خرد و کلان کشور طی دوره برنامه پنج ساله ششم را یکپارچه نماید باید با نگاه نوآورانه و با بهره‌گیری از ظرفیت و پتانسیل‌های موجود و رصد کردن فرصت‌ها و تهدیدهای جهانی طراحی شود. برای دست یافتن به چنین نیاز راهبردی در کشور که موجب بقاء و توسعه عزتمند نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران می‌گردد؛ ضروری بود تا در قدم اول؛ سیاست‌های کلی برنامه ششم با نگاهی به شرایط کنونی جامعه (در سطح ملی و فراملی)، ویژگی‌ها، نیازها، آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی جامعه تدوین شود. چنین نگاهی در تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم در حوزه امور زیربنایی و تولیدی حاکم بوده است. به عبارت دیگر تدوین سیاست‌های پیشنهادی برنامه ششم در حوزه امور زیربنایی و تولیدی شامل اهداف، جهت‌گیری‌ها، راهبردها و اولویت‌های کلان) طی یک روش تحقیق توصیفی تحلیلی مبتنی بر تفکر استراتژیک با رویکرد سیستمی، آینده‌نگر، اقتضایی و تعاملی انجام گردیده است. در این جهت اسناد بالادستی و فرمایشات مقام معظم رهبری تحلیل و الزامات و جهت‌گیری‌های راهبردی با در نظر گرفتن پارادایم‌ها و روندهای مربوطه در فضای منطقه‌ای و ملی تعیین و در همین چارچوب، با استفاده از اسناد بالادستی و استفاده از نظرات خبرگان، حوزه‌های راهبردی در اغلب بخش‌های زیربنایی و تولیدی تبیین شد. همچنین با استفاده از مستندات، نظرات و گزارش بخش و زیربخش‌های مختلف، دریافت نظرات تشکل‌های مردم‌نهاد و خیرگان و مستندات کمیسیون امور زیربنایی و تولیدی، وضعیت موجود و آینده مطلوب بخش مشخص و ضمن تبیین و تحلیل، چالش‌ها و فرصت‌های فراروی بخش‌ها، برای دستیابی به آینده مطلوب، راهبردها، اولویت‌ها و در نهایت سیاست‌های نظام در بازه زمانی پنج‌ساله استخراج و مشخص گردید.

بطور اجمالی باید گفت پیشنهاد سیاست‌های کلی برنامه ششم در امور تولیدی و زیربنایی کشور با توجه به رویکردهای زیر صورت گرفته است:

الف - توجه به ایده خردمندانه ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری در حوزه برنامه ششم،

ب - سیر اجمالی پنج برنامه توسعه قبلی،

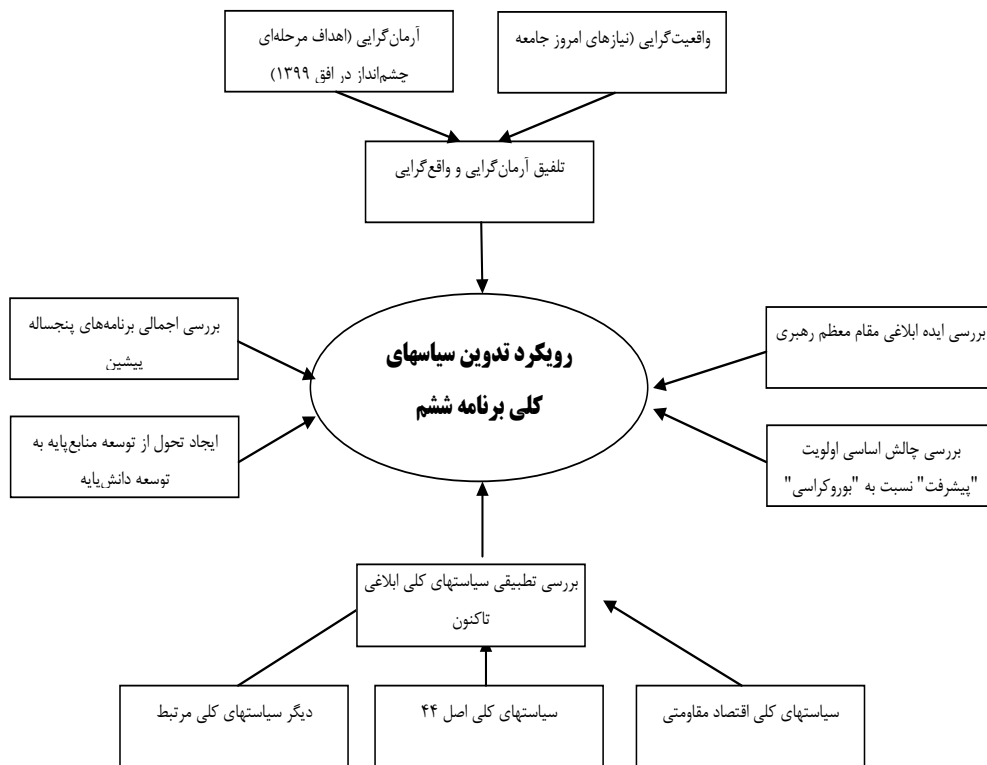
ج- رویکرد توأمان آرمان‌گرایی (اهداف، چشم‌انداز) و واقع‌گرایی (نیازها و چالش‌های پیش‌رو) (توجه به جایگاه ترسیم‌شده برای کشور در سند چشم‌انداز بیست‌ساله از یکسو و تحلیل وضع موجود و ارزیابی نیازها و چالش‌های پیش‌روی کشور از سوی دیگر)،

د - ملحوظ نظر داشتن اولویت «پیشرفت» نسبت به «بوروکراسی» به‌عنوان چالش اساسی توسعه کشور در شرایط کنونی،

هـ - بهره‌مندی از مفاهیم و ابعاد سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و اجرای کامل سیاست‌های کلان نظام،

و- توجه به تحول از «توسعه منابع پایه» به الگوی «توسعه دانش پایه»،

که این مقاله سعی می‌کند به اجمال به برخی از رویکردهای فوق پرداخته و آنها را تشریح نماید.

الف - توجه به ایده خردمندانانه ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری در حوزه برنامه ششم

مقام معظم رهبری در حکم دوره جدید اعضای مجمع در سال ۹۱ (ابلاغیه ۵۹۵۶-۱/س مورخ ۱۳۹۱/۱/۱۷) و در ضمیمه آن فرایند تهیه و تنظیم و تعیین سیاست‌های کلی نظام را اصلاح و به مجمع ابلاغ نمودند که در آن به ابلاغ ایده اولیه هر سیاست قبل از تهیه، تدوین و تصویب سیاست‌های کلی توسط تیم‌های کارشناسی دبیرخانه و مجمع و... اشاره شده است. با این وجود اگرچه تهیه و تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم طبق روال برنامه‌های پیشین از وظایف دبیرخانه مجمع بود و حتی از سوی دبیر محترم مجمع طی حکم ۵۰۸۲-۹۷۰۰ مورخ ۹۳/۳/۱۸، کمیسیون‌های تخصصی و اصلی مسئولیت تهیه محورها و سیاست‌های پیشنهادی برنامه ششم را عهده‌دار شدند و در کمیسیون زیربنایی نیز این امر به کمیته‌ها ارجاع شد و حتی اولین پیشنهادهای خود را طی نامه ۱۴۰۹۹-۹۴۵۳ مورخ ۹۳/۴/۲۲ به کمیسیون مشترک اعلام نمود؛ اما به موازات آن کمیسیون زیربنایی و تولیدی در رعایت حکم مقام معظم رهبری، پیشنهاد ابلاغ ایده اولیه از سوی معظم‌له را طی نامه ۱۴۰۶۳-۹۴۵۳ مورخ ۹۳/۳/۲۷ از دبیر محترم مجمع خواستار شد.

نهایتاً دفتر معظم له، ایده اولیه سیاست های کلی برنامه ششم را در قالب ۱۴ بند در تاریخ ۱۳۹۳/۷/۲۶ به دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ نمودند که کمیسیون در تدوین سیاست های پیشنهادی ایده ابلاغی علی‌الخصوص قسمت مقدماتی و بندهای ۱، ۲، ۴، ۵، ۶، ۱۱، ۱۲ و ۱۴ آن را به شرح ذیل مد نظر قرار داد:

”به منظور تحقق اهداف چشم‌انداز و با محوریت ”اقتصاد مقاومتی“، ”پیشسازی در عرصه علم و فناوری“، ”تعالی و مقاوم‌سازی فرهنگی“، سیاست های کلی برنامه ششم توسعه باید ادامه موفقیت‌ها و رفع موانع توفیق برنامه‌های پیشین“، ”ناظر به فرصت‌های وسیع و نیز مشکلات، تهدیدها و مخاطرات“، ”برآمده از زیرساخت‌های نظری پیشرفت (سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، اصل ۴۴، اصلاح الگوی مصرف، نظام اداری، جمعیت و سایر سیاست‌های ابلاغی)“، ”در جهت استحکام بنیان‌های سیاسی - اجتماعی و توانمندسازی در برابر آسیب‌های آن“، ”متکی بر توانایی‌ها، استعدادها، فرصت‌های وسیع ایجادشده در کشور و تجارب حاصل از برنامه‌های توسعه“، ”واقعی“، ”شفاف“، ”با قابلیت نظارت مستمر و موثر“ و ”ناظر به دوره زمانی پنج‌ساله“ باشد؛ بگونه‌ای که با اجرای آن موارد ذیل محقق شود:

۱- توسعه همه‌جانبه با رشد اقتصادی شتابان، فراگیر، پایدار، دانش‌بنیان، بهره‌ور، عدالت‌بنیان، درون‌زا، برون‌گرا، مردمی، به دور از فساد، با ثبات و تورم حداقلی در محیط کلان اقتصادی.

۲- محوریت تولید ملی در سیاست‌های اقتصادی (تجاری، پولی، مالی و اعتباری) و حمایت از تولید ثروت از دانش و مشارکت احاد جامعه در سرمایه‌گذاری و فعالیت های اقتصادی و تکمیل زنجیره ارزش در تولیدات کالا و خدمات و اصلاح نظام توزیع و واکنش سریع و هوشمند به تهدیدات خارجی اقتصاد ملی.

۴- توسعه نظام جامع تأمین مالی (بازار پول و سرمایه) در جهت پاسخ به نیازهای سرمایه‌گذاری، تولید کالا و خدمات، کسب و کارهای خرد، متوسط و بزرگ و فعالیت‌های دانش‌بنیان.

۵- اجرای چندین طرح ملی و زیرساختی عظیم و تحول‌ساز.

۶- آمایش سرزمین جهت توسعه متوازن مناطق کشور در محیط آسیای جنوب غربی با تعیین حوزه‌های همکاری، مشارکت و تعامل، با هدف بزرگ کردن بازار تولید، تجارت و صادرات غیرنفتی جمهوری اسلامی ایران.

۱- ایجاد، تکمیل و توسعه شبکه ملی اطلاعات امن و توسعه خدمات و محتوای فضای مجازی کشور بر اساس فرهنگ اسلامی ایرانی.

۱۲- مشارکت همه‌جانبه جمهوری اسلامی ایران در نظم‌دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی با فراهم‌آوری لوازم اقتصادی، دفاعی و امنیتی.

۱۴- تنظیم قلمروهای اسکان جمعیت (سکونتگاه‌ها و فعالیت‌های شهری و روستایی) و ساماندهی کلان‌شهرها بویژه حاشیه‌نشینی بر اساس آمایش سرزمین“

به‌عنوان مثال در هر حوزه‌ای پیشنهاد طرح عظیم و تحول‌ساز (بند ۵ ایده) را مورد توجه قرار داد و یا با مرور سیاست های گذشته بویژه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، سیاست های کلی اصل ۴۴ و الگوی مصرف و سیاست‌های بخشی امور زیربنایی و تولیدی (شامل: آب، کشاورزی، منابع طبیعی، صنعت، معدن، مسکن، شهرسازی، آمایش سرزمین، جمعیت، محیط زیست، انرژی و پیشگیری از حوادث غیرمترقبه) و یا توجه به موفقیت‌ها و موانع تحقق برنامه‌های پیشین و یا واقعی و نظارت‌پذیر بودن سیاست ها که مورد تأکید ایشان در پاراگراف اولیه ایده ابلاغی بود، به این ایده به‌عنوان یک سند

بالادستی توجه ویژه‌ای داشت؛ که در ادامه مقاله برخی از آنها بیشتر تجزیه و تحلیل خواهد شد.

ب - سیر اجمالی پنج برنامه توسعه قبلی

نگاهی به سیر تاریخی تحولات و محتوای برنامه‌های پیشین، درس‌ها، عبرت‌ها و تجارب ارزنده‌های را در اختیار مجریان سیاست‌های کلی فعلی - از جمله نمایندگان محترم مجلس نهم در تهیه احکام برنامه ششم توسعه و مدیران عالی و وزرای محترم قوه مجریه برای اجرای احکام و تدوین آیین‌نامه‌های مرتبط - طی پنج سال آینده قرار می‌دهد.

تدوین اولین برنامه توسعه کشور (۱۳۶۸-۷۲) که بعد از پایان جنگ تحمیلی آغاز و با یکسال تمدید تا سال ۱۳۷۳ به طول انجامید؛ بازسازی اقتصادی کشور در اولویت برنامه‌های اقتصادی دولت قرار گرفت. تدوین این برنامه تحت شرایطی صورت پذیرفت که روند حاکم بر اقتصاد کشور، طی سال‌های جنگ، وضعیت اقتصادی نامطلوبی را به ویژه در سال‌های پایانی آن ایجاد کرده بود. کاهش درآمدهای نفتی، رشد اقتصادی منفی، رشد نقدینگی و تورم از مهمترین متغیرهای اقتصادی ابتدای تدوین اولین برنامه توسعه پس از انقلاب بود. از سوی دیگر جبران خسارت‌های جنگ تحمیلی با اتکاء به منابع محدود داخلی ممکن نبود. از این‌رو تدوین برنامه می‌بایست با رویکرد جذب سرمایه‌گذاری و سرمایه خارجی تدوین شود. از طرفی نظام کنترلی و تثبیتی به جا مانده از زمان جنگ و گسترش دخالت‌های دولت در اقتصاد به عنوان یک مانع بازدارنده می‌بایست محدود می‌شد. پیش‌بینی شده بود که با اتکاء به منابع ارزی خارجی برای تأمین مواد اولیه و تجهیزات مورد نیاز صنایع کشور - که دارای ظرفیت خالی تولید بودند - اقتصاد کشور بر روند کاهنده حاکم بر رشد فائق و با صدور بخشی از این محصولات و دسترسی به منابع ارزی مورد نیاز برای تسویه وام‌های خارجی، محقق گردد.

طی برنامه دوم (سال‌های ۷۸-۱۳۷۴)؛ میزان دسترسی به ارز خارجی به شدت کاهش یافت و لذا دولت می‌بایست بخش قابل ملاحظه‌ای از بدهی‌های استمهال شده را نیز بپردازد. وضع مالی نامناسب دولت در کنار نوسان درآمدهای نفتی نیز عاملی برای افزایش کسری بودجه دولت بود که بخش اعظم آن از طریق استقراض از بانک مرکزی تأمین گردید. این امر طبیعتاً به تقویت پایه پولی، رشد نقدینگی، کاهش واردات به دلیل کمبود منابع و رشد نرخ تشکیل سرمایه ثابت و به تبع آنها تقویت تورم انجامید. اگرچه در این برنامه اقداماتی در راستای بهبود عملکرد نظام مالیاتی انجام شد که به افزایش شاخص نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی و هزینه‌های جاری به‌رغم کاهش و نوسان درآمدهای عمومی، انجامید و در مجموع خط‌مشی‌های استراتژی توسعه برون‌نگر، مورد تأیید قرار گرفت. همچنین طی این برنامه به‌طور ضمنی به برخی از مباحث اشتغال و در بعد آموزش و نیازهای بازار کار، ایجاد ارتباط بین آموزش و نیازهای بازار کار و ارتقاء سطح کیفی نیروی کار و تخصیص بهینه نیروی کار بین دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی و غیردولتی پرداخته شد.

لذا در طول دو برنامه اول و دوم تلاش گسترده‌ای صورت گرفت تا ویرانی‌های جنگ بازسازی شود و مبنای تفکر ساختن ایران تبدیل به برنامه شده و بحمدالله توفیقات کم نظیری برای ایران اسلامی پدید آمد و روابط خارجی با کشورهای همسایه در بهترین شرایط خود قرار گرفت و در سطح جهانی هم با عقلانیت و بر اساس منافع، روابط دوجانبه و چندجانبه پیگیری شد که این رویکرد دارای آثار و پیامدهای بسیار مثبت اقتصادی و سیاسی و حداکثرسازی منافع ملی و بهبود سطح اشتغال و رشد

اقتصادی را در برداشت، اما این دوره ظرفیت دستاوردهای بیشتری را می توانست داشته باشد که به دلیل تفاوت نظریه دو نگاه به اجتماع و اقتصاد از یکسو و توزیع ثروت و درآمد از سوی دیگر، حوادث و صحنه هایی اجتماعی و سیاسی در جامعه بوجود آورد. برجستگی کامل و عیان این نقیصه مقابله فکری دو گروه موافق نظریه تعدیل اقتصادی و پذیرش توصیه های بانک جهانی و دولت حداقل و مکانیسم بازار کامل و قانون عرضه و تقاضا در همه سطوح، همه اقشار و همه کالاهای عمومی / خصوصی با مخالفان اندیشه تعدیل اقتصادی در جامعه بود.

طی برنامه سوم (۸۳-۱۳۷۹) که دولت موسوم به اصلاحات در آن برهه زمانی عهده دار قوه مجریه بود؛ مباحثی مثل آزادسازی بازار مالی کشور و تعمیق آن در راستای تقویت رشد و تخصیص بهتر منابع، تقویت نظام بانکی و بازار سرمایه ای کشور انجام گرفت. این امر در کنار ممنوعیت تأمین کسری بودجه از طریق استقراض از بانک مرکزی و ایجاد حساب ذخیره ارزی تا حد زیادی آسیب پذیری نظام مالی کشور را نسبت به نوسان های درآمدهای نفتی، کاهش داد. در این برنامه مقررات زدایی، کاهش نرخ مؤثر مالیات برای فعالیت های اقتصادی، ایجاد زمینه های جلب مشارکت خارجی در کنار آزادسازی بخش تجارت خارجی برنامه هایی تدوین شد. مجموعه اقدامات و اصلاحات فوق و سایر اصلاحات انجام شده در عرصه اقتصاد کشور به همراه وضعیت مناسب درآمدهای نفتی سبب شد که اقتصاد کشور طی برنامه سوم توسعه از روند مطلوبی برخوردار شود. از سوی دیگر در این دوره نخبگان نیروی اصلی حاضر در صحنه اقتصاد، اجتماع، سیاست و فرهنگ شدند و خواسته های توده ها و اقشار مردم که قاعده اجتماعی هستند به حاشیه رانده شد. در این دوره تعریف دقیق و روشنی از اصلاحات به عمل نیامد که مورد وفاق همه ارکان و قوای اداره کننده جامعه باشد و این شکاف مفهومی منجر به درگیری درون نهادها و ساختارهای قدرت گردید تا جائیکه اهداف برنامه علیرغم تلاش دولت و در حالیکه امکان تحقق بیشتری داشت؛ به نتیجه مورد نظر و وفاق ملی نرسید.

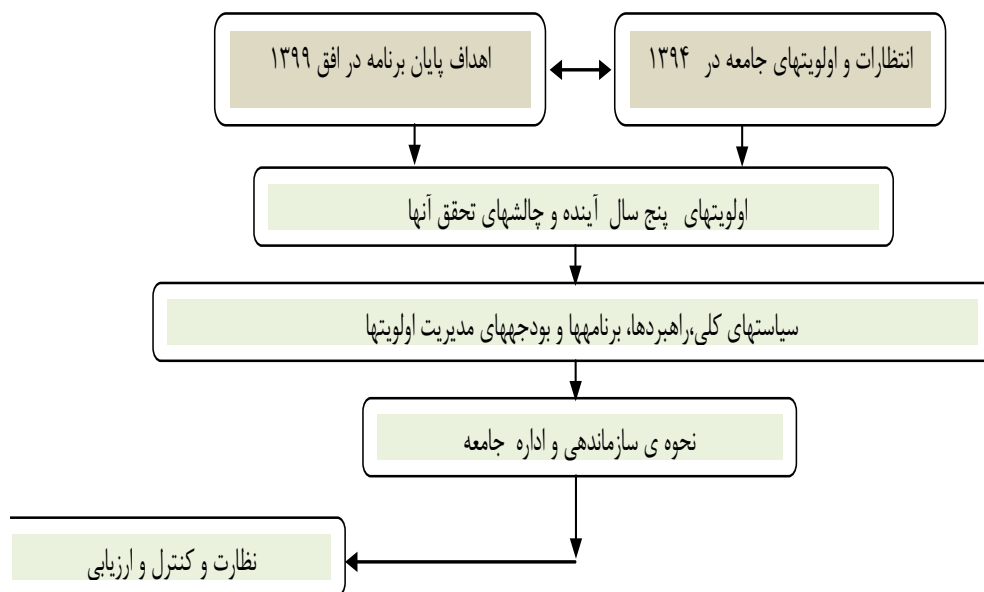
طی برنامه چهارم (۸۸-۱۳۸۴) که با یکسال تمدید تا سال ۸۹ ادامه یافت و همچنین برنامه پنجم (۹۴-۱۳۹۰) که در واقع دو برنامه اول دوره چشم انداز بیست ساله می باشد؛ توده های مردم در قالب گفتمان جدید با حضور گسترده به صحنه آمدند و رویکردی جدید در اداره دولت آغاز شد. نگاه به اداره جامعه، اقتصاد، اجتماع و سیاست دچار دگرگونی اساسی گردید و با شرایط افزایش قیمت نفت و فروش ثروت های طبیعی دیدگاه توزیع درآمد و حمایت از اقشار کم درآمد و افراط و تفریط نابهینگی تخصیص منابع ویژگی اصلی این دوران شد. شیوه مدیریت به نفی گذشته و بهم ریختن بوروکراسی دولت بر اساس سلايق فردی مبنای عمل دولت قرار گرفت و شعار عدالت اجتماعی و پیشرفت اقتصادی غالب شد. اگرچه در برنامه چهارم کلا راهبردها مشخص نشدند و می توان چنین برداشت کرد که راهبرد برنامه، استفاده از منابع نفتی برای توسعه بوده است و در این راه ایجاد نوعی ثبات در مقادیری از درآمدهای نفتی که سالیانه به درون اقتصاد ملی می ریزد؛ مد نظر بوده است. بطور خلاصه برنامه چهارم مثل برنامه سوم برنامه نامشخصی بود که چرایی تدوین آن مشخص نشد. نکته حائز اهمیت اینکه هم مجلس و هم دولت تدوین کننده برنامه چهارم، هر دو بعد از این برنامه تغییر کردند. به عبارت دیگر دولتی دیگر برنامه ای برای دولت بعد تهیه و مجلسی برای مجلس بعدی آن را تصویب کرد. در نهایت با فشارهای خارجی، تحریم ها و کاهش درآمدهای فراوان، بیکاری گسترده، رکود، تورم و بدهی گسترده دولت به شبکه بانکی در بعد اقتصادی و عقب نشستن نخبگان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در بعد

سیاسی - اجتماعی و هنرمندان و نویسندگان و صاحبان تفکر در بعد علمی و هنری شرایط ویژه‌های را برای کشور بوجود آورد و کم‌کم شکاف‌های فکری و نظری این حرکت در برابر اهداف و گفتمان اصیل انقلاب اسلامی نمایان شد و قهر نخبگان و مستأصل شدن توده‌ها را موجب گردید تا اینکه مردم مجدداً در انتخابات ۲۴ خرداد ۱۳۹۲ و در میانه برنامه پنجم، رویکرد جدیدی را برای اداره کشور خواستار شدند و با درک هوشمندانه شرایط داخلی و خارجی و صبر و تحمل در مقابل بداخلاقی‌های بازیگران و احزاب و شخصیت‌های سیاسی در انتخابات، الگوی "اعتدال، تدبیر و امید" را انتخاب نمودند و در حال حاضر نیز دولت امیدوار به حل ریشه‌ای برخی معضلات سیاست خارجی و رفع تحریم‌ها با حفظ عزت ملی و دستاوردهای ملی است تا در آینده بتواند در ابتدای برنامه ششم، با تمرکز بیشتری بر روی برنامه ششم توسعه، قدم بزرگی را برای سازندگی کشور بردارد.

ج - رویکرد توأمان آرمان‌گرایی (اهداف چشم‌انداز) و واقع‌گرایی (نیازها و چالش‌های پیش‌رو)
(توجه به جایگاه ترسیم‌شده برای کشور در سند چشم‌انداز بیست‌ساله از یکسو و تحلیل وضع موجود و ارزیابی نیازها و چالش‌های پیش‌روی کشور از سوی دیگر)،

یکی دیگر از رویکردهای حاکم بر تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم در حوزه امور زیربنایی و تولیدی، رویکرد محوری "مهندسی توأمان واقعیت‌گرایی و آرمان‌گرایی" است که در ایده ابلاغی نیز به چشم می‌خورد و مورد تأکید مقام معظم رهبری نیز قرار دارد. برای اینکه برنامه پنج‌ساله ششم کارآمد و اثربخش تنظیم شود و راه‌گشای زندگی‌آحاد جامعه باشد، شروع حرکت آن یعنی تدوین سیاست‌های کلی پس از تعامل با اهداف، باید نیازها و انتظارات و وضع موجود را رصد و چشم‌انداز و اولویت‌های آینده را طراحی کند. بر این اساس با انتخاب رویکرد مهندسی واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی می‌توان مسیر آینده را تعیین نمود و لذا یک برش از چشم‌انداز طی پنج ساله آینده با همین رویکرد "واقعیت‌گرایی و آرمان‌گرایی توأمان" در چارچوب نمودار شماره ۱ مورد توجه قرار گرفت:

- از زاویه واقعیت‌گرایی؛ با توجه به اینکه واقعیت‌ها در بُعد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کنونی جامعه و در روابط خارجی به دستاوردها و تحریم‌ها قابل ارزیابی هستند و با مطالعات انجام‌شده در کشور و گزارش سازمان‌های متولی به دولت، مجلس، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مراکز تحقیقاتی و سایر مراکز علمی - دانشگاهی و حوزوی در مدت کوتاهی قابل شناخت، جمع‌آوری، ارزیابی و جمع‌بندی است که نتایج آنها اولویت‌های جامعه و دولت را نشان می‌دهد. یک برنامه پنج‌ساله واقعی یعنی اینکه به خواسته‌های مردم توجه اساسی بنماید؛ نه اینکه اهداف اداره‌کنندگان دولت جایگزین خواسته‌های جامعه قرار گیرد که در این صورت شکاف دولت - ملت بوجود خواهد آمد. از این زاویه مهمترین اولویت‌ها و انتظارات جامعه به شرح موارد ذیل قابل احصا بودند:

نیازها و اولویتهای امروز جامعه ایران:

- ۱- تأمین معیشت و نیازهای اساسی جامعه
- ۲- کنترل تورم، بهبود سطح درآمد سرانه، مدیریت نقدینگی و حفظ پایه پولی
- ۳- تقویت تولید ملی و اشتغال و کاهش نرخ بیکاری
- ۴- سازماندهی شبکه توزیع
- ۵- سلامت، بهداشت و درمان و تأمین اجتماعی فراگیر
- ۶- ازدواج جوانان و تأمین مسکن
- ۷- رشد معنویت و اخلاق‌مداری در جامعه
- ۸- قانونگرایی و رعایت حقوق قانونی در تنظیم روابط دولت و جامعه
- ۹- نفی بوروکراسی ناکارآمد (مقابله با بوروکراسی ضد توسعه کنونی کشور و اصلاح آن متناسب با اقتضانات کشور)
- ۱۰- آموزش و ارتقاء سطح آگاهی اجتماعی و مهارت‌ها و توانمندی های نیروی انسانی
- ۱۱- مردمی‌سازی اقتصاد، سازماندهی مردم برای فعالیت در امور اقتصادی، اجتماعی (سیاست‌های کلی اصل ۴۴)
- ۱۲- رفع تحریم‌ها و بهبود تعامل بین‌المللی

البته در لیست نیازها سطح بالاتر رفاه و آسایش و تفریح و گردش و سیاحت و زیارت و شکوفایی بیشتر و بالاتر را می‌توان به این موارد اضافه نمود. ولی باید به واقعیت دیگری که از جمله آنها وضعیت منابع و امکانات، زمان پنج ساله بودن برنامه، فرصت‌ها و شرایط و تهدیدها هم توجه نمود و به اعتدال بین نیازها و امکانات و معضلات و توان پاسخگویی در یک دوره پنج‌ساله با توجه به شرایط موجود درآمدی کشور و تعهدات دولت در زمینه‌های مختلف و ناکارآمدی در تخصیص منابع طی هشت سال گذشته اهتمام داشت. در حقیقت در اولویت اول باید سطح انتظارات مردم مدیریت شود و با ابداع سازگی و توجه به عموم مردم سعی شود رضایت‌مندی آنان حاصل شود و انسجام ملی برای تعامل با سطح جهانی و رفع تحریم‌ها پشتوانه حرکت کشور گردد.

– از زوایه آرمان‌گرایی؛ نیز با توجه به اینکه آرمان‌ها، خواسته‌های یک نسل است که از نسل گذشته به آن رسیده و به نسل آینده هم منتقل خواهند شد؛ ویژگی اصلی آنها عدم زمان‌پذیر بودن آنهاست؛ اما وقتی صحبت از ساخت چشم‌انداز آینده می‌شود در واقع می‌توان آن را به زمان‌پذیر نمودن آرمان‌ها در قالب چشم‌انداز تعبیر کرد. ذکر این نکته در اینجا ضروری است که چشم‌اندازهای طراحی شده می‌توانند آرمانی و بلندمدت باشند (حداکثری) و یا می‌توانند الزامی و شرط بقا (حداقلی) باشند. حال این نکته اساسی نباید از سوی مردم و مسئولین مورد غفلت قرار گیرد که تحقق اهداف چشم‌انداز بیست‌ساله، الزام بقای جمهوری اسلامی ایران و مردم فرهیخته این سرزمین است و نه آرمان بلند مردم و نظام اسلامی. درک این نکته، یک پارامتر مهم در تنظیم سیاست‌های کلی برنامه ششم در مقطع فعلی و تدوین احکام برنامه متناسب با سیاست‌ها می‌باشد.

همچنین قابل یادآوری است در قانون اساسی، مأموریت دولت و حاکمیت در سه سطح تأمین نیازهای اجتماعی تبیین شده است.

سطح اول: نیازهای معیشتی مانند امنیت غذایی، آموزشی، بهداشتی و مسکن جامعه و اشتغال کامل و کنترل تورم و کاهش بیکاری و رفع فساد و تبعیض و بی‌عدالتی.

سطح دوم: رشد و شکوفایی استعدادها و انسانی

سطح سوم: رشد معنوی و فضایل اخلاقی

در سند چشم‌انداز به سطح اول در حوزه عمومی و به سطح دوم و سوم در سطح فردی توجه شده است سطح اول از تکالیف دولت اسلامی است که تدارک و تأمین و پشتیبانی و هدایت و حمایت همه‌جانبه را بعهده دارد اگرچه باید ظرفیت‌های مردم را بکار گیرد. اما در سطوح دوم و سوم دولت وظیفه تدارک، تأمین و پشتیبانی و تصدی‌گری ندارد و تنها باید هدایت، سیاست‌گذاری، زمینه‌سازی و تسهیل‌گری را بعهده داشته باشد.

این نوشتار وظایف اصلی دولت در سطح یک را مدنظر دارد و از این منظر، می‌توان آرمان‌های زمان‌بندی شده در افق چشم‌انداز را به شرح ذیل فهرست نمود:

۱- ایجاد اشتغال کامل اقتصادی در کشور

۲- کنترل تورم و بیکاری و توسعه سرمایه‌گذاری و پس‌انداز ملی

- ۳- رشد حداقل ۸/۶ درصد سالیانه اقتصادی و ملی
- ۴- بهبود در ترکیب عوامل شکل دهنده به ثروت ملی و کارآمدی جامعه
- ۵- دستیابی به سطح قابل قبولی از خوداتکایی در مواد غذایی تحت عنوان امنیت غذایی جامعه و سلامت و تأمین مسکن
- ۶- توسعه علم و فناوری و کارآفرینی در جامعه (برخوردار از دانش پیشرفته)
- ۷- گسترش شبکه تأمین اجتماعی برای همه اقشار جامعه
- ۸- بهبود سطح شاخص عدالت اجتماعی و ضریب جینی
- ۹- دستیابی به جایگاه اول اقتصادی و علم و فناوری در منطقه
- ۱۰- الهام بخشی در جهان اسلام
- ۱۱- تعامل سازنده با جهان
- ۱۲- پیوستگی بین مردم و حکومت برای داشتن جامعه امن، مستقل و مقتدر با رضایتمندی و سازگاری اجتماعی و ..

با توجه به مطالب فوق، باید گفت هرگونه احکام برنامه‌ای جدید بر اساس سیاست‌های کلی ابلاغی باید بگونه‌ای تدوین شود که در چارچوب بین واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی قرارگیرد. اگر صرفاً به نیازهای زودگذر توجه و اهداف عالی نظام و آینده فراموش یا کم‌رنگ شود؛ نقیصه‌ای بزرگ در روند پیشرفت جامعه بوجود می‌آید و نیز اگر فقط به آینده توجه شود و تقاضاها و نیازهای جامعه منوط به تحقق آرمان‌ها گردد، موجبات نارضایتی اجتماعی بویژه توده‌های مستضعف و فقیر را در پی خواهد داشت. از این منظر است که تعامل بین تقاضاهای اجتماعی کنونی و اهداف آینده ترجمان واقع‌گرایی - آرمان‌گرایی تلقی می‌گردد.

اگر در ذیل واقعیت‌گرایی به نیازها، خواسته‌ها و اولویت‌های امروز جامعه در ابعاد داخلی و خارجی توجه شود و در ذیل آرمان‌گرایی به چشم‌انداز ایران در افق ۱۴۰۴ و تحقق اهداف اساسی آن همت گمارده شود؛ در آن صورت با تعیین نیازهای ضروری مردم به تقدم و تأخر اهداف چشم‌انداز و رتبه‌بندی آنها در اجرا نایل خواهیم آمد.

البته ممکن است این سؤال نیز مطرح شود که چگونه نیازهای مردم و تقاضاها و خواسته‌ها و مطالبات آنها با اهداف چشم‌انداز متناظر شوند و اولویت‌های پنج‌ساله آینده کشور را تعیین می‌کنند؛ که باید گفت با تطبیق مطالبات و خواسته‌های مردم با آرمان‌های کشور در قالب اهداف مرحله‌ای چشم‌انداز، می‌توان چالش‌های برنامه‌ای را احصا و سیاست‌ها و احکام بر آن اساس تدوین نمود.

همچنین در پاسخ به سؤال طرح‌شده باید اذعان کرد تحلیلی بر روند اقتصادی کشور نشان‌دهنده چگونگی مدیریت آنها در راستای تحقق اهداف و نیازهای جامعه خواهد بود. اقدامات اساسی که باید حاکمیت طی پنج سال آینده به آنها توجه کند تا هم مطالبات و خواسته‌های مردم و هم اهداف مرحله‌ای چشم‌انداز محقق گردد؛ در اولویت همه مباحث و ضرورت‌ها توجه به دو محور اساسی در داخل کشور است.

۱- سازماندهی بخش خصوصی برای پذیرش مسئولیت بیشتر و کاهش اندازه و حجم دولت و نیز کنترل

هزینه های جاری و عمرانی در شرایط موجود درآمدی کشور

۲- توجه اساسی به واگذاری بخش های مشمول سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی با ارزیابی واقعی دارایی های ملی و واگذار شده و قابل واگذاری که این مهم در صورتی محقق می گردد که سه رکن اساسی اداره واحدهای واگذار شده اقتصادی و صنعتی و خدماتی مورد حمایت جدی دولت قرار گیرند و مثلث هم افزایی برای رونق اشتغال و درآمد و تولید در چارچوب روش های مدیریت شده بنگاهداری اداره شوند.

موضوع بسیار مهم و قابل تفکر و اندیشه دیگری که در این شرایط حساس کنونی باید به آن اهمیت داده شود و ابعاد مختلف آن مورد بحث و بررسی خبرگان و متخصصان و مدیران باتجربه کشور قرار گیرد و از تجارب ارزنده بشر در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه جهانی استفاده گردد، نحوه سازماندهی و مدیریت و اداره کشور است. مباحث بسیاری در خصوص تمرکز و عدم تمرکز مطرح شده، که برای مثال امور اقتصادی در سرزمین به صورت غیرمتمرکز و امور سیاسی و اجتماعی و دفاعی متمرکز سازماندهی شود. و یا در اقتصاد بر اساس تجربه گذشته کشور در برنامه ریزی های قبل از انقلاب اسلامی و حتی پس از آن قطب های رشد منطقه ای به عنوان کانون های جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و مراکز رشد مورد توجه قرار گرفتند (در این زمینه الگوی رشد اقتصادی - اجتماعی ایران و کره ی جنوبی در یک بررسی تطبیقی و مقایسه ای، درس ها و تجارب ارزندهای برای شرایط کنونی جامعه اسلامی - ایرانی و مدیران با تدبیر آن دربر خواهد داشت).

د - ملحوظ داشتن اولویت «پیشرفت» نسبت به «بوروکراسی» به عنوان چالش اساسی توسعه کشور در شرایط کنونی

یکی دیگر از محورهایی که در تدوین سیاست های کلی برنامه ششم مورد توجه بوده؛ رابطه بوروکراسی و دموکراسی در روند جامعه و دستیابی به پیشرفت و عدالت است. این موضوع که سازمان اداری ایران در مرحله افول چرخه عمر سازمانی خود قرار دارد و نیازمند اصلاح اساسی می باشد بر همه افراد بصیر و آگاه و متخصصان و مشاوران عالی مقام فرض است که بوروکراسی موجود ناکارآمد است و بهره وری آن در سطح بسیار پایینی قرار دارد و شایسته سالاری و طی نمودن مراحل مختلف گردش و چرخش شغلی کارکنان بسیار کند شده و موجبات گروه گرایی، قوم گرایی و ترجیح منافع فردی و گروهی بر منافع ملی شده است، نیز برکسی پوشیده نیست. حال چه باید کرد که پیشرفت جامعه و تأمین انتظارات اجتماع اسیر بوروکراسی ناکارآمد نشود؛ شرح اقدامات بطور اختصار عبارتست از:

در کوتاه مدت: تغییر در نحوه سازماندهی اداره کشور

در بلندمدت: بازآفرینی ساختار و تشکیلات و وظائف، اختیارات، برنامه ها، مقررات، نیروی انسانی، فرهنگ، تکنولوژی سازمان ها و وزارتخانه ها به صورت بنیادی.

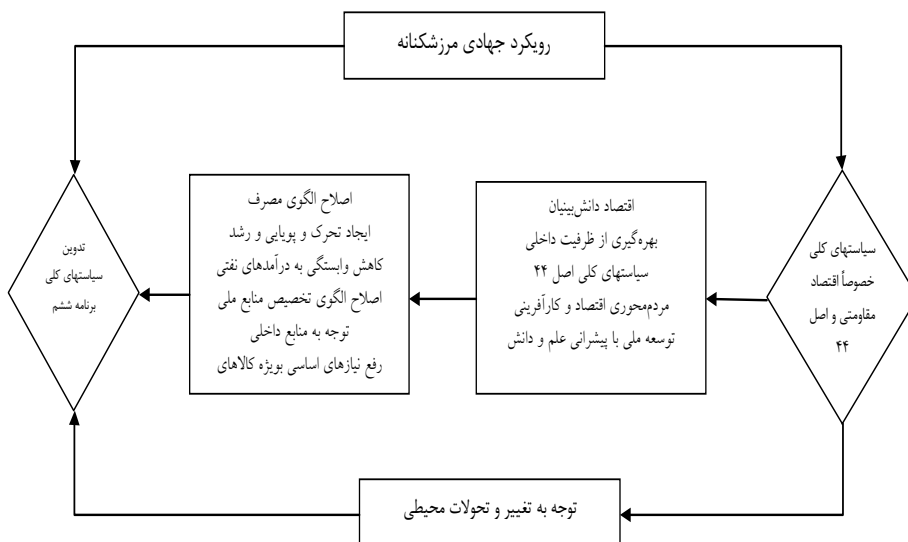
در سیاست های کلی پیشنهادی در حوزه امور زیربنایی و تولیدی؛ سعی شده است که این دو اقدام مورد توجه باشد. بطوریکه مقایسه تطبیقی سیاست ها با این دو رویکرد، کاملاً وجه تمایز سیاست های پیشنهادی را نسبت به سیاست های برنامه های پیشین نشان می دهد.

هـ - بهره‌مندی از مفاهیم و ابعاد سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و اجرای کامل

سیاست‌های کلان نظام

مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر سیاست‌های کلی متعددی را در حوزه‌های مختلف پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ نموده‌اند؛ اما تاکنون امکان و مجال و اراده جدی برای اجرای کامل این سیاست‌ها وجود نداشته است. با توجه به اینکه امکان یکپارچه‌سازی تعداد قابل توجهی از آنها در قالب برنامه ششم وجود دارد؛ لذا کمیسیون زیربنایی و تولیدی تلاش نمود در تدوین سیاست‌های کلی برنامه ششم، سیاست‌های قبلی ابلاغی را با محوریت سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های کلی اصل ۴۴، به‌عنوان اصل و پایه مورد مطالعه قرار داده و از سایر سیاست‌های کلی خصوصاً در حوزه‌های امور زیربنایی و تولیدی که پیش از این به آنها اشاره شد؛ استفاده نماید.

با توجه به اینکه مقام معظم رهبری در سخنان خود بارها بر مسئله "اقتصاد" و "جنگ اقتصادی" که دشمنان در راستای مقابله با پیشرفت‌های جمهوری اسلامی ایران در پیش گرفته‌اند تأکید کرده و راهکارهای مقابله با آن را نیز بارها گوشزد کرده‌اند و حتی در نامگذاری‌هایشان برای سال‌های مختلف این موضوع را مد نظر قرار داده‌اند؛ با آگاهی کامل از جنگ اقتصادی دشمن و اهداف آنها از تشدید فشارها و تحریم‌ها علیه ایران همواره تلاش کردند به ارائه برنامه و الگوهای مناسب جهت مقابله با این فشارها بپردازند. تعریفی که ایشان از اقتصاد مقاومتی مطرح می‌نمایند عبارت است از: "گفتمان و الگویی اقتصادی - مدیریتی که ضمن مقاوم‌سازی اقتصاد ملی در برابر تهدیدات و توان تحریم‌شکنی، با رویکرد عقب‌راندن نظام سلطه، پیش‌رو، فرصت‌ساز، مولد، درونزا و برون‌گرا است". در متون سخنرانی مقام رهبری تعریف زیر از اقتصاد مقاومتی نیز مشاهده شده است: "اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که به یک ملت امکان و اجازه می‌دهد که حتی در وضعیت فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند". در این تعریف دیده می‌شود که موضوع بازگشت به وضعیت رشد و شکوفایی، دغدغه اصلی اقتصاد مقاومتی است و بنابراین اگر وضعیت اقتضا کند، برون‌گرایی می‌تواند کم‌اهمیت شود. لذا از مجموع بیانات معظم‌له ساختار زیر برای بهره‌گیری از محتوای سیاست‌های کلی خصوصاً سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در تدوین برنامه ششم طراحی گشت.

سیاست‌های تدوین شده در کمیسیون از یکسو بر اساس تعریف سیاست‌های کلی مشتمل بر مجموعه جهت‌گیری‌ها، اهداف مرحله‌ای و راهبردهای کلان و از سوی دیگر با توجه به ایده ابلاغی و خصوصاً بند ۵ آن که به پیشنهاد طرح‌های ملی عظیم و تحول‌ساز اشاره دارد؛ بگونه‌ای تنظیم شده که انجام همزمان و مستمر آنها منجر به تداوم مسیر توسعه اقتصاد ملی و افزایش مصونیت در برابر تهدیدات بیرونی خواهد شد و می‌توان ادعا نمود که در صورت تدوین احکام متناسب با سیاست‌های پیشنهادی در برنامه ششم توسط دولت و تصویب آنها توسط مجلس شورای اسلامی، می‌توان به اهداف برنامه‌ای که مورد توجه کمیسیون زیربنایی و تولیدی دبیرخانه و عمده‌ترین آن موارد ذیل است دست یافت:

- استفاده از ظرفیت‌های رقابتی اقتصاد در عرصه‌های تجارت، صنعت و بازرگانی
- تکمیل زنجیره ارزش به منظور ایجاد هم‌افزایی و کاهش وابستگی به مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای
- بسترسازی برای توسعه کارآفرینی و ارتقاء سطح کیفی تولیدات داخلی با تکیه بر دانش
- فعال کردن فرآیندها و زنجیره‌های تولید دانش پایه از ایده به محصول برای ارتقاء تولید صنعتی
- به حداقل رساندن خام‌فروشی در بخش نفت، کانی‌ها و مواد معدنی
- ارتقاء نظام بهره‌وری در کلیه عرصه‌های اقتصاد ملی مشتمل بر سرمایه، نیروی انسانی، منابع طبیعی و ...
- جلب مشارکت تشکلهای اقتصادی با هدف منطقی کردن اندازه دولت، رقابتی کردن اقتصاد و نظارت بر فعالیت‌های تولیدی و خدماتی جهت ارتقای سطح کیفی کالاهای ایرانی و جلب رضایت و تأمین حقوق مصرف‌کنندگان

- اصلاح و مدیریت الگوی مصرف با تأکید بر تغییر فرهنگ و رفتار مصرفی شهروندان
- تبیین شرکای تجاری و بازتعریف مکمل های تجاری و اقتصادی کشور
- تداوم و تکمیل اصلاح الگوی تجارت خارجی از کشورهای تحریم کننده به سایر کشورها
- اصلاح نظام مبادلات مالی خارجی کشور از طریق ترتیبات مالی دو یا چندجانبه
- حمایت سیاسی دولت از حضور بخش غیردولتی جهت حضور در عرصه اقتصاد بین المللی
- اصلاح ساختار مالی دولت از طریق افزایش نقش مالیات و به حداقل رساندن نقش نفت در بودجه و حفظ ثروت بین نسلی
- اجرای کامل برنامه خصوصی سازی از طریق انتقال کامل مدیریت و مالکیت
- تعمیق بازار سرمایه با تأکید بر توسعه ابزارها و نهادهای جدید
- ایجاد جذابیت برای بازار سرمایه از طریق حمایت از منافع سهامداران خرد
- اصلاح ساختار تأمین مالی بنگاه ها با تأکید بر تأمین نیازهای توسعه ای از بازار سرمایه، تأمین سرمایه در گردش از نظام بانکی و سرمایه گذاری جایگزینی از منابع داخلی بنگاه
- اجرای برنامه آمایش سرزمین از طریق ساز و کارهای توسعه منطقه ای به منظور دستیابی به رشد اقتصادی و امنیت پایدار
- کاهش شکاف درآمدی و بهبود توزیع درآمد از طریق برقراری نظام جامع تأمین اجتماعی
- تدوین برنامه امنیت غذایی کشور با تأکید بر استفاده حداکثری از ظرفیت سرزمینی و حضور تجاری در بازارهای بین المللی مواد غذایی

و- توجه به تحول مدیریت از «توسعه منابع پایه» به الگوی «توسعه دانش پایه»

در بستر اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور و در شرایط گذار و تحول بین نسلی، بین الگوهای مدیریت دولتی و خصوصی، بین اقتصاد منابع پایه و اقتصاد دانش پایه، بین جامعه ملی و جامعه بین المللی و بین نیازمندی سازی جامعه و توانمندسازی جامعه، اتخاذ مدیریت تحول با خصوصیات پیش گفته شده برای طی نمودن دوران گذر ملی چرخه توسعه نیافتگی به دوران توسعه یافتگی اجتماعی از منظر قانون اساسی با توجه به الگوی مردم سالاری دینی، حفظ آزادی و کرامت انسانی، ارتقاء کیفیت زندگی، رفاه ملی، تضمین و پایداری، امنیت، گسترش عدالت اجتماعی، بهره گیری از ظرفیت ها، مزیت ها و توانایی های ملی، فرصت های محیط منطقه ای و جهانی نیازمند توجه به چارچوب مرجع تنظیم هرگونه سیاست و تدوین برنامه و اقدام ابتکاری شامل چهار بعد زیر است:

- توسعه اقتصادی دانش پایه
- توسعه فرهنگی و اجتماعی، خودباوری نوآورانه و معتدل ملی
- همبستگی همه جانبه حکومت و مردم
- توسعه مدیریت اجتماعی توانمندسازی و نفی فرهنگ نیازمندی

یکی از مواردی که طی برنامه های پیشین همواره به عنوان معضل مطرح و علیرغم تکرار در سیاست ها و احکام برنامه، نتایج در خور توجهی نداشته است؛ توجه به الگوی توسعه دانش پایه است. در احکام

اقتصادی برنامه پنج‌ساله ششم باید از الگوی فروش ثروت ملی و توزیع آن در جامعه دوری شود و به ظرفیت منابع انسانی که تسهیل‌کننده شکوفایی آن ثروت‌های طبیعی است بهره گرفت.

در حقیقت سهم منابع انسانی، فرهیخته و دانش‌آموخته در تولید ثروت باید افزایش یابد و رویکرد کارآفرینی، توانمندسازی و نوآوری اجتماعی جایگزین رویکرد توزیع ثروت طبیعی و نیازمندی و تقلید اجتماعی از کشورها و جوامع غربی شود. دولت باید جایگاه و گرانگاه کشور را با اجرای سیاست‌های کلی برنامه ششم در سطح منطقه آسیای جنوب غربی ارتقاء دهد و امور داخلی کشور را به کارآفرینان و فعالان بخش اقتصادی واقعی واگذار نماید که این مهم با ارزیابی نتایج اجرایی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ می‌تواند سرعت بیشتری پیدا کند و این الزام و رویکردی است که در سیاست‌های برنامه ششم مورد توجه قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

به نظر کمیسیون، چارچوب فکری - نظری اداره کشور در چارچوب سیاست‌های کلی برنامه ششم؛ دارای فروض مبنایی مهمی می‌باشد که عمده آنها عبارتند از:

- کوچک سازی دولت و نقش و وزن و دخالت آن در امور و افزایش سهم مردم در مناطق و از گروه‌های مختلف در بخش‌های متفاوت

- تغییر جهت دولت به سمت مأموریت‌های دولت تسهیل‌گر، کارآفرین و مدبر و کارآمد

- تمرکززدایی در امور اقتصادی با نهادسازی اجتماعی و گروه‌های مردم نهاد و حرفه‌ای و صنفی

- توجه جدی و توأمان به نخبگان و توده‌ها در مدیریت بخش‌های مختلف اجتماعی - سیاسی

- بهره‌گیری گسترده از دانش، تجربه و تدبیر صاحبان فکر و عمل توأم با بهره‌مندی از نیروی جوان، مستعد، تحصیل‌کرده و البته امتحان‌شده و موفق

- نفی نظریه‌های تعارض، افراط، قانونگریزی و بی‌اخلاقی و گسترش رقابت درون جامعه.

- توجه به نیازها و خواسته‌های جامعه به عنوان واقعیت‌های مورد مطالبه و حرکت در جهت تحقق چشم‌انداز بیست‌ساله کشور

- انسجام ملی در چارچوب نقش‌پذیری، همفکری و همراهی اقشار، شخصیت‌ها و گروه‌ها در اداره جامعه

- حرکت از مرزهای ملی و جغرافیایی به مرزهای تمدنی ایرانی - اسلامی برای افزایش نفوذ اقتدار و بازار ایران در منطقه و زمینه‌سازی برای شکل‌دهی به منطقه آسیای جنوب غربی با تعامل سازنده و مؤثر

- توجه اساسی به سیاست‌های کلی نظام و نیت راهبردی رهبر عظیم‌الشأن انقلاب اسلامی

- ایجاد همگرایی فکری بین صاحبان اندیشه و تولیدمحور و مجریان مسئول و متعهد

با نگاهی به ترکیب و مجموع سیاست‌های کلی برنامه ششم نشان می‌دهد نسبت سیاست‌های کلی مرتبط با امور زیربنایی و تولیدی نسبت به دیگر بخش‌ها سهم بیشتری دارد و با عنایت به اینکه مجمع تشخیص مصلحت مشتمل بر پنج کمیسیون اصلی و یک کمیسیون نظارت می‌باشد و در دبیرخانه علاوه بر شش کمیسیون فوق، کمیسیون‌های علمی - راهبردی چشم‌انداز، کمیسیون چشم‌انداز و امور نخبگان،

مبانی فکری تدوین سیاست های کلی برنامه ششم در امور زیربنایی و تولیدی

کمیسیون مبارزه با قاچاق و مواد مخدر، کمیته خاص بانوان، کمیسیون کارآفرینی و کسب و کار، کمیسیون مطالعات اسلامی، کمیسیون مشترک، (در مجمع ۱۳ کمیسیون و کمیته خاص) فعال می باشند و علیرغم اینکه جنس مأموریت برخی از آنها ممکن است متفاوت باشد با این حال ارائه بیشترین سهم سیاست ها از مجموع سیاست های برنامه مرتبط با کمیسیون زیربنایی و تولیدی، ایجاب می کند رویکرد این کمیسیون، رویکرد غالب سیاست های کلی برنامه ششم تلقی گردد و چنانچه اجرای بهینه و نظارت دقیق بر حسن اجرای سیاست های برنامه ششم مورد انتظار به حق مجمع تشخیص مصلحت نظام برای جلوگیری از انحراف اهداف سیاست های می باشد؛ لازم است در کنار توجه به ساختار موجود دبیرخانه، به ترکیب و وظایف و مأموریت های هر کمیسیون متناسب با مأموریت های خود در طی برنامه ششم و در فرآیند نظارت بر حسن اجرای آنها نیز توجه شود.

امید است با شکر نعمت بزرگ هدایت سیاست گذاری و برنامه ریزی تحت نظارت عالی مقام معظم رهبری، با ابلاغ سیاست های کلی برنامه ششم به عنوان سومین برنامه از برنامه های چهارگانه دوره چشم انداز، نعمت های افزونتری نصیب ملت ایران شود.

**شاخص های ارزیابی حوزه های اقتصادی، انرژی، علم و فناوری و فرهنگی سند چشم انداز
تدوین: کمیسیون چشم انداز و نخبگان**

چکیده

به منظور ارزیابی عملکرد قوه مجریه در راستای تحقق اهداف سند چشم انداز در محورهای اقتصادی، انرژی، علم و فناوری و فرهنگی سند چشم انداز، شاخص هایی تعریف شد، و نهایتاً نرخ مطلوب و میزان تطبیق عملکرد با اهداف تعیین شده و شکاف وضعیت موجود و مطلوب تبیین و راهبردهایی برای دستیابی به سند چشم انداز در حوزه های مورد اشاره ارائه گردیده است که در ادامه نتایج آن تقدیم می گردد.

۱- شاخص های ارزیابی حوزه اقتصادی سند چشم انداز

مهمترین شاخص هایی که در حوزه اقتصادی جهت ارزیابی تحقق سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران مورد استفاده قرار می گیرد به شرح ذیل است:

- ۱- نرخ رشد اقتصادی
- ۲- ارزش GDP (بر حسب دلار جاری)
- ۳- درآمد سرانه (بر حسب دلار جاری)
- ۴- نرخ بیکاری
- ۵- نرخ تورم
- ۶- سهم بخش خصوصی از GDP
- ۷- سهم درآمد مالیاتی دولت از GDP
- ۸- نسبت صادرات کالا و خدمات به GDP
- ۹- سهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی به GDP
- ۱۰- نسبت سرمایه گذاری به GDP
- ۱۱- میزان پس انداز ناخالص (درصد از GDP)
- ۱۲- نرخ مشارکت نیروی کار
- ۱۳- میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی به کل سرمایه گذاری

این نکته قابل ذکر است که در میان شاخص های ذکر شده شاخص میزان تولید ناخالص داخلی و درآمد سرانه بعنوان شاخص های اصلی ارزیابی مورد استفاده قرار گرفته است و سایر شاخص های ذکر شده بعنوان شاخص های پشتیبانی کننده دو شاخص فوق می بایست مورد توجه قرار گیرند. نکته دیگر اینکه شاخص های فوق هم قابلیت مقایسه منطقه ای را داشته و معمولاً در دنیا بعنوان شاخص های اصلی جهت ارزیابی وضعیت اقتصادی کشورها مد نظر قرار گرفته و بیشتر کشورهای منطقه نیز در چشم انداز خود، این شاخص ها را هدف گذاری نموده اند.

۲- نرخ مطلوب شاخص های حوزه اقتصادی سند چشم انداز کشورهای منطقه

پس از مشخص نمودن شاخص های ارزیابی تحقق سند چشم انداز در حوزه اقتصادی، نیاز است که نرخ های مطلوب و یا اهداف هر یک از شاخص های حوزه اقتصادی متناسب با هدف سند چشم انداز جمهوری اسلامی یعنی «کسب رتبه اول در بین کشورهای منطقه» تعیین شود. بدین منظور لازم است جهت ترسیم اهداف کمی حوزه اقتصادی کشور، وضعیت چشم انداز اقتصادی کشورهای منطقه مورد بررسی قرار گیرد تا امکان مقایسه با آنها فراهم شود. در میان کشورهای منطقه مهمترین آنها ترکیه، عربستان، مصر و پاکستان^۱ هستند که وضعیت چشم انداز اقتصادی آنها ذیلاً آمده است.

۱- با توجه به فاصله زیاد امارات و قطر از کشورهای منطقه در شاخص های اقتصادی مثل شاخص تولید ناخالص داخلی سرانه آنها را از مقایسه خارج کرده ایم.

کشور				عنوان شاخص
چشم انداز پاکستان (۲۰۳۰)	چشم انداز مصر (۲۰۲۲)	چشم انداز عربستان (۲۰۲۵)	چشم انداز ترکیه (۲۰۲۳)	
۷-۸	۸-۶	۶,۶	۷	نرخ رشد اقتصادی
-	۴۱۲-۲۶۳	۶۴۶	۱۹۰۰	ارزش GDP (بر حسب دلار جاری) (میلیارد دلار)
۴۰۰۰	۳۰۵۸-۴۷۹۰	۲۶۲۶۴	۲۱۰۰۰	درآمد سرانه (بر حسب دلار جاری)
۴	۵-۳	۰	۴	نرخ بیکاری
-	۵-۳	-	۳	نرخ تورم
-	۶۸,۵	۶۹,۳	-	سهم بخش خصوصی از GDP
۱۸ درصد	-	-	-	سهم درآمد مالیاتی دولت از GDP
۶۰ درصد	رشد سالانه ۱۲ درصد	۳۱,۶	۲۸,۴	نسبت صادرات کالا و خدمات به GDP
-	۱۴میلیارد دلار	-	۸,۵	سهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی به GDP
۳۰-۲۷	۲۴	۳۳,۹۵	۲۷ درصد	نسبت سرمایه گذاری به GDP
-	-	۵۶,۳	۵۳,۹	نرخ مشارکت نیروی کار
۳ درصد	۸۳,۸	۱۰,۳ رشد سالانه	۹۰ درصد	میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی به کل سرمایه گذاری

با توجه به اینکه در شاخص های فوق الذکر کشورهای عربستان و ترکیه نسبت به شاخص های اقتصادی ایران پیشرو می باشند طبیعتاً هدف گذاری ما باید به صورتی انجام شود که امکان سبقت گرفتن از این کشورها را فراهم نماید.

۳- ارزیابی وضعیت شاخص های اقتصادی سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران

شاخص رشد اقتصادی مهمترین شاخص بررسی وضعیت اقتصادی یک کشور است و میزان افزایش تولید یک کشور در یک سال خاص را نسبت به سال پایه مورد سنجش قرار می دهد. بر اساس گزارش بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران میانگین رشد اقتصادی در برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم منفی بوده، اهداف برنامه چهارم توسعه در این حوزه نیز محقق نشده است. میانگین نرخ رشد اقتصادی ایران طی سال های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۸ در برنامه چهارم توسعه، ۳/۷ درصد بوده است. این در حالی است که در سالهای ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۶، روند رو به بهبود داشته و میزان آن به ترتیب

۵,۱۷، ۶,۱۷ و ۶,۸۹ درصد بوده است و در سال ۱۳۸۸ با افول بسیار زیاد، رشد اقتصادی منفی ۲ درصدی را تجربه نموده است. با توجه به هدف گذاری میانگین نرخ رشد اقتصادی ۸ درصد طی سال های برنامه چهارم و تحقق رشد ۳/۷ درصدی طی سال های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۸، میزان تحقق هدف برنامه چهارم در شاخص رشد اقتصادی، ۴۶ درصد بوده است. با عنایت به روند نزولی رشد اقتصادی کشور طی سال های فوق و عقب ماندگی از اهداف اقتصادی سند چشم انداز، جهت دستیابی به رتبه اول منطقه در حوزه اقتصادی، نیازمند متوسط رشد اقتصادی ۱۴/۴ درصدی طی سال های ۱۳۸۹ الی ۱۴۰۴ می باشیم. و الزامات آن بهبود شاخص هایی نظیر نرخ بیکاری به ۴ درصد، نرخ تورم به ۳ تا ۵ درصد، سهم بخش خصوصی از GDP به ۷۰ درصد، سهم درآمد مالیاتی دولت به GDP به ۱۴ درصد، نسبت صادرات کالا و خدمات به GDP به ۴۰ درصد، سهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی به GDP به ۸/۵ درصد، رشد بهره وری کل عوامل تولید (TFP) به ۲/۵، نسبت سرمایه گذاری به GDP به ۳۳ تا ۳۵ درصد، نرخ مشارکت نیروی کار به ۵۶ درصد و میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی به کل سرمایه گذاری به ۹۰ درصد است.

این درحالی است که در شاخص هایی نظیر نرخ مشارکت نیروی کار، نرخ تورم، نسبت درآمدهای مالیاتی دولت به تولید ناخالص داخلی، نسبت صادرات کالا و خدمات به تولید ناخالص داخلی، نسبت خالص سرمایه گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی، نسبت سرمایه گذاری به تولید ناخالص داخلی، روند رو به نزول و نگران کننده ای داشته ایم. به ویژه اینکه، وضعیت برخی از متغیرها مانند سرمایه گذاری داخلی و خارجی در شرایط فعلی، می تواند وضعیت آتی متغیرهایی مانند رشد اقتصادی را به شدت دچار آسیب نماید. ضمناً رتبه ایران در برخی از شاخص های مهم اقتصادی در مقایسه با کشورهای منطقه به قرار ذیل می باشد:

شاخص های اقتصادی و رتبه جمهوری اسلامی ایران در بین ۲۵ کشور منطقه

رتبه ایران در بین ۲۵ کشور منطقه	عنوان شاخص
۱۳	نرخ رشد اقتصادی (درصد)
۳	GDP (برحسب دلار جاری) (میلیارد دلار)
۱۲	درآمد سرانه (برحسب دلار جاری)
۲۳	نرخ بیکاری (درصد)
۲۳	نرخ تورم (درصد)
۲۴	سهم درآمد مالیاتی دولت از GDP
۹	نسبت صادرات کالا و خدمات به GDP
۱۱	سهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی به GDP
۱۳	رشد بهره وری کل عوامل تولید (TFP)
۴	نسبت سرمایه گذاری به GDP
۲۵	نرخ مشارکت نیروی کار (درصد)

۴- اهم پیشنهادات جهت تحقق سند چشم انداز در حوزه اقتصادی و جبران عقب افتادگی های بوجود آمده
 عملکرد اقتصادی ایران را با چالش ها و آسیب پذیری های اقتصادی، اجتماعی و عدم توازن های سخت و شکننده ای روبه رو خواهد ساخت و برای مواجهه و مقابله با آن ناگزیر باید آهنگ، ترکیب و استراتژی رشد اقتصادی ایران تغییر یابد. لیکن بنا به ضرورت های حیاتی برای شکوفایی اقتصاد کشور در این مرحله و حفظ ثبات و امنیت و ارتقای جایگاه ایران- در منطقه و جهان- امری اجتناب ناپذیر است. به علاوه تجربه سایر کشور هایی که در این راه قدم برداشته اند، نشان می دهد که نیل به اهداف مطرح شده در این چشم انداز در پرتو تدبیر، تلاش و انسجام ملی قابل حصول است. طبعاً اتخاذ راهبردهای مشخص و سیاست های کلیدی متناظر با آن، شرط رسیدن به این اهداف خواهد بود. در این راستا توجه به اصول و راهبردهای ذیل می تواند تا حدود زیادی زمینه بهبود و شکوفایی اقتصادی کشورمان را فراهم آورد که توجه به آن بستر لازم را برای جهاد و جهش اقتصادی طی سنوات آتی فراهم خواهد نمود:

- ۱- نگاه به اقتصاد بعنوان یک نظام یکپارچه
- ۲- تولیگری به جای تصدی گری
- ۳- تاکید بر اقتصاد رقابتی و مولد
- ۴- برنامه محوری و پرهیز از روزمرگی
- ۵- پرهیز از سیاست زدگی در حوزه اقتصادی
- ۶- ایجاد و تقویت ثبات و امنیت اقتصادی به عنوان پشتوانه فعالیت مولد اقتصادی
- ۷- نگاه فرصت و تهدیدی به جهانی شدن با حفظ اصول و مبانی
- ۸- نگاه به نفت بعنوان دارایی بین نسلی
- ۹- توجه به زیرساخت های اقتصادی و اقتصاد مبتنی بر نوآوری و دانش بنیان
- ۱۰- تاکید بر بهره وری سرمایه و نیروی انسانی و ارتقای آن بعنوان عامل رشد و توسعه اقتصادی

۵- شاخص های ارزیابی بعد انرژی محور زیر ساختی و زیست محیطی سند چشم انداز

در بررسی ویژگی های سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران حوزه زیرساختی و زیست محیطی مقوله ای همچون بهبود مصرف انرژی مورد تاکید قرار گرفته است. پیشرفت و توسعه یافتگی انرژی مصرفی کشور هدفی است که سند چشم انداز دنبال می کند. از جمله مهمترین شاخص هایی که در بعد انرژی محور زیرساختی و زیست محیطی برای تحقق هدف فوق مورد استفاده قرار گرفته است شامل: راندمان کل نیروگاه های کشور، درصد تلفات انتقال و توزیع برق، مصرف سرانه برق و آب، درصد آب های تنظیم شده به کل آب های قابل تنظیم و بهره وری انرژی است.

۶- نرخ مطلوب شاخص های بعد انرژی حوزه زیرساختی و زیست محیطی در افق سند چشم انداز

پس از تعیین شاخص های ارزیابی تحقق سند چشم انداز در بعد انرژی حوزه زیرساختی و زیست محیطی، نیاز است که نرخ های مطلوب و یا اهداف هر یک از شاخص های حوزه زیرساختی و زیست محیطی متناسب با هدف چشم انداز جمهوری اسلامی یعنی "توسعه یافتگی" مورد بررسی قرار گیرد. بدین منظور لازم است جهت ترسیم اهداف کمی بعد انرژی حوزه زیرساختی و زیست محیطی کشورمان، نگاهی به وضعیت شاخص های کشور در مقایسه با کشورهای جهان تا حدود زیادی میزان شکاف موجود و عقب ماندگی کشور را مشخص می نماید که ذیلاً آمده است.

عنوان شاخص	جایگاه ایران در مقایسه با استاندارد جهانی
مصرف سرانه گاز	سومین کشور دنیا
مصرف سرانه برق	نوزدهمین کشور دنیا
مصرف سرانه انرژی	سیزدهمین کشور دنیا
مصرف سرانه آب	مصرف سرانه آب در ایران ۷۰ درصد بیشتر از الگوی مصرف جهان است

۷- ارزیابی وضعیت شاخص های بعد انرژی سند چشم انداز

شاخص هایی مانند راندمان نیروگاه های حرارتی، درصد آب های تنظیم شده به کل آب های قابل تنظیم، درصد تلفات انتقال و توزیع برق و مصرف سرانه برق روندی رو به رشد داشته است. به عنوان مثال روند شاخص راندمان کل نیروگاه های حرارتی طی سال های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۹ بر اساس گزارش وزارت نیرو به ترتیب ۳۵٫۸، ۳۵٫۸، ۳۶، ۳۶ و ۳۶٫۶ بوده است. با توجه به هدف گذاری ۴۲ درصدی برای این شاخص در پایان برنامه توسعه پنجم و عملکرد ۳۶٫۶ درصدی در سال ۱۳۸۹ میزان تحقق این شاخص حدود ۸۷٫۱ درصد بوده است. میزان شکاف وضعیت موجود و وضعیت مناسب در پایان برنامه توسعه پنجم حدود ۵٫۴- است. هدف مورد انتظار در برنامه توسعه چهارم برای سال ۱۳۸۸، ۳۷ درصد بوده است لذا میزان تحقق این شاخص در سال ۱۳۸۸، ۹۷ درصد است. متوسط راندمان نیروگاه های حرارتی جهان ۳۵٫۹ درصد است، راندمان نیروگاه های حرارتی ایران از متوسط جهانی بالاتر قرار گرفته است.

خوشبختانه در حوزه آب های تنظیم شده از کل آب های قابل تنظیم روندی بسیار مناسب و امیدوار کننده ای را شاهد بوده ایم. طبق آمارهای بدست آمده از وزارت نیرو این شاخص در سال ۱۳۸۴ برابر ۵۲ درصد بوده و در سال ۱۳۸۹ به ۶۱ درصد رسیده است. لذا در سال ۱۳۸۹ نرخ رشد سالیانه ۳٫۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۸۴ داشته ایم.

نرخ مطلوب برای این شاخص در افق ایران ۱۴۰۴، با توجه به استانداردهای جهانی ۸۰ درصد است، لذا میزان پیشرفت این شاخص حدوداً ۷۵ درصد بوده است.

میزان شاخص درصد تلفات انتقال و توزیع برق، طی سالهای ۱۳۸۶ الی ۱۳۸۹ به ترتیب ۱۹٫۹،

۱۹,۸، ۱۷ و ۱۵,۵ درصد بوده است که شاهد روند امیدوار کننده این شاخص هستیم. با توجه اهداف برنامه چهارم توسعه، میزان افت و تلفات برق باید به ۱۳ درصد برسد. لذا شکاف بین وضعیت موجود و برنامه پیش بینی شده برای برنامه توسعه چهارم ۳,۸ است. میزان افت برق در شبکه جهانی معادل ۸,۶ درصد است. در حال حاضر افت برق در ایران حدود ۱۵,۵ درصد است که حداقل ۸ درصد بالاتر از استاندارد جهانی است. همچنین هدف مورد نظر در افق ایران ۱۴۰۴، حدود ۸ درصد است. امید است با اجرا کردن دقیق و مستمر قانون هدفمند کردن یارانه ها در سال های آینده بتوانیم به نرخ مطلوب هدف برای ایران ۱۴۰۴ و استانداردهای جهانی نزدیک تر شویم.

روند شاخص مصرف سرانه برق طی سال های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۷ رو به بهبود بوده و میزان آن طبق آمار گزارش شده از وزارت نیرو و مرکز آمار ایران به ترتیب ۱۹۳۴,۵، ۲۰۸۵,۲، ۲۱۷۵,۲ و ۲۲۰۸ کیلووات ساعت است.

مقدار متوسط رشد سالیانه این شاخص در برنامه توسعه چهارم حدود ۲,۵ درصد بوده است. با توجه به پیش بینی ۲۹۸۰ کیلووات ساعت برای شاخص مصرف سرانه برق در برنامه توسعه چهارم و عملکرد ۲۲۰۸ کیلو وات ساعت در سال ۱۳۸۷، میزان پیشرفت و تحقق این شاخص در سال ۱۳۸۷، حدود ۷۴ درصد بوده است. اختلاف هدف و عملکرد این شاخص در سال ۱۳۸۷، ۷۷۲- کیلووات ساعت است.

هدف مورد نظر برای این شاخص در سال ۱۳۸۸، ۳۰۵۵ کیلووات ساعت پیش بینی شده بود. نرخ مطلوب هدف برای ایران در افق ۱۴۰۴، ۳۶۰۰ کیلووات ساعت است، میزان شکاف وضعیت موجود و وضعیت مطلوب حدود ۱۳۹۲ کیلو وات ساعت است.

باید اشاره کرد که ایران در رتبه ۱۹ کشور های پر مصرف برق دنیا قرار دارد. مصرف سرانه برق در ایران به ازای هر نفر بیش از پنج برابر مصرف سرانه اندونزی با ۲۲۵ میلیون نفر جمعیت، دو برابر چین با یک میلیارد و ۳۰۰ میلیون نفر جمعیت و چهار برابر کشور هند با یک میلیارد و ۱۲۲ میلیون نفر جمعیت است.

شاخص مصرف سرانه آب روندی رو به بهبود داشته است. طبق آمارهای موجود در وزارت نیرو و مرکز آمار ایران میزان این شاخص در سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۹ به ترتیب برابر ۱۳۴۸,۹ و ۱۳۳۳,۴، ۱۳۲۵,۳، ۱۳۱۳، ۱۲۹۸ و ۱۲۸۴,۶ متر مکعب در سال است. با توجه به هدف گذاری ۱۱۰۰ متر مکعب برای این شاخص در افق چشم انداز، میزان شکاف وضعیت موجود از هدف سند چشم انداز ۱۸۶,۶- متر مکعب است.

در شاخص بهره‌وری انرژی متاسفانه شاهد روندی نزولی در این شاخص بوده ایم به طوریکه با توجه به آمار بدست آمده از وزارت نیرو طی سال های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۸ به ترتیب ۵,۲۲,۴، ۵,۱۱,۵، ۵,۰۹,۶، ۴۹۶,۱ و ۴۹۰,۴ هزارریال به ازای بشکه معادل نفت خام است.

روند شاخص های کشور در بعد انرژی در طی سنوات گذشته روند مناسب و رو به رشدی را طی نموده است و وضعیت آبی شاخص های این حوزه با اجرای قانون هدفمندی یارانه ها امیدوار کننده است.

۸- اهم پیشنهادات جهت تحقق اهداف سند چشم انداز در حوزه انرژی

- برنامه ریزی جهت بکارگیری و توسعه فناوری های نوین و بهبود وضعیت زیرساخت های کشور در حوزه برق و آب، فرهنگ سازی مصرف معقولانه و ارائه برنامه های اصلاح الگوی مصرف در حوزه های فردی، خانگی، اداری، صنعتی و کشاورزی
- استانداردسازی خودروها و بهینه نمودن کیفیت سوخت های مصرفی
- اجرای استانداردهای ملی ساختمان جهت کاهش مصرف انرژی در این حوزه
- مدیریت یکپارچه منابع آب و ایجاد تعادل در عرضه و تقاضای آب
- تغییر الگوی کشت کنونی به الگوی مناسب اقلیم کشور
- توجه خاص به فناوری هسته ای و انرژی خورشیدی در تامین نیاز انرژی کشور
- توجه خاص به سرمایه گذاری در بخش آموزش، تحقیقات بنیادی و کاربردی

۹- شاخص های ارزیابی محور علم و فن آوری سند چشم انداز

اول شدن در حوزه علم و فن آوری هدف سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران است. از جمله مهمترین شاخص هایی که در بعد علم و فن آوری برای تحقق اهداف فوق مورد استفاده قرار گرفته است شامل:

- تعداد مقالات ISI ثبت شده
- سهم هزینه های تحقیقات و پژوهش از GDP
- سهم هزینه های آموزشی از GDP
- سهم صادرات با فن آوری بالا (Hi-Tech) به کل صادران کارخانه ای
- توسعه ICT (IDI)
- تعداد اختراعات و اکتشافات ثبت شده در مراجع ملی و بین المللی
- سهم هزینه های R&D از کل هزینه های بنگاه

۱۰- نرخ مطلوب شاخص های حوزه علم و فن آوری محیطی سند چشم انداز

پس از تعیین شاخص های ارزیابی تحقق سند چشم انداز در حوزه علم و فن آوری، نیاز است که نرخ های مطلوب و یا اهداف هر یک از شاخص های حوزه علم و فن آوری متناسب با هدف چشم انداز جمهوری اسلامی یعنی "اول شدن در منطقه" مورد بررسی قرار گیرد. بدین منظور لازم است جهت ترسیم اهداف کمی حوزه علم و فن آوری کشورمان، نگاهی به وضعیت چشم انداز شاخص های کشور در مقایسه با کشورهای منطقه و بالاخص ترکیه به عنوان اصلی ترین رقیب کشورمان تا حدود زیادی میزان شکاف موجود را مشخص می نماید.

عنوان شاخص	ایران	ترکیه	میانگین منطقه
تعداد تولیدات علمی به میلیون نفر در سال ۱۳۹۰	۲۵۰	۳۵۰	-
سهم صادرات با فن آوری بالا به کل صادرات کارخانه ای (۱۳۸۷)	۲,۶۲	-	۶,۱۸
سهم هزینه های تحقیقات و پژوهش از GDP در سال ۱۳۹۰	۰,۸	-	۱,۳
تعداد مقالات ISI در سال ۱۳۸۸	۱۸۰۰۰	۱۹۳۱۰	-

۱۱- ارزیابی وضعیت شاخص محور حکمرانی سند چشم انداز

در شاخص تعداد مقالات ISI ثبت شده، شاهد روند رو به رشدی بوده ایم. بطوریکه تعداد مقالات ثبت شده ISI، در سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۸ به ترتیب شاهد ۵۷۷۹، ۶۸۳۹، ۹۱۷۰، ۱۳۵۶۹ و ۱۸۰۰۰ بوده است. با توجه به هدف گذاری ۱۰۱۵۲ مقاله، برای این شاخص در سال ۱۳۸۸ در برنامه توسعه چهارم و عملکرد ۱۸۰۰۰ مقاله در سال ۱۳۸۸ میزان تحقق این شاخص حدود ۱۷۷ درصد بوده است. ثبت بیش از ۴۰۰۰۰ مقاله ISI هدف مورد نظر برای ایران ۱۴۰۴ است. لذا شکاف بین وضعیت موجود و هدف مورد نظر ۲۲۰۰۰- است. قابل ذکر است در ۵ ماه اول سال ۲۰۱۱ ایران با انتشار ۷۱۲۸ مقاله رتبه ۲۱ در جهان را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۸۸ ایران توانسته است در زمینه تعداد مقالات ISI رتبه ۲۴ را در جهان کسب کند. در ضمن در طی سال های اخیر میزان درصد رشد تعداد مقالات کشور در بین کشورهای منطقه رتبه اول را کسب نموده ایم.

روند شاخص سهم هزینه های تحقیقات و پژوهش از GDP صعودی بوده است. به طوریکه میزان عملکرد این شاخص طی سال های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۰,۶۴ و ۰,۶۵ گزارش شده است. در وضعیت فعلی حدود ۰,۸ درصد از سهم تولید ناخالص کشور به این شاخص اختصاص داده شده است. با توجه به اینکه در برنامه ایران ۱۴۰۴ سهم هزینه های تحقیقات و پژوهش از تولید ناخالص داخلی ۴ درصد در نظر گرفته شده است، لذا شاهد شکاف ۳,۲- درصدی بین وضعیت کنونی و هدفگذاری سند چشم انداز ۱۴۰۴ هستیم. فلسطین اشغالی با عملکرد ۴,۹۴ بالاترین رتبه و کشور تاجیکستان با ۰,۰۹۵ پائین ترین رتبه را در کشورهای منطقه به خود اختصاص داده اند. علیرغم روند صعودی این شاخص در کشور، همچنان شاهد پائین تر بودن این شاخص از مقدار میانگین منطقه که ۱,۰۳ درصد می باشد هستیم. شاخص سهم هزینه های آموزشی از GDP در چند سال اخیر تقریباً ثابت و در حدود ۴ درصد بوده است. با توجه به اینکه دستیابی به نرخ ۷ درصد از تولید داخلی در برنامه چشم انداز ایران ۱۴۰۴ مد نظر است، لذا شاهد شکاف ۳ درصدی بین وضعیت موجود و هدف گذاری ایران ۱۴۰۴ هستیم.

روند شاخص سهم صادرات با فن آوری بالا به کل صادرات کارخانه ای طی سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۷ به ترتیب ۲,۱۴، ۲,۲۸، ۲,۴۵ و ۲,۶۲ بوده است. لذا در این شاخص هم شاهد روند صعودی بوده ایم. نظر به اینکه هدف این شاخص در برنامه توسعه چهارم ۶ در نظر گرفته شده بود، لذا شکاف وضعیت موجود و هدف برنامه توسعه چهارم، ۳,۳۸- است. هدف مورد نظر برای این شاخص در سند چشم انداز ۱۴۰۴، ۷ درصد در نظر گرفته شده است. بنابراین شکاف وضعیت موجود و سند چشم انداز ۱۴۰۴، ۴,۳۸- است. در شاخص سهم صادرات با فن آوری بالا به کل صادرات کارخانه ای کشور قبرس

با آمار ۲۳,۰۶ و قطر با آمار ۰,۰۱ به ترتیب بالاترین و پایین ترین رتبه را به خود اختصاص داده اند. میانگین منطقه ۶,۱۸ است. لذا باز هم مشاهده می شود در این شاخص نیز به مقدار قابل توجهی از میانگین منطقه عقب تر هستیم.

در روند شاخص تعداد اختراعات و اکتشافات ثبت شده در مراجع ملی هم شاهد رشد صعودی بوده ایم. به طوریکه طبق آمار بدست آمده از سازمان ثبت اسناد و املاک کشور در سال های ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶ و ۱۳۸۹ به ترتیب شاهد ۲۷۲۶، ۴۶۱۶، ۶۷۸۳ و ۱۰۰۰۰ اختراع ثبت شده بوده ایم. با توجه به هدفگذاری ۵۰ هزار اختراع در مراجع ملی برای سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴، لذا جهت رسیدن به این چشم انداز نیازمند عزم و تلاش و برنامه ریزی مدبرانه ای هستیم. متأسفانه در شاخص سهم هزینه های R&D از کل هزینه های تولید شاهد روند روبه کاهشی در سال های اخیر بوده ایم. به طوریکه طبق گزارشات بدست آمده عملکرد این شاخص در سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۶ به ترتیب ۰,۹۸، ۰,۶۶ و ۰,۴۸ بوده است.

طبق آمار بدست آمده در شاخص توسعه ICT (IDI) شاهد عملکرد ۳,۳۹ بوده ایم. با توجه به اینکه هدف مورد نظر برای این شاخص در سند چشم انداز ۱۴۰۴، بالای ۸ در نظر گرفته شده است، لذا شکاف وضعیت موجود و هدف مورد نظر ۴,۶۱- می باشد.

به طور کلی در شاخص های محور علم و فن آوری شامل شاخص های تعداد مقالات ISI، سهم هزینه های تحقیقات و پژوهش از GDP، سهم صادرات با فن آوری بالا به کل صادرات کارخانه ای، تعداد اختراعات و اکتشافات ثبت شده در مراجع ملی در سال های گذشته روند صعودی داشته ایم.

نتیجه گیری و پیشنهاد

در یک تحلیل کلی می توان چنین نتیجه گیری کرد که تربیت سرمایه انسانی متخصص در سه دهه انقلاب توان جهش زای درخوری برای کشور فراهم کرده است که انعکاس آن را در رشد تولید مقالات علمی می بینیم. بهره برداری شایسته از چنین توان سرمایه انسانی برای دستیابی به اهداف چشم انداز نیازمند تحقق رویکردهای ذیل می باشد:

- هدایت جهت گیری محتوایی فعالیت ها به سوی اهداف و اولویت های چشم انداز برای رفع نیازهای کشور و حرکت در مرزهای دانش براساس نقشه جامع علمی کشور
- تخصیص متناسب و بهنگام از تولید ناخالص داخلی به اولویت های علم و فناوری و پرهیز از افراط و تفریط در این کار
- اهتمام جدی برای رفع موانع زیرساختی و قانونی برای کاربردی کردن و تجاری سازی دستاوردهای علمی
- شبکه سازی علم و فناوری در کشور به منظور هم افزایی توانمندی ها
- استانداردسازی تولیدات دانش بنیان داخلی برای ارتقای کیفی و توان رقابتی
- حمایت جدی از شکل گیری شرکت های دانش بنیان در حوزه های مختلف علم و فناوری
- و هدایت سرمایه های متخصص جوان به این سو

۱۲- شاخص های ارزیابی محور فرهنگی سند چشم انداز

در بررسی ویژگی های سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران، پیشرفت و توسعه یافتگی در حوزه فرهنگی هدفی است که سند چشم انداز دنبال می کند. از جمله مهمترین شاخص هایی که در بعد محور فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است شامل شاخص های ذیل است:

- تعداد موقوفات
- نسبت فضای برپایی نماز جماعت در مساجد به نسبت جمعیت کشور
- نسبت هزینه های فرهنگی در سبد خانوار
- نسبت مخارج فرهنگی به GDP
- رتبه در المپیک
- رتبه در بازی های آسیایی
- نسبت جمعیت تحت پوشش ورزش همگانی به کل جمعیت کشور
- نسبت سرمایه گذاری بخش خصوصی به کل سرمایه گذاری ورزش
- سرانه فضاهای ورزشی
- سرانه عناوین کتب منتشره در هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت
- سرمایه اجتماعی
- شاخص هویت دینی و پایبندی به احکام اسلامی
- شاخص انضباط اجتماعی و ارزش های اخلاقی
- مفتخر به ایرانی بودن
- استحکام خانواده

۱۳- نرخ مطلوب شاخص های حوزه فرهنگی محیطی سند چشم انداز

پس از تعیین شاخص های ارزیابی تحقق سند چشم انداز در بعد فرهنگی، نرخ های مطلوب و یا اهداف هر یک از شاخص های مرتبط با هدف چشم انداز جمهوری اسلامی یعنی "توسعه یافتگی" مورد بررسی قرار گرفت. بدین منظور لازم است جهت ترسیم اهداف کمی بعد فرهنگی، نگاهی به وضعیت شاخص های کشور در مقایسه با کشورهای جهان تا حدود زیادی میزان شکاف موجود و عقب ماندگی نسبی کشور را بشرح ذیل مشخص می نماید:

رتبه ایران		بدترین کشور	بهترین کشور	ایران	عنوان شاخص
۱	در منطقه	۷	۲۷۵۲۳۲	۶۵۰۰۰	تعداد عناوین کتاب های منتشره
۹	در جهان				

۱۴- ارزیابی وضعیت شاخص محور فرهنگی سند چشم انداز

در شاخص رتبه در بازی های آسیایی شاهد روند صعودی بوده ایم. به طوریکه طبق گزارشات بدست آمده از مرکز آمار و سازمان تربیت بدنی کشور رتبه ایران در بازی های آسیایی در سال های ۱۳۸۱، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ به ترتیب دهم، ششم و چهارم بوده است. کسب مقام سوم در بازی های آسیایی هدف افق ایران ۱۴۰۴ است.

در روند شاخص رتبه در المپیک شاهد رشد مناسبی در بازی های المپیک بوده ایم. به طوریکه طبق آمار بدست آمده از مرکز آمار کشور و کمیته ملی المپیک جمهوری اسلامی ایران، جایگاه ایران از رتبه ۲۹ در سال ۱۳۸۳ به رتبه ۱۷ در سال ۱۳۹۱ ارتقا پیدا کرده است. با توجه به اینکه قرار گرفتن در بین ۲۰ کشور مطرح جهان در بازی های المپیک هدف مورد نظر برای ایران ۱۴۰۴ است لذا شاهد تحقق هدف سند چشم انداز در این شاخص بوده ایم.

در شاخص نسبت جمعیت تحت پوشش ورزش همگانی به کل جمعیت کشور شاهد روند رو به رشدی بوده ایم. بطوریکه طبق آمار بدست آمده از سازمان تربیت بدنی و مرکز آمار ایران، عملکرد سازمان تربیت بدنی از ۱۱ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۱۵ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است.

روند شاخص سرانه فضاهای ورزشی صعودی بوده است. بطوریکه طبق آمار بدست آمده از سازمان تربیت بدنی کشور نحوه عملکرد این سازمان در سال های ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ به ترتیب ۶۴، ۷۰، ۶۸ و ۷۰ بوده است.

در شاخص نسبت سرمایه گذاری بخش خصوصی در ورزش به کل سرمایه گذاری ورزش نیز شاهد روند نزولی بوده ایم. روند این شاخص در سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۷ به ترتیب ۱، ۲، ۳ و ۰،۲ بوده است.

شاخص تعداد موقوفات نیز روندی رو به رشد داشته است. با توجه به آمار اعلام شده توسط مرکز آمار و سازمان امور اوقاف و خیریه، تعداد موقوفات غیرمتصرفی از ۱۲۱۶۸ در سال ۱۳۸۴ به ۱۲۷۶۱۶ در سال ۱۳۸۸ رسیده است. نرخ هدف مورد نظر برای این شاخص در برنامه چشم انداز ایران ۱۴۰۴، ۲۱۰۷۸۲ در نظر گرفته شده است، لذا شاهد شکاف ۸۳۱۶۶- بین وضعیت موجود و هدف گذاری ایران ۱۴۰۴ هستیم.

شاخص نسبت فضای برپایی نماز جماعت در مساجد به نسبت جمعیت کشور در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. سرانه مسجد در تهران برای هر نفر ۱۵ سانتی متر مربع است. طبق گزارشات رسمی هم اکنون ۷۲ هزار مسجد در سراسر ایران احداث شده است.

در سراسر کشور آمریکا در سال ۲۰۱۱، ۲۱۰۶ مسجد وجود داشته است. بررسی ها نشان می دهد این کشور طی دو سال اخیر شاهد افزایش ۷۴ درصدی در این زمینه بوده است. تعداد مساجد در کشور کانادا از ۱۴۱ مسجد در سال ۲۰۰۴ میلادی به ۱۵۹ مسجد در سال ۲۰۱۱ رسیده است. در کویت با جمعیت حدود ۲/۵ میلیون نفر، بیش از ۲۰۰ مسجد وجود دارد که ۱۳۵ مسجد مربوط به اهل سنت و حدود ۶۵ مسجد مربوط به شیعیان است. تعداد مسلمانان در تایلند ۸ میلیون نفر است. تعداد مساجد موجود در تایلند به ۳ هزار و ۵۰۰ مسجد می رسد که در برخی از شهرهای آن و به ویژه جنوب تایلند پراکنده شده اند. در جنوب تایلند که مسلمانان بیشتری زندگی می کنند ۲ هزار و ۹۰۰ مسجد و در

بانکوک پایتخت تایلند ۲۰۰ مسجد وجود دارد. طبق آخرین امار انتشار یافته در سال ۲۰۰۸ تعداد ۲۵۰۳۹۹ مسجد در کشور بنگلادش وجود دارد.

شاخص نسبت هزینه های فرهنگی در سبد خانوار روند نزولی داشته است بطوریکه طی سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۸ به ترتیب ۳،۷، ۳،۳۶، ۳،۳۹، ۳،۳۵ و ۳،۴۴ بوده است. لذا در این شاخص هم شاهد روند نزولی بوده ایم.

در شاخص سرانه عناوین کتب منتشره در هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت، شاهد روند نزولی بوده ایم. بطوریکه سرانه عناوین کتب منتشره در هر ۱۰۰۰ نفر در سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۷ به ترتیب ۰،۷۷، ۰،۷۵، ۰،۷۶ و ۰،۷۶ بوده است. با توجه به اینکه هدف گذاری این شاخص در برنامه توسعه چهارم ۰،۵۴۹ بوده است لذا میزان تحقق این شاخص حدوداً ۱۴۰ درصد بوده است. با توجه به هدف ۴۸ هزار و ۶۶۴ عنوان کتاب در برنامه توسعه چهارم در سال ۱۳۸۷ و انتشار ۵۶ هزار و ۲۶۰ عنوان کتاب در سال ۱۳۸۷، میزان تحقق این شاخص در این سال ۱۱۵ درصد بوده است.

کشور آمریکا با ۲۷۵ هزار و ۲۳۲ نسخه کتاب بالاترین رتبه و کشور عمان با ۷ نسخه پایین ترین رتبه را به خود اختصاص داده اند. این در حالی است که تعداد کتب منتشر شده در ایران ۶۵۰۰۰ مورد گزارش شده است. بنابراین ایران توانسته رتبه اول در منطقه و رتبه نهم در جهان را بدست آورد. کشور ترکیه و اندونزی به ترتیب با نشر ۳۱۴۱۴ و ۲۴۰۰۰ نسخه کتاب از جمله کشورهای فعال در نشر کتب بوده اند.

وضعیت بعد اعتماد اجتماعی شاخص سرمایه اجتماعی در ایران در سطح متوسط رو به پایین است. بر اساس گزارش شورای عالی انقلاب فرهنگی مطالعات انجام شده در خصوص اعتماد به مسئولین، حاکی از اعتماد متوسط رو به پایین افراد مورد مطالعه به مسئولین کشور است. اما میزان اعتماد بین شخصی به ویژه در سطح اعضای خانواده بسیار بالاست. سطح اعتماد نهادی نیز در حد متوسطی قرار دارد. بالاترین میزان اعتماد در رده اصناف و گروه ها، نسبت به معلمان، اساتید دانشگاه، پزشکان و ورزشکاران گزارش شده است. در مقابل، پایین ترین میزان اعتماد متعلق به بنگاه دارها، کسبه، تجار و بازاریان و به طور کلی همه گروه ها و اصنافی است که مردم با آنها رابطه مالی و پولی دارند.

در خصوص بعد مشارکت اجتماعی شاخص سرمایه اجتماعی معمولاً مشارکت در گروه ها و جماعات در میان مردم بیشتر از مشارکت مردم در سازمان ها و قالب های رسمی است. میزان مشارکت اجتماعی روند ثابتی نداشته است. کاهش مشارکت و همکاری با انجمن اولیاء و مربیان، اتحادیه های صنفی، شوراهای محلی و نیز باشگاه های تفریحی ورزشی، تاحدودی محسوس است. اما میزان مشارکت در انجمن های خیریه و نیز هیات های مذهبی افزایش یافته است. این امر حاکی از آن است که در ایران، به رغم همه تحولات جدید، هنوز هم مشارکت های غیررسمی در قالب انجمن های خیریه و نیز هیات های مذهبی جایگاه برتری نسبت به سایر اشکال مشارکت های مدنی دارد.

از دیدگاه مشارکت نهادین (سازمان یافته) شرکت در انتخابات، مشارکت بالایی وجود دارد و به طور میانگین بیش از ۶۵ درصد مشارکت در انتخابات در کشور صورت گرفته است. پیگیری اخبار سیاسی، در حد متوسطی قرار دارد. در مورد شرکت در تشکل ها، انجمن ها و احزاب سیاسی، یافته ها حاکی از مشارکت پایین افراد است.

از بعد دیگر مشارکت سیاسی در ایران، یعنی مشارکت اظهاری (در صحنه بودن)، گونه های مشارکت مردمی عبارت از استکبارستیزی، حمایت از مستضعفین دنیا، حمایت از مردم فلسطین، برگزاری راهپیمایی های نظیر روز قدس، ۲۲ بهمن و ... است که به طور خاص، مختص به نظام جمهوری اسلامی هستند و بیانی از هویت انقلابی ایرانیان محسوب می شود. این شکل از مشارکت در سطح بالایی قرار دارد و به طور میانگین، بیش از ۷۰ درصد در پژوهش های مختلف گزارش شده است.

شاخص هویت دینی و پایبندی به احکام اسلامی در جامعه ایران در حد بالایی قرار دارد. ابعاد مختلف دینداری شامل اعتقادات دینی، تجربه دینی، علقه دینی و هویت دینی، پایبندی به شرعیات و عبادات فردی و جمعی است. در مورد اعتقادات دینی و تجربه دینی افراد جامعه در سطح بسیار بالایی قرار دارند. علقه دینی و هویت دینی در موارد مختلف، متفاوت است. در جنبه های صرفاً فردی، بالا ولی در جنبه هایی که به تعاملات اجتماعی ربط می یابد دچار نوسان می شود.

پایبندی به شرعیات در سطح بالایی قرار دارد ولی نه در سطح اعتقادات و تجربه دینی، و حتی به نسبت علقه دینی و هویت دینی رتبه پایین تری را اشغال می کند. این بدان معنا است که بخش قابل توجهی از جامعه با وجود اظهار علاقه و دلبستگی به دین و نیز تعریف هویت خود با اسلام و متدینان به آن، به همان میزان به شرعیات دینی پایبندی ندارد. در خصوص عبادات فردی و جمعی مانند اقامه نماز و روزه از سال ۱۳۸۳ تا کنون سیر نزولی پیدا کرده است. در عبادات جمعی، مانند به مسجد رفتن، نماز جماعت خواندن و شرکت در نماز جمعه از روندی نزولی برخوردار است.

در خصوص شاخص انضباط اجتماعی و ارزش های اخلاقی، باید اشاره کرد که ارزش های منفی (تقلب و کلاهبرداری، تملق و چاپلوسی و دورویی و تظاهر؛ اسراف، حرص و طمع، غیبت) در حال رواج هستند. مسأله نگرانی از کم رنگ شدن ارزش های اخلاقی، دغدغه ای واقعی در نزد بسیاری از نخبگان امروز جامعه است. گرچه هنوز نفی کامل رواج ارزش های مثبت اخلاقی و پذیرش رواج اجتماعی ارزش های منفی در میان ایرانیان دیده نمی شود، با این وجود نشانه های متعدد و قابل اعتنایی در خصوص نگرش منفی به حوزه رواج ارزش ها وجود دارد. نتایج این تحقیق نشان می دهد که درصدی از افراد رواج ارزش های منفی را بیش از ارزش های مثبت می دانند.

از نقطه نظر مفتخر به ایرانی بودن، احساس تعلق به بعد سرزمینی هویت ملی در بین افراد مطالعه شده، از سطح نسبتاً بالایی برخوردار است. البته در مواردی به ویژه در بین نوجوانان و دانش آموزان شاهد میزان پایینی از تعلق به تاریخ ایران هستیم. از دیدگاه بعد سیاسی هویت ملی که به معنای احساس تعلق به ساختار سیاسی حاکم در کشور و مشارکت سیاسی است، شاهد سطح نسبتاً متوسط احساس تعلق افراد به نظام سیاسی کشور بوده ایم.

شاخص استحکام خانواده را در حوزه های مختلف شامل حوزه زنان، جوانان و میزان رضایت از زندگی مورد بررسی قرار گرفته است. در حوزه سلامت بانوان، در ۲۵ سال اخیر امید به زندگی در بین زنان به میزان ۱۲ سال افزایش یافته است. در خصوص تحصیلات زنان نیز میزان ورود دختران به مقاطع تحصیلی عالی رشد چشم گیری داشته است. درصد شاغلین زن که بعد از سال ۱۳۵۷ کاهش یافته بود با اندک تغییراتی تغییراتی در سال های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ روند صعودی داشته است و در سال ۱۳۸۰ به نرخ ۹/۷۲ درصد رشد، رسیده است. علی رغم آمارهای موجود در خصوص وضعیت توسعه انسانی و

اجتماعی و در نهایت قدرتمندسازی زنان و کاهش نابرابری های جنسیتی در ایران در سالیان اخیر، در بسیاری از ابعاد شاخص توسعه انسانی هنوز تفاوت هایی اساسی بین زنان و مردان وجود دارد. مطابق آمارها در سال ۱۳۷۶ سهم درآمد نسبی زنان کمتر از ۱۰ درصد کل درآمد جامعه بوده است. در خصوص خشونت علیه زنان نیز شاهد درصد معناداری از خشونت علیه زنان در کشور می باشیم؛ مطابق تحقیقات انجام شده خشونت روانی و کلامی رتبه نخست، خشونت فیزیکی رتبه دوم و ممانعت از رشد اجتماعی و آموزشی رتبه سوم را در میان انواع خشونت ها علیه زنان در کشور به خود اختصاص داده اند.

در خصوص جوانان میزان زیاد افسردگی، اضطراب و پرخاشگری در میان جوانان و همچنین کم بودن اعتماد به نفس از جمله مسائل مبتلا به جوانان کشور است. گرایش منفی نسبت به آینده و اشتغال از دیگر مسائل مهمی است که باید مورد توجه مسئولین امر قرار گیرد.

نتیجه گیری و پیشنهاد

عملکرد کشور در برخی از شاخص های مختلف حوزه فرهنگی وضعیت مناسبی ندارد و به نظر می رسد بازنگری و بازبینی سیاست های فرهنگی و تدوین برنامه جامع در این حوزه از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. لذا پیشنهادات ذیل جهت بهبود وضعیت این حوزه تدوین گردیده است:

- ایجاد و توسعه زیرساخت های مربوط به مهندسی فرهنگی و صنایع و تولیدات فرهنگی
- بازنگری در سیاست ها و قوانین کلان کشور، به منظور ارتقای نقش پیشرو و جایگاه قانونی بخش فرهنگی کشور
- اعمال مدیریت فرهنگی با رویکردهای مدرن، خلاقانه، فعال و غیرمنفعل به ویژه در مواجهه با جنگ نرم دشمن
- بازنگری در نقش هدایت و نظارت حاکمیت و استقرار مدیریت راهبردی در حوزه فرهنگ و هنر
- تلاش و اهتمام جدی برای هدفمند کردن پرداخت اعتبارات حمایتی، بازنگری در شیوه پرداخت اعتبارات حمایتی
- ارتقاء سطح سرمایه اجتماعی از طریق برقراری شبکه تعاملی اجتماعی، افزایش کارآمدی، کاهش فساد، رفع تعارضات ساختاری و تحصیل وحدت در درون ساخت رسمی قدرت و تقویت آن، قدردانی از سرمایه انسانی،
- پیشبرد طرح های توسعه ای در مناطق محروم و مرزی در ابعاد مختلف جهت از بین بردن ظرفیت های واگرایی و زمینه های اعتراض اجتماعی مانند فقر، ناامنی، تورم، بیکاری، ترافیک و...
- پرهیز از تهدیدانگاری بیش از حد در فعالیت نهادهای غیردولتی و گسترش آزادی های مدنی در چارچوب قانون اساسی همراه هوشیاری لازم جهت اجتناب از تهدیدات احتمالی این نهادها در حوزه های امنیت سیاسی و اجتماعی؛
- تلاش برای عملیاتی کردن حداکثر ظرفیت های معطل مانده قانون اساسی در حوزه مردم سالاری دینی؛ تقویت زیرساخت های فرهنگی - آموزشی جهت تقویت حس میهن دوستی؛
- تقویت کنترل و نظارت عام بر نهادهای غیردولتی با قانون گذاری مناسب در این حوزه؛

- عدم اعمال محدودیت برای عضویت در نهادهای دولتی و سیاسی برای نخبگان جهت جلوگیری از جذب آنان در جبهه مخالفان؛
- آگاهی بخشی، امیدبخشی، اصلاح گری، جلوگیری از تنش و وحدت بخشی در نهادهای مدنی
- توجه به جنبه های ورزش همگانی در کنار ورزش حرفه ای و قهرمانی
- توجه و تاکید بیشتر به استعدادیابی در ورزش در مدارس و سنین ابتدایی زندگی
- سالم سازی فضای ورزشی
- تقویت جایگاه زن در صحنه های ورزشی
- تلاش در جهت رفع آسیب های اجتماعی جوانان و توجه به مقتضیات جوانی و نیازها و توانایی آنان
- توانمندسازی بخش خصوصی و کاهش تصدی دولت در بخش ورزش

الگوی تدوین سیاست های دفاعی و امنیتی؛ چارچوب پیشنهادی سیاست های کلی برنامه ششم

تدوین: کمیسیون سیاسی، دفاعی و امنیتی

چکیده

تدوین سیاست ها اگرچه همواره بر اساس الگویی که ابعاد طرح واره ای و عینی دارد، صورت می پذیرد، با این حال و در روند مطالعات و تدوین سیاست ها، بخصوص سیاست های کلان برنامه ها، لازم است، همواره در روش های موجود بازنگری صورت گرفته و بهینه سازی روندها و الگوها برای تحقق مطلوب اهداف در نظر باشد. مقاله ذیل با بررسی روند های گذشته تدوین سیاست های کلی، پیشنهاداتی را برای تدوین سیاست های کلی برنامه ششم در سطح جهت گیری و سازمان سیاست ها و همچنین بندهای سیاستی در حوزه های مختلف بخصوص حوزه های دفاعی و امنیتی ارائه می کند.

واژگان کلیدی

سیاست های کلی، امور راهبردی، جهت گیری سیاست ها، دفاع، امنیت

رویکرد کلی یا جهت گیری اساسی برنامه

به نظر می رسد با توجه به اوضاع و احوال ملی و جهانی و شرایط روز از یک طرف و اهداف انقلاب اسلامی از طرف دیگر، مناسب است تا رویکرد حوزه دفاعی در برنامه ششم با جهت گیری قدرت سازی و تامین اقتدار، امکان بکارگیری قدرت، حفظ و تامین عزت ملی و زمینه سازی برای تحقق تمدن نوین تنظیم گردد. از این رو جهت گیری اساسی برنامه ششم را می توان «استحکام ساخت درونی و بیرونی قدرت و تامین اقتدار و عزت ملی و پی ریزی تمدن اسلامی-ایرانی در دهه پیشرفت و عدالت» نامید. رویکردهای برنامه های سوم «حضور و مشارکت مردم»، برنامه چهارم «توسعه سیاسی و اقتصادی» و برنامه پنجم «پیشرفت و عدالت اجتماعی» بوده است.

البته برای نیل به این هدف سیاست ها و برنامه های ناظر بر موضوع باید بنحوی طراحی و تدوین شوند که در برهه زمانی ۵ سال بتوان به تحقق عینی برشی از آن دست یافت.

چارچوب تدوین برنامه

در برنامه چهارم و پنجم، سند چشم انداز، نظام مقدس ج.ا.ا. در افق ۱۴۰۴ به عنوان چارچوب یا سند بالادستی برنامه مد نظر بوده است. برای برنامه ششم پیشنهاد می شود که علاوه بر سند چشم انداز، تحقق مرحله سوم و چهارم اهداف انقلاب اسلامی نیز اضافه شود تا مراحل اهداف انقلاب اسلامی در اسناد رسمی کشور گنجانده شود. با بیان این چارچوب در اسناد رسمی، به نوعی به همه دنیا اعلام می شود که انقلاب اسلامی برای تحقق اهداف خود برنامه دارد و بسترسازی ایجاد تمدن اسلامی نیز رسماً اعلام می شود. اعلان این مهم، از یک سو بیانگر پیش روندگی و پیش برندگی انقلاب اسلامی است و از سوی دیگر به نوعی نشانه ابتکار عمل و تهاجم در دستگاه های فکری و اصطلاحاً جنگ راهبردها است. چنین اعلانی در مجامع نخبگی جهان، آثار قابل توجه خواهد گذاشت. از جمله این که انقلاب اسلامی تثبیت شده است و مرحله عملی تحقق انقلاب جهانی اسلام را در دست اقدام دارد. بر این اساس چارچوب تدوین برنامه ششم را می توان «تلاش در جهت تحقق مرحله سوم و چهارم اهداف انقلاب اسلامی (ایجاد دولت اسلامی و جامعه اسلامی) و بستر سازی مرحله پنجم (ایجاد تمدن جهانی اسلام) و تحقق سند چشم انداز ج.ا.ا. نامید.

فضای کلی سیاست ها

منظور از فضای سیاست ها و اهداف این است که اولاً از نظر قلمرو جغرافیایی چه محدوده ای را شامل خواهد شد. ثانیاً از نظر قلمرو موضوعی چه موضوعاتی را شامل می شود. فرض بر این است که سیاست های کلی برنامه، اصلی ترین سند راهبردی در مقطع ۵ ساله است و مضامین دیگر اسناد کلی در این سند منظور گردیده است. فضای این سیاست ها علاوه بر فضای انقلاب اسلامی که جهانی است و نشانگر این است که این انقلاب در همه ی جهان حتی در درون نظام های استکباری و کشورهای هدف، برای خود ماموریت قائل است، جهان اسلام و کشورهای اسلامی و کلیت نظام سیاسی، اعم از حکومت، حاکمیت و مردم و محدوده ی جغرافیایی و سرزمین کشور را در بر می گیرد.

سرفصل های برنامه

نگاه به برنامه کشور از منظر قدرت ملی است. از آنجا که رویکرد کلی برنامه، قدرت سازی و تامین اقتدار و عزت ملی و پی ریزی تمدن اسلامی-ایرانی در دهه پیشرفت و عدالت ذکر شد، لذا مناسب است تا سرفصل های برنامه در قالب ابعاد مختلف قدرت مطرح شود. در خصوص ابعاد مختلف قدرت، می توان مدل های مختلفی را با نگاه های گوناگون ارائه کرد. به نظر می رسد با توجه به تاکید مقام معظم رهبری بر محوریت سه موضوع فرهنگ، اقتصاد و علم در برنامه ششم از یک سو، شرایط محیطی موجود در منطقه و جهان از سوی دیگر و نیز مسایل مبتلا به کشور، ابعاد قدرت را در برنامه ششم شامل ۸ بعد بدانیم که با توجه به روش تدوین سیاست ها و برنامه ها در کشور آنها را با عنوان امور قلمداد می کنیم. چنانچه بخواهیم ارجحیت و اهمیت آن را هم بیان کنیم، ترتیب فوق پیشنهاد می شود.

در برنامه های سابق در عنوان برنامه، برخی امور ذکر می شد. در برنامه پنجم، در عنوان سیاست های کلی برنامه پنج ساله در امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ذکر شده است ولی در متن سند شاهد ۵ سرفصل "امور فرهنگی در ابتدا، سپس امور علمی و فناوری، بعد امور اجتماعی، بعد امور

اقتصادی و در پایان امور سیاسی، دفاعی و امنیتی هستیم. پیشنهاد می شود امور راهبردی و مدیریتی در یک سر فصل جداگانه نوشته شود و مباحثی مثل نظام مدیریت و اداره کشور در این سر فصل گنجانده شود. موضوعی که از مهم ترین بحث های روز کشور، است.

در خصوص امور دفاعی و امنیتی اولاً می توان آن را به دو بعد امنیت و دفاع تفکیک کرد. ثانیاً، حداقل از نظر ما ارجحیت آن از برخی از امور بیشتر است. برخی ابعاد دیگر همچون مباحث ژئواستراتژیک، یا در سرفصل امور راهبردی، یا در ذیل سرفصل های دیگر منظور گردد.

مفاد سیاست های کلی

سیاست های پیشنهادی در این بررسی فقط از منظر دفاعی و امنیتی است و در سایر امور فقط سیاست هایی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به دفاع و امنیت مربوط می شود ارائه می گردد.

۱- سیاست های پیشنهادی برای امور راهبردی و مدیریتی

- ابتدا بر اندیشه های و مبانی نظام جمهوری اسلامی و تلاش در جهت ترویج این اندیشه ها و ارزش های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس در سطح کشور، جهان اسلام و جهان و فاصله گیری بیشتر از اندیشه ها، ادبیات و مفاهیم لیبرال دموکراسی (با تولید شاخص های بومی پیشرفت و جدا شدن از شاخص های نظام های سلطه در راستای استعمار فرا نو).

- محور قرار دادن تکمیل نسبی مرحله سوم از اهداف انقلاب اسلامی (مرحله ایجاد دولت اسلامی) و تحقق {حداقل درصدی معین} از مرحله چهارم اهداف انقلاب اسلامی (تحقق جامعه اسلامی) و [حداقل درصدی معین] از مرحله پنجم (ایجاد تمدن نوین اسلامی در جهان) بر اساس نقشه جامع تحقق اهداف مذکور.

- مبنی قرار گرفتن سند محوری و پایه ای الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در عرصه های چهارگانه فکری، معنوی، علم و زندگی و نقش محوری آن در کلیه امور راهبردی و تصمیم سازی ها و تصمیم گیری ها.

- مبنی قرار دادن معماری ها و طرح ریزی های بلند مدت در طراحی و پیاده سازی سامانه ها و نظامات با نگاه فرابخشی و توسعه قابلیت ها به آینده و پرهیز از سلاقی، برنامه ها و فعالیت های بخش محور یا مشخص محور متکی به دوره های مسئولیتی کوتاه مدت مسئولین اعم از انتخابی و انتصابی.

- ایجاد و تقویت دستگاه ها و بخش های متولی در امور راهبردی و مدیریت کلان فرا بخشی در سطح کلان انقلاب اسلامی و کشور.

- توسعه مدیریت جهادی، تفکر راهبردی، درک محیط رقابتی و آینده نگاری، و ارتقای فضای فکری و کاری دستگاه ها و بخش ها و همه امور کشور در جهت تحقق مراحل اهداف انقلاب اسلامی، استحکام ساخت درونی نظام مقدس ج.ا.ا. و قدرت سازی با رویکرد پیشرفت درون زا و برون نگر.

- تمرکز قوه مجریه به امور حاکمیتی (همچون سیاست گذاری، برنامه ریزی، کنترل و نظارت و ...) و محدود کردن تصدی گری ها به اعمال حاکمیت (همچون دفاع و امنیت و زیرساخت های اداری، آموزشی، پژوهشی و ...) و تخصیص منابع (بودجه، نیروی انسانی و ...) با اولویت دهی به اعمال مذکور.

- الزام به تدوین و پیاده سازی پیوست ملاحظات دفاعی و امنیتی (توسط ستاد کل نیروهای مسلح) و پیوست ملاحظات فرهنگی و اجتماعی (توسط شورای انقلاب فرهنگی یا دستگاه های مامور از سوی آن شورا) و پیوست زیست محیطی (توسط سازمان محیط زیست) برای کلیه طرح های کلان و ملی و قوانین و مقررات مهم.

- بازنگری در آمایش ملی سرزمین و قطب بندی های اقتصادی، صنعتی و ... با رویکرد ارتقای امنیت پایدار فراگیر، ایجاد تعادل در تمام پهنه کشور و کاهش مرکزگرایی نسبت به تهران و کلان شهرها توسعه مناطق مستعد و کمتر توسعه یافته همچون سواحل مکران، حاشیه کویرها و مناطق جوار مرز.

۲- سیاست های پیشنهادی برای امور فرهنگی از منظر دفاعی و امنیتی

- کسب توانمندی تولید قدرت نرم و تقویت زیرساخت های آن.

- پیش بینی و پیاده سازی ساز و کارهای لازم برای مصون سازی جامعه در برابر جنگ نرم دشمنان و نهادینه سازی فرهنگ دین مداری و انتظار و روحیه دشمن شناسی و استکباری ستیزی، خودباوری و ترویج و تحکیم ارزش های دینی، انقلابی و بسیجی در کلیه نظامات و فرایندها و نیز در آحاد جامعه و بخصوص کارکنان دستگاه ها و مدیران.

۳- سیاست های پیشنهادی برای امور اجتماعی از منظر دفاعی و امنیتی

- تاکید ویژه بر تعیین متولی یا متولیان و تدوین برنامه های مربوط به ارتقاء انضباط اجتماعی و نظم عمومی، قانون محوری و روحیه مشارکت جویی، مسولیت پذیری و تعاون اجتماعی در آحاد مردم.

- تقویت هویت اسلامی- ایرانی، انسجام، همگرایی و همبستگی اقوام و مذاهب رسمی کشور در جهت وحدت ملی، تولید قدرت، حفظ و پیشرفت کشور با تاکید بر تسریع در محرومیت زدایی از مناطق محروم و کمتر توسعه یافته به ویژه در حاشیه مرزها.

- توسعه پیشگیری های اجتماعی در راستای ارتقاء امنیت غیرعامل از جمله مدیریت جمعیت و مهاجرت و ساز و کارها و نظامات کنترل آنها با تاکید بر تمرکز در سیاست گذاری توسط دولت و نقش دهی به سامانه ها و نهادهای غیردولتی و مردمی در اجرا.

- پیاده سازی ساز و کار نهادینه ی امر به معروف و نهی از منکر و تعیین نقش و سهم دستگاه ها، نهادها و مردم و قانونمند شدن آن همراه با تبدیل آن به یک هنجار عمومی و وظیفه ملی.

- ایجاد باور عمومی به وجود امنیت نسبی در فضای حقیقی و واقعی جامعه و افزایش احساس امنیت در آن فضا و متقابلاً ایجاد باور به ناامن بودن فضای مجازی برای آحاد جامعه ضمن حفظ رویکرد و نگاه فرصت محور به این فضا.

– باز طراحی نظام تامین اجتماعی در بخش های دولتی و غیردولتی با اولویت تحول در نظام بازنشستگی و با رویکرد ایجاد تعادل در منابع و مصارف و پرهیز از اختصاص منابع بین نسلی به آنها با رعایت جهت گیری کلی تضمین تامین آتیه کلیه اقشار و احاد جامعه.

۴- سیاست های پیشنهادی برای امور علمی و فن آوری از منظر دفاعی و امنیتی

– پیش رونگی و پیش برندگی در حوزه علم، فناوری و نوآوری با تقویت و به کار گیری ظرفیت ها و قابلیت های ملی برای حفظ و توسعه حرکت و پیشرفت علمی و فناورانه کشور و تقدم علوم پایه و انسانی و فناوری های نو، بدیع و قدرت ساز و با ارتقاء قابل توجه تعامل بخش های آموزش و پژوهش با بخش های کاربری در تولید محصولات و خدمات.

– امن سازی زیرساخت ها، عناصر و دستاوردهای علمی و فناوری در مقابل اقدام ها و تهدیدهای دشمن (اعم از جاسوسی و بهره گیری مستقیم و غیرمستقیم از فعالیت ها و توانمندی های کشور در جهت اجرای طرح و برنامه های آنها).

– تغییر و تحول در نظام تربیتی و آموزشی کشور (به ترتیب و تقدم پایه، متوسطه و عالی) با جهت گیری و آماده سازی نسل جدید و آینده برای ایفای نقش های قدرت ساز مهم ملی و فرا ملی.

– شبکه سازی نخبگان، فعالیت ها و مراکز علمی با رعایت ملاحظات امنیتی به خصوص در جهت افزایش توان و آمادگی در امور حاکمیتی (مدیریت راهبردی، دفاع و امنیت و ...)

– الزام به تدوین و پیاده سازی نظام ملی نوآوری با همکاری همه قوا و دستگاه های ذی ربط با هدف دستیابی به مقام اول منطقه و بیستم جهان در تولید و ثبت اختراعات.

۵- سیاست های پیشنهادی برای امور اقتصادی از منظر دفاعی و امنیتی

– پیاده سازی نظامات اقتصاد مقاومتی و ایجاد باور عمومی به اتخاذ رویکرد جهاد اقتصادی برای پاسخگویی به تهدیدهای دشمن و پیشبرد اهداف ج.ا.ا. (با توجه به راهبرد دشمن در تحمیل یک جنگ اقتصادی به ج.ا.ا.، القای ناکارآمدی نظام و ترویج فساد اقتصادی)

– پیشبینی ساز و کار مناسب برای مدیریت بر صحنه تقاضا در داخل و خارج (توافق با مدیریت بر صحنه عرضه) به خصوص مدیریت انتظارات و مطالبات مادی و معیشتی مردم و الگوی مصرف در سطح جامعه و بویژه دستگاه های اجرایی.

– توجه ویژه به حفظ آرامش جامعه در تضمین دسترسی به اقلام و کالاهای راهبردی بخصوص در تامین دارو و غذای سالم و سایر مایحتاج عمومی (با تقدیم تامین و خودکفایی در داخل) و نیز تضمین قیمت متناسب با سطح درآمدها.

۶- سیاست های پیشنهادی برای امور سیاسی از منظر دفاعی و امنیتی

– توسعه و تعمیق نفوذ راهبردی ج.ا.ا. در جهان با تاکید بر کلیه ملل، قدرت ها و کشورهای ضداستکباری و به چالش کشیدن مبانی قدرت های سلطه گر و سلطه جو و اذتاب آنها

– توسعه روابط و تعاملات تخصصی با کشورهای دیگر به خصوص جهان اسلام و منطقه در زمینه های دیپلماسی علمی و فناورانه، دفاعی و امنیتی، فرهنگی، زیست محیطی و.. توأم با توسعه دیپلماسی عمومی کشور.

– پیشبرد فرایند مردم سالاری اسلامی (بعنوان نظام حکومتی الگو در جهان) در جهت استحکام ساخت درونی نظام با تاکید بر مشارکت بیشتر مردم در امور مختلف کشور.

سیاست های پیشنهادی برای زیست محیطی از منظر دفاعی و امنیتی

– حفظ منابع بین نسلی زیست محیطی و پیش بینی و پیشگیری از تبدیل آسیب ها و چالش های طبیعی آن همچون کمبود منابع آب، آلودگی هوا و ... به بحران امنیتی و مقابله با سوءاستفاده یا مدیریت عوامل خارجی در این عرصه ها و نیز کسب آمادگی برای مدیریت حوادث مصنوعی.

پیشنادهایی برای امور دفاعی و امنیتی

– معماری و طراحی مجدد سامانه های دفاعی و امنیتی انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی نیروهای دفاعی و امنیتی با رویکرد پیش کنشگری هوشمند و قدرت سازی برای دفاع و امنیت همه جانبه در محیط ملی و فراملی و در تمام عرصه ها بخصوص عرصه های جدید تهدید.

– تامین اشراف کامل بر وضعیت امنیت ملی و ابعاد مؤلفه های آن و نیز امنیت منطقه از جمله اشراف بر فعالیت ها در فضای مجازی، فعالیت گروه ها و جریانات معاند به خصوص گروهک های تروریستی و ایمن سازی جامعه در برابر یارگیری گروه ها و جریانات معاند و وابسته به استکبار جهانی.

– تقویت قابل توجه قدرت نظامی و تامین منابع مورد نیاز برای بازدارندگی مؤثر دفاع قاطع از حاکمیت، امنیت ملی، تمامیت ارضی و منافع ملی در کلیه مناطق جهان، مقابله با هر تهدید خارجی و ایجاد توازن قوا با تاکید بر اعتمادسازی و تنش زدایی.

– هم افزایی دستگاه های اطلاعاتی، نظامی، امنیتی و انتظامی، قضایی و حتی سایر دستگاه ها و نهادهای غیر دولتی و مردمی برای تامین دفاع و امنیت و مقابله با هر نوع تهدید و اخلال در نظم و امنیت عمومی، اقتصادی و اجتماعی.

– نقش آفرینی در ایجاد امنیت در مناطق مورد علاقه و اعلان اشتراک منافع در برقراری امنیت برای کلیه کشورها و مردم منطقه و تقویت همکاری های سازنده و فعال با آنها در جهت تحدید نفوذ سلطه، اعتماد سازی متقابل و عمق بخشی راهبردی انقلاب اسلامی و نظام و جلوگیری از ایجاد شکاف های قومی و مذهبی در سطح منطقه.

– تاکید بر ارتقاء علوم و فناوری های پیشرفته دفاعی و امنیتی و کسب دانش و فناوری های نو (به خصوص فناوری های نرم) و تجهیز نیروهای دفاعی و امنیتی به آنها.

– افزایش ضریب خوداتکایی در تولید فناوری ها، محصولات و خدمات دفاعی و امنیتی (کیفی و قابل رقابت) با توسعه چشمگیر تحقیقات و بهره گیری از همه ظرفیت های کشور و صادرات آنها.

– تقویت کمی و کیفی بسیج ده ها میلیونی ج.ا.ا. و کمک به تشکیل بسیج جهانی اسلام.

– توسعه امنیت و دفاع غیرعامل و افزایش مقاومت ملی، سازماندهی مردم و کلیه دستگاه ها و نهادهای دولتی و غیردولتی برای ایفای نقش در شرایط مختلف امنیتی و دفاعی با تاکید بر زیرساخت سازی، پیشگیری و آمادگی.

- هوشمند سازی و پایدار سازی امنیت داخلی و عمومی با افزایش مشارکت مردمی و هم افزا کردن مولفه های مختلف امنیت ملی.
- تامین امنیت پایدار مناطق مرزی با انسداد و کنترل و مراقبت موثر مرزها، توسعه فعالیت های اطلاعاتی و عملیات ویژه، مشارکت مرزنشینان، ایفای نقش و هم افزایی کلیه دستگاه های مسئول ج.ا.ا. و کشورهای همسایه.

پیش نویس سیاست های کلی برنامه ششم توسعه

موضوعات و مسائل حوزه سیاستگذاری برنامه ششم در مقولات اقتصادی و بودجه، حقوقی و قضایی، سیاسی، دفاعی، امنیتی، فرهنگی، علم و فن آوری و اجتماعی تقسیم بندی شده اند. ذیلاً پیش نویس سیاست های مربوط به حوزه سیاسی، دفاعی و امنیتی ارائه می گردد.

محور شماره ۱ ایده اولیه: مشارکت همه جانبه در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی سیاست های پیشنهادی دولت

۲۸- تقویت تعامل سازنده و فعال در عرصه های منطقه ای و بین المللی.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم :

- بند ۳۰-۱- ملاحظات امنیتی و دفاعی.
- بند ۳۱-۴- مقابله با افزون خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی.
- بند ۳۱-۵- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.
- بند ۳۱-۶- مقابله با تک قطبی شدن جهان.
- بند ۳۱-۷- حمایت از مسلمانان و ملت های مظلوم و مستضعف.
- بند ۳۱-۸- تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی.
- بند ۳۱-۹- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل.
- بند ۳۳- توجه جدی در تخصیص منابع، به وظایف مربوط به اعمال حاکمیت دولت، بهبود امنیت عمومی و پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفاسد اجتماعی و امنیتی از طریق تقویت و هماهنگی دستگاه های قضایی، امنیتی و انتظامی.
- بند ۳۴- بهبود و تکمیل سازمانی و توزیع جغرافیایی نیروهای مسلح، متناسب با اندازه و نوع تهدیدها و آمایش سرزمین.
- بند ۳۶- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.

سیاست های کلی منابع آب :

بند ۲- ارتقای بهره وری و توجه به ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب در استحصال و عرصه نگهداری و مصرف آن .

سیاست های کلی حمل و نقل :

بند ۱-۱- ملاحظات اقتصادی و دفاعی و امنیتی.

بند ۳- توسعه و اصلاح شبکه ی حمل و نقل با توجه به نکات زیر:

- نگرش شبکه ای به توسعه ی محورها.

- آمایش سرزمین.

- ملاحظات دفاعی - امنیتی.

- سودآوری ملی.

- موقعیت ترانزیتی کشور.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- مشارکت همه جانبه جمهوری اسلامی ایران در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی و

افزایش نقش و ارتقاء موقعیت راهبردی ایران در منطقه و جهان از طریق:

۱- تحکیم جبهه ضد استکباری، دفاع از محور مقاومت و مبارزه با صهیونیسم و تروریسم

تکفیری، ایجاد ترتیبات امنیتی مشترک منطقه ای، تقویت و حمایت از جریان بیداری اسلامی،

حمایت از مردم سالاری در سایر کشورها

۲- تقویت روند چندجانبه گرایی، ائتلاف سازی با کشورهای همسو و مشارکت فعال در

شکل دهی هنجارها و قواعد بین المللی

۳- ترویج و تبلیغ گفتمان حقوق بشر اسلامی و عادی سازی پرونده حقوق بشر جمهوری

اسلامی ایران در نهادهای بین المللی

۴- توسعه کمی و کیفی رسانه های فرامرزی با زبان های رایج بین المللی با هدف ترویج فرهنگ

و معرفی تمدن ایرانی- اسلامی، مقابله با ایران هراسی و اسلام هراسی و نیز شناساندن

قابلیت ها، ظرفیت ها و دستاوردهای جمهوری اسلامی

۵- حمایت از حقوق فردی و جمعی ایرانیان خارج از کشور، تقویت هویت اسلامی - ایرانی و

ایجاد زمینه های لازم در جهت جلب سرمایه و توان علمی و تخصصی آنان در توسعه ملی

و تأثیر بر سیاست های نظام سلطه در دفاع از منافع ملی

۶- بهره گیری از ابزارهای دیپلماسی نوین شامل دیپلماسی عمومی، دیپلماسی فرهنگی، دیپلماسی

نخبگان، دیپلماسی رسانه ای بویژه در فضای مجازی، دیپلماسی شهری و ورزشی در جهت

تأثیر گذاری بر افکار عمومی و بین المللی.

محور شماره ۲ ایده اولیه: افزایش ضریب امنیتی (۱۳)**سیاست های پیشنهادی دولت**

- ارتقاء توانمندی های دفاعی و تقویت قدرت بازدارندگی و اهتمام به حضور نیروهای مردمی در تأمین امنیت و دفاع از دستاوردهای انقلاب اسلامی.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته**خودکفایی دفاعی و امنیتی**

بند ۲- ترویج نهضت نرم افزاری، تولید و توسعه علوم و فناوری و تحقیقات دفاعی و امنیتی و حرکت در مرزهای دانش با تأکید بر بومی سازی و روزآمدی.

بند ۳- دستیابی به فناوری های برتر مورد نیاز دفاعی و امنیتی حال و آینده با تأکید بر نوآوری و پشتیبانی از توسعه آنها.

بند ۴- تأکید بر خودکفایی کشور در سامانه ها، کالاها و خدمات اولویت دار دفاعی و امنیتی توأم با بهسازی تجهیزات موجود و افزایش قابلیت و کارایی آن.

بند ۵- ممنوعیت تأمین نیازهای دفاعی و امنیتی از خارج کشور مگر در حد ضرورت و حتی الامکان با رعایت ملاحظات زیر:

- با اولویت انتقال فناوری.

- تأمین آموزش و پشتیبانی.

- تأمین از منابع متنوع.

بند ۶- برون سپاری و جلب مشارکت سایر بخش ها اعم از دولتی و غیردولتی در تأمین نیازهای نیروهای مسلح با رعایت ملاحظات امنیتی و حفاظتی.

۷- جذب، توانمندسازی و به کارگیری نیروهای مستعد و نخبه با فراهم نمودن زمینه های رشد و تقویت آنان برای ارتقاء قابلیت های توسعه فناوری های دفاعی و امنیتی مورد نیاز کشور.

۸- برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه های علمی، تولیدی و تجاری کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی برای دستیابی به اهداف سیاست های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی.

۹- مقرون به صرفه سازی مسیر توسعه صنایع و فناوری های دفاعی و امنیتی کشور و ایجاد هم افزایی در فناوری های مورد نیاز.

برنامه سوم:

بند ۳۰-۱- ملاحظات امنیتی و دفاعی

بند ۳۲- افزایش اقتدار دفاعی و امنیتی و انتظامی به منظور بازدارندگی و پاسخگویی موثر به تهدیدها، و تأمین منافع ملی و امنیت عمومی، و پشتیبانی از سیاست خارجی و گسترش صلح و ثبات و امنیت در منطقه با بهره گیری از همه امکانات

بند ۳۴- بهبود و تکمیل سازمانی و توزیع جغرافیایی نیروهای مسلح، متناسب با اندازه و نوع تهدیدها و آمایش سرزمین

بند ۳۵- تقویت و توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری های پیشرفته.

بند ۳۶- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.

سیاست های بخش حمل و نقل:

بند ۱-۱- ملاحظات اقتصادی و دفاعی و امنیتی.

بند ۳- توسعه و اصلاح شبکه ی حمل و نقل با توجه به نکات زیر:

- نگرش شبکه ای به توسعه ی محورها.

- آمایش سرزمین.

- ملاحظات دفاعی - امنیتی.

- سودآوری ملی.

- موقعیت ترانزیتی کشور.

- تقاضا.

برنامه چهارم :

بند ۶- تعمیق روحیه دشمن شناسی و شناخت ترفندها و توطئه های دشمنان علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه ظلم ستیزی و مخالفت با سلطه گری استکبار جهانی.

بند ۹-۲- کسب فناوری، به ویژه فناوری های نو شامل: ریزفناوری و فناوری های زیستی، اطلاعات و ارتباطات، زیست محیطی، هوا فضا و هسته ای.

بند ۱۹- آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول ذیل:

- ملاحظات امنیتی و دفاعی

- کارآیی و بازدهی اقتصادی.

- وحدت و یکپارچگی سرزمین

- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای.

- حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی.

- حفظ هویت اسلامی ایرانی و حراست از میراث فرهنگی.

- تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرون اقتصاد کشور.

- رفع محرومیت ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور.

بند ۲۰- تقویت امنیت و اقتدار ملی با تأکید بر رشد علمی و فناوری، مشارکت و ثبات سیاسی، ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور، وحدت و هویت ملی، قدرت اقتصادی و دفاعی و ارتقاء جایگاه جهانی ایران.

بند ۲۴- ارتقاء توان دفاعی نیروهای مسلح برای بازدارندگی، ابتکار عمل و مقابله موثر در برابر تهدیدها و حفاظت از منافع ملی و انقلاب اسلامی و منابع حیاتی کشور.

- بند ۲۵- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.
- بند ۲۶- تقویت توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری‌های پیشرفته.
- بند ۲۸-۴- بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی.
- سیاست‌های کلی پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی:
- بند ۳-۳- در اختیار گرفتن کلیه امکانات و توانمندی‌های مورد نیاز اعم از دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و نیروهای مسلح در طول زمان بحران.

برنامه پنجم:

- بند ۷-۵- دستیابی به فناوری‌های پیشرفته مورد نیاز.
- بند ۴۵- ارتقاء توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی به منظور دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی و مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی و ایجاد توازن منطقه‌ای با تأکید بر:
- ۱- ۴۵- کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی و نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، افزایش ضریب خودکفایی با توسعه تحقیقات و بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور.
- ۲- ۴۵- اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان.
- ۳- ۴۵- گسترش پدافند غیرعامل.

سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل:

- بند ۱- تأکید بر پدافند غیرعامل که عبارت است از مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد.
- بند ۲- رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل از قبیل انتخاب عرصه ایمن، پراکنده سازی یا تجمیع حسب مورد، حساسیت زدایی، اختفاء، استتار، فریب دشمن و ایمن سازی نسبت به مراکز جمعیتی و حائز اهمیت بویژه در طرح‌های آمایش سرزمین و طرح‌های توسعه آینده کشور.
- بند ۴- تهیه و اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل (با رعایت اصل هزینه- فایده) در مورد مراکز، اماکن و تأسیسات حائز اهمیت (نظامی و غیرنظامی) موجود و در دست اجراء براساس اولویت بندی و امکانات حداکثر تا پایان برنامه ششم و تأمین اعتبار مورد نیاز.
- بند ۶- دو یا چند منظوره کردن مستحذات، تأسیسات و شبکه‌های ارتباطی و مواصلاتی در جهت بهره‌گیری پدافندی از طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای بویژه در مناطق مرزی و حساس کشور.

الگوی تدوین سیاست های دفاعی و امنیتی

بند ۱۰- حمایت لازم از توسعه فناوری و صنایع مرتبط مورد نیاز کشور در پدافند غیرعامل با تأکید بر طراحی و تولید داخلی.

بند ۱۳- ایجاد مراکز برای تدوین، طراحی، برنامه ریزی و تصویب اصول و ضوابط، استانداردها، معیارها، مقررات و آئین نامه های فنی پدافند غیرعامل و پیگیری و نظارت بر اعمال آنها.

سیاست های کلی آمایش سرزمین:

بند ه ۲- تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرایند توسعه.

بند و ۱- انتخاب مکان های مناسب و استقرار مراکز زیست و فعالیت و همچنین مراکز حیاتی و حساس، متناسب با ملاحظات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی بویژه امنیتی و پدافند غیرعامل.

سیاست های خودکفایی دفاعی امنیتی:

بند ۲- ترویج نهضت نرم افزاری، تولید و توسعه علوم و فناوری و تحقیقات دفاعی و امنیتی و حرکت در مرزهای دانش با تأکید بر بومی سازی و روزآمدی.

بند ۳- دستیابی به فناوری های برتر مورد نیاز دفاعی و امنیتی حال و آینده با تأکید بر نوآوری و پشتیبانی از توسعه آنها.

بند ۴- تأکید بر خودکفایی کشور در سامانه ها، کالاها و خدمات اولویت دار دفاعی و امنیتی توأم با بهسازی تجهیزات موجود و افزایش قابلیت و کارایی آن.

بند ۵- ممنوعیت تأمین نیازهای دفاعی و امنیتی از خارج کشور مگر در حد ضرورت و حتی الامکان با رعایت ملاحظات زیر:

- با اولویت انتقال فناوری.

- تأمین آموزش و پشتیبانی.

- تأمین از منابع متنوع.

بند ۶- برون سپاری و جلب مشارکت سایر بخش ها اعم از دولتی و غیردولتی در تأمین نیازهای نیروهای مسلح با رعایت ملاحظات امنیتی و حفاظتی.

بند ۷- جذب، توانمندسازی و به کارگیری نیروهای مستعد و نخبه با فراهم نمودن زمینه های رشد و تقویت آنان برای ارتقاء قابلیت های توسعه فناوری های دفاعی و امنیتی مورد نیاز کشور.

بند ۸- برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه های علمی، تولیدی و تجاری کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی برای دستیابی به اهداف سیاست های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی.

بند ۹- مقرون به صرفه سازی مسیر توسعه صنایع و فناوری های دفاعی و امنیتی کشور و ایجاد هم افزایی در فناوری های مورد نیاز.

سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی:

بند ۲۲-۱ - شناسایی و بکارگیری ظرفیت های علمی، فنی و اقتصادی برای دسترسی به توان آفندی و اقدامات مناسب.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- افزایش ضریب امنیتی و احساس امنیت از طریق:

۱- تعمیق و توسعه اشرف اطلاعاتی بر راهبردها و اقدامات دشمن و افزایش توان پیش بینی، پیش گیری، کنترل و مقابله در داخل و خارج با تهدیدات امنیتی بویژه جاسوسی، تروریسم با تاکید بر تروریسم تکفیری، فرقه گرایی مخمل همبستگی ملی، جرایم سازمان یافته و سایبری با تقویت هماهنگی و هم افزایی در میان دستگاه های اطلاعاتی، امنیتی، قضایی و انتظامی و توسعه همکاری اطلاعاتی با سایر کشورها

۲- ارتقاء و تحکیم وحدت و انسجام ملی با تقویت مولفه های هویت اسلامی- ایرانی و مقابله قانونمند با جریانات انحرافی و مخمل امنیت ملی در حوزه دینی و قومی

۳- تامین امنیت پایدار مناطق مرزی با انسداد کامل نرم افزاری و سخت افزاری، توسعه و تقویت یگان های مرزبانی، مشارکت دهی مرزنشینان در طرح های امنیتی، توسعه فعالیت های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی

۴- ایمن سازی اماکن و مراکز حساس و حیاتی در برابر جاسوسی، نفوذ و خرابکاری

۵- ارتقاء تقویت توان مدیریت امنیتی با واکنش سریع، اطلاع رسانی و پاسخگویی به موقع به حوادث و رخدادهای احتمالی با جلب مشارکت های مردمی و ممانعت از سیاسی و امنیتی شدن مسائل اجتماعی، معیشتی و

- پیش گیری و مقابله با جرم و جنایت جهت ارتقاء احساس امنیت با هدف کاهش ۱۰ درصدی سالیانه مصادیق آن (قتل، سرقت، ضرب و شتم، اعمال منافی عفت و ...) از طریق:

۱- ارتقاء دانش عمومی و آگاهی های امنیت ساز در همه سطوح فردی، اجتماعی و سازمانی با اتخاذ رویکرد «امنیت جامعه محور» و تلاش برای تعدیل رفتارهای هنجارشکن و خشونت ورزی ساختارشکن در فرهنگ عمومی جامعه و ارتقاء امنیت اخلاقی جامعه با نقش آفرینی رسانه بویژه رسانه ملی، دستگاه های آموزشی، پرورشی، ورزشی، انتظامی، قضایی و مشارکت سامان یافته مردمی

۲- ایجاد شبکه ملی مراقبت و بانک اطلاعات و آمار جرایم در ناجا، و هوشمندسازی نظارت و کنترل بر اماکن و فضاها عمومی

۳- توسعه مراکز درمانی و کاهش آسیب ها با هدف پوشش کامل معتادین در برنامه های درمانی و آموزشی.

- مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روانگردان ها با اولویت کاهش تقاضا و توسعه فعالیت های اطلاعاتی در جهت کشف و مبارزه با شبکه های تولید و توزیع مواد مخدر بر مبنای طرح ملی و نقشه راه استان ها با هدف کاهش ۲۵ درصدی اعتیاد و تولید و توزیع اینگونه مواد در پایان برنامه.

- پیشگیری و مقابله همه جانبه و فراگیر با قاچاق کالا و ارز از پیش از مبادی ورودی تا محل عرضه آن در بازار با هدف کاهش ۵۰ درصدی قاچاق ورودی و خروجی از طریق شفاف سازی فرایندها (شامل اصلاح مقررات، ساماندهی کمی و کیفی مبادی رسمی و کنترل موثر مجاری غیر رسمی و کاهش زمان و هزینه واردات، صادرات و ترانزیت)، ره گیری نرم افزاری کالاها، مستند سازی و شفاف سازی گردش وجوه (ارزی و ریالی) در سیستم بانکی و بازار غیرمتمشکل پولی، تشدید اقدامات کنترلی، نظارتی و توسعه فعالیت های اطلاعاتی و قضائی در جهت ارتقاء توان کشف و افزایش ریسک قاچاق کالا با تمرکز بر شبکه ها، باندهای کلان و سازمان یافته.

پیش نویس سیاست های کلی برنامه ششم توسعه بر اساس ایده سیاست ها و تطبیق با سیاست های برنامه پنج ساله گذشته و دولت

تدوین: کمیسیون مشترک

چکیده

ایده در سیاست گذاری به مثابه بنیانی است که بندهای سیاستی در موضوعات مختلف با الهام و درک از محتوا، ابعاد و الزامات و لوازم تحقق آن در عمل تدوین می شود. نهادهای موثر در حوزه اجرا و سیاست گذاری بر اساس درکی که نوعاً متأثر از ماموریت ها و وظایف محوله آنها است و نهایتاً در فرایند تدوین سیاست ها به درکی اجماعی و وفاقی تبدیل می شود، پیش نویس بندهای سیاستی را در حوزه های مختلف تدوین می کنند. محتوای این مقاله را پیش نویس بندهای سیاستی سیاست های کلی برنامه ششم توسعه تشکیل می دهد که توسط نهادهای سیاست گذار و مجری پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی

ایده سیاست ها، سیاست کلی، برنامه ششم، سیاست های پیشنهادی

مقدمه

روش متداول در تدوین سیاست های کلی در نظام جمهوری اسلامی به گونه ای است که پس از تعیین عنوان سیاستی، ایده هر عنوان تنظیم می گردد و سپس با درک و الهام از ویژگی ها و محتوای آن، پیش نویس سیاست ها تنظیم می گردد. از این رو نقش ایده در سیاست گذاری به مثابه بنیانی است که بندهای سیاستی در موضوعات مختلف با الهام و درک از محتوا، ابعاد و الزامات و لوازم تحقق آن در

عمل تدوین می شود. نهادهای موثر در حوزه اجرا و سیاست گذاری بر اساس درکی که نوعاً متأثر از ماموریت ها و وظایف محوله آنها است و نهایتاً در فرایند تدوین سیاست ها به درکی اجماعی و وفاقی تبدیل می شود، پیش نویس بندهای سیاستی را در حوزه های مختلف تدوین می کنند. برنامه ششم توسعه گرچه نسبت به برنامه های کلان همچون سند چشم انداز، برنامه ای میان مدت است، با این حال به دلیل اهمیتی که در جهت دهی به برنامه های کشور طی یک دوره پنج ساله دارد، به همین دلیل از برنامه دوم دارای سیاست های کلی است. تفاوت برنامه ششم با دیگر برنامه ها در این است که در این دوره، سیاست ها بر اساس ایده ای متقح و از پیش تعیین شده که اهداف و خطوط کلی و چشم انداز و غایات برنامه را روشن ساخته تدوین شده است. محتوای این مقاله انعکاس تلاش های نهادهای سیاست گذار و مجری در تدوین پیش نویس اولیه این سیاست های این برنامه است. پیش نویس مشتمل بر بندهای سیاستی در محورهای سیاست های کلی برنامه ششم توسعه و ملهم از ایده آن سیاست ها است. مطالب این مقاله در دو قسمت تدوین گردیده است. در قسمت اول ایده سیاست ها و در قسمت بعدی پیش نویس پیشنهادی سیاست ها ارائه گردیده است. برای آگاهی و همچنین تداوم برنامه و موضوعات، سیاست ها و قوانین مصوب برنامه های پنجساله گذشته توسعه نیز مورد بررسی قرار گرفته و موارد مشابه در موضوعات مربوطه استخراج شده است.

۱- ایده سیاست های کلی برنامه ششم توسعه

به منظور تحقق اهداف چشم انداز و با محوریت «اقتصاد مقاومتی»، «پیشسازی در عرصه علم و فناوری» و «تعالی و مقاوم سازی فرهنگی» سیاست های کلی برنامه ششم توسعه باید «ادامه موقعیت ها و رفع موانع توفیق برنامه های پیشین»، «ناظر به فرصت های وسیع و نیز مشکلات، تهدیدها و مخاطرات»، «برآمده از زیرساخت های نظری پیشرفت (سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، اصل ۴۴، اصلاح الگوی مصرف، نظام اداری، جمعیت و سایر سیاست های ابلاغی)»، «در جهت استحکام بنیان های سیاسی- اجتماعی و توانمندسازی در برابر آسیب های آن»، «متکی بر توانایی ها، استعدادها، فرصت های وسیع ایجاد شده در کشور و تجارب حاصل از برنامه های توسعه»، «واقعی»، «شفاف»، «با قابلیت نظارت مستمر و مؤثر» و «ناظر به دوره زمانی پنج ساله» باشد؛ به گونه ای که با اجرای آن، موارد ذیل محقق شود:

- ۱- توسعه همه جانبه با رشد اقتصادی شتابان، فراگیر، پایدار، دانش بنیان، بهره ور، عدالت بنیان، درونزا، برونگرا، مردمی، به دور از فساد، با ثبات و تورم حداقلی در محیط کلان اقتصادی،
- ۲- محوریت تولید ملی در سیاست های اقتصادی (تجاری، پولی، مالی و اعتباری) و حمایت از تولید ثروت از دانش و مشارکت آحاد جامعه در سرمایه گذاری و فعالیت های اقتصادی و تکمیل زنجیره ارزش در تولید کالا و خدمات و اصلاح نظام توزیع و واکنش سریع و هوشمند به تهدیدات خارجی اقتصاد ملی،
- ۳- تحقق نظام اداری، بانکی، مالیاتی و تامین اجتماعی در چارچوب سیاست های کلی نظام،
- ۴- توسعه نظام جامع تامین مالی (بازار پول و سرمایه) در جهت پاسخ به نیاز سرمایه گذاری، تولید کالا و خدمات، کسب و کارهای خرد، متوسط و بزرگ و فعالیت های دانش بنیان،
- ۵- اجرای چندین طرح ملی و زیرساختی عظیم و تحول ساز،
- ۶- آمایش سرزمین جهت توسعه متوازن مناطق کشور در محیط آسیای جنوب غربی با تعیین حوزه های

- همکاری، مشارکت و تعامل، با هدف بزرگ کردن اندازه بازار تولید، تجارت و صادرات غیرنفتی،
- ۷- رعایت انضباط مالی و بودجه‌ای و منطقی کردن هزینه‌های جاری، تحقق نظام بودجه به عنوان ترجمان مالی برنامه و هدفمندی‌سازی یارانه‌ها،
- ۸- تداوم سرعت پیشروی علمی و بهره‌گیری از دانش‌های نو در جهش فناوری و تولید ثروت و (عرضه چندین دستاورد برتر علمی به جهان و یا تعیین حوزه‌های علمی پیشرو) و اعتلای کمی و کیفی نظام آموزشی و پژوهشی کشور در راستای حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی،
- ۹- اعتلای فرهنگی و ترویج سبک زندگی اسلامی، استقرار کامل نظام سلامت، رشک کمی و کیفی جمعیت، استحکام خانواده و حاکمیت انضباط اجتماعی، با تعیین شاخص‌های روزآمد و تحقق نقشه مهندسی فرهنگی کشور و گسترش در راستای حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی،
- ۱۰- ارتقای سرمایه اجتماعی و کاهش آسیب‌های اجتماعی،
- ۱۱- ایجا، تکمیل و توسعه شبکه ملی اطلاعات امن و توسعه خدمات و محتوای فضای مجازی کشور بر اساس فرهنگ اسلامی ایرانی،
- ۱۲- مشارکت همه جانبه جمهوری اسلامی ایران در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی با فراهم آوری لوازم اقتصادی، دفاعی و امنیتی،
- ۱۳- افزایش توان دفاعی و بازدارندگی و افزایش ضریب امنیتی کشور،
- ۱۴- تنظیم قلمروهای اسکان جمعیت (سکونتگاه‌ها و فعالیت‌های شهری و روستایی) و ساماندهی کلان شهرها بویژه حاشیه نشینی بر اساس آمایش سرزمین.

ضمناً مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بر این نکته تأکید فرمودند که باید در تنظیم پیشنهاد سیاست‌های کلی برنامه پنج ساله اولویت‌های مشخصی ارائه شود که مسئولین کشور تکلیف خود را در مقام تنظیم اولویت‌های مدیریتی کشور برای پنج سال تعیین شده به درستی بدانند و بر آن اساس برنامه ریزی کنند.

۲-پیش نویس سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه

موضوعات و مسائل حوزه سیاست گذاری برنامه ششم در مقولات اقتصادی و بودجه، حقوقی و قضایی، سیاسی، دفاعی، امنیتی، فرهنگی، علم و فن آوری و اجتماعی تقسیم بندی شده اند. ذیلاً پیش نویس سیاست‌های مربوطه که توسط نهادهای مختلف تدوین شده، ارائه می گردد.

الف) امور اقتصادی

محور شماره ۱ ایده اولیه: رشد اقتصادی شتابان (۱)

سیاست‌های پیشنهادی دولت

- رشد اقتصادی پایدار، شتابان و فراگیر با تأکید بر ارتقای بهره وری، گسترش اقتصاد دانش بنیان، تقویت رقابت پذیری و شفاف سازی اقتصاد و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فساد زا، در چارچوب اقتصاد مقاومتی.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم:

بند ۱: تمرکز دادن همه فعالیت های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی «عدالت اجتماعی» و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات، رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد.

برنامه چهارم:

بند ۱۲- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت های برابر و ارتقاء سطح شاخص هایی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، افزایش درآمد سرانه و مبارزه با فساد

بند ۳۴- تحقق رشد اقتصادی پیوسته، باثبات و پرشتاب متناسب با اهداف چشم انداز.

- ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری.

بند ۳۷- ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب و خاک) و...

- پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استعداد های فنی و پژوهشی.

برنامه پنجم:

۲۱- تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی پایدار

۱- ۲۱- توسعه سرمایه گذاری از طریق کاهش شکاف پس انداز - سرمایه گذاری با حفظ نسبت پس انداز به تولید ناخالص داخلی حداقل در سطح ۴۰ درصد و جذب منابع و سرمایه های خارجی.

۲- ۲۱- ارتقاء سهم بهره وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه.

۳- ۲۱- بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه.

۴- ۲۱- تقویت و توسعه نظام استاندارد ملی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- رشد اقتصادی شتابان و پایدار به گونه ای که حداقل متوسط رشد سالانه ۱۰ درصد در طول برنامه محقق شود.

محور شماره ۲ ایده اولیه: تورم حداقلی (۱)**سیاست های پیشنهادی دولت**

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم

بند ۳: تلاش برای مهار تورم و حفظ قدرت خرید گروه های متوسط و کم درآمد جامعه و کمک به

سرمایه گذاری و ایجاد اشتغال برای آنان.

برنامه چهارم

بند ۳۹: مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه های کم درآمد و محروم و مستضعف و کاهش فاصله بین دهک های بالا و پایین درآمدی جامعه و اجرای سیاست های مناسب جبرانی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- دست یابی به تورم حداکثر (۵ درصد) و استمرار آن.

محور شماره ۳ ایده اولیه: بهره وری (۱)

سیاست های پیشنهادی دولت

بند ۱۷- ارتقاء بهره وری کل عامل سرمایه به عنوان منبع مهم رشد اقتصادی و توجه خاص به ارتقاء بهره وری در حوزه های آب و انرژی

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم:

بند ۳۷: ایجاد ساز و کار مناسب برای رشد بهره وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب و خاک و...)

برنامه پنجم:

بند ۲۱-۲: ارتقاء سهم بهره وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه.
بند ۳-۶: بهبود مدیریت منابع و مصارف با هدف ارتقاء کیفیت و بهره وری نظام آموزش و پرورش

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- افزایش متوسط رشد سالانه بهره وری کل اقتصادی به میزان ۲/۵ درصد در طول سال های برنامه
- کاهش شدت مصرف انرژی جهت دستیابی به یک دوم معادل وضع موجود مصرف انرژی در کلیه فعالیت ها تا پایان برنامه
- افزایش بهره وری و برداشت نهائی از مخازن و چاه های نفت و گاز با بکارگیری فن آوری های نوین اکتشاف، استخراج و بهره برداری بمیزان ۱ □ سالانه

محور شماره ۴ ایده اولیه: به دور از فساد (۱)

سیاست های پیشنهادی دولت

- ... تقویت رقابت پذیری و شفاف سازی اقتصاد و جلوگیری از اقدامات، فعالیت ها و زمینه های فساد زا، در چارچوب اقتصاد مقاومتی.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم

بند ۱۷- ... پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- شفاف‌سازی و رعایت ساز و کارهای اقتصادی در کلیه بنگاه‌ها از جمله بنگاه‌های تولیدی و توزیع انرژی
- تدوین راهبرد ملی مبارزه با فساد و برقرارسازی سلامت اقتصادی در چارچوبی که الزام به فسادگریزی در فعالیت‌های مختلف و در تمام سطوح فعالیت، در چارچوب شفاف مطرح شود، همراه با متکی کردن قوانین و سیاست‌های مختلف بر اصول مندرج در این راهبرد
- اصلاح ساختار کشور در جهت گسترش مشارکت فعال مردم و نهادهای ارتباطی کشور در فعالیت مبارزه با فساد و افزایش سلامت اقتصادی
- ایجاد نظام انگیزشی و مشوق‌های لازم برای گسترش فرهنگ مبارزه با فساد در سطوح مختلف جامعه
- استقرار نظام جامع و تعیین مرجع رسمی آمارهای ثبتی کشور و به‌هنگام‌سازی آمارها متناسب با استانداردهای پذیرفته شده بین‌المللی و بومی، در جهت:
- تبادل سریع و دقیق آمار و اطلاعات بین مراجع مختلف آماری
- کمی کردن هدف‌های توسعه‌ای و برنامه‌ای
- تعیین تکالیف و وظایف دستگاه‌های ذیربط
- دسترسی آسان همگان از طریق فضای مجازی فراگیر با تعریف سطوح دسترسی مشخص جهت استفاده از آمار و اطلاعات
- تهیه و تنظیم مقررات اداری و اجرایی کشور با رویکرد شفافیت، روزآمدی، عدالت محوری، فسادزدایی.
- ارتقاء سلامت اداری و مبارزه با مفاسد اقتصادی و اداری به نحوی که فساد تا پایان برنامه به میزان ۵۰ درصد کاهش یابد.

محور شماره ۵ ایده اولیه: هدف‌گذاری تجاری با محوریت تولید (۲)**سیاست‌های پیشنهادی دولت**

- ارتقای رقابت‌پذیری از طریق گسترش نفوذ فناوری، ارتقای قابلیت‌های فناورانه و اصلاح ساختار، روش‌ها و استانداردهای تولید و توزیع و نظارت و گسترش پیوند بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ و توسعه خوشه‌های کسب و کار.
- توسعه پیوند‌های تجاری کشور به ویژه با کشورهای منطقه در جهت افزایش صادرات غیرنفتی با ارزش افزوده بالاتر، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و استفاده از موقعیت ژئوپلیتیک کشور در جهت تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی منطقه با تأکید بر حوزه‌های انرژی، کالا و مسافر و انتقال دیتا.

سیاست‌های برنامه پنج‌ساله گذشته**برنامه سوم**

- بند ۱۱- برنامه‌ریزی جامع برای دستیابی به جهش در صادرات غیرنفتی و کاستن از تکیه بر درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام.
- ۱۲- بند- استفاده مطلوب از موقعیت و مزیت جغرافیایی کشور بویژه در امر بازرگانی.

برنامه چهارم:

بخش اقتصادی - بند ۳۵: فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای تحقق رقابت‌پذیری کالاها و خدمات کشور در سطح بازارهای داخلی و خارجی و ایجاد ساز و کارهای مناسب برای رفع موانع توسعه صادرات غیرنفتی.

برنامه پنجم:

امور اقتصادی - بخش الف - بند ۲۹: تأکید بر راهبرد توسعه صادرات به ویژه در بخش خدمات با فناوری بالا به نحوی که کسری تراز بازرگانی بدون نفت کاهش یافته و توازن در تجارت خدمات ایجاد گردد.

امور اقتصادی - بخش الف - بند ۳۰: گسترش همه جانبه همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- افزایش تولید ملی (کالا و خدمات) متناسب با بازار داخلی، منطقه آسیای جنوب غربی و جهان و کاهش مستمر تراز تجاری غیرنفتی با رشد متوسط سالانه ۲۰ درصد

- توسعه پیوند های اقتصادی و تجاری متقابل و شبکه ای کشور بویژه با کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی در جهت افزایش صادرات غیر نفتی با ارزش افزوده بالاتر، جذب سرمایه گذاری خارجی و استفاده از موقعیت ژئوپولیتیک کشور در جهت تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی منطقه با تاکید بر حوزه های انرژی، کالا، مسافر و انتقال دیتا(داده)

- تحقق کامل هدفمند سازی یارانه ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره وری، کاهش شدت انرژی و ارتقای شاخص های عدالت اجتماعی

- تقویت ساختار رقابتی بازارها و بهبودی مستمر فضای کسب و کار در جهت کسب حداقل جایگاه سوم منطقه

- بهره گیری مناسب از توان نهادهای عمومی غیر دولتی با ایفای نقش ملی و فراملی در تحقق اقتصاد مقاومتی، رشد و اشتغال پایدار بویژه در استان های مستعد محروم

- حمایت همه جانبه دولت از حضور بنگاه های غیردولتی در بازارهای کشورهای منطقه

محور شماره ۶ ایده اولیه: هدف گذاری تولیدی (۲)

سیاست‌های پیشنهادی دولت

- بهبود محیط کسب و کار از طریق ایجاد فرصت های برابر در دسترسی به منابع و اطلاعات، حذف مجوزهای غیر ضرور، کنترل انحصارات و محدود کردن فعالیت اقتصادی نهادهای عمومی غیردولتی و بنگاه های وابسته به حوزه هایی که امکان فعالیت بخش خصوصی و تعاونی وجود ندارد.

- اتخاذ تدابیر مؤثر برای اشتغال پایدار و کار شایسته و اصلاح ساختارهای نهادی و حقوقی به ویژه قانون کار...

- تقویت نقش حاکمیت و مالکیت دولت در برداشت صیانتی از منابع نفت و گاز، بهره برداری از تمام میادین مشترک نفتی و گازی، ایجاد و ساماندهی بازارها برای فعالیت بخش خصوصی در

فعالیت‌های بالادستی و پایین دستی انرژی و افزایش سهم انرژی‌های نو و پاک در سبد انرژی کشور و گسترش استفاده از کاربردهای صنعت هسته‌ای در صنعت، سلامت و کشاورزی. ۱۳- تأمین امنیت غذایی کشور با تأکید از منابع داخلی با رویکرد اصلاح الگوی کشت و نظام‌های بهره‌برداری در پهنه سرزمین.

- ارتقای رقابت‌پذیری از طریق گسترش نفوذ فناوری، ارتقای قابلیت‌های فناورانه و اصلاح ساختار، روش‌ها و استانداردهای تولید و توزیع و نظارت و گسترش پیوند بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ و توسعه خوشه‌های کسب و کار

- حفظ، احیا و توسعه و صیانت از منابع آب با تأکید بر مدیریت یکپارچه و پیوسته حوزه‌های آبریز، استفاده حداکثری از منابع مشترک آبی، مدیریت تقاضا و مصرف با تأکید بر رعایت الگوی کشت، پرهیز از شروع یا ادامه ساخت سدهای فاقد توجیه اقتصادی، مسدود کردن چاه‌های غیرمجاز، لحاظ نمودن ارزش اقتصادی در قیمت‌گذاری آب، شناسایی و استفاده از آب‌های غیرمتعارف و بازچرخانی آب.

سیاست‌های برنامه پنج‌ساله گذشته
ندارد

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- مشارکت حداکثری بخش غیردولتی، خصوصی و تعاونی در تولید، توزیع و تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز و پتروشیمی و سایر منابع انرژی با رقابتی‌کردن فعالیت‌ها در بخش انرژی در چارچوب سیاست‌های کلی اصل ۴۴.

- کاهش شدت مصرف انرژی جهت دست‌یابی به یک‌دوم معادل وضع موجود مصرف انرژی در کلیه فعالیت‌ها تا پایان برنامه.

- افزایش بازدهی نیروگاه‌های حرارتی تولید برق به ۶۰ درصد تا پایان برنامه ششم و کمینه‌سازی تلفات انتقال و توزیع برق با ارتقاء سطح فناوری و محیط رقابتی.

- توسعه صادرات برق با ارزش افزوده خالص مثبت در مقایسه با صدور سایر منابع و حامل‌های انرژی - جمع‌آوری و واگذاری کامل طرح‌های مهار، کنترل و بهره‌برداری از گازهای همراه تولید و مشعل‌های فرآورش نفت و گاز در کلیه میادین نفت و گاز و تأسیسات صنعت نفت به مردم تا پایان سال اول برنامه.

- رقابتی‌کردن فعالیت‌های اکتشاف، بهره‌برداری و توسعه میادین نفت و گاز کشور بویژه میادین مشترک و حمایت از اولویت فعالیت بخش غیردولتی و خصوصی در این میادین.

- دست‌یابی به تولید ۶ میلیون بشکه نفت خام و میعانات گازی در روز (شامل ۱/۱ میلیون بشکه میعانات گازی و ۴/۹ میلیون بشکه نفت خام) و تولید حداقل ۱/۱ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی تا پایان برنامه.

- تبدیل ۸۰ درصد تولید نفت خام و میعانات گازی به مواد و کالاهای فراوری شده با استفاده از فناوری برتر و دانش بنیان تا پایان برنامه ششم.

-توسعه زنجیره ارزش صنایع بالادستی، میان دستی و پایین دستی صنعت پتروشیمی با افزایش ارزش افزوده و تولید محصولات نهایی و صادرات به میزان ۱۰۰ میلیارد دلار تا پایان برنامه ششم. -خوداتکایی در صنایع بالادستی و پایین دستی نفت و گاز با تقویت شرکت های دانش بنیان، طراحی، مهندسی، ساخت و نصب تجهیزات به میزان حداقل ۸۰ درصد نیازهای ملی تا پایان برنامه ششم. -افزایش سطح امنیت غذایی جامعه با تاکید بر تولید و تامین پایدار از منابع داخلی به میزان ۸۵ درصد از طریق افزایش تولید محصولات اساسی، تنظیم الگوی کشت سازگار با اقلیم و تغییرات آن، بهبود سلامت و ارتقاء ایمنی تولیدات کشاورزی، بکارگیری فناوری های نوین بویژه فناوری بذر، توسعه شرکت های دانش بنیان و اصلاح الگوی تولید، توزیع و مصرف منابع و تکمیل زنجیره ارزش در بخش کشاورزی.

-ایجاد ترکیب و تنوع مناسب نژادی و گونه های دام و طیور در کشور با تاکید بر دام سبک و کاهش وابستگی صنعت دام و طیور به نهاده های وارداتی و توسعه خدمات اصلاح نژادی از طریق افزایش مشارکت بخش خصوصی، تامین بهداشت و سلامت فرآورده های دام و طیور.

-توسعه و افزایش تولید و پرورش پایدار و سالم آبزیان در آب های داخلی با استفاده مطلوب از ظرفیت های آب های آزاد به میزان ۲ برابر وضع موجود با بهره گیری از فناوریهای نوین.

-اعمال مدیریت یکپارچه در برقراری نظم و هم افزایی فعالیت ها در بالادست و پایین دست حوضه ها، تخصیص بهینه و حفظ و حراست از منابع آب با مشارکت مردم، کاهش تقاضای آب و تکمیل طرح های آبخیزداری، آبخوان داری و آبیاری، بازچرخانی آب ها در حوضه های آبخیز با افزایش ضریب بهره وری آب در تولید محصولات کشاورزی به میزان ۲/۵ برابر وضع موجود، اولویت بهره برداری از آب های مرزی و مشترک و تقویت دیپلماسی آب کشور.

-افزایش نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت با تکمیل زنجیره ارزش صنعتی و خوشه سازی شرکت های کوچک، متوسط و بزرگ به میزان سالیانه ۱۵ درصد و افزایش صادرات آن به دو برابر وضع موجود طی سال های برنامه ششم.

محور شماره ۷ ایده اولیه: تکمیل زنجیره ارزش در تولید کالا و خدمات (۲)

سیاست های پیشنهادی دولت

-سرمایه گذاری با اولویت در بخش های معادن، نفت و گاز و تکمیل زنجیره ارزش تولید میانی و پایین دستی صنایع مبتنی بر منابع (صنایع معدنی، نفت، گاز، پتروشیمی، تبدیلی و تکمیلی کشاورزی)، صنایع و خدمات مبتنی بر فناوری های برتر، گردشگری، حمل و نقل و مسکن.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

ندارد

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

-فراهم نمودن الزامات و نیازمندی های توسعه یافتگی صنعتی با دانش بنیان نمودن حداقل ۲۵ درصد محصولات و خدمات صنعتی، افزایش رقابت پذیری و تقویت حضور در بازارهای منطقه و جهان به نحوی که کشور در افق چشم انداز بعنوان کشور توسعه یافته صنعتی دارای رتبه شایسته در جهان باشد.

-بسترسازی برای تأمین نقدینگی صنایع موجود، بازاریابی، نمانام سازی (برندسازی)، تأمین تسهیلات و ضمانت سرمایه گذاری جهت حمایت از بنگاه های پیشرو و کارآفرینان فن آور و شرکت های دانش بنیان همراه با بهبود فضای کسب و کار.

-هدفمند نمودن توسعه صنایع در حوزه های راهبردی صنعتی با دانش بنیان کردن و افزایش ضریب نفوذ فناوری های پیشرفته در صنایع نفت، گاز و پتروشیمی، حمل و نقل، مواد پیشرفته، ساختمان، فناوری اطلاعات و ارتباطات، هوا فضا و آب و کشاورزی.

-تدوین، پیاده سازی و اجرای نقشه راه تحول نظام استانداردسازی ملی و ارتقاء کیفیت محصولات و خدمات همراه با کاهش قیمت، تقویت رقابت پذیری دانش بنیان در تولید ملی، مشارکت فراگیر همه ذی نفعان در ترویج استانداردها، پوشش استاندارد به کلیه محصولات و خدمات و اعتباربخشی بین المللی به نظام تأیید صلاحیت در ایران به منظور تسهیل تجارت فرامرزی.

-تحول اساسی در تولیدات بخش معدن و صنایع معدنی و افزایش سهم آن در تولید ناخالص داخلی به ۱/۵ برابر وضع موجود با تکمیل زنجیره صنعتی و صادرات مواد معدنی فرآوری شده و ایجاد زمینه جذب فن آوری های نوین در اکتشاف، استخراج و تولید آلیاژها، فلزات گرانبها، عناصر کمیاب و مواد پیشرفته با حمایت از شرکت های دانش بنیان و سرمایه گذاری بخش غیردولتی.

محور شماره ۸ ایده اولیه: هدف گذاری پولی، مالی و اعتباری با محوریت تولید (۲)، تحقق نظام بانکی (۲)

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه پنجم:

بند ۲-۲۲: ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی.

برنامه چهارم:

بند ۵۲- تنظیم سیاست های پولی، مالی و ارزی با هدف دستیابی به ثبات اقتصادی و مهار نوسانات.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

-توسعه نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه ها) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی، داخلی و خارجی در جهت پاسخ به نیازهای سرمایه گذاری با: ارتقاء سهم موثر سرمایه، تأمین سرمایه در گردش کلیه فعالان اقتصادی و تأمین مالی فعالیت های خرد و متوسط به وسیله نظام بانکی و گسترش همه جانبه بیمه های کشور

-ایجاد انگیزه و شرایط برای جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور و سرمایه گذاران خارجی و ورود مدیریت شده خارجیان به بورس ایران، ایجاد پیمان های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت

-تقویت نظارت بانک مرکزی بر فعالیت بازار غیرمتمشکل پولی و کلیه موسسات پولی و بانکی و بازار پولی در جهت شفافیت، سلامت و رعایت نظام بانکداری اسلامی و کاهش نسبت مطالبات غیرجاری به تسهیلات به ۵ درصد

محور شماره ۱۹ ایده اولیه: انضباط مالی و بودجه (۷)

سیاست های پیشنهادی دولت

-اصلاح و ارتقاء کارآمدی بخش عمومی و سازماندهی فعالیت های آن، بهبود مدیریت منابع و مصارف بودجه دولت با تأکید بر قطع وابستگی اعتبارات هزینه ای بودجه عمومی دولت به منابع نفت و گاز، گسترش پایه ها و پوشش مالیاتی، ساماندهی طرح های نیمه تمام عمرانی و حذف طرح های نیمه تمام فاقد توجیه اقتصادی و استقرار نظام بودجه ریزی مبتنی بر عملکرد.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم:

بند ۵۰- اهتمام به نظم و انضباط مالی و بودجه ای و تعادل بین منابع و مصارف دولت.

برنامه پنجم:

بند ۳۲- تبدیل نظام بودجه ریزی کشور به بودجه ریزی عملیاتی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- رعایت انضباط مالی و بودجه ای با اجرای بودجه عملیاتی، احصاء بدهی های دولت، دستگاه های اجرایی و شرکت های دولتی و تسویه آن در طول سال های برنامه
- تعیین تکلیف قطعی طرح های عمرانی تیمه تمام با تفکیک طرح های اجرایی توسط دولت، بخش خصوصی، بخش عمومی - خصوصی و حذف طرح های بدون توجیه فنی، اقتصادی و اجتماعی
- اصلاح ساختار بودجه بر اساس سیاست های کلی اصل ۴۴ و نظام اداری از طریق کاهش دستگاه های اجرایی و تهیه فهرست دستگاه ها به عنوان یکی از پیوست های برنامه و تبعیت قانون بودجه از فهرست مذکور

محور شماره ۱۰ ایده اولیه: منطقی کردن هزینه های جاری (۷)

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم:

بند ۵۱- تلاش برای قطع اتکای هزینه های جاری به نفت و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی و اختصاص عواید نفت برای توسعه سرمایه گذاری بر اساس کارآیی و بازدهی.

برنامه پنجم:

- بند ۲۲-۳- قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه.
- بند ۳۲- تبدیل نظام بودجه ریزی کشور به بودجه ریزی عملیاتی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمد های نفت و گاز تا پایان برنامه با ایجاد تحول در نظام درآمدی و هزینه ای دولت و گسترش پایه و پوشش مالیاتی

محور شماره ۱۱ ایده اولیه: صندوق توسعه ملی

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

- ۲۲-۱- واریز سالانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده های نفتی به صندوق توسعه ملی.
- ۲۲-۲- ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- واریز سالانه حداقل ۳۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و میعانات گازی و فرآورده های نفتی به صندوق توسعه ملی و افزایش ۵ واحد درصدی سالانه آن (در راستای بند ۱۸ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی) به منظور اعطای تسهیلات صرفاً ارزی به طرح های رقابتی و دارای بازدهی مناسب اقتصادی بخش های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی و استقلال آن از بانک مرکزی و مستقل نمودن مصارف صندوق توسعه ملی از تکالیف بودجه ای و سایر قوانین عادی.

محور شماره ۱۲ ایده اولیه: تحقق نظام مالیاتی (۳)

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم:

- بند ۴: اصلاح نظام مالیاتی در جهت برقراری عدالت در گرفتن مالیات، توجه به ضرورت تولید و سرمایه گذاری های تولیدی، و ایجاد انگیزه های مردمی در پرداختن مالیات و افزایش نسبت مالیات در درآمدهای دولت.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

-اصلاح نظام مالیاتی در جهت تقویت و سرمایه گذاری از طریق ثبات مالیات ها، شفافیت درآمدها در مقررات، و منطقی کردن معافیت ها، تنوع بخشیدن به پایه های مالیاتی به گونه ای که هر ساله سهم درآمدهای مالیاتی در بودجه های سنواتی.... درصد نسبت به سال پایان برنامه پنجم افزایش یابد.

محور شماره ۱۳ ایده اولیه: نظام اداری**سیاست های پیشنهادی دولت**

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم :

۲۸-اصلاح نظام اداری در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت های موازی، تأکید بر تمرکززدایی در حوزه های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

۲۹- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت و اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.

برنامه چهارم :

۱۷-اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت های موازی، تأکید بر تمرکززدایی در حوزه های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

۲۲-تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت.

-اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.

برنامه پنجم:

۱۴-اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت های موازی، تأکید بر تمرکز زدایی در حوزه های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

۱۶-تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت، اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- ارتقاء کارایی و اثر بخشی نظام اداری و مدیریتی کشور با:

- صرفه جویی در هزینه‌های عمومی دولت و تاکید بر چابک‌سازی و منطقی‌سازی تشکیلات با کاهش ۱۵ درصد حجم و اندازه دولت.
- توسعه دولت الکترونیک به نحوی که تا پایان برنامه رتبه کشور در سطح جهانی کمتر از ۶۰ شود.
- انجام فعالیت‌های اجرایی دولت در فضای رقابتی به نحوی که تا پایان برنامه قیمت تمام شده دولت حداقل ۳۰ درصد کاهش یابد.
- ایجاد محدودیت برای استخدام به نحوی که مجموع کارکنان دولت از محل خروج طبیعی و واگذاری خدمات و واحدهای عملیاتی دولت تا پایان برنامه ۲۰ درصد کاهش یابد.
- کاهش دو تا چهار سال از متوسط سن مدیران بخش دولتی و عمومی در سه سطح عملیاتی، حرفه‌ای و سیاسی تا پایان برنامه.
- تهیه و تنظیم مقررات اداری و اجرایی کشور با رویکرد شفافیت، روزآمدی، عدالت محوری، فسادزدایی.
- ارتقاء سلامت اداری و مبارزه با مفاسد اقتصادی و اداری به نحوی که فساد تا پایان برنامه به میزان ۵۰ درصد کاهش یابد.

ب) حقوقی و قضایی**محور شماره ۱ ایده اولیه: تنقیح قوانین**

سیاست های پیشنهادی دولت

امور حقوقی قضایی:

- فراهم نمودن زمینه های اجرایی سیاست های کلی ابلاغی قبلی با توجه به محدودیت ها و ظرفیت های برنامه ششم توسعه.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم:

بند ۲۲- اصلاح قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارتی و بازرسی.

سیاست های کلی قضایی:

بند ۱۴- بازنگری در قانون در جهت کاهش عناوین جرایم و کاهش استفاده از مجازات زندان.

بند ۱۵- تنقیح قوانین قضایی.

سیاست های کلی قضایی پنج ساله:

بند ۱۶- اصلاح و تنقیح قوانین و رفع خلاء های قانونی مربوط به امور قضایی.

سیاست های کلی الگوی مصرف:

بند ۷-۵- بازنگری و تصویب قوانین و مقررات مربوط به عرضه و مصرف انرژی....

بند ۱۰ ب- ۵- اصلاح قوانین و مقررات، روش ها، ابزارها و فرآیندهای اجرایی.

سیاست های تشویق سرمایه گذاری:

بند ۱۰- ساماندهی رفتار تقنینی، اداری، قضایی، بازرسی، نظارت، حسابرسی و تخصصی کردن امور در جهت حمایت از سرمایه گذاری و تولید.

سیاست های کلی تولید ملی کار و سرمایه ایرانی:

بند ۲۰- تنقیح و اصلاح قوانین و مقررات (از جمله اصلاح قانون پولی و بانکی، تأمین اجتماعی و مالیات ها) برای تسهیل فعالیت در بخش های تولیدی و رفع موانع سرمایه گذاری در سطح ملی با رویکرد ثبات نسبی در قوانین.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- بازنگری و اصلاح قوانین قضایی و حقوقی با رویکرد جرم زدایی، قضا زدایی و متناسب سازی مجازات ها و جرایم و افزایش هزینه های ارتکاب جرم و نقض قوانین و مقررات در جهت بازدارندگی با کاهش ۲۰ درصدی عناوین مجرمانه در پایان برنامه و ارائه لوایح مرتبط تا پایان سال دوم برنامه توسط قوه قضاییه.

- توجه به ویژگی های قاضی مصرح در منابع غنی اسلامی به هنگام گزینش قضات، تقویت نظام نظارت قضایی و اهتمام به منزلت، استقلال و امنیت شغلی قضات.
- تنقیح و تدوین قوانین جامع براساس کدهای موضوعی تعیین شده توسط مجلس، به نحوی که در پایان برنامه، کلیه قوانین جامع موضوعی با الویت کدهای اقتصاد مقاومتی توسط دستگاه های مربوط تدوین و ارائه شود.

محور شماره ۲ ایده اولیه: کاهش اطلاع دادرسی

سیاست های پیشنهادی دولت

- توسعه ثبت رسمی اسناد و املاک و مالکیت های معنوی، ارتقاء کارایی و اثر بخشی پیشگیری از وقوع جرم، کشف و تعقیب مجرمین، کاهش عناوین مجرمانه و جلوگیری از اطلاع دادرسی بویژه مرحله اجرای احکام.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

زمینه برای استفاده بهینه از قوای انتظامی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- اصلاح فرایندها، مقررات و روش های انجام امور در دستگاه های اجرایی و عمومی با جلوگیری از وقوع اختلافات و دعاوی و شکایات ناشی از عملکرد دستگاه ها حداکثر تا پایان سال سوم برنامه.
- تقویت و کارآمدسازی نظام بازرسی و نظارت بر اجرای صحیح قوانین و حسن جریان امور در دستگاه ها و ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله موثر با مفاسد اداری و اقتصادی و کاهش زمان کشف تخلف به ۶ ماه در پایان برنامه.

- تسهیل دسترسی جامعه به دادرسی عادلانه و ارتقاء کیفیت دادرسی با تاکید بر اتقان آراء و تعیین شاخص های آن و افزایش ۲۰ درصدی آراء متقن در هر سال و رفع اطلاع دادرسی و رسیدگی در زمان متعارف با کاهش ۵ درصدی میانگین زمان رسیدگی در هر سال و تخصیصی کردن رسیدگی ها به نحوی که حداقل ۵۰ درصد پرونده ها در محاکم تخصصی مورد رسیدگی قرار گیرد.

- ترویج، تقویت و نهادینه سازی فرهنگ صلح، سازش و داوری در جامعه تا پایان برنامه و تمهیدات لازم برای فراگیر کردن نهاد داوری و افزایش کارآمدی شوراهای حل اختلاف و توسعه صلاحیت ها و اختیارات قانونی مراجع اداری شبه قضایی در رسیدگی های غیرقضایی به دعاوی و اختلافات حداکثر در طول برنامه.

- تاکید بر رعایت استانداردهای لازم در ارجاع پرونده به قضات با تامین ۱۰ درصدی کمبود نیروی انسانی در هر سال با رویکرد مدیریت استعداد و افزایش بهره وری قضایی و اداری و به روزرسانی دانش و مهارت قضات و کارکنان قضایی.

- بهبود مستمر و کارآمدسازی ساختار قوه قضاییه و فرایندهای مدیریت دادگستری ها و سازمان های تابعه قوه قضاییه

محور شماره ۳ ایده اولیه: حقوق عامه و شهروندی**سیاست های پیشنهادی دولت**

- تمهید دسترسی آسان همگان به عدالت قضائی، رعایت حقوق مردم و تقویت اعتماد عمومی به نظام قضایی با مبارزه اساسی با فساد و تأمین سلامت ارکان قوه قضائیه، توسعه کیفی منابع انسانی و نظارت بر امر قضاوت.
-.... و جلوگیری از اطاله دادرسی بویژه مرحله اجرای احکام.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته**برنامه چهارم:**

بند ۱۷ - اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارآیی، بهبود خدمت رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان

برنامه پنجم:

بند ۱۴ - اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت: افزایش تحرک و کارآیی، بهبود خدمت رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان

سیاست های کلی تشویق سرمایه گذاری:

بند ۱ - حمایت از مالکیت و کلیه حقوق ناشی از آن از جمله مالکیت معنوی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- تسهیل دسترسی جامعه به دادرسی عادلانه و ارتقاء کیفیت دادرسی با تاکید بر اتقان آراء و تعیین شاخص های آن و افزایش ۲۰ درصدی آراء متقن در هر سال و رفع اطاله دادرسی و رسیدگی در زمان متعارف با کاهش ۵ درصدی میانگین زمان رسیدگی در هر سال و تخصصی کردن رسیدگی ها به نحوی که حداقل ۵۰ درصد پرونده های تخصصی در محاکم مربوط مورد رسیدگی قرار گیرد.

- دسترسی آسان و سریع مردم به ضابطین و مراجع قضایی به طوریکه نسبت میان تعداد مجتمع های قضایی به جمعیت به میزان ۱۰ درصد میانگین در هر سال بهبود یابد.

- توسعه و تقویت همکاری ها و تعاملات حقوقی و قضایی بین المللی و منطقه ای با اولویت کشورهای اسلامی.

- بهبود مستمر و کارآمدسازی ساختار قوه قضائیه و فرایندهای مدیریت دادگستری ها و سازمان های تابعه قوه قضائیه.

- افزایش آگاهی ها و فرهنگ حقوقی جامعه با تاکید بر گسترش آموزش های همگانی و تسهیل دسترسی مردم به قوانین و مقررات

- ارتقای کارآمدی و اثربخشی قوانین و مقررات با ارزیابی دقیق و همه جانبه آثار آنها.

محور شماره ۴ ایده اولیه: پیشگیری از وقوع جرم و فساد

سیاست های پیشنهادی دولت

- توسعه ثبت رسمی اسناد و املاک و مالکیت های معنوی، ارتقاء کارایی و اثربخشی پیشگیری از وقوع جرم، کشف و تعقیب مجرمین،

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم:

بند ۱۷-، تأکید بر تمرکززدایی در حوزه های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

برنامه پنجم:

بند ۱۴ - ... تأکید بر تمرکززدایی در حوزه های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

بند ۲۰-۲ - سامان بخشی مناطق حاشیه نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری های عمومی ناشی از آن.

بند ۳۵-۶ - توسعه نظام های پیشگیری از آسیب های فردی و اجتماعی.

بند ۴۴-۱ - تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضد امنیتی.

سیاست های کلی قضایی:

بند ۱۶- گسترش دادن فرهنگ حقوقی و قضایی در جامعه.

سیاست های کلی مبارزه با مواد مخدر:

بند ۴- اتخاذ راهکارهای پیشگیرانه در مقابله با تهدیدات و آسیب های ناشی از مواد مخدر و روانگردان

سیاست های کلی قضایی پنج ساله:

بند ۳- اهتمام به پیشگیری از وقوع جرم و لزوم همکاری سایر دستگاه ها با قوه قضائیه در این زمینه.

سیاست های نظام اداری:

بند ۲۴- ارتقای سلامت نظام اداری و رشد ارزش های اخلاقی در آن از طریق اصلاح فرآیندهای قانونی و اداری، بهره گیری از امکانات فرهنگی و بکارگیری نظام مؤثر پیشگیری و برخورد با تخلفات.

سیاست های کلی امنیت فضای تولید:

بند ۵- پایش، پیشگیری، دفاع و ارتقاء توازن بازدارندگی در مقابل هرگونه تهدید در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات.

سیاست های کلی سلامت:

بند ۲-۱- اولویت پیشگیری بر درمان

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- اهتمام به پیشگیری از وقوع جرم و لزوم همکاری سایر دستگاه ها با قوه قضائیه در این زمینه و تشکیل شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم و تقویت نقش و کارکرد نهادهای مدنی و سازمان های مردم نهاد در بهبود ناهنجاری ها و آموزش رفتارهای مناسب اجتماعی با کاهش ۱۰ درصدی پرونده های ورودی و ۲۰ درصدی میزان محکومیت حبس.
- افزایش هزینه های جرم بویژه جرایم سازمان یافته با رفع خلاءها و بهسازی قوانین و متناسب سازی ظرفیت های قضایی و تادیبی با تنوع کمی و کیفی جرایم (قضایی).
- اصلاح فرایندها، مقررات و روش های انجام امور در دستگاه های اجرایی و عمومی با جلوگیری از وقوع اختلافات و دعاوی و شکایات ناشی از عملکرد دستگاه ها حداکثر تا پایان سال سوم برنامه.
- تقویت و کارآمدسازی نظام بازرسی و نظارت بر اجرای صحیح قوانین و حسن جریان امور در دستگاه ها و ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله موثر با مفاسد اداری و اقتصادی و کاهش متوسط زمان کشف تخلف به ۶ ماه در پایان برنامه.
- افزایش کارآمدی مجازات زندان، بهبود وضعیت و اصلاح امور زندان ها، بازداشتگاه ها و کانون های اصلاح و تربیت و ارتقاء تربیت دینی، اخلاقی و مهارت های اجتماعی و شغلی و حمایت های پس از خروج زندانیان و خانواده های آنان، رعایت استانداردهای مربوط به فضای مسقف در مورد سرانه زندانیان با افزایش ۱۰ درصدی آن در هر سال و کاهش ۵۰ درصدی میزان بازگشت زندانیان در پایان برنامه.

محور شماره ۵ ایده اولیه: اتقان آرای قضایی

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

سیاست های کلی قضایی:

- بند ۲- نظام مند کردن استفاده از بینه و یمین در دادگاه ها.
- بند ۳- استفاده از تعدد قضات در پرونده های مهم.
- بند ۱۰- بالا بردن سطح علمی مراکز آموزش حقوقی متناسب با نظام قضایی کشور، بالا بردن دانش حقوقی قضات، تقویت امور پژوهشی قوه قضائیه و توجه بیشتر به شرایط مادی و معنوی متصدیان سمت های قضایی.
- بند ۱۳- تعیین ضوابط اسلامی مناسب برای کلیه امور قضایی از قبیل قضاوت، وکالت، کارشناسی و ضابطان و نظارت مستمر و پیگیری قوه قضائیه بر حسن اجرای آنها.
- بند ۱۷ - گسترش دادن نظام معاضدت و مشاورت قضایی.

سیاست‌های قضایی پنج‌ساله:

بند ۱۴- ایجاد ساز و کار مناسب برای تقریب آراء و احکام قضایی

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- توجه به ویژگی‌های قاضی مصرح در منابع غنی اسلامی به هنگام گزینش قضات، تقویت نظام نظارت قضایی و اهتمام به منزلت، استقلال و امنیت شغلی قضات .

ج) سیاسی، دفاعی و امنیتی

محور شماره ۱ ایده اولیه: مشارکت همه جانبه در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی
سیاست های پیشنهادی دولت

۲۸- تقویت تعامل سازنده و فعال در عرصه های منطقه ای و بین المللی.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم :

- بند ۳۰-۱- ملاحظات امنیتی و دفاعی.
- بند ۳۱-۴- مقابله با افزون خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی.
- بند ۳۱-۵- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان.
- بند ۳۱-۶- مقابله با تک قطبی شدن جهان.
- بند ۳۱-۷- حمایت از مسلمانان و ملت های مظلوم و مستضعف.
- بند ۳۱-۸- تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی.
- بند ۳۱-۹- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل.
- بند ۳۳- توجه جدی در تخصیص منابع، به وظایف مربوط به اعمال حاکمیت دولت، بهبود امنیت عمومی و پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفاسد اجتماعی و امنیتی از طریق تقویت و هماهنگی دستگاه های قضایی، امنیتی و انتظامی.
- بند ۳۴- بهبود و تکمیل سازمانی و توزیع جغرافیایی نیروهای مسلح، متناسب با اندازه و نوع تهدیدها و آمایش سرزمین.
- بند ۳۶- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.

سیاست های کلی منابع آب :

- بند ۲- ارتقای بهره وری و توجه به ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب در استحصال و عرصه نگهداری و مصرف آن .

سیاست های کلی حمل و نقل:

- بند ۱-۱- ملاحظات اقتصادی و دفاعی و امنیتی.
- بند ۳- توسعه و اصلاح شبکه ی حمل و نقل با توجه به نکات زیر:
- نگرش شبکه ای به توسعه ی محورها.
 - آمایش سرزمین.
 - ملاحظات دفاعی- امنیتی.
 - سودآوری ملی.
 - موقعیت ترانزیتی کشور.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- مشارکت همه جانبه جمهوری اسلامی ایران در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی و افزایش نقش و ارتقاء موقعیت راهبردی ایران در منطقه و جهان از طریق:
- ۱- تحکیم جبهه ضد استکباری، دفاع از محور مقاومت و مبارزه با صهیونیسم و تروریسم تکفیری، ایجاد ترتیبات امنیتی مشترک منطقه ای، تقویت و حمایت از جریان بیداری اسلامی، حمایت از مردم سالاری در سایر کشورها
 - ۲- تقویت روند چندجانبه گرایی، ائتلاف سازی با کشورهای همسو و مشارکت فعال در شکل دهی هنجارها و قواعد بین المللی
 - ۳- ترویج و تبلیغ گفتمان حقوق بشر اسلامی و عادی سازی پرونده حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران در نهادهای بین المللی
 - ۴- توسعه کمی و کیفی رسانه های فرامرزی با زبان های رایج بین المللی با هدف ترویج فرهنگ و معرفی تمدن ایرانی- اسلامی، مقابله با ایران هراسی و اسلام هراسی و نیز شناساندن قابلیت ها، ظرفیت ها و دستاوردهای جمهوری اسلامی
 - ۵- حمایت از حقوق فردی و جمعی ایرانیان خارج از کشور، تقویت هویت اسلامی - ایرانی و ایجاد زمینه های لازم در جهت جلب سرمایه و توان علمی و تخصصی آنان در توسعه ملی و تأثیر بر سیاست های نظام سلطه در دفاع از منافع ملی
 - ۶- بهره گیری از ابزارهای دیپلماسی نوین شامل دیپلماسی عمومی، دیپلماسی فرهنگی، دیپلماسی نخبگان، دیپلماسی رسانه ای بویژه در فضای مجازی، دیپلماسی شهری و ورزشی در جهت تأثیرگذاری بر افکار عمومی و بین المللی.

محور شماره ۲ ایده اولیه: افزایش ضریب امنیتی (۱۳)**سیاست‌های پیشنهادی دولت**

- ارتقاء توانمندی های دفاعی و تقویت قدرت بازدارندگی و اهتمام به حضور نیروهای مردمی در تأمین امنیت و دفاع از دستاوردهای انقلاب اسلامی.

سیاست‌های برنامه پنج ساله گذشته**خودکفایی دفاعی و امنیتی**

- بند ۲ - ترویج نهضت نرم افزاری، تولید و توسعه علوم و فناوری و تحقیقات دفاعی و امنیتی و حرکت در مرزهای دانش با تأکید بر بومی سازی و روزآمدی.
- بند ۳- دستیابی به فناوری های برتر مورد نیاز دفاعی و امنیتی حال و آینده با تأکید بر نوآوری و پشتیبانی از توسعه آنها.
- بند ۴- تأکید بر خودکفایی کشور در سامانه ها، کالاهای و خدمات اولویت دار دفاعی و امنیتی توأم با بهسازی تجهیزات موجود و افزایش قابلیت و کارایی آن.

بند ۵- ممنوعیت تأمین نیازهای دفاعی و امنیتی از خارج کشور مگر در حد ضرورت و حتی الامکان با رعایت ملاحظات زیر:

- با اولویت انتقال فناوری.
- تأمین آموزش و پشتیبانی.
- تأمین از منابع متنوع.

بند ۶ - برون سپاری و جلب مشارکت سایر بخش ها اعم از دولتی و غیردولتی در تأمین نیازهای نیروهای مسلح با رعایت ملاحظات امنیتی و حفاظتی.

۷- جذب، توانمندسازی و به کارگیری نیروهای مستعد و نخبه با فراهم نمودن زمینه های رشد و تقویت آنان برای ارتقاء قابلیت های توسعه فناوری های دفاعی و امنیتی مورد نیاز کشور.

۸- برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه های علمی، تولیدی و تجاری کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی برای دستیابی به اهداف سیاست های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی.

۹- مقرون به صرفه سازی مسیر توسعه صنایع و فناوری های دفاعی و امنیتی کشور و ایجاد هم افزایی در فناوری های مورد نیاز.

برنامه سوم :

بند ۳۰-۱- ملاحظات امنیتی و دفاعی

بند ۳۲- افزایش اقتدار دفاعی و امنیتی و انتظامی به منظور بازدارندگی و پاسخگویی موثر به تهدیدها، و تأمین منافع ملی و امنیت عمومی، و پشتیبانی از سیاست خارجی و گسترش صلح و ثبات و امنیت در منطقه با بهره گیری از همه امکانات

بند ۳۴- بهبود و تکمیل سازمانی و توزیع جغرافیایی نیروهای مسلح، متناسب با اندازه و نوع تهدیدها و آمایش سرزمین

بند ۳۵- تقویت و توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری های پیشرفته.

بند ۳۶- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.

سیاستهای بخش حمل و نقل:

بند ۱-۱- ملاحظات اقتصادی و دفاعی و امنیتی.

بند ۳- توسعه و اصلاح شبکه ی حمل و نقل با توجه به نکات زیر:

- نگرش شبکه ای به توسعه ی محورها.
- آمایش سرزمین.
- ملاحظات دفاعی- امنیتی.
- سودآوری ملی.

- موقعیت ترانزیتی کشور.

- تقاضا.

برنامه چهارم :

بند ۶- تعمیق روحیه دشمن شناسی و شناخت طرفندها و توطئه های دشمنان علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه ظلم ستیزی و مخالفت با سلطه گری استکبار جهانی.

بند ۹-۲- کسب فناوری، به ویژه فناوری های نو شامل: ریزفناوری و فناوری های زیستی، اطلاعات و ارتباطات، زیست محیطی، هوا فضا و هسته ای.

بند ۱۹- آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول ذیل:

- ملاحظات امنیتی و دفاعی

- کارآیی و بازدهی اقتصادی.

- وحدت و یکپارچگی سرزمین

- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای.

- حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی.

- حفظ هویت اسلامی ایرانی و حراست از میراث فرهنگی.

- تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرون اقتصاد کشور.

- رفع محرومیت ها خصوصا در مناطق روستایی کشور.

بند ۲۰- تقویت امنیت و اقتدار ملی با تاکید بر رشد علمی و فناوری، مشارکت و ثبات سیاسی، ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور، وحدت و هویت ملی، قدرت اقتصادی و دفاعی و ارتقاء جایگاه جهانی ایران.

بند ۲۴- ارتقاء توان دفاعی نیروهای مسلح برای بازدارندگی، ابتکار عمل و مقابله موثر در برابر تهدیدها و حفاظت از منافع ملی و انقلاب اسلامی و منابع حیاتی کشور.

بند ۲۵- توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین.

بند ۲۶- تقویت توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری های پیشرفته.

بند ۲۸-۴- بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی.

سیاست های کلی پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی:

بند ۳-۳- در اختیار گرفتن کلیه امکانات و توانمندی های مورد نیاز اعم از دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و نیروهای مسلح در طول زمان بحران.

برنامه پنجم:

بند ۷-۵- دستیابی به فناوری‌های پیشرفته مورد نیاز.

بند ۴۵- ارتقاء توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی به منظور دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی و مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی و ایجاد توازن منطقه‌ای با تأکید بر:

۱- ۴۵- کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی و نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، افزایش ضریب خودکفایی با توسعه تحقیقات و بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور.

۲- ۴۵- اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان.

۳- ۴۵- گسترش پدافند غیرعامل.

سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل:

بند ۱- تأکید بر پدافند غیرعامل که عبارت است از مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد.

بند ۲- رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل از قبیل انتخاب عرصه ایمن، پراکنده سازی یا تجمع حسب مورد، حساسیت زدایی، اختفاء، استتار، فریب دشمن و ایمن سازی نسبت به مراکز جمعیتی و حائز اهمیت بویژه در طرح‌های آمایش سرزمین و طرح‌های توسعه آینده کشور.

بند ۴- تهیه و اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل (با رعایت اصل هزینه-فایده) در مورد مراکز، اماکن و تأسیسات حائز اهمیت (نظامی و غیرنظامی) موجود و در دست اجراء براساس اولویت بندی و امکانات حداکثر تا پایان برنامه ششم و تأمین اعتبار مورد نیاز.

بند ۶- دو یا چند منظوره کردن مستحذات، تأسیسات و شبکه‌های ارتباطی و مواصلاتی در جهت بهره‌گیری پدافندی از طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای بویژه در مناطق مرزی و حساس کشور.

بند ۱۰- حمایت لازم از توسعه فناوری و صنایع مرتبط مورد نیاز کشور در پدافند غیرعامل با تأکید بر طراحی و تولید داخلی.

بند ۱۳- ایجاد مراکز برای تدوین، طراحی، برنامه‌ریزی و تصویب اصول و ضوابط، استانداردها، معیارها، مقررات و آئین‌نامه‌های فنی پدافند غیرعامل و پیگیری و نظارت بر اعمال آنها.

سیاست‌های کلی آمایش سرزمین:

بند ه ۲- تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرایند توسعه.

بند و ۱- انتخاب مکان های مناسب و استقرار مراکز زیست و فعالیت و همچنین مراکز حیاتی و حساس، متناسب با ملاحظات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی بویژه امنیتی و پدافند غیرعامل.

سیاست های خودکفایی دفاعی امنیتی:

بند ۲- ترویج نهضت نرم افزاری، تولید و توسعه علوم و فناوری و تحقیقات دفاعی و امنیتی و حرکت در مرزهای دانش با تأکید بر بومی سازی و روزآمدی.

بند ۳- دستیابی به فناوری های برتر مورد نیاز دفاعی و امنیتی حال و آینده با تأکید بر نوآوری و پشتیبانی از توسعه آنها.

بند ۴- تأکید بر خودکفایی کشور در سامانه ها، کالاها و خدمات اولویت دار دفاعی و امنیتی توأم با بهسازی تجهیزات موجود و افزایش قابلیت و کارایی آن.

بند ۵- ممنوعیت تأمین نیازهای دفاعی و امنیتی از خارج کشور مگر در حد ضرورت و حتی الامکان با رعایت ملاحظات زیر:

- با اولویت انتقال فناوری.

- تأمین آموزش و پشتیبانی.

- تأمین از منابع متنوع.

بند ۶- برون سپاری و جلب مشارکت سایر بخش ها اعم از دولتی و غیردولتی در تأمین نیازهای نیروهای مسلح با رعایت ملاحظات امنیتی و حفاظتی.

بند ۷- جذب، توانمندسازی و به کارگیری نیروهای مستعد و نخبه با فراهم نمودن زمینه های رشد و تقویت آنان برای ارتقاء قابلیت های توسعه فناوری های دفاعی و امنیتی مورد نیاز کشور.

بند ۸- برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه های علمی، تولیدی و تجاری کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی برای دستیابی به اهداف سیاست های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی.

بند ۹- مقرون به صرفه سازی مسیر توسعه صنایع و فناوری های دفاعی و امنیتی کشور و ایجاد هم افزایی در فناوری های مورد نیاز.

سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی:

بند ۲۲-۱ - شناسایی و بکارگیری ظرفیت های علمی، فنی و اقتصادی برای دسترسی به توان آفندی و اقدامات مناسب.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- افزایش ضریب امنیتی و احساس امنیت از طریق:

۱- تعمیق و توسعه اشرف اطلاعاتی بر راهبردها و اقدامات دشمن و افزایش توان پیش بینی، پیش گیری، کنترل و مقابله در داخل و خارج با تهدیدات امنیتی بویژه جاسوسی، تروریسم با تأکید بر تروریسم تکفیری، فرقه گرایی مخمل همبستگی ملی، جرایم سازمان یافته و سایبری

با تقویت هماهنگی و هم افزایی در میان دستگاه های اطلاعاتی، امنیتی، قضایی و انتظامی و توسعه همکاری اطلاعاتی با سایر کشورها

۲- ارتقاء و تحکیم وحدت و انسجام ملی با تقویت مولفه های هویت اسلامی - ایرانی و مقابله قانونمند با جریانات انحرافی و مخل امنیت ملی در حوزه دینی و قومی

۳- تامین امنیت پایدار مناطق مرزی با انسداد کامل نرم افزاری و سخت افزاری، توسعه و تقویت یگان های مرزبانی، مشارکت دهی مرزنشینان در طرح های امنیتی، توسعه فعالیت های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی

۴- ایمن سازی اماکن و مراکز حساس و حیاتی در برابر جاسوسی، نفوذ و خرابکاری
۵- ارتقاء تقویت توان مدیریت امنیتی با واکنش سریع، اطلاع رسانی و پاسخگویی به موقع به حوادث و رخدادهای احتمالی با جلب مشارکت های مردمی و ممانعت از سیاسی و امنیتی شدن مسائل اجتماعی، معیشتی و

- پیش گیری و مقابله با جرم و جنایت جهت ارتقاء احساس امنیت با هدف کاهش ۱۰ درصدی سالیانه مصادیق آن (قتل، سرقت، ضرب و شتم، اعمال منافی عفت و ...) از طریق:

۱- ارتقاء دانش عمومی و آگاهی های امنیت ساز در همه سطوح فردی، اجتماعی و سازمانی با اتخاذ رویکرد «امنیت جامعه محور» و تلاش برای تعدیل رفتارهای هنجارشکن و خشونت ورزی ساختارشکن در فرهنگ عمومی جامعه و ارتقاء امنیت اخلاقی جامعه با نقش آفرینی رسانه بویژه رسانه ملی، دستگاه های آموزشی، پرورشی، ورزشی، انتظامی، قضایی و مشارکت سامان یافته مردمی

۲- ایجاد شبکه ملی مراقبت و بانک اطلاعات و آمار جرایم در ناجا، و هوشمندسازی نظارت و کنترل بر اماکن و فضاهای عمومی

۳- توسعه مراکز درمانی و کاهش آسیب ها با هدف پوشش کامل معتادین در برنامه های درمانی و آموزشی.

- مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روانگردان ها با اولویت کاهش تقاضا و توسعه فعالیت های اطلاعاتی در جهت کشف و مبارزه با شبکه های تولید و توزیع مواد مخدر بر مبنای طرح ملی و نقشه راه استان ها با هدف کاهش ۲۵ درصدی اعتیاد و تولید و توزیع اینگونه مواد در پایان برنامه.

- پیشگیری و مقابله همه جانبه و فراگیر با قاچاق کالا و ارز از پیش از مبادی ورودی تا محل عرضه آن در بازار با هدف کاهش ۵۰ درصدی قاچاق ورودی و خروجی از طریق شفاف سازی فرایندها (شامل اصلاح مقررات، ساماندهی کمی و کیفی مبادی رسمی و کنترل موثر مجاری غیررسمی و کاهش زمان و هزینه واردات، صادرات و ترانزیت)، ره گیری نرم افزاری کالاها، مستندسازی و شفاف سازی گردش وجوه (ارزی و ریالی) در سیستم بانکی و بازار غیرمتشکل پولی، تشدید اقدامات کنترلی، نظارتی و توسعه فعالیت های اطلاعاتی و قضائی در جهت ارتقاء توان کشف و افزایش ریسک قاچاق کالا با تمرکز بر شبکه ها، باندهای کلان و سازمان یافته.

امور فرهنگی**محور شماره ۱ ایده اولیه: مقاوم سازی فرهنگی (مقدمه)****سیاست‌های پیشنهادی دولت**

- توسعه زیرساخت‌های مرتبط با هنر و تولیدات صنایع فرهنگی با تأکید بر استفاده از فن‌آوری‌های نوین و جلب مشارکت بخش غیردولتی و ضابطه‌مند کردن نقش حمایتی دولت در بخش فرهنگ و هنر.

سیاست‌های پیشنهادی شورای عالی انقلاب فرهنگی

- ۱- اجرای نقشه مهندسی کشور با تأکید بر ساماندهی جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی، استقرار ستاد راهبردی و مدیریت فرهنگی کشور، مهندسی نظام‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی با رویکرد فرهنگی، تحول کارکرد و مدیریت راهبردی فرهنگی دستگاه‌ها و نهادهای کشور و تدوین و اجرای پیوست فرهنگی با اولویت طرح‌ها و فعالیت‌های مهم از ابتدای برنامه ششم (راهبرد کلان ۱۳ و ۱۲ نقشه مهندسی فرهنگی کشور و مصوبه جلسه شماره ۷۴۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی)
- ۲- ارتقاء معرفت و بصیرت دینی با تمسک به قرآن، سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) و ترویج آن در صحنه‌های داخلی و بین‌المللی با تأکید بر اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی و تقویت شبکه تبلیغ، با حمایت همه‌جانبه دولت و مجلس شورای اسلامی (راهبردهای ملی ۱ و ۲ از راهبرد کلان نقشه مهندسی فرهنگی کشور و بند ۴-۴ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش)
- ۳- برجسته‌نگهداشتن نقش و اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و رهبری انقلاب اسلامی به عنوان معیار اساسی در تمام سیاست‌گذاریها، برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات مدیریتی در صحنه‌های داخلی و خارجی (راهبرد ملی ۴ از راهبرد کلان ۲ نقشه مهندسی فرهنگی کشور و بند ۳-۴ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش)
- ۴- تمديد و تضمین اجرای مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی با حمایت‌های قانونی اعتباری و نظارتی (فرمایشات حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۱۳۹۳/۹/۱۹)
- ۵- طراحی و اجرای نظام جامع اطلاعات دستگاه‌های فرهنگی آثار و فعالیت‌ها و رصد، پایش و نظارت و ارزیابی تحولات فرهنگی، اجتماعی و علمی در سطح ملی و بین‌المللی بر اساس شاخص‌های مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و بهره‌گیری از نتایج آن به منظور تحقق مدیریت کلان فرهنگی کشور (راهبرد ملی ۳ از راهبرد کلان ۶ نقشه مهندسی فرهنگی کشور)
- ۶- طراحی و اجرای طرح جامع سبک زندگی اسلامی - ایرانی با تأکید بر اصلاح الگوی مصرف، ارتباطات و تعاملات اجتماعی، معماری، مسکن و شهرسازی و ساختارهای تحصیل و اشتغال (راهبردهای ملی ۱، ۲، ۴، ۵ و ۷ از راهبرد کلان ۵ نقشه مهندسی فرهنگی کشور، بند ۳ اولویت‌های نقشه و بند ۵ سیاست‌های کلی جمعیت)
- ۷- برنامه‌ریزی برای ارتقاء جایگاه خانواده و نقش زن در جامعه بر مبنای سیاست‌های تشکیل،

تحکیم تقویت خانواده با تاکید بر افزایش نرخ باروری به بالاتر از سطح جانشینی (راهبردهای ملی ۲، ۳، ۴ و ۵ از راهبرد کلان ۳ نقشه مهندسی فرهنگی کشور، بند ۲ اولویت های نقشه و بند ۹ سیاست های کلی نظام اداری)

۸- برنامه ریزی برای رشد و گسترش اقتصاد فرهنگ و آثار، صنایع و محصولات فرهنگی و هنری متعهد به انقلاب اسلامی و ارزش های دفاع مقدس، شوق آفرین و استکبارستیز با بهره گیری از مزیت های فرهنگی کشور و دانش و فناوری و مشارکت بخش های غیردولتی، خصوصی و تعاونی و افزایش سهم آن در بازار داخلی و خارجی با تاکید بر تربیت هنرمندان جوان متعهد به مبانی و ارزش های انقلاب اسلامی (راهبردهای ملی ۲، ۷، ۸ و ۱۰ از راهبرد کلان ۹ نقشه مهندسی فرهنگی کشور و بند ۱۰ اولویت نقشه)

۹- متناسب سازی فرهنگ اقتصادی با سیاست های اقتصاد مقاومتی با تاکید بر ارتقاء فرهنگ کار و تولید، کارآفرینی، روحیه و مدیریت جهادی، ساده زیستی، کیفیت بخشی به کالا و خدمات داخلی و پرهیز از ترویج و مصرف کالاهای خارجی، اسراف و تجمل گرایی (راهبرد کلان ۸ نقشه مهندسی فرهنگی کشور، بند ۴ اولویت های نقشه، بند ۲۰ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، بند ۱ سیاست های کلی اشتغال و بندهای ۱ و ۶ سیاست های کلی اصلاح الگوی مصرف)

۱۰- مدیریت فضای مجازی و استفاده مناسب از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی با تاکید بر ارتقاء سطح دانش رسانه ای، تنویر افکار عمومی نسبت به مخاطرات فضای مجازی، توسعه شبکه ملی اطلاعات، مقابله فعال، هوشمند و همه جانبه فنی، علمی و فرهنگی با امپراطوری رسانه ای نظام سلطه و آسیب های شبکه های ارتباطی جهانی و الزام برای تدوین و اجرای پیوست فرهنگی برای طرح های مهم ارتباطی.

۱۱- تبیین و ترویج تفکر اسلام ناب محمدی (ص) و بهره گیری از ظرفیت های انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی در تعاملات فرهنگی با پیروان اهل بیت (ع)، جهان اسلام و عرصه بین الملل. (راهبردهای ملی ۹، ۷، ۱، ۲ و ۱۰ از راهبرد کلان ۱۱ نقشه مهندسی فرهنگی کشور)

۱۲- استقرار و تقویت الگوی مسجدمحوری در ساختارسازی فرهنگ کشور و رفع مشکل کمبود مساجد در محله ها به ویژه مناطق محروم و کمتر توسعه یافته و نمازخانه ها و تلاش برای جلب مشارکت حداکثری مردم و نهادهای عمومی و غیردولتی و تامین روحانی و امام جماعت و ارائه تسهیلات مناسب و حمایت های قانونی و اعتباری لازم (راهبرد ملی ۳ از راهبرد کلان ۱ نقشه مهندسی فرهنگی کشور)

۱۳- اهتمام به تقویت هویت ملی و بهره گیری از ظرفیت حوزه تمدن ایرانی - اسلامی بویژه ترویج همه جانبه خط و زبان فارسی و نظارت بر اجرای قوانین و مقررات مرتبط با آن در فضای علمی و عمومی جامعه، تبلیغات محیطی، شهری، کالاهای رسانه های مکتوب و مجازی بویژه رسانه ملی (راهبرد ملی ۹ از راهبرد کلان ۲ نقشه مهندسی فرهنگی کشور)

سیاست‌های برنامه پنج‌ساله گذشته

برنامه سوم:

- بند ۱۷- اعتلاء و عمق بخشیدن به معرفت و بصیرت دینی و قرآنی، و تحکیم فکری و علمی ارزش‌های انقلاب اسلامی، و مقابله با تهاجم فرهنگی بیگانه.
- بند ۱۸- زنده و نمایان نگاه‌داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی «رحمه‌الله علیه» در همه سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی.
- بند ۱۹- رعایت آراستگی سیمای جامعه و کشور و محیط سازندگی به ارزش‌های اسلامی و انقلابی.
- بند ۲۰- جهت‌دهی رسانه‌ها بخصوص صدا و سیما به سمت سالم‌سازی فضای عمومی و رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی و اطلاع‌رسانی صحیح و تحقق سیاست‌های کلی برنامه توسعه.
- بند ۲۱- توجه به پرورش و شکوفایی استعدادها، تشویق خلاقیت‌ها و نوآوری‌های علمی، تقویت امر پژوهش و بالا بردن توان علمی و فناوری کشور.
- بند ۲۲- معرفی و ترویج فرهنگ و ارزش‌های والای اسلام و ایران اسلامی به جهانیان و تبیین شخصیت و مبانی سیاسی و فکری امام خمینی «رحمت‌الله علیه» به آنان و توجه به تجربه دیگر کشورها - به ویژه کشورهایی که مشترکات بیشتری با ما دارند - در برنامه توسعه و شناسایی نکاتی که به موفقیت یا ناکامی آنان انجامیده است.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- معرفی صحیح، منطقی و بهنگام اسلام ناب محمدی (ص)، انقلاب اسلامی و ارزش‌های دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی و زنده و نمایان نگهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) جهت تحکیم بنیان فرهنگی کشور و مقابله با جریانات انحرافی در حوزه دین و زدودن خرافات و موهومات
- تقویت و تحکیم فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی و همبستگی ملی میان آحاد ملت به ویژه مناطق مختلف کشور و مذاهب شناخته شده در قانون اساسی و ایرانیان خارج از کشور.
- تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی و بازارهای داخلی و خارجی کالاها و خدمات فرهنگی و هنری و حمایت مادی و معنوی از هنرمندان، نوآوران، محققان و تولیدکنندگان آثار و محصولات فرهنگی و هنری مقوم اخلاق، فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی.
- مقابله با تهدیدات و حضور نهادهای موثر فرهنگی دولتی و مردمی در فضای مجازی بمنظور توسعه و ترویج فرهنگ، مفاهیم و هویت اسلامی ایران و مقابله با تهدیدات.
- توسعه و ترویج وقف و افزایش سهم آن در حوزه‌های مختلف.
- اهتمام به تعمیق و گسترش همکاری‌های مشترک دولتی و مردمی با جهان اسلام با هدف تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی و پیشرفت و توسعه جهان اسلام.

محور شماره ۱۲ ایده اولیه: تحقق نقشه مهندسی فرهنگی (۹)

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم:

- بند ۱- اعتلا و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی بر پایه قرآن و مکتب اهل بیت (علیهم السلام).
- بند ۲- استوار کردن ارزش های انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل.
- بند ۵- تقویت وحدت و هویت ملی مبتنی بر اسلام و انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و آگاهی کافی درباره تاریخ ایران، فرهنگ، تمدن و هنر ایرانی - اسلامی و اهتمام جدی به زبان فارسی.
- بند ۶- تعمیق روحیه دشمن شناسی و شناخت ترفندها و توطئه های دشمنان علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه ظلم ستیزی و مخالفت با سلطه گری استکبار جهانی.
- بند ۱-۳- تقویت فضایل اخلاقی و ایمان، روحیه ایثار و امید به آینده.
- بند ۸- برنامه ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی.
- بند ۱۵- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان های انقلاب اسلامی.
- ۱-۱۵- فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب های اجتماعی آنان.
- ۱۵-۲- توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی های آنان.
- بند ۱۹- زنده و نمایان نگاه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها.
- ۷- سالم سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی ها و فضایل اخلاقی و اهتمام به امر به معروف و نهی از منکر.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

ندارد

محور شماره ۳ ایده اولیه: سبک زندگی (۹)

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه پنجم:

- بند ۲- زنده و نمایان نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها.

- بند ۴- مقابله با جریانات انحرافی در حوزه دین و زدودن خرافات و موهومات.
- بند ۵- استفاده بهینه از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای تحقق اهداف فرهنگی نظام.
- بند ۱۳- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی، فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی آنان، توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی‌های آنان.
- بند ۱۵- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی - اسلامی، رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت و سازها.
- بند ۱۷- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در عرضه منابع مالی و فرصت‌ها و امکانات و مسؤولیت‌های دولتی در صحنه‌های مختلف فرهنگی و اقتصادی.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

ندارد

محور شماره ۴ ایده اولیه:

سیاست‌های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست‌های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه پنجم:

- بند ۱- تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- ۳۷- اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم و ایجاد هماهنگی و اتخاذ رویه مناسب در کلیه نهادها و بخش‌های مرتبط با تعلیم و تربیت و تبلیغ به منظور ایجاد هنجارهای اخلاقی و رفتاری مطلوب.
- ۴۰- اهتمام به تعمیق و گسترش همکاری‌های مشترک دولتی و مردمی با جهان اسلام با هدف تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی و پیشرفت و توسعه جهان اسلام.

محور شماره ۵ ایده اولیه:

سیاست‌های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست‌های برنامه پنج ساله گذشته

- ۳۶- ارزیابی و ترویج سبک زندگی اسلامی - ایرانی با:

- ۳۶-۱- اصلاح و ارتقای فرهنگ اقتصادی در جهت تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید کار و سرمایه ایرانی، اصلاح الگوی مصرف، تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت مشروع، اشتغال مولد، رقابت سالم، شفاف‌سازی اقتصادی و سالم‌سازی آن.

۳۶-۲- تقویت قانون گرایی، انضباط اجتماعی، روحیه جهاد و ایثارگری، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، ابتکار، درستکاری، قناعت، پرهیز از اسراف و اهتمام به ارتقای کیفیت در تولید، کارآفرینی، بهره‌وری، تولید ثروت، انفاق، امانتداری، وفای به عهد و روحیه ایثارگری.

۳۶-۳- تلاش برای حضور واقعی و موثر ایمان، تقوا، اخلاق، احکام و ارزشهای اسلامی در زندگی فردی و اجتماعی و تعاملات سیاسی و مناسبات اقتصادی و اجتماعی.

۳۶-۴- معرفی صحیح، منطقی و بهنگام اسلام ناب محمدی(ص)، انقلاب اسلامی و ارزش‌های دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی و زنده و نمایان نگهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی(ره) جهت تحکیم بنیان فرهنگی کشور و مقابله با جریان‌های انحرافی در حوزه دین و زدودن خرافات و موهومات.

۴۱- مقابله با تهدیدات و حضور نهادهای موثر فرهنگی دولتی و مردمی در فضای مجازی بمنظور توسعه و ترویج فرهنگ، مفاهیم و هویت اسلامی ایران و مقابله با تهدیدات.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

ندارد

امور اجتماعی**محور شماره ۱ ایده اولیه: کاهش آسیب های اجتماعی (۱۰)****سیاست های پیشنهادی دولت****امور اجتماعی:**

- بهره گیری و ارتقای ظرفیت سرمایه اجتماعی و تقویت سازمان های مردم نهاد و مشارکت اجتماعی مردم بویژه زنان و جوانان در جهت توسعه و تحقق منافع ملی.
- رفع موانع ازدواج و افزایش نرخ باروری، تحکیم خانواده با تأکید بر تقویت نقش و کارکرد آن در تربیت نسل سالم، با نشاط، خلاق، مشارکت جو و فعال.
- اهتمام به تحقق عدالت اجتماعی و کاهش فاصله دهک های در آمدی و توانمندسازی اقشار آسیب پذیر.
- اتخاذ رویکرد سلامت همه جانبه عدالت محور، پایداری منابع و مدیریت آن از طریق نظام بیمه ای
- توسعه ورزش همگانی، کاهش مخاطرات ناشی از آلودگی های تهدید کننده سلامت و تأکید بر اولویت پیشگیری بر درمان.
- اصلاح نظام بازنشستگی کشور با رویکرد ایجاد تعادل در منابع و مصارف صندوق ها.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته**برنامه چهارم :**

- بند ۱۵- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان های انقلاب اسلامی
- ۱۵-۱ فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب های اجتماعی آنان.
- ۱۵-۲- توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی آنان.
- بند ۲۷- توسعه نظم و امنیت عمومی و پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفسدات اجتماعی و امنیتی از طریق تقویت و هماهنگی دستگاه های قضایی، امنیتی و نظامی و توجه جدی در تخصیص منابع به وظایف مربوط به اعمال حاکمیت دولت.

برنامه پنجم:**بند ۲۰- ارتقاء امنیت اجتماعی:**

- ۱-۲۰- مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روانگردان و اهتمام به اجرای سیاست های کلی مبارزه با مواد مخدر.
- ۲-۲۰- سامان بخشی مناطق حاشیه نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری های عمومی ناشی از آن.
- ۳-۲۰- استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه ها برای پیشگیری و مقابله با ناهنجاری های فرهنگی و اجتماعی،

توسعه نظام‌های پیشگیری از آسیب‌های فردی و اجتماعی، تحول در نظام آموزش و پرورش.

بند ۵-۲- ارتقاء سلامت جسمی و روحی معلمان و دانش‌آموزان و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- ارتقاء نقش و جایگاه جوانان در سرمایه اجتماعی با تاکید بر تقویت هویت اسلامی ایرانی، سلامت اجتماعی و معنوی و افزایش مسوولیت پذیری و مشارکت جوانان در توسعه ملی و اهتمام ویژه به مسایل اشتغال، ازدواج و اوقات فراغت آنان.
- برنامه ریزی برای تحقق عدالت اجتماعی در تمامی سطوح و توانمندسازی اقشار آسیب پذیر و کاهش فاصله طبقاتی.
- توسعه نظام‌های پیشگیری از آسیب‌های فردی و اجتماعی و برنامه ریزی برای کاهش جرایم و ناهنجاری‌های اجتماعی و شناسایی علل وقوع جرم و راه‌های پیشگیری از آن.
- تقویت روحیه ورزشکاری و اهتمام به توسعه ورزش همگانی میان آحاد جامعه به عنوان یکی از شاخص‌های سبک زندگی اسلامی ایرانی و تبدیل محیط ورزش به محیط فرهنگی برای رشد فضیلت‌های اخلاقی به دور از ناهنجاری‌ها و آسیب‌ها و تحکیم اخلاق اسلامی در محیط‌های ورزشی به ویژه ورزش حرفه‌ای.

محور شماره ۲ ایده اولیه: ارتقاء سرمایه اجتماعی (۱۰)

سیاست‌های پیشنهادی دولت

- بهره‌گیری و ارتقای ظرفیت سرمایه اجتماعی و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد و مشارکت اجتماعی مردم بویژه زنان و جوانان در جهت توسعه و تحقق منافع ملی.
- اصلاح نظام باننشستگی کشور با رویکرد ایجاد تعادل در منابع و مصارف صندوق‌ها.

سیاست‌های برنامه پنج ساله گذشته

ندارد

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- ارتقاء سرمایه اجتماعی و تقویت رابطه حکومت با مردم از طریق تقویت حضور مردم در صحنه و ارتقای مشارکت اجتماعی و افزایش رضایتمندی و اعتماد عمومی و کارآمدی دستگاه‌های حکومتی.
- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در تسهیلات مالی و فرصت‌ها و امکانات و مسوولیت‌های دولتی در صحنه‌های مختلف فرهنگی و اقتصادی.

محور شماره ۳ ایده اولیه: استقرار نظام سلامت (۹)

سیاست های پیشنهادی دولت

- اهتمام به تحقق عدالت اجتماعی و کاهش فاصله دهک های درآمدی و توانمندسازی اقشار آسیب پذیر.
- اتخاذ رویکرد سلامت همه جانبه عدالت محور، پایداری منابع و مدیریت آن از طریق نظام بیمه ای
- توسعه ورزش همگانی، کاهش مخاطرات ناشی از آلودگی های تهدید کننده سلامت و تأکید بر اولویت پیشگیری بر درمان.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

ندارد

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- ارتقاء خدمات درمانی، تامین سلامت و تغذیه سالم و پیشگیری از عوامل مختل کننده سلامت و اتخاذ رویکرد سلامت همه جانبه و عدالت محور در همه قوانین، سیاست های اجرایی و مقررات با رعایت سیاست های کلی سلامت.

امور علمی و فناوری

محور شماره ۱ ایده اولیه: پیش تازی در علم و فن آوری (مقدمه)

سیاست های پیشنهادی دولت

امور علم و فناوری:

- توسعه و ساماندهی نظام ملی نوآوری، توسعه همکاری ها و تعاملات بین المللی با تأکید بر صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان، حمایت از پژوهش های مساله محور و تقویت و توسعه مشارکت بخش غیردولتی و تجاری سازی پژوهش، نوآوری و فناوری.

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم:

- بند ۲۱- توجه به پرورش و شکوفایی استعدادها، تشویق خلاقیت ها و نوآوری های علمی، تقویت امر پژوهش و بالا بردن توان علمی و فناوری کشور.

برنامه چهارم:

- بند ۹- سازماندهی و بسیج امکانات و ظرفیت های کشور در جهت افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان. تقویت نهضت نرم افزاری و ترویج پژوهش. کسب فناوری، به ویژه فناوری های نو شامل؛ ریزفناوری و فناوری های زیستی، اطلاعات و ارتباطات، زیست محیطی، هوا فضا و هسته ای.

برنامه پنجم:

- بند ۲- ۷- دستیابی به جایگاه دوم علمی و فناوری در منطقه و تثبیت آن در برنامه پنجم.

بند ۵-۷- دستیابی به فناوری‌های پیشرفته مورد نیاز.

بند ۱۰- گسترش حمایت‌های هدفمند مادی و معنوی از نخبگان و نوآوران علمی و فناوری از طریق: ارتقاء منزلت اجتماعی، ارتقاء سطح علمی و مهارتی، رفع دغدغه خطرپذیری مالی در مراحل پژوهشی و آزمایشی نوآوری‌ها، کمک به تجاری‌سازی دستاوردهای آنان.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی، نظریه پردازی، نوآوری و برنامه ریزی ویژه برای:
 - ۱- دستیابی به علوم و فناوری‌های پیشرفته در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با توجه به اولویت‌ها، مزیت‌ها و ظرفیت‌ها و ارتقای موقعیت کشور در حوزه‌های پیشرو علمی بویژه در حوزه نانو، بیو، فناوری ارتباطات و اطلاعات، فضائی، مواد پیشرفته و علوم پزشکی و پژوهش‌های مرتبط با مزیت‌های اقتصادی، صنعتی، کشاورزی، آب و خاک و انرژی.
 - ۲- ساماندهی نظام آمار و اطلاعات علمی، پژوهشی و فناوری جامع و کارآمد.
- تنظیم رابطه متقابل تحصیل، رشته‌های تحصیلی و تعلیم و تربیت با اشتغال و متناسب‌سازی سطوح و رشته‌های تحصیلی با نیازهای توسعه‌ای کشور.
- توسعه و ساماندهی نظام ملی نوآوری و حمایت از پژوهش‌های مساله‌محور و تجاری‌سازی پژوهش، نوآوری و توسعه نظام جامع تامین مالی در جهت پاسخ به نیاز اقتصاد دانش بنیان.

محور شماره ۱۲ ایده اولیه: تداوم سرعت پیشرفت فعلی (۸)

سیاست‌های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست‌های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه چهارم:

بند ۲۶- تقویت توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت دادن به انتقال فناوری‌های پیشرفته.

سیاست‌های پیشنهادی دبیرخانه

- گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی بویژه جهان اسلام در راستای توسعه تجارت و صادرات محصولات دانش بنیان و کسب دانش طراحی و ساخت برای تولید محصولات در داخل کشور.

محور شماره ۱۳ ایده اولیه: متناسب‌سازی نظام آموزش و پژوهش (۸)

سیاست‌های پیشنهادی دولت

- آموزش نیروی انسانی ماهر و کارآمد مبتنی بر نیازهای نیروی انسانی کشور و اقتصادی نمودن آموزش عالی با تأکید بر سطح بندی و اصلاح و ارتقای مدیریت و برنامه ریزی توسعه دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی.

پیش نویس سیاست های کلی برنامه ششم توسعه بر اساس ایده سیاست ها

- ارتقای بهره وری مدیریت منابع و مصارف آموزش و پرورش با تحول در ساختارها، روش ها و فرآیندها و تأکید بر نقش و جایگاه مدرسه

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه سوم:

بند ۱۶- آموزش و بازآموزی نیروی انسانی در سطوح گوناگون، برای پاسخگویی به نیاز بنگاه های اقتصادی، و فراهم ساختن مهارت ها و تخصص های لازم در همه سطوح.

برنامه چهارم:

بند ۱۰- اصلاح نظام آموزشی کشور شامل: آموزش و پرورش، آموزش فنی و حرفه ای، آموزش عالی، و کارآمد کردن آن برای تأمین منابع انسانی مورد نیاز در جهت تحقق اهداف چشم انداز.

برنامه پنجم:

بند ۷- تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش در موارد زیر:

- ۱-۷- افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به ۳ درصد تولید ناخالص داخلی تا پایان برنامه پنجم و افزایش ورود دانش آموختگان دوره کارشناسی به دوره های تحصیلات تکمیلی به ۲۰ درصد.
- ۳-۷- ارتباط مؤثر بین دانشگاه ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش های مربوط جامعه.
- ۴-۷- توانمندسازی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری.
- ۸- تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقاء کیفی آن بر اساس نیازها و اولویت های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش آموزان.
- ۹- تحول و ارتقاء علوم انسانی با: تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون و برنامه ها و روش های آموزشی، ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت های پژوهشی و ترویج نظریه پردازی، نقد و آزاداندیشی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

- تحول در نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری با توجه ویژه به موارد ذیل:

- ۱- دستیابی به رتبه اول منطقه در علم و فناوری و تثبیت آن
- ۲- افزایش سهم هزینه های پژوهشی از تولید ناخالص داخلی به سه درصد با تأکید بر مصرف بهینه منابع و ارتقاء بهره وری.
- ۳- حمایت مادی و معنوی از فرآیند تبدیل ایده به محصول و افزایش سالانه سهم تولید محصولات و خدمات مبتنی بر دانش پیشرفته و فناوری داخلی به میزان ۳ درصد در تولید ناخالص داخلی.
- ۴- افزایش سالانه یک درصد سهم صادرات محصولات با فناوری بالا (H.T) از صادرات غیر نفتی
- ۵- ارتقاء کیفی نظام آموزشی کشور و جهت دهی آن به سمت تربیت نیروی انسانی متدین، متخلق به اخلاق اسلامی، خلاق، ماهر، کارآمد با روحیه جهادی و خط شکنی در جبهه تولید

علم، فناوری و نوآوری و متعهد به ارزش ها و مبانی انقلاب و نظام اسلامی با تاکید بر دوران تحصیلی ابتدایی و رعایت صلاحیت های اخلاقی، اعتقادی و انقلابی و تخصصی در جذب معلمان و هیات های علمی.

۶- افزایش سهم آموزش های مهارتی از نظام آموزشی کشور.

- تحول و ارتقاء علوم انسانی با تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون و برنامه ها و روش های آموزشی، ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت های پژوهشی و ترویج نظریه پردازی، نقد و آزاد اندیشی.

محور شماره ۴ ایده اولیه: بهره گیری از دانش های نو(۸)

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

ندارد

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

ندارد

محور شماره ۵ ایده اولیه: دست آوردهای برتر علمی با تعیین حوزه های پیشرو(۸)

سیاست های پیشنهادی دولت

ندارد

سیاست های برنامه پنج ساله گذشته

برنامه پنجم :

بند ۷-۵- دستیابی به فناوری های پیشرفته مورد نیاز.

-گسترش تحقیقات بنیادی و توسعه ای و تربیت نیروی انسانی و تلاش برای ایجاد مرکز جذب و صدور دانش و خدمات فنی- مهندسی انرژی در سطح بین الملل و ارتقاء فناوری در زمینه های منابع و صنایع نفت و گاز و پتروشیمی.

سیاست های پیشنهادی دبیرخانه

ندارد

نظر مشورتی مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در مورد سیاست های کلی برنامه ششم

امور اقتصادی، بودجه

۱- تلاش و حمایت همه جانبه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، حقوقی و قضایی برای دستیابی به رشد اقتصادی شتابان و پایدار به میزان ۸ درصد در سال پایانی برنامه از طریق فراهم آوردن الزامات به شرح ذیل:

- بخش خصوصی و تعاونی توانمند و بازار رقابتی
 - تعامل موثر و سازنده و پیش بینی پذیر با جهان
 - کوچک، کارآمد و توانمند نمودن کلیت بخش های نظام
 - نظام تجهیز و تامین مالی کارآمد
 - محیط زیست پایدار
 - نظام موثر مبارزه با فقر و افزایش قدرت خرید مردم و کاهش تورم
 - بکارگیری دانش و سرمایه انسانی و افزایش بهره وری ملی
 - بهره برداری بهینه از منابع نفت و گاز
 - استفاده حداکثری از ظرفیت های درونی کشور
 - مدیریت مصرف در تناسب با نرخ رشد اقتصادی
- ۲- قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمد های نفت و گاز تا پایان برنامه با ایجاد تحول در نظام درآمدی و هزینه ای دولت .
- ۳- تحقق کامل هدفمند سازی یارانه ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره وری، کاهش شدت انرژی و ارتقاء شاخص های عدالت اجتماعی.
- ۴- بهبود مستمر فضای کسب و کار و قرار گرفتن در زمره پنجاه کشور اول دنیا تا پایان برنامه ششم توسعه.
- ۵- اعمال نظارت کامل و فراگیر بانک مرکزی بر بازار و موسسات پولی، بانکی و اعتباری و ساماندهی مؤسسات و بازارهای غیر متشکل پولی و مالی در جهت شفافیت و سلامت و کاهش نسبت مطالبات

غیر جاری به تسهیلات.

۶- تعیین تکلیف قطعی طرح های عمرانی نیمه تمام از طریق تکمیل و بهره برداری در حد منابع دولت؛ واگذاری به بخش غیر دولتی؛ مشارکت با بخش غیر دولتی در ساخت و بهره برداری و حذف طرح در صورت غیر موجه بودن.

۷- تغییر ساختار بودجه بر اساس سیاست های کلی اصل ۴۴ و نظام اداری.

۸- تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تامین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه های زاینده اقتصادی» با دائمی شدن اساسنامه آن با رعایت:

الف: واریز سالانه حداقل ۳۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و میعانات گازی و خالص صادرات گاز به صندوق توسعه ملی و افزایش ۲ واحد درصد سالیانه با آن.

ب: استقلال مدیریت حساب ها از بانک مرکزی و استفاده از آن صرفاً به صورت وام قابل بازگشت، مطابق با اساسنامه صندوق.

ج: ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش های غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی.

د: مصارف صندوق توسعه ملی از تکالیف بودجه ای و قوانین عادی مستقل بوده و صرفاً مطابق با اساسنامه عمل خواهد شد.

ه: اعطای تسهیلات و انجام سرمایه گذاری از منابع صندوق توسعه ملی به صورت حداقل ۸۰ درصد ارزی. و: در صورت عدم پرداخت به موقع اقساط وام های دریافتی یا تضمین شده دولت، معادل اقساط معوقه از درآمد نفت سهم دولت توسط وزارت نفت مستقیماً به حساب صندوق واریز شود.

۹- اصلاح نظام مالیاتی براساس بندهای (۹، ۱۰ و ۱۷) سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی و بند (۶) سیاست های کلی تشویق سرمایه گذاری.

امور انرژی

۱۰- صرفه جویی در مصرف انرژی با اعمال مجموعه ای متعادل از اقدامات قیمتی و غیرقیمتی به منظور کاهش مستمر «شاخص شدت انرژی» کشور به حداقل یک دوم میزان کنونی تا پایان برنامه ششم توسعه. ۱۱- افزایش بازدهی کل انرژی نیروگاه ها و تکمیل چرخه سیکل ترکیبی آنها و تولید توانان برق و حرارت و افزایش سهم انرژی های تجدیدپذیر و نوین و گسترش نیروگاه های پراکنده و کوچک مقیاس و کاهش تلفات انتقال و توزیع برق.

۱۲- واگذاری طرح های جمع آوری، مهار، کنترل و بهره برداری از گازهای همراه تولید در کلیه میادین نفت و تاسیسات صنعت نفت به مردم.

۱۳- گسترش فعالیت های اکتشاف، بهره برداری و توسعه میادین نفت و گاز کشور بویژه میادین مشترک و حمایت از اولویت فعالیت بخش غیردولتی و خصوصی در این میادین در چارچوب قانون اساسی.

۱۴- دستیابی به حداقل ظرفیت تولید ۶ میلیون بشکه نفت خام و میعانات گازی در روز و تولید روزانه حداقل ۱/۱ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی تا پایان برنامه.

- ۱۵- حمایت از تاسیس شرکت های غیردولتی برای سرمایه گذاری در فعالیت های اکتشاف، بهره برداری و توسعه میادین نفت و گاز بویژه میادین مشترک.
- تبصره: مقررات حاکم بر ایجاد شرکت های مذکور و تنظیم روابط آنها با وزارت نفت، بر اساس مقرراتی خواهد بود که با پیشنهاد دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.
- ۱۶- افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (براساس شاخص شدت مصرف انرژی) و بالا بردن صادرات برق، محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی.
- ۱۷- خوداتکایی در صنایع بالادستی و پایین دستی نفت و گاز با تاسیس و تقویت شرکت های دانش بنیان برای طراحی، مهندسی، ساخت، نصب تجهیزات و انتقال فناوری.
- ۱۸- افزایش مستمر ضریب بازیافت و برداشت نهایی از مخازن و چاه های نفت و گاز به میزان ۳ واحد درصد تا پایان برنامه ششم.

امور کشاورزی، آب، منابع طبیعی و توسعه روستایی

- ۱۹- افزایش ضریب امنیت غذایی جامعه به میزان ۸۰ درصد با تاکید بر تولید و تامین پایدار از منابع داخلی از طریق بهبود ظرفیت کشت، افزایش تولید محصولات اساسی، ایجاد و توسعه کشت فرازمینی، تنظیم الگوی کشت سازگار با اقلیم و تغییرات آن نظیر کشت گلخانه ای، بهبود سلامت و ارتقاء ایمنی تولیدات کشاورزی، با انتقال و بکارگیری فناوری های نوین (بذر، نهال و نژاد)، توسعه شرکت های دانش بنیان و اصلاح الگوی تولید، توزیع و مصرف منابع و تکمیل زنجیره ارزش در بخش کشاورزی.
- ۲۰- توسعه و افزایش تولید و پرورش پایدار و سالم آبزیان در آب های داخلی و استفاده مطلوب از ظرفیت های آبهای آزاد با افزایش سالانه ۲۰ درصد با بهره گیری از فناوری های نوین و زمینه سازی برای سرمایه گذاری بخش خصوصی و غیر دولتی در مقیاس بزرگ و کوچک.
- ۲۱- اعمال مدیریت یکپارچه در برقراری نظم، تخصیص بهینه و حفظ و حراست از منابع آب و هم افزایی فعالیت ها در بالادست و پایین دست حوضه های آبخیز با مشارکت مردم، مدیریت تقاضای آب و تکمیل طرح های آبخیز داری، آبخوان داری و آبیاری، بازچرخانی آب ها در حوضه های آبخیز با افزایش ضریب تبدیل آب در تولید محصولات کشاورزی به میزان حداقل دو کیلوگرم به ازای هر مترمکعب آب، اولویت بهره برداری از آب های مرزی و مشترک و تقویت دیپلماسی آب کشور و افزایش و حفظ تراز آب های زیرزمینی.
- ۲۲- مقابله جدی با تخریب و تبدیل جنگل ها و مهار عوامل تخریب و حفاظت از عرصه های منابع طبیعی و تنوع زیستی از طریق غنی سازی مراتع، تنوع بخشی و جایگزینی اقتصادی فعالیت های تولیدی، احیاء جنگل ها و مراتع با استفاده از ظرفیت های مردمی و جرم انگاری تخریب جنگل ها و مراتع و مقابله با ریزگردها و بیابانزایی به میزان سالیانه یک میلیون هکتار بویژه در کانون های بحرانی و توسعه کشت گونه های دارای رشد سریع.

امور آمایش سرزمین

- ۲۳- توسعه اقتصاد دریایی جنوب کشور در محور چابهار - خرمشهر با تاکید بر سواحل مکران با

تدوین برنامه جامع برای کسب حداقل ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی با توسعه بازارهای دریایی و ایجاد مناطق مهم اقتصادی در زمینه های دارای مزیت از جمله نفت و گاز، پتروشیمی، برق، شیلات، خدمات رسانی دریایی، گردشگری و ورزش های آبی، شیرین سازی آب، حمل و نقل، تولید شناورهای سبک و سنگین و تجهیزات و انواع تاسیسات سازه های دریایی مورد نیاز، توسعه صنایع و کشاورزی نوین و ایجاد بندر فراملی و مراکز جمعیتی جدید با پیش بینی اشتغال پایدار و توسعه سواحل و جزایر.

امور مسکن، شهرسازی و مدیریت محلی

۲۴- تعیین و اجرای ابعاد کالبدی و جمعیتی شهرها در گسترش افقی و عمودی در چارچوب طرح های تفصیلی و ظرفیت زیستی با رعایت ملاحظات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، امنیتی، حقوق همسایگی و امکانات زیربنایی و الزامات زیست محیطی و اقلیمی.

۲۵- بهبود کیفیت ساخت و ساز با افزایش ضریب نفوذ فناوری در صنعتی سازی، مقاوم سازی، هوشمندسازی و ارزان سازی ساختمان ها با تاکید بر طراحی و اجرای مجموعه واحد شهری در کلان شهرها و احیاء و بازسازی سالانه ۱۰ درصد بافت های فرسوده و ارتقاء سطح ایمنی بویژه در محدوده گسل ها و ساختمان های موجود و حمایت از تأمین و تکمیل مسکن ارزان قیمت جوانان و خانواده ها، جلوگیری از گسترش حاشیه نشینی و ساماندهی حاشیه نشینی موجود.

۲۵-۱- جلوگیری از ساخت و ساز در مناطق ممنوعه و فروش تراکم فراتر از طرح های تفصیلی و جامع و طراحی همزمان نقشه جامع کلان شهرها با شهرک ها، روستاها و شهرهای اطراف آن در قالب مجموعه شهری واحد.

امور حمل و نقل

۲۶- ایجاد تحول بنیادین (کمی- کیفی) حوزه های راهبردی حمل و نقل (زیرساخت، ناوگان، ایمنی، اقتصادی و مدیریتی، مصرف انرژی و محیط زیستی) با رویکردهای حمل و نقل ترکیبی و چندوجهی، هوشمند، سبز (غیر فسیلی بویژه برقی) و انسان محور با الویت بخش ریلی ضمن تاکید بر ایجاد مزیت رقابتی برای حمل و نقل ریلی با :

۲۶-۱- احداث خطوط قطارهای سریع السیر مسافری در مسیرهای دارای مزیت اقتصادی و توسعه حمل و نقل ریلی باری با اولویت تجهیز شبکه و پایانه های باری و اتصال شبکه به مراکز بزرگ اقتصادی، تجاری و صنعتی و مبادی ورودی و خروجی مهم کشور و شبکه های ریلی منطقه ای و جهانی بویژه کریدور شمال-جنوب با هدف توسعه صادرات ترانزیت بار و ارتقای سهم حمل و نقل بارریلی به ۳۰ درصد تا پایان برنامه.

۲۶-۲- توسعه حمل و نقل عمومی سبز و غیر فسیلی از جمله برقی و افزایش حمل و نقل همگانی در کلان شهرها به ۷۰ درصد و کاهش حداقل ۳۰ درصد تلفات ناشی از تصادفات رانندگی کشور تا پایان برنامه.

۲۷- تکمیل زیرساخت های نرم افزاری و سخت افزاری لازم فرودگاه ها و ناوبری هوایی ضمن ممنوعیت اکید اجرای طرح های ایجاد، توسعه و تجهیز فرودگاهی فاقد توجیه اقتصادی، تسهیل

سرمایه گذاری بخش غیردولتی داخلی و خارجی، رایگان زدایی و استفاده از تجربه جهانی برای افزایش نقش ذی نفعان و کاهش سهم منابع عمومی در تامین هزینه های توسعه با تاکید بر افزایش سریع ظرفیت مسافری و باری فرودگاه امام خمینی (ره) به ترتیب به حداقل ۳۰ میلیون مسافر و ۴۰۰ هزار تن بار سالانه و رفع موانع ارتقای توان ترانزیتی فرودگاه های بین المللی تا پایان برنامه.

۲۷-۱- نوسازی ناوگان هوایی و توسعه بهره برداری از فرودگاه ها و فضای کشور از طریق مستقیم و یکطرفه کردن راه های هوایی و کاهش مناطق محدود شده.

امور صنعت و معدن

۲۸- افزایش نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت با تکمیل زنجیره ارزش و خوشه سازی شرکت های کوچک، متوسط و بزرگ به میزان حداقل سالانه ۹ درصد و افزایش صادرات محصولات آن به دو برابر وضع موجود طی سال های برنامه ششم.

۲۹- ارتقاء توسعه یافتگی صنعتی با دانش بنیان نمودن محصولات و تولیدات صنعتی و خدمات وابسته به آن و نشان سازی تجاری (برند سازی) و افزایش رقابت پذیری و تقویت حضور در بازارهای منطقه و جهان و متناسب با رشد اقتصادی کشور.

۲۹-۱- مشارکت صنایع مختلف با شرکت های صاحب نام بین المللی و ورود به زنجیره بین المللی تحقیق، توسعه، تولید و تجارت گسترده.

۳۰- تدوین استراتژی توسعه صنعتی در جهت اولویت دادن به حوزه های راهبردی صنعت و افزایش ضریب نفوذ فناوری های پیشرفته در آنها.

۳۱- تدوین و اجرای نقشه راه تحول نظام استانداردسازی کشور و تدوین سند جامع تحول بنیادین مدیریت کیفیت مبتنی بر رویکرد تعالی و رقابت پذیری جهانی و پوشش استاندارد به کلیه محصولات و خدمات و اعتباربخشی بین المللی به نظام تأیید صلاحیت در ایران و ارتقای جایگاه استاندارد ایران به منظور تسهیل تجارت فرامرزی با رعایت مؤلفه های تسهیل و تسریع محیط کسب و کار.

۳۲- رشد حداقل ۱۰ درصد سالیانه معدن و صنایع معدنی در تولید ناخالص ملی و الویت دادن به تامین مواد مورد نیاز صنایع داخلی کشور با تاکید بر تکمیل ظرفیت زنجیره ارزش افزوده مواد معدنی.

امور فناوری اطلاعات و ارتباطات و فضای مجازی

۳۳- کسب جایگاه برتر منطقه از طریق توسعه دولت الکترونیکی و ارائه خدمات در همه حوزه ها بصورت گسترده، فراگیر، در دسترس، شفاف و کارآمد با مشارکت قوای سه گانه در بستر شبکه ملی اطلاعات.

۳۴- تولید و توسعه محتوای الکترونیکی بومی مبتنی بر فرهنگ اسلامی - ایرانی بر مبنای نقشه مهندسی فرهنگی از طریق مشارکت کاربران در چرخه تولید و بکارگیری محتوای خدمات و نرم افزارهای داخلی به گونه ای که سالانه ۵ درصد سهم ترافیک داخلی از کل ترافیک دسترسی افزایش یافته و دستیابی به تولید ۵ برابری محتوای کنونی اسلامی ایرانی تحقق پذیرد و توسعه سرمایه های انسانی و حمایت همه جانبه از تحقیقات علمی و فناوری های بومی در تمام ابعاد فضای مجازی به مرحله اجرا در آید.

۳۵- توسعه و تکمیل شبکه ملی اطلاعات امن با هدف دستیابی به ظرفیت ۸۰ درصدی داخلی ترافیک و

استقرار مدیریت یکپارچه تخصیص بسآمد (فرکانس) نظام آدرس دهی الکترونیکی و اینترنتی.
۳۶- بهره گیری از موقعیت ممتاز کشور با هدف تبدیل ایران به مرکز تبادلات ترافیکی ارتباطات، اطلاعات و پستی منطقه و گسترش حضور در بازارهای بین المللی و دستیابی به سهم حداقل ده درصد صادرات غیر نفتی.

۳۷- توسعه فناوری فضایی با طراحی، ساخت، آزمون، پرتاب و بهره برداری از سامانه های فضایی و بازآفرینی بخش فضایی به عنوان زیرساخت توسعه کشور و حفظ و بهره برداری حداکثری از نقاط مداری کشور با هدف دستیابی به جایگاه برتر فضایی در منطقه.

امور دفاعی

۳۸- افزایش توان دفاعی در تراز قدرت منطقه ای در جهت تامین منافع و امنیت ملی با تاکید بر:

۳۸-۱- طراحی و معماری نظام دفاعی کشور بر اساس تهدیدات نوین.

۳۸-۲- بهره گیری از ظرفیت های ژئوپلیتیکی و عمق دهی راهبردی.

۳۸-۳- ارتقاء موقعیت و استقرار منظومه ماهواره های در فضا.

۳۸-۴- ارتقاء و تقویت پوشش هوایی به میزان ۳۰ واحد درصد، توسعه قدرت دریایی به میزان ۴۰ واحد درصد و افزایش ضریب خوداتکایی و تولید فناوری ها، محصولات و خدمات دفاعی (کیفی و قابل رقابت) به ۸۵ درصد و تخصیص ۵ درصد بودجه عمومی کشور برای بنیه دفاعی.

۳۸-۵- تقویت دیپلماسی دفاعی با شکل دهی به مناسبات و ترتیبات امنیتی منطقه ای، مجامع و کنوانسیون های بین المللی و همکاری های دفاعی با کشورهای هدف و همسایگان.

۳۹- تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان با ۱۰ درصد رزمنده داوطلب و ترویج ارزش های دفاع مقدس و توسعه فرهنگ و تفکر بسیجی در کشور و بهره گیری دولت از ظرفیت بسیج برای کمک به حل معضلات کشور.

۴۰- استفاده از ظرفیت های نیروهای مسلح در اجرای طرح های عمرانی و تولیدی و با تاکید بر تحقق سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، بدون آسیب رساندن به بنیه دفاعی کشور.

امور امنیت

۴۱- مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روانگردان ها در چارچوب سیاست های کلی.

امور سیاست خارجی

۴۲- ایفای نقش موثر جمهوری اسلامی ایران در نظم دهی نوین منطقه آسیای جنوب غربی و ارتقاء موقعیت راهبردی ایران در منطقه و جهان.

۴۳- اولویت دادن به دیپلماسی اقتصادی در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی و سند چشم انداز به ویژه از طریق توسعه سرمایه گذاری خارجی، ورود به بازارهای جهانی و دستیابی به فناوری.

۴۴- تلاش برای خنثی سازی تلاش کشورها و گروه های غیر همسو برای ایجاد اجماع بین المللی علیه ایران.

۴۵- تلاش برای مبارزه با تروریسم و مهار افراط گرایی، فرقه گرایی، و اختلاف مذهبی و حمایت از

- جریان بیداری اسلامی و گسترش و تحکیم جبهه ضد استکباری، دفاع از محور مقاومت و مبارزه با صهیونیسم، ایجاد ترتیبات امنیتی مشترک منطقه ای و حمایت از مردم سالاری در سایر کشورها.
- ۴۶- ائتلاف سازی با کشورهای همسو و مشارکت فعال در شکل دهی هنجارها و قواعد بین المللی و تقویت روند چندجانبه گرایی با رعایت منافع ملی.
- ۴۷- ترویج و تبلیغ گفتمان انقلاب اسلامی با تاکید بر حقوق بشر اسلامی در نهادهای بین المللی.
- ۴۸- توسعه کمی و کیفی رسانه های فرامرزی با زبان های رایج بین المللی با هدف ترویج فرهنگ و معرفی تمدن ایرانی - اسلامی، مقابله با ایران هراسی و اسلام هراسی و نیز شناساندن قابلیت ها، ظرفیت ها و دستاوردهای جمهوری اسلامی.
- ۴۹- حمایت از حقوق ایرانیان خارج از کشور، تقویت هویت اسلامی - ایرانی و ایجاد زمینه های لازم در جهت جلب سرمایه و توان علمی و تخصصی آنان در توسعه ملی و تأثیر بر سیاست های نظام سلطه در دفاع از منافع ملی.
- ۵۰- بهره گیری حداکثری از روش ها و ابزارهای دیپلماسی نوین و عمومی در جهت تحقق اهداف سیاست خارجی و تأثیر بر افکار عمومی و بین المللی.

امور حقوقی قضایی

- ۵۱- تنقیح قوانین تا پایان برنامه ششم.
- ۵۲- بازنگری در قوانین با رویکرد جرم زدایی، قضا زدایی حبس زدایی و متناسب سازی مجازات ها و جرایم در جهت افزایش هزینه های ارتکاب جرم.
- ۵۳- اهتمام به پیشگیری از وقوع جرم و لزوم همکاری سایر دستگاه ها با قوه قضاییه در این زمینه.
- ۵۴- اصلاح فرایندها، مقررات و روش های انجام امور در دستگاه های اجرایی و عمومی با هدف جلوگیری از وقوع اختلافات و دعاوی و شکایات ناشی از عملکرد دستگاه ها و استفاده از داوری و فرهنگ صلح و سازش برای حل و فصل دعاوی و اختلافات.
- ۵۵- تقویت و کارآمدسازی نظام بازرسی و نظارت بر اجرای صحیح قوانین و حسن جریان امور در دستگاه ها.
- ۵۶- تسهیل دسترسی جامعه به دادرسی عادلانه؛ ارتقاء کیفیت دادرسی با تاکید بر اتقان آراء؛ رفع اطاله دادرسی و تخصصی کردن رسیدگی ها.
- ۵۷- بهبود وضعیت و اصلاح امور زندان ها، بازداشتگاه ها و کانون های اصلاح و تربیت.
- ۵۸- افزایش آگاهی ها و فرهنگ حقوقی و قضایی جامعه.
- ۵۹- حمایت قضایی موثر در تضمین حقوق مالکیت و استحکام قراردادها به منظور توسعه سرمایه گذاری بخش خصوصی و سرمایه گذاری خارجی.
- ۶۰- توسعه سرمایه انسانی قوه قضائیه با رویکرد مدیریت استعداد و افزایش بهره‌وری قضایی و اداری و به‌روزرسانی دانش و مهارت قضات و کارکنان قضایی و صیانت از استقلال و منزلت آنان.
- ۶۱- توسعه ثبت رسمی اسناد و املاک و مالکیت‌های معنوی و ثبت رسمی مالکیت دولت و مردم بر املاک و اراضی کشور در نظام حدنگاری جامع کشور.

۶۲- توسعه و تقویت همکاری‌ها و تعاملات حقوقی و قضایی بین‌المللی و منطقه‌ای با اولویت کشورهای اسلامی.

امور فرهنگی

۶۳- معرفی صحیح، منطقی و بهنگام اسلام ناب محمدی (ص)، انقلاب اسلامی و ارزش های دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی و زنده و نمایان نگهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) جهت تحکیم بنیان فرهنگی کشور و مقابله با جریانات انحرافی در حوزه دین و زدودن خرافات و موهومات.

۶۴- ارایه و ترویج سبک زندگی اسلامی- ایرانی با:

۶۴-۱- تقویت و ترویج ایمان، تقوا، احکام، ارزش های اسلامی در زندگی فردی و اجتماعی و تعاملات سیاسی و مناسبات اقتصادی و اجتماعی.

۶۴-۲- تقویت قانون گرایی، پاسخگویی و نظارت پذیری فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر، انضباط اجتماعی، روحیه جهاد و ایثارگری، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، درستکاری، قناعت، نوآوری، انفاق، امانداری، وفای به عهد و پرهیز از اسراف و تبذیر.

۶۴-۳- اصلاح و ارتقای فرهنگ اقتصادی در جهت تحقق سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی و اصلاح الگوی مصرف و، تقویت فرهنگ جهادی و تولید ثروت مشروع

۶۵- اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح های مهم.

۶۶- ایجاد هماهنگی و اتخاذ رویه مناسب در کلیه نهادها و بخش های مرتبط با تعلیم و تربیت و تبلیغ به منظور ایجاد هنجارهای اخلاقی و رفتاری مطلوب.

۶۷- تقویت و تحکیم فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی و همبستگی ملی میان آحاد ملت و همچنین ایرانیان خارج از کشور.

۶۸- حمایت مادی و معنوی از هنرمندان، نوآوران، محققان و تولید کنندگان آثار و محصولات فرهنگی و هنری مقوم اخلاق، فرهنگ و هویت اسلامی- ایرانی.

۶۹- تعمیق و گسترش همکاری های مشترک دولتی و مردمی با جهان اسلام با هدف تحقق زمینه های وحدت اسلامی و پیشرفت و توسعه جهان اسلام.

۷۰- حضور موثر نهادهای فرهنگی دولتی و مردمی در فضای مجازی بمنظور توسعه و ترویج فرهنگ، مفاهیم و هویت اسلامی ایران و مقابله با تهدیدات

۷۱- اهتمام به حفظ، اشاعه و ترویج خط، زبان، ادب فارسی، پرچم و سرود ملی و ارتقاء روحیه اعتماد به نفس ملی و آگاهی ملت ایران به ویژه نسل جوان درباره تاریخ، فرهنگ تمدن و هنر اسلامی - ایرانی و توجه ویژه به توسعه و تجلی مفاهیم، نمادها و شاخص های هویت اسلامی - ایرانی در ساختار های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.

امور علم، فناوری، و نوآوری

- ۷۲- دستیابی به رتبه اول منطقه در علم و فناوری و تثبیت آن با اهتمام به تحقق سیاست های کلی علم و فناوری.
- ۷۲-۱- افزایش سهم تحقیق و پژوهش از تولید ناخالص داخلی به سه درصد.
- ۷۲-۲- حمایت مادی و معنوی از فرایند تبدیل اندیشه به محصول و افزایش سهم تولید محصولات و خدمات مبتنی بر دانش و فناوری پیشرفته داخلی.
- ۷۳- تحول کیفی نظام آموزشی کشور با تکیه بر سیاست های کلی و سند تحول آموزش و پرورش و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با:
- ۷۳-۱- تربیت نیروی انسانی متدین، متخلق به اخلاق اسلامی، خلاق، ماهر، کارآمد، با روحیه جهادی با تاکید بر دوران تحصیلی کودکی و نوجوانی.
- ۷۳-۲- رعایت صلاحیت های اخلاقی، اعتقادی، انقلابی و تخصصی در جذب معلمان و هیات های علمی.
- ۷۳-۳- افزایش سهم آموزش های مهارتی از نظام آموزشی کشور.
- ۷۳-۴- توجه ویژه به نخبگان و تقویت روحیه خط شکنی در جبهه تولید علم، فناوری و نوآوری و تعهد به ارزش ها و مبانی انقلاب و نظام اسلامی.
- ۷۴- توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی، نظریه پردازی، نوآوری در چارچوب سیاست های کلی علم و فناوری و نقشه جامع علمی کشور:
- ۷۴-۱- ساماندهی نظام آمار و اطلاعات علمی، پژوهشی و فناوری جامع و کارآمد.
- ۷۴-۲- تحول و ارتقاء علوم انسانی به ویژه تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی با تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون و برنامه ها و روش های آموزشی و ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت های پژوهشی مربوط.
- ۷۵- تنظیم رابطه متقابل تحصیل با اشتغال و متناسب سازی سطوح و رشته های تحصیلی با نقشه جامع علمی کشور و نیازهای تولید و اشتغال.
- ۷۶- گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه ای و جهانی بویژه جهان اسلام در راستای توسعه تجارت و صادرات محصولات دانش بنیان.

امور اجتماعی

- ۷۷- استقرار نظام جامع، یکپارچه، شفاف و کارآمد و چندلایه تأمین اجتماعی کشور با تأکید بر فراگیری، جامعیت و کفایت خدمات و تعادل منابع و مصارف.
- ۷۷-۱- نیازمندیابی فعال و شناسایی اقشار و گروه های هدف و نیازمند خدمات تأمین اجتماعی.
- ۷۷-۲- اصلاح ساختار نظام بیمه ای و صندوق بازنشستگی کشور.
- ۷۸- بسیج ملی در حفظ، احیا و بهره برداری از محیط زیست یا اجرای سیاست های کلی محیط زیست.

- ۷۹- فرهنگ سازی و ایجاد زمینه ها و نظام های لازم به منظور تحقق سیاست های کلی جمعیت به ویژه افزایش نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی.
- ۸۰- برنامه ریزی برای تحقق عدالت اجتماعی در تمام سطوح و کاهش فاصله میان اقشار مختلف در کلیه حوزه ها و دستیابی به ضریب جینی ۳۴ درصد و توانمندسازی قشرهای کم درآمد و تنظیم همه فعالیت های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی و با بهره گیری از درآمدهای هدفمندسازی یارانه ها.
- ۸۱- رفع تبعیض از پایان خدمت و مرخصی های انباشته با تعیین سقف حداکثر ۷ برابر نسبت به کف .
- ۸۲- تقویت هویت اسلامی ایرانی جوانان متناسب با آرمان های انقلاب اسلامی و فراهم ساختن محیط رشد فکری و عملی و تلاش در جهت رفع دغدغه های شغلی، ازدواج، مسکن و اوقات فراغت آنان.
- ۸۳- ارتقاء سرمایه اجتماعی کشور به ویژه تقویت وحدت و همبستگی ملی، اعتماد، رضایتمندی عمومی و مشارکت اجتماعی در امور سیاسی، فرهنگی و اقتصادی.
- ۸۴- اجرای سیاست های کلی سلامت با تصویب قوانین و مقررات لازم با تاکید بر:
- ۸۴-۱- تهیه پیوست سلامت برای قوانین مرتبط و طرح های کلان توسعه ای.
- ۸۴-۲- اصلاح ساختار نظام سلامت بر اساس بند ۷ سیاست های کلی سلامت.
- ۸۴-۳- تامین منابع مالی پایدار برای بخش سلامت و توسعه کمی و کیفی بیمه های سلامت.
- ۸۴-۴- افزایش و بهبود کیفیت و ایمنی خدمات و مراقبت های جامع و یکپارچه سلامت در قالب شبکه بهداشتی و درمانی منطبق بر نظام سطح بندی و ارجاع.
- ۸۵- تنظیم قلمروهای اسکان جمعیت (سکونتگاه ها و فعالیت های شهری و روستایی) و ساماندهی کلان شهرها با توسعه متوازن جمعیت در مناطق مختلف کشور به ویژه سامان بخشی مناطق حاشیه نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری های عمومی ناشی از آن.
- ۸۶- پاسداری از قداست خانواده و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی.
- ۸۷- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و صحنه های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.
- ۸۸- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، باز آفرینی و روزآمد سازی معماری اسلامی - ایرانی.
- ۸۹- اهتمام به اجرای سیاست های کلی ترویج و تحکیم فرهنگ ایثار و جهاد و ساماندهی امور ایثارگران، و اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در تسهیلات مالی و فرصت ها و امکانات و مسؤولیت های دولتی در صحنه های مختلف فرهنگی و اقتصادی.
- ۹۰- حمایت از صنایع دستی و صیانت از میراث فرهنگی کشور.
- ۹۱- ارتقاء کیفیت و اصلاح ساختار بیمه های تامین اجتماعی پایه (شامل بیمه درمان، بازنشستگی، از کارافتادگی و...) برای آحاد مردم.

بخش چهارم: گزارش و نقد کتاب

گزارشات:

- همایش «تبیین سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن»

همایش «تبیین سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن»

گزارش: دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، معاونت امور قوا

نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام مطابق بند دوم اصل ۱۱۰ قانون اساسی برعهده رهبر معظم انقلاب می‌باشد. به همین منظور مجمع تشخیص مصلحت نظام در راستای چگونگی نظارت بر قوای سه‌گانه و دستگاه‌های عمومی مقررات پیشنهادی خود را خدمت رهبر معظم انقلاب تقدیم نمود که نهایتاً معظم‌له در اسفند سال ۱۳۹۲ پس از اصلاحاتی اختیارات نظارتی یادشده را به مجمع تفویض فرمودند. اهمیت تاثیرسیاست‌های کلی بر سرنوشت فعالیت‌های مختلف قوای سه‌گانه ایجاب می‌کند که در خصوص چگونگی اجرای آن نظارت و آثار ناشی از آن مستمراً ارزیابی شود تا چشم‌انداز تدوین شده پیش روی نظام به خوبی محقق گردد. بدیهی است حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام مستلزم همراهی و همیاری همه دستگاه‌ها در تدوین طرح‌ها و لوایح و پیاده سازی آن هادر حوزه اجرا می‌باشد. در همین راستا با هماهنگی معاونت محترم حقوقی ریاست جمهوری مقرر گردید فعالیت‌های مستمری در خصوص آشنایی بیشتر معاونین حقوقی دستگاه‌ها با مفاهیم، کلیات و آیین‌نامه جدید نظارتی صورت گیرد که این امر منتج به برگزاری همایش "سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن" در تاریخ ۱۵ مهرماه نود سه گردید.

این همایش در ساختمان قدیم مجلس شورای اسلامی با حضور معاونین حقوقی دستگاه‌های اجرایی و با سخنرانی آیت الله هاشمی رفسنجانی ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام، دکتر محسن رضایی دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام، دکتر الهام امین‌زاده معاون حقوقی ریاست جمهوری، جناب آقای سید رسول کاتب جانشین معاونت امور قوا و شوراها، دکتر اقامحمدی ریاست کمیسیون علمی راهبردی چشم‌انداز دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، دکتر شاملو ریاست کمیسیون حقوقی قضایی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام و دکتر تقدیسیان قائم مقام معاونت حقوقی ریاست جمهوری برگزار گردید.

آیت الله هاشمی رفسنجانی در این همایش بر ضرورت برگزاری این جلسات تاکید کرد و با اشاره به ضرورت‌های شکل‌گیری مجمع تشخیص مصلحت نظام اظهار داشت: وقتی قانون اساسی را آماده

می‌کردیم اسمی از مجمع و نظارت آن وجود نداشت اما واقعیات کشور و حضرت امام (ره) ما را به این نتیجه رساندند که با توجه به تغییر ساختار کشور یک خلا وجود دارد.

وی ادامه داد: در جایی نمی‌بینیم که نظام‌ها ملزم شده باشند در چارچوب اسلام و قوانین اسلامی کشور خودشان را اداره کنند، در زمانی که پیش‌نویس قانون اساسی آماده می‌شد افراد آگاه در آن نقش داشتند و بعداً هم که قانون اساسی به شورای عالی انقلاب ارجاع داده شد افراد آگاه و متخصص حضور داشتند و بعداً که قانون اساسی را خدمت امام (ره) و مراجع فرستادیم بحثی از مجمع تشخیص مصلحت و ولایت فقیه نبود.

هاشمی رفسنجانی بر همین اساس افزود: در مجلس خبرگان که برای قانون اساسی بحث می‌کردند ولایت فقیه در این قانون آمد و نقش ولایت و نظارت آن مشخص شد اما باز هم در ۱۰ سالی که از انقلاب گذشت مجمع تشخیص وجود نداشت اما در عین حال بن‌بست‌هایی به وجود آمد که خطرناک بودند.

رئیس مجمع تشخیص نظام با اشاره به شکل‌گیری مجلس اول و مشکلات آن گفت: در مجلس اول بعضی قوانین و تصویب آن دچار مشکل می‌شد و امام تذکر می‌دادند و در نهایت امام به این نتیجه رسید که باید جایی داشته باشیم که توسط آن بن‌بست‌ها را بشکنیم.

هاشمی رفسنجانی تصریح کرد: به اطلاع ما رسید که امام نیز این نظر را دارد و بر همین اساس سران قوا نامه‌ای به امام دادند و ایشان افرادی را به عنوان اعضای مجمع تشخیص معین کردند. وی بر همین اساس اضافه کرد: امام اعضا و آئین‌نامه مجمع را با مشورت انتخاب کردند و بن‌بست‌ها شکست و فرمودند مجلس در هر حالتی که ببیند باید مسئله‌ای را بررسی کند می‌تواند ورود داشته باشد.

رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام با بیان اینکه تا زمانی که امام بودند ما چیزی به نام سیاست‌های کلی به این صورت نداشتیم و در قانون اساسی هم نبود، خاطرنشان کرد: اشکالی که وجود داشت این بود که جهت‌دهی برای بخش‌های مختلف کشور وجود ندارد و دچار مشکل می‌شویم و ایراد وجود دارد.

هاشمی رفسنجانی اضافه کرد: سیاست‌های کلی در نظام سابقه و فرهنگ ندارد و خیلی از مدیران اطلاعی از آن ندارند و در اجرا می‌بینیم قطعاً باید راه عملیاتی داشته باشیم. وی با اشاره به اینکه مسئله نظارت به خود رهبری انقلاب داده شده است، بیان داشت: اولین نکته این است که رهبری ضمن مشورت با مجمع تشخیص باید تدوین کند و در مرحله بعد خود رهبری باید در امور نظارت کند و مقام معظم رهبری فرمودند برای نظارت روی اجرای سیاست‌های کلی نظام نیاز به دستگاه عریض و طویل نیست.

رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام با بیان اینکه اولین میدان ما در مجلس بود که قوانین نباید با سیاست‌های کلی اختلاف داشته باشد، خاطرنشان کرد: ما قبلاً در حد مغایرت مسئله را بررسی می‌کردیم اما موضوع انطباق موارد را هم رهبری فرموده‌اند در نظر بگیریم.

هاشمی رفسنجانی در ادامه گفت: به طور مثال برنامه و بودجه از مجلس به شورای نگهبان می‌آید و شورا تأیید می‌کند و وقتی که ما بررسی می‌کنیم می‌بینیم تخلف از سیاست‌های کلی بالغ بر ۷۰ تا ۸۰ مورد دیده می‌شود و زمان هم محدود است و باید به شورای نگهبان اطلاع بدهیم و همین فرایند زمان می‌برد و زمانی هم که شورای نگهبان به مجلس موارد اصلاحی را ابلاغ می‌کند مجلس می‌تواند نظر

شورای نگهبان را نپذیرد و این یک ایراد است. وی تصریح کرد: وقتی که ما نظرمات را در مجمع و در مغایرت به شورای نگهبان اعلام کردیم مجلس باید قوانین را اصلاح کند.

رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام با بیان اینکه ما آئین‌نامه را برای اصلاح خدمت رهبری انقلاب فرستادیم و ۴ سال آئین‌نامه خدمت ایشان باقی ماند، گفت: اخیراً یک آئین‌نامه بسیار جدی از سوی معظم‌له ابلاغ شده است که می‌خواستند همه موارد در آن باشد و با ما هم مشورت نشد چون ایشان می‌دانستند ما مراعات دستگاه اجرایی را می‌کردیم و رهبری می‌خواستند قاطع عمل کنند.

هاشمی‌رفسنجانی با بیان اینکه در این آئین‌نامه فشاری به دستگاه‌ها نیاوردیم و تنها گزارش می‌خواهیم، خاطر نشان کرد: اگر موارد مدنظر را دستگاه‌های اجرایی اصلاح نکردند به رهبری ارجاع می‌دهیم و اصولاً هیچ کیفی در کار نظارت مجمع نیست و کار ما پیشگیری است، وارد فاز مجازات و عزل و نصب نمی‌شویم و در آئین‌نامه هم چنین موضوعی نیامده است حتی در داخل مجلس هم کیفی نداریم و جلوگیری می‌کنیم.

در ادامه این نشست هاشمی‌رفسنجانی تصریح کرد: تفسیر شورای نگهبان از سیاست‌های کلی نظام این است که چون این سیاست‌ها مصوبه رهبری است همانند قانون اساسی حکم شرعی محسوب می‌شود.

رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام با تأکید بر اینکه ما تابع مصلحت هستیم و این مسئله مهمی است که هنوز وارد این بخش نشده‌ایم افزود: در آئین‌نامه مربوط به آن رهبری به موضوع مقررات اشاره کرده است که این مقررات شامل همه از جمله دولت و قوه قضاییه، صدا و سیما و نیروهای مسلح و تمام دستگاه‌هایی که مقررات رسمی ابلاغ می‌کنند، می‌شود. وی با بیان اینکه در این چارچوب اجرای سیاست‌های کلی کار دشواری است خاطر نشان کرد: هنوز اعتباری هم برای این نظارت نداریم و باید با اعتبار محدود مجمع و تشکیلات کوچک خود کار را انجام دهیم. وی ادامه داد: ما کمیته‌ای داریم که مغایرت‌ها با سیاست‌های کلی را اعلام می‌کند و در این چند روز بسیاری از این موارد را برای ما فرستاده‌اند که اگر بخواهیم خودمان در مجمع به آن رسیدگی کنیم، همه وقت مجمع صرف آن خواهد شد.

در ادامه دکتر محسن رضایی دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام در همایش «تبیین سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن» با اشاره به ضرورت‌های برگزاری این همایش اظهار داشت: خوشبختانه در این دولت از سیاست‌های کلان استقبال خوبی شده است شاید این موضوع دو دلیل داشته باشد. وی ادامه داد: شخص رئیس‌جمهوری از اعضای موثر تشخیص مصلحت نظام بوده‌اند و سیاست‌های موثر در زمان ایشان تصویب شد و آشنایی وی با این سیاست‌ها باعث شده تا استقبال خوبی از سیاست‌های کلی نظام صورت بگیرد.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام بر همین اساس افزود: جلسات توجیهی برای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در همه استان‌ها با محوریت استانداران شروع شده است.

رضایی با بیان اینکه هر چیز جدیدی تا زمانی که تبدیل به عرف شود نیاز به زمان دارد، تصریح کرد: معمولاً در مقابل کارهای نوآورانه نوعی حالت دفاعی وجود دارد اما بعداً بتدریج جا می‌افتد. به نظر می‌رسد دولت آقای روحانی استقبال خوبی از این نوآوری داشته باشد. وی با ذکر این نکته که

در جهت تبیین سیاست‌های کلی نظام کارهایی را شروع کرده‌ایم، بیان داشت: آقای جهانگیری مسئله اقتصاد مقاومتی و تمام بندهای آن را به وزارتخانه‌ها فرستادند و آنها هم برنامه‌های خود را اعلام کردند. رضایی اضافه کرد: قدم بعدی همایش امروز است که معاونت‌های حقوقی وزارتخانه‌ها و ریاست جمهوری با مجمع تشخیص برای نظارت بر سیاست‌های کلی برگزار شد و این شروع راه است. دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام تاکید کرد: امیدواریم با این طلیعه‌ای که آغاز شده، سیاست‌های کلان در جهت هدایت آرمان‌های انقلاب در عمل و اجرا موثر واقع شود.

رضایی با بیان اینکه سیاست‌های کلی برای یکپارچه‌سازی امکانات و جهت یابی حرکت کشور تهیه و ابلاغ می‌شود، خاطر نشان کرد: در فرایند سیاست گذاری، کارشناسان درباره موضوعات مربوطه بحث می‌کنند و بعد از آن بررسی‌ها در سطح مسئولان دولت و مجلس صورت می‌گیرد؛ خود آقای هاشمی هم در مجلس بوده و هم در دولت، و دیگر دوستان هم تجربیات و دانش انباشته‌ای دارند و کار خود را به نحو مطلوب انجام می‌دهند. وی بر همین اساس گفت: بنابراین سیاست‌های کلان پس از بررسی‌ها و موشکافی‌های لازم به محضر رهبر انقلاب تقدیم می‌شود. اخیراً نیز، مقام معظم رهبری ایده‌های خود را مطرح می‌کنند و هم‌اکنون انسجام و اجماع بیشتری بین کارشناسان و مسئولان در مورد اینکه اهداف و مقاصد سیاست‌های کلان چه باید باشد وجود دارد.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام با طرح این موضوع که با تصویب آئین نامه مربوطه، مجمع قصد ورود به مرحله نظارت را دارد، تصریح کرد: توصیه آیت‌الله هاشمی رفسنجانی این بود که دستگاه‌های عریض و طویل درست نکنیم و خود مسئولان اجرایی باید تمهیدات لازم را اتخاذ کنند و قصد مجمع این است که از ظرفیت دولت و مجلس استفاده کند و امر نظارت را تسهیل شود.

رضایی با اشاره به مشکلات موجود برای تبیین سیاست‌های کلی نظام، گفت: اولین مشکل ما این است که نظام اداری ما با سیاست‌های کلان آشنایی ندارند و به طور مثال اگر قانون و مقررات و آئین نامه و نظیر این‌ها در عرف اداری شناخته شده است اما درک درستی از سیاست‌های کلی نظام و الزامات آن هنوز وجود ندارد. رضایی با بیان اینکه ما در هیچ استانی شعبه و در هیچ وزارتخانه‌ای ارتباط تشکیلاتی نداریم، تصریح کرد: البته معنای این قضیه این است که ما باید از همین سیستم برای نظارت استفاده کنیم.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام درعین حال افزود: مسئله آموزش بسیار مهم است و سیاست‌های کلان باید آموزش داده شود. وی خاطر نشان کرد: در دو سه جلسه‌ای که من در خدمت مقام معظم رهبری بودم ایشان به جد از مجمع خواستند که مسئله نظارت را به صورت جدی پیگیری کنند طوری که نتیجه سیاست‌های کلان روشن باشد. رضایی در پایان ابراز امیدواری کرده با همکاری دولت، مجلس و قوه قضاییه این تکلیف به انجام برسد.

در ادامه دکتر الهام امین زاده در این همایش گفت با برگزاری جلساتی با مجمع تشخیص مصلحت نظام گزارشی مبنی بر آسیب‌شناسی از مسائل حقوقی کشور تهیه کردیم و مشخص شد که نظام حقوقی کشور نظام مناسبی ندارد. او گفت: در جلسه‌ای که با آیت‌الله هاشمی رفسنجانی برگزار کردیم، این گزارش را به ایشان ارائه دادیم و ایشان هم دغدغه خود مبنی بر نامناسب بودن مقررات کشور را مطرح کردند.

معاون حقوقی رئیس‌جمهور با بیان اینکه یکی از رمزهای موفقیت برخی کشورهای پیشرفته ناظر

بودن سیاست‌های کلی آنهاست، گفت: گاهی مجمع تشخیص مجبور است هفته‌ها برای یک قانون وقت بگذارد، اما مشخص نیست که این قانون زیرمجموعه کدامیک از سیاست‌های کلی نظام است.

امین‌زاده ادامه داد: این مسئله نشان می‌دهد که لازم است قوه مجریه در دستگاه‌های حقوقی حاضر باشد و هر ماه معاونت حقوقی ریاست‌جمهوری میهمان یکی از دستگاه‌هاست. او با بیان اینکه سیاست‌های کلی نظام در رتبه پایین‌تر از قانون اساسی است، ادامه داد: سیاست‌های کلی نظام با سند چشم‌انداز تفاوت دارد و در این سیاست‌ها برخلاف سند چشم‌انداز نگاه آرمانی وجود ندارد.

معاون حقوقی رئیس‌جمهور با بیان اینکه سیاست‌های کلی نظام با قوانین برنامه توسعه تفاوت دارد، گفت: برنامه توسعه مخاطب دارد و دارای اولویت است، اما سیاست‌های کلی نظام این‌گونه نیست. این سیاست‌ها قوانین اجرایی نیست و مخاطب ندارد، اما قوانین اجرایی بلافاصله می‌تواند اجرا شود.

امین‌زاده گفت: سیاست‌های کلی نظام با سیاست وزارتخانه‌ها تفاوت دارد، چرا که سیاست هر وزارتخانه را وزیر مربوطه مشخص می‌کند، اما سیاست‌های کلی نظام تمام نهادهای رسمی را درگیر می‌کند. وقتی سیاست‌های کلی نظام مشخص شود هیچ یک از قوا نباید انحرافی از آن داشته باشند. او با تأکید بر اینکه هر ۳ قوه باید هماهنگ باشند، گفت: بر اساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی مسائل اساسی کشور زیرمجموعه سیاست‌های کلی نظام است.

معاون حقوقی رئیس‌جمهور با اشاره به جلسات کمیسیون حقوقی مجمع تشخیص در رابطه با اجرای سیاست‌های کلی نظام، گفت: در آنجا مطرح گردید که باید شاخص‌گذاری کنید تا دستگاه‌های اجرایی را مورد ارزیابی قرار دهیم. در این زمینه باید فهم مشترکی وجود داشته باشد تا بتوانیم به سمت اجرا حرکت کنیم.

امین‌زاده ادامه داد: با توجه به اینکه در سیاست‌های کلی مخاطب مشخصی نداریم نمی‌دانیم که هر سیاست اعلام شده مربوطه به کدام دستگاه است و کدام دستگاه خود را موظف به اجرای آن می‌دانند بنابراین باید جدولی تهیه شود تا بدانیم که هر بخش مربوط به کدام دستگاه است. او با بیان اینکه بر اساس اصل ۱۱۰ نظارت بر سیاست‌های کلی نظام بر عهده رهبری است گفت: بر این اساس کدامیک از دستگاه‌ها مورد نظارت هستند و مقصود از نظارت کلی یا جزئی است؟ قطعاً منظور از نظارت، نظارت کلی است و مسئولان بلندپایه باید نظارت کنند.

معاون حقوقی رئیس‌جمهور ضرورت انطباق تصمیمات دستگاه‌های اجرایی با سیاست‌های کلی نظام را ضروری دانست و گفت: استفاده از امکانات دستگاه‌های اجرایی در رابطه با اجرا شدن سیاست‌های کلی نظام باید مورد توجه قرار گیرد. ما باید در قوه مجریه به گونه‌ای عمل کنیم که دستگاه‌های اجرایی خود را موظف به همسویی با سیاست‌های کلی بدانند و اگر مصوبه مجلس با سیاست‌های کلی نظام هماهنگی نداشته باشد نباید دستگاه‌های اجرایی با مشکل مواجه شوند. امین‌زاده انسجام قوا در اجرای سیاست‌های کلی نظام را مفید ارزیابی کرد و گفت: ما آماده همکاری با مجمع تشخیص مصلحت نظام برای تبیین سازوکارهای لازم در این زمینه هستیم. همچنین باید از فعالان عرصه حقوقی کمک بگیریم تا بینیم شاخص‌های اساسی چه چیزهایی است.

گزارش عملکرد مرکز ارزیابی راهبردی

مرکز ارزیابی راهبردی باید بر اساس تبصره ۳ ماده ۶ مقررات نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های

کلی نظام تشکیل شود. این تبصره دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام را موظف کرده با همکاری مرکز تحقیقات استراتژیک و شورای دستگاه‌های نظارتی کشور (موضوع ماده ۲۲۱ قانون برنامه پنجم) با هدف تهیه گزارش‌های ارزیابی راهبردی و عندالزوم بررسی آمارهای رسمی منتشره شده ایجاد شود. در همین راستا دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام با تشکیل دبیرخانه مرکز ارزیابی راهبردی، مقدمات انجام تکلیف مصرح شده در مقررات ابلاغی را فراهم نموده و در گام اول اقدام به تشکیل جلسه در سطح روسای دستگاه‌های ۹ گانه شامل دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع و اعضای شورای دستگاه‌های نظارتی کشور (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، وزرات اطلاعات، دیوان عدالت اداری، سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات، معاونت نظارت مجلس شورای اسلامی و سازمان حسابرسی بعنوان عضو مدعو) نمود. در جلسه مزبور ضمن بررسی تبصره مورد اشاره در مقررات ابلاغی شیوه عملیاتی نمودن آن مورد بحث قرار گرفت و مقرر شد کمیته کارشناسی با حضور نمایندگان دستگاه‌ها تشکیل و اساسنامه پیشنهادی مرکز را به جلسه بعدی روسا ارائه دهند. قریب به هفت جلسه کارشناسی در دبیرخانه مجمع تشکیل و اساسنامه تدوین شده در این جلسات نیز جهت اخذ نظرات هیات انطباق حقوقی در دو جلسه هیات، بررسی و در نهایت اساسنامه تهیه شده در جلسه دوم روسای دستگاه‌ها، موضوع تبصره ۳ ماده ۶ مقررات ابلاغی ارایه و نظرات اعضا نیز گرفته شد. در حال حاضر اساسنامه مراحل نهایی شدن را سپری می‌نماید.

۱- تهیه گزارش‌های ارزیابی راهبردی

جهت بررسی از وضعیت اجرای سیاست‌های کلی نظام ۳۰ موضوع کلان و راهبردی کشور احصاء و برای هر موضوع یک مدیر پروژه از بین نخبگان با وظیفه تدوین شاخص‌های ارزیابی و بررسی اجرای سیاست‌های کلی نظام در آن موضوع بر اساس جدول پیوست انتخاب گردید. تا کنون چندین جلسه مشترک با مدیران پروژه‌ها برگزار و گزارشات پروژه‌ها ارائه شده است.

۲- تشکیل کمیته تطبیق در دستگاه‌های اجرایی

جهت آشنایی بیشتر دستگاه‌های اجرایی با سیاست‌های کلی نظام و اعمال آنان در دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌ها بعد از مشورت با معاونت محترم حقوقی ریاست جمهوری مقرر گردید در دو دستگاه‌های اجرایی (وزارت نیرو، سازمان محیط زیست) بصورت پایلوت و با همکاری دبیرخانه مجمع کمیته تطبیق دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها با سیاست‌های کلی نظام با محوریت معاونین حقوقی دستگاه‌ها و با وظیفه رصد حسن اجرا سیاست‌های کلی نظام تشکیل شود و بعد از مدت شش ماه نتایج حاصله به معاونت حقوقی ریاست جمهوری انعکاس تا تشکیل کمیته یاد شده از سوی معاون اول رییس جمهور به همه دستگاه‌های دولت ابلاغ گردد.

۳- برگزاری جلسه با حقوقدانان شورای نگهبان و معاونان قوانین مجلس

در پی برگزاری جلسات متعدد مقرر گردید صورتجلسه تمامی جلسات هیات انطباق دبیرخانه با امضا دبیر محترم مجمع به شورای نگهبان ارسال گردد و همچنین مقرر گردید معاون محترم قوانین مجلس شورای اسلامی و معاون محترم اجرایی شورای نگهبان، مغایرت طرح‌ها و لوایح با سیاست‌های کلی نظام را قبل از طرح در مجمع به دبیر محترم مجمع اطلاع دهند و تصویب گردید با هدف یکسان سازی

نظارت سه مجموعه نظارتی (شامل شورای نگهبان، مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت) کمیته دائمی در دبیرخانه تشکیل و نمایندگان سه مجموعه یادشده در این کمیته شرکت نموده و روند تطبیق لوایح و طرح های مجلس محترم شورای اسلامی با سیاست های کلی را بررسی و پاسخ یکسانی به مجلس ارسال گردد.

۴- تشکیل کمیسیون مشورتی

کمیسیون مشورتی جهت ارائه مشورت در تدوین سیاست های کلی برنامه ششم واحد نظرات در خصوص شیوه اجرا و اعمال نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی نظام با حضور تعدادی از وزراء، استانداران و مدیران دولت های گذشته در چندین جلسه تشکیل و نظرات کارشناسی اعضا اخذ گردید.